

**Tussen feit en fictie. De katholieke beeldvorming
over het verzet, 1944-1950**

De katholieken en het verzet: een snel verzuurde relatie?

*Proefschrift voorgelegd tot het behalen van de graad van Master in de
Geschiedenis aan de Universiteit Gent*

Hannes Raes

Promotor: Prof. Dr. Bruno De Wever

Faculteit Letteren en Wijsbegeerte
Departement Geschiedenis
Vakgroep Nieuwste Geschiedenis
Academiejaar 2008-2009

Dankwoord

Een thesis schrijf je niet alleen. Zonder de steun van een heleboel mensen tijdens mijn onderzoek, had dit proefschrift ongetwijfeld nu niet in uw handen gelegen. Bij deze wil ik dan ook iedereen bedanken die bij het tot stand komen van dit proefschrift een hulp en/of steun betekenden.

Bijzondere dank gaat uit naar mijn promotor, Prof. Dr. Bruno De Wever, voor het nalezen en corrigeren van mijn onafgewerkte versies. Daarnaast hebben zijn raad en wetenschappelijk inzicht in de materie mij enorm vooruit geholpen tijdens mijn onderzoek.

Een tweede persoon die ik hier expliciet wil vernoemen is mijn moeder. Haar bedank ik voor het nalezen en corrigeren van mijn teksten. Ik bekijk deze masterproef als het 'sluitstuk' van de vier jaar durende opleiding geschiedenis en wens dan ook van de gelegenheid gebruik te maken om mijn ouders te bedanken voor gekregen steun gedurende die tijd.

Ten slotte nog een woordje van dank gericht aan Jade, voor haar steun en begrip, voor er 'gewoon' altijd te zijn voor mij, in deze toch ietwat 'stressvollere' periode waarin dit proefschrift tot stand kwam.

Inhoudsopgave

Dankwoord.....	1
Inhoudsopgave.....	2
Lijst met gebruikte afkortingen	6
Inleiding	7
Deel 1: Theoretische beschouwingen.....	10
Hoofdstuk 1: Probleemstelling	11
Hoofdstuk 2: Methodologie	17
1. Publieke opinie achterhalen aan de hand van personderzoek?.....	17
2. Mijn werkmethode. Geschreven pers als bronnenmateriaal.....	20
3. Een kwalitatieve analyse van mijn bronnen. Op zoek naar het discours... ..	25
3.1. Discours plaatsen in zijn maatschappelijke context.....	26
3.2. Theoretisch model van de linguïstische pragmatiek	27
Hoofdstuk 3: Historische achtergrond.....	30
1. Het Belgische verzet.....	31
1.1. Ontstaan van het verzet. Antifascisme en patriottisme	32
1.2. Het verzet tijdens de bezetting	35
1.2.1. <i>De verzetsorganisaties</i>	35
1.2.2. <i>De houding van katholieken, socialisten en liberalen t.o.v. het verzet...</i>	40
1.2.3. <i>De soorten acties van het verzet</i>	42
1.3. De rol van het verzet tijdens de bevrijding.....	43
1.4. Het verzet ná de bevrijding.....	45
1.4.1. <i>Een machtsvacuüm moet ingevuld worden</i>	45
1.4.2. <i>Ordehandhaving in het naoorlogse België</i>	47
1.4.3. <i>Het verzet en de repressie</i>	49
1.5. De 'identiteit' van 'het verzet'?.....	51
2. De Katholieken.....	55
2.1. Voor de oorlog	56
2.2. Tijdens de bezetting	62
2.3. Na de bevrijding van België.....	67
3. Een blik op de gekozen periodieken.....	72
3.1. De Standaard/De Nieuwe Standaard	73
3.1.1. <i>Ontstaan</i>	73

3.1.2.	<i>Houding tijdens de Tweede Wereldoorlog</i>	74
3.1.3.	<i>De situatie in de periode 1944-1950</i>	75
3.2.	Het Volk	77
3.2.1.	<i>Ontstaan</i>	77
3.2.2.	<i>Houding tijdens de Tweede Wereldoorlog</i>	78
3.2.3.	<i>De situatie in de periode 1944-1950</i>	78
3.3.	La Libre Belgique	79
3.3.1.	<i>Ontstaan</i>	79
3.3.2.	<i>Houding tijdens de Tweede Wereldoorlog</i>	80
3.3.3.	<i>De situatie in de periode 1944-1950</i>	80
3.4.	La Métropole.....	81
3.5.	Gazet van Antwerpen.....	81
3.5.1.	<i>Ontstaan</i>	81
3.5.2.	<i>Houding tijdens de Tweede Wereldoorlog</i>	82
3.5.3.	<i>De situatie in de periode 1944-1950</i>	83
3.6.	De Vlaamse Linie.....	84
3.6.1.	<i>Ontstaan</i>	84
3.6.2.	<i>De situatie in de periode 1944-1950</i>	85
3.7.	De Gids op Maatschappelijk Gebied	86
3.7.1.	<i>Ontstaan</i>	86
3.7.2.	<i>Houding tijdens de Tweede Wereldoorlog</i>	86
3.7.3.	<i>De situatie in de periode 1944-1950</i>	86
Deel 2: Op zoek naar de beeldvorming over het verzet.....		88
Hoofdstuk 1: Het Verzet in actie tegen de bezetter		89
1. Over de ‘verzetsactiviteiten’ tijdens de oorlog.....		91
1.1.	Gazet van Antwerpen.....	91
1.2.	La Libre Belgique	95
1.3.	La Métropole.....	98
1.4.	De Nieuwe Standaard	98
1.5.	Het Volk	100
1.6.	De Gids op Maatschappelijk Gebied	103
1.7.	De Vlaamse Linie.....	103
2. Besluit.....		105
Hoofdstuk 2: Het Verzet en de Repressie		108
1. De volksrepressies		112

1.1. Gazet van Antwerpen.....	112
1.2. La Libre Belgique	115
1.3. La Métropole	117
1.4. De Nieuwe Standaard	117
1.5. Het Volk	119
1.6. De Gids op Maatschappelijk Gebied	120
1.7. De Vlaamse Linie.....	120
2. De wettelijke repressie	122
2.1. Gazet van Antwerpen.....	122
2.2. La Libre Belgique	124
2.3. La Métropole	126
2.4. De Nieuwe Standaard	128
2.5. Het Volk	129
2.6. De Gids op Maatschappelijk Gebied	130
2.7. De Vlaamse Linie.....	131
3. Besluit.....	134
3.1. Het verzet en de straatrepressie	134
3.2. Beeldvorming over de overheidsrepressie	136
Hoofdstuk 3: Het Verzet en de ordehandhaving.....	138
1. Demobilisatie van het verzet (oktober-november 1944).....	143
1.1. Gazet van Antwerpen.....	143
1.2. La Libre Belgique	146
1.3. La Métropole	148
1.4. De Nieuwe Standaard	150
1.5. Het Volk	153
1.6. De Gids op Maatschappelijk Gebied	153
1.7. De Vlaamse Linie.....	154
2. Orde en rust	155
2.1. Gazet van Antwerpen.....	155
2.2. La Libre Belgique	157
2.3. La Métropole	158
2.4. De Nieuwe Standaard	159
2.5. Het Volk	161
2.6. De Gids op Maatschappelijk Gebied	162
2.7. De Vlaamse Linie.....	162
3. Besluit.....	164

Hoofdstuk 4: Het Verzet in de herinnering.....	167
1. ‘Sterke’ of ‘zwakke’ herinnering?	171
1.1. Gazet van Antwerpen.....	171
1.2. La Libre Belgique	173
1.3. La Métropole	176
1.4. De Nieuwe Standaard	177
1.5. Het Volk	180
1.6. De Gids op Maatschappelijk Gebied	181
1.7. De Vlaamse Linie.....	182
2. Besluit.....	185
Hoofdstuk 5: Het Verzet en de Koningskwestie	188
1. De houding van het verzet tegenover de Koningskwestie.....	191
1.1. Gazet van Antwerpen.....	191
1.2. La Libre Belgique	194
1.3. La Métropole	195
1.4. De Nieuwe Standaard	197
1.5. Het Volk	198
1.6. De Gids op Maatschappelijk Gebied	200
1.7. De Vlaamse Linie.....	203
2. Besluit.....	205
Deel 3: Algemeen besluit	207
Opgave van bronnen en literatuur	212
Bijlagen	218

Lijst met gebruikte afkortingen

ACV	Algemeen Christelijk Vakverbond
ACW	Algemeen Christelijk Werknemersverbond
AL	Armée de la Libération - Bevrijdingsleger
BNB	Belgische Nationale Beweging
BSP	Belgische Socialistische Partij
BWP	Belgische Werkliedenpartij
CVP	Christelijke Volkspartij
GL	Geheim Leger
KAJ	Katholieke Arbeidersjeugd
KP	Kommunistische Partij
KPB	Kommunistische Partij België
KUL	Katholieke Universiteit Leuven
KWP	Katholieke Wereldpost
HCLV	Hoog Commissariaat voor 's Lands Veiligheid
NKB	Nationale Koningsgezinde Beweging
NL	Nationaal Legioen
NSB	Nationale Strijdersbond
OF	Onafhankelijkheidsfront
PA	Gewapende Partisanen
PM	Patriottische Milities
SHAEF	Supreme Headquarters of the Allied Expeditionary Force
SOE	Special Operations Executive
UDB	Union Démocratique Belge
UGent	Universiteit Gent
ULB	Université Libre de Bruxelles
VNV	Vlaamsch Nationalistisch Verbond
VUB	Vrije Universiteit Brussel
WO I	Wereldoorlog I
WO II	Wereldoorlog II

Inleiding

“In tegenstelling tot de geschiedenis van de collaboratie is het historisch onderzoek naar het verzet in Vlaanderen nog grotendeels onontgonnen terrein. Vlaanderen worstelt nog steeds met zijn oorlogsverleden. De beeldvorming rond de bezetting, het verzet en de repressie staat bol van scheefgetrokken clichés die aan correctie toe zijn. Het nagenoeg ontbreken van uitgesproken Vlaamsgezinde verzetsgroeperingen en de oververtegenwoordiging van Franstaligen in het verzet, ook in Vlaanderen, is een factor die dit mee heeft beïnvloed.”

Deze tekst, afkomstig van een folder van de tentoonstelling “Tegendruk. Geheime pers tijdens de Tweede Wereldoorlog”,¹ geeft een tweetal interessante invalshoeken voor mijn onderzoek. Ten eerste wordt er vastgesteld dat de geschiedenis van het verzet nog grotendeels onontgonnen terrein is. De historiografie naar het verzet in België kwam dan ook relatief traag op gang. B. De Wever schrijft in zijn artikel over publieke verzetsherinnering dat een diepgravende studie over het verzet in Vlaanderen het licht nog moet zien.² Dit zorgt dan ook voor een motivatie om die ‘lacune’ een klein beetje te helpen opvullen.

Ten tweede geeft het citaat aan dat er zich een beeld vormde rond het verzetsverleden dat niet strookt met de werkelijkheid. Bovendien verwijst men naar een onevenwichtige aanwezigheid van Vlamingen en Franstaligen in het verzet, waardoor de beeldvorming zich verschillend ontwikkelde in beide landsdelen.

Dat tweede aanknopingspunt is op zich wel zeer interessant voor mijn onderzoek. Verzet uit de Tweede Wereldoorlog spreekt nog steeds erg tot de verbeelding. Denk in dat licht maar aan de vele heroïsche films over het verzet in Nederland (“Zwartboek” van Paul Verhoeven en “Oorlogswinter” van Martin Koolhoven). Ook in Franstalig België werden al vroeg enkele verzetsfilms gemaakt.³ Vlaanderen

¹ De tentoonstelling “Tegendruk. Geheime pers tijdens de Tweede Wereldoorlog” liep van 25 september 2004 t.e.m. 16 januari 2005 in de stadsbibliotheek van Antwerpen.

² B. DE WEVER, “Het verzet in de publieke herinnering in Vlaanderen”, in: B. BOECKX, G. DE PRINS, B. DE WEVER, e.a. *Tegendruk. Geheime pers tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Gent, Amsab-ISG, 2004, p. 25.

³ *Soldats sans uniformes* (1944), *Terroristes* (1945), *Un ‘Soir’ de joie* (1954).

daarentegen bleek minder 'geïnteresseerd' in de geschiedenis van het verzet. Als het verzet al eens aan bod kwam, was dat vaak in een erg kritische context, waarbij vooral de negatieve kanten van de verzetsgeschiedenis belicht werden.

Dit opvallend gegeven maakt het onderzoek naar de beeldvorming over het Belgische verzet tijdens de Tweede Wereldoorlog zeer boeiend. Hoe komt het dat het positief beeld van het verzet standhoudt in Franstalig België, maar nauwelijks opgenomen wordt in het collectief geheugen van de Vlaming? Wanneer ontstonden de 'verschillende' percepties van het verzet? Hoe komt het dat het verzet geen prominente plaats verworven heeft in de collectieve herinnering van de Vlaming?

Bovendien blijken de verschillende percepties tot op de dag van vandaag invloed uit te oefenen op de publieke opinie. Nog al te vaak komen de karikaturale beelden in het maatschappelijk debat bovendien. Mythes over het oorlogsverleden blijven overeind en het blijkt moeilijk om de beeldvorming bij te sturen, dáár waar het historisch-kritisch gezien, nodig is. Zo schrijft F. Balace dat er aan Franstalige zijde een zekere huiver aanwezig is als men het heeft over feiten, die de mythe zouden aantasten van een Wallonië, dat zich vereenzelvigde met "weerstand" en actieve democratie en die er aan herinneren dat Vlaanderen niet het monopolie had op "incivisme".⁴ Ook aan deze kant van de taalgrens bleken de mythes hardnekkig en moeilijk te doorprikken. "Het beeld dat men van de ander heeft, is, tussen confrontatie in, tot karikatuur verworden."⁵

In dat opzicht lijkt het me interessant om op zoek te gaan naar de 'wortels' van de beeldvorming over het verzet. We mogen daarbij niet vergeten dat 'verzet' al onmiddellijk dubbelzinnige aspiraties opwierp bij de bevolking. R. Bennet omschrijft het als volgt: "For although the principle of resistance was morally right, the practice could often be wrong, dubious or foolhardy; and many resisters were deeply ambivalent about the ethics of waging a one-sided war in which the losses to their own civilian population might be totally out of proportion to the gains. There was

⁴ F. BALACE, "Collaboratie en repressie in Wallonië: anders bekeken?", in: J. GOTOVITCH, C. KESTELOOT, eds. *Het gewicht van het oorlogsverleden*, Gent, Academia Press, 2003, p. 53.

⁵ J. GOTOVITCH, C. KESTELOOT, eds. *Het gewicht van het oorlogsverleden*, Gent, Academia Press, 2003, p. 1.

widespread opposition to armed resistance, sabotage and assassination precisely because it led to massive reprisals against the innocent, and resulted in unnecessary casualties.”⁶

Mijn proefschrift is opgebouwd uit drie delen. Een eerste deel omvat de theoretische voorbeschouwingen waarop ik mijn onderzoek baseer, het tweede deel geeft de neergeschreven resultaten weer van het eigenlijke bronnenonderzoek. In een derde en laatste deel, zal ik een algemeen besluit formuleren met betrekking tot het gevoerde onderzoek.

Deel 1 is onderverdeeld in drie hoofdstukken. Het eerste hoofdstuk beschrijft de probleemstelling van mijn onderzoek. Vervolgens ga ik in het tweede hoofdstuk dieper in op de methodologie die ik hanteer. Ten slotte volgt het laatste hoofdstuk van dit deel, waarin ik de historische context schets van de drie ‘hoofdrolspelers’ in mijn onderzoek. Het verzet komt aan bod in een eerste onderdeel, de historische achtergrond van de katholieke strekking in een tweede, en de geschiedkundige context van de kranten die ik als bron heb gebruikt, zal terug te vinden zijn in een derde onderdeel.

De resultaten van mijn eigenlijke onderzoek vinden neerslag in deel 2. Mijn onderzoek naar de beeldvorming over het verzet situeert zich rond vijf thema’s. Die zijn vrij ruim, waardoor ik de mogelijkheid heb een zo volledig mogelijk beeld te herconstrueren. In een eerste hoofdstuk ga ik na hoe ‘sterk’ het beeld is van ‘het verzet als pleger van verzetsdaden tijdens de oorlog’. Een tweede hoofdstuk behandelt de perceptie van het verzet als actor in de naoorlogse repressie. Het verzet en de ordehandhaving is de thematiek die in een derde hoofdstuk aan bod zal komen. In een vierde ga ik na in hoeverre ‘het verzet’ wordt aanzien als een doorslaggevende factor in de nationale collectieve herinnering. Het vijfde en laatste hoofdstuk zal het beeld analyseren van het verzet als ‘speler’ in de Koningskwestie. Ten slotte zal ik een besluit formuleren in deel 3.

⁶ R. BENNET, *Under the shadows of the swastika: The moral dilemma of resistance and collaboration in Hitler's Europe*, New York, New York University Press, 1999, pp. 40-41.

Deel 1: Theoretische beschouwingen

Hoofdstuk 1: Probleemstelling

Dé katholieke perceptie, of hét katholieke beeld over het verzet tijdens de oorlog bestaat uiteraard niet. Ook binnen éénzelfde ideologische strekking moet de opinie in de periode vlak na de oorlog, tegenover de weerstand enorm verschillend geweest zijn. Het is echter niet mijn bedoeling om te verzanden in een massa van individuele meningen. Wel is het mijn opzet om op zoek te gaan naar de *mainstream* gedachte in de periode 1944-1950. Aan de hand van een discoursanalyse van een aantal katholieke opiniebladen wil ik een gedifferentieerd beeld krijgen van de katholieke publieke opinie...

Vertrekken doe ik in feite van het beeld omtrent het verzet dat na de oorlog langzaam maar zeker ingebakken raakte, namelijk dat van “een zielig oud mannetje dat zich krampachtig tracht recht te houden aan een Belgische vlag”.⁷ Ondanks het feit dat B. De Wever in datzelfde artikel duidelijk stelt dat er ook een tegenstroom was die het verzet wél een heroïsche plaats trachtte te geven in de publieke herinnering, kunnen we niet om het feit heen dat het verzet in de beeldvorming een razendsnelle evolutie kende *‘from hero tot zero’*. Een blik op de literatuur over collaboratie, verzet en repressie in België geeft hier dan ook vele voorbeelden van. Steeds komt men tot de vaststelling dat het verzet geconnoteerd wordt met ‘onverantwoord geweld’ en ‘valse’ of ‘septemberweerstanders’, die zich na de bezetting misdadig gedroegen. Anderzijds constateert men een dominant beeld, dat collaborateurs voorstelt als idealistische oostfronters, misleid en bedrogen door de bezetter, die nadien ongenadig gestraft werden tijdens de onrechtvaardige repressie. Het verzet bekleedt dus een vrij negatieve plaats in het collectieve geheugen van Vlaanderen, terwijl collaboratie en repressie een eersterangs rol spelen.

Al snel vloeit hier de vraag uit voort hoe het is kunnen gebeuren dat het verzet haar rol van betekenis op het maatschappelijk toneel zo snel verloor. In heel wat

⁷ B. DE WEVER, “Het verzet in de publieke herinnering in Vlaanderen”, in: B. BOECKX, G. DE PRINS, B. DE WEVER, e.a. *Tegendruk. Geheime pers tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Gent, Amsab-ISG, 2004, p. 19.

wetenschappelijke literatuur werd gezocht naar antwoorden op deze vraag.⁸ Zo wordt in voornoemde werken vaak verwezen naar de politieke exploitatie van de verzetsbeweging na de oorlog als reden voor hun snel gedaalde invloed. P. Lagrou stelt: “het verhaal over verzet en naoorlogse politiek gaf veel politieke berekening te zien, veel gemanoevrere en veel partijpolitieke exploitatie. Daardoor kwam in België de essentiële morele boodschap van het verzet in het gedrang.”⁹

“Wie vraagt naar de plaats van het verzet in de publieke opinie herinnering, vraagt meteen naar de politieke impact van verzetsveteranen”, stelt B. De Wever.¹⁰ Als we dat nagaan, zien we dat het bij de bevrijding triomferende verzet al heel snel aan politieke impact moest inboeten. Het communistisch verzet verloor haar invloed met het opstappen van de KP uit de regering in 1947. Ook de opkomst van de Koude Oorlog speelde daarin mee. De UDB (Union Démocratique Belge), een travaillistische, hoofdzakelijk Franstalige partij die ontstaan was uit het verzet, behaalde in februari slechts één zetel. Na deze teleurstelling was er geen enkele basis meer voor een linkse frontvorming gebouwd op linkse verzetsidealen.¹¹ Maar ook het rechtse verzet was erg verdeeld. Vooral de Koningskwestie zorgde in dit milieu voor een verlamming van hun politieke macht. “De Koningskwestie was een politiek conflict over de juiste houding tijdens de bezetting. Er was in het naoorlogse België dan ook geen sprake van een consensuspolitiek voor een nationale herinnering aan de oorlog.”¹²

⁸ Hierbij moet o.a. verwezen worden naar P. LAGROU, “Verzet en naoorlogse politiek”, in: L. HUYSE, K. HOFLACK, eds. *De democratie heruitgevonden. Oud en nieuw in politiek België (1944-1950)*, Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 1995, pp. 45-68; B. DE WEVER, “Het verzet in de publieke herinnering in Vlaanderen”, in: B. BOECKX, G. DE PRINS, B. DE WEVER, e.a. *Tegendruk. Geheime pers tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Gent, Amsab-ISG, 2004, pp. 17-32; P. LAGROU, “Herdenken en vergeten. De politieke verwerking van verzet en vervolging in België na 1945”, in: *Spiegel Historiael*, 29 (1994), 3-4, pp. 116-122; F. BALACE, “Collaboratie en repressie in Wallonië: anders bekeken?”, in: J. GOTOVITCH, C. KESTELOOT, eds. *Het gewicht van het oorlogsverleden*, Gent, Academia Press, 2003, pp. 53-74; ...

⁹ P. LAGROU, “Verzet en naoorlogse politiek”, in: L. HUYSE, K. HOFLACK, eds. *De democratie heruitgevonden. Oud en nieuw in politiek België (1944-1950)*, Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 1995, p. 66.

¹⁰ B. DE WEVER, “Het verzet in de publieke herinnering in Vlaanderen”, in: B. BOECKX, G. DE PRINS, B. DE WEVER, e.a. *Tegendruk. Geheime pers tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Gent, Amsab-ISG, 2004, p. 18.

¹¹ W. BEERTEN, *Le rôle travailliste en Belgique. Histoire de L'Union Démocratique Belge, 1944-1947*, Brussel, Vie Ouvrière, 1990, 224 p.

¹² P. LAGROU, “Herdenken en vergeten. De politieke verwerking van verzet en vervolging in België na 1945”, in: *Spiegel Historiael*, 29 (1994), 3-4, p. 116.

Het verzet boette na de oorlog dus zowel in het politieke landschap, als in de beeldvorming, snel aan belang in. Over het 'wat' en 'waarom' hierover is er reeds heel wat wetenschappelijke literatuur verschenen. Ik verwijs hiervoor naar onder andere B. De Wever, P. Lagrou, F. Balace, M. Beyen, L. Huyse, K. Hoflack, J. Gotovitch, C. Kesteloot,...

Uit literatuurstudie blijkt al snel dat net de houding en strategie van de politieke partij van de katholieken een belangrijke rol heeft gespeeld in het al dan niet opnemen van het verzet in een nationale oorlogsherinnering. Zo schrijft B. De Wever: "Er is al veel inkt gevloeid over de meerderheidsstrategie van die partij [CVP/PSC] in het eerste decennium na de oorlog en de zeer grote impact ervan op een beeldvorming van een rechts inciviek Vlaanderen."¹³ Er wordt dus een duidelijke vraag gesteld naar de invloed van de katholieken op het ontstaan van bepaalde clichébeelden rond het verzet.

Ook R. Van Doorslaer heeft het in het artikel "De kerk en de katholieke zuil in de Tweede Wereldoorlog" over de strategie die de 'catholica' voor, tijdens en na de oorlog volgden. Volgens hem primeerde de eigen dynamiek, en waren collaboratie en verzet slechts toegevoegde waarde.¹⁴

In de literatuur vinden we aanwijzingen dat de beeldvorming over het verzet en collaboratie, die hierboven geschetst werd, gelinkt kan worden aan het de katholieke herinneringsmilieu in Vlaanderen. Zowel de onkritische inschatting van de collaboratie als de negatieve perceptie van het verzet, zijn opvattingen die sterk verspreid geraakten in katholieke Vlaamsgezinde kringen.¹⁵ "In katholieke Vlaamsgezinde beeldvorming werd het verzet steeds meer geassocieerd met franskiljonisme en Vlaamsvijandigheid."¹⁶

¹³ B. DE WEVER, "Het verzet in de publieke herinnering in Vlaanderen", in: B. BOECKX, G. DE PRINS, B. DE WEVER, e.a. *Tegendruk. Geheime pers tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Gent, Amsab-ISG, 2004, p. 21.

¹⁴ R. VAN DOORSLAER, "De kerk en de katholieke zuil in de Tweede Wereldoorlog", in: *Kultuurleven*, 55 (1988), 9, p. 791.

¹⁵ B. DE WEVER, "'Septemberweerstanders', 'idealistische oostfrontstrijders' en 'flaminboches'. De Tweede Wereldoorlog in België: onverwerkt verleden?", in: G. DRIGEARD, C. KESTELOOT, eds. *La Résistance et les Européens du Nord. Het Verzet en Noord-Europa*, Brussel, Centre de recherches et d'études historiques de la seconde guerre mondiale, 1994, pp. 384-392.

¹⁶ B. DE WEVER, "Het verzet in de publieke herinnering in Vlaanderen", in: B. BOECKX, G. DE PRINS, B. DE WEVER, e.a. *Tegendruk. Geheime pers tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Gent, Amsab-ISG, 2004, p. 21.

Kortom: als we het over de beeldvorming hebben over het verzet is net de houding van de katholieken erg interessant.

Uit het voorgaande kunnen we opmaken dat de katholieken een 'sleutelpositie' innamen tegenover het verzet. Interessant hierbij is de stelling die P. Lagrou inneemt. Hij wijst erop dat de verruimingsoperatie van de katholieken, waarbij men zich *de facto* lijnrecht tegenover het verzet plaatste, een zeer moeizaam proces was, dat zich pas helemaal voltrok ná de afloop van de Koningskwestie. "Tot die tijd was er in Vlaanderen een diepe kloof tussen de beschreven beeldvorming en groepen die zich identificeerden met het verzet en waartoe ook heel wat Vlaamse katholieken behoorden."¹⁷

De stelling die P. Lagrou formuleert, vormt in zekere zin een nuancering van wat in de literatuur algemeen aangenomen wordt. Volgens hem was er immers aanvankelijk wél een identificatie van (Vlaamse) katholieken met het verzet. Pas later plaatsten zij zich lijnrecht tegenover het verzet.

Deze stelling roept een aantal vragen op die verder onderzoek vereisen. Om de stelling van Lagrou te staven is er nood aan een breed en diepgaand onderzoek rond de katholieke beeldvorming over het verzet. Door de katholieke publieke opinie voor 1950 te differentiëren, wil ik zicht krijgen op de al dan niet aanwezige associatie van de toenmalige katholieke opinie, met het niet accaparereren van het verzet.

De vragen die ik wil beantwoorden zijn dan ook de volgende: hoe kunnen we de katholieke opinie tegenover het verzet situeren? Welke rol speelden zij in het ontstaan van een aantal mythes en in welke mate zorgden zij mee voor de scheefgetrokken beeldvorming over deze problematiek? Is het zo dat de katholieken zich weinig of niet vereenzelvigden met het verzet? En zo ja: gebeurde dit reeds in de periode vóór 1950? Hoe lieten de katholieke elites zich na de oorlog uit over het verzet?

¹⁷ B. DE WEVER, "Het verzet in de publieke herinnering in Vlaanderen", in: B. BOECKX, G. DE PRINS, B. DE WEVER, e.a. *Tegendruk. Geheime pers tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Gent, Amsab-ISG, 2004, p. 21. (B. De Wever verwijst hier naar de stelling van P. Lagrou)

Om informatie te vergaren over ‘hoe het brede publiek dacht’ over het verzet, zal ik een aantal katholieke opiniebladen analyseren. Door oog te hebben voor het discours in de katholieke geschreven pers, hoop ik zicht te krijgen op ‘een beeld’ dat de katholieken associeerden met het verzet. Geschreven pers is immers een belangrijke factor die de beeld- en opinievorming reflecteert, maar ook mee bepaalt. “Een belangrijk onderdeel van de civiele cultuur is de vrije pers, als vertolker van opinies, verspreider van ideeën over het verleden en popularisator van historisch onderzoek.”¹⁸

Chronologisch gezien heb ik mijn vizier gericht op de periode vlak na de oorlog. Door te kiezen voor de relatief beperkte periode 1944-1950 heb ik de mogelijkheid om op een exhaustieve manier de geschreven pers te analyseren. Op die manier wil ik het katholieke opinielandschap voor die concrete periode in kaart brengen. Door te kiezen voor een zevental katholieke opiniebladen hoop ik een zo breed, en gedifferentieerd mogelijk beeld te krijgen op de toenmalige katholieke visie tegenover het verzet. Op die manier kies ik, naar mijn mening, voor een heel andere aanpak dan die van K. Leyman in zijn licentiaatsverhandeling over beeldvorming over het verzet.¹⁹

De selectie van katholieke opiniebladen is niet gebaseerd op willekeur. Door te kiezen voor De Nieuwe Standaard, Het Volk en Gazet van Antwerpen worden drie grote Vlaamse ‘opiniestromen’ vertegenwoordigd, die elk hun ‘thuisbasis’ hadden in een andere grootstad (respectievelijk: Brussel, Gent, Antwerpen). De katholieke dagbladen La Métropole en La Libre Belgique vertolken de Franstalige opinie. Op die manier kan ik het katholieke gedachtegoed van de Vlamingen aftoetsen aan die van de Franstalige katholieken. Het wekelijkse jezuïetenblad De Vlaamse Linie en het maandblad De Gids op Maatschappelijk Gebied, gekend als het ACW-blad, moeten de katholieke opinie nog beter vertegenwoordigen en differentiëren.

¹⁸ B. DE WEVER, “Het verzet in de publieke herinnering in Vlaanderen”, in: B. BOECKX, G. DE PRINS, B. DE WEVER, e.a. *Tegendruk. Geheime pers tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Gent, Amsab-ISG, 2004, p. 18.

¹⁹ K. LEYMAN, “*Helden of bandieten?*” *Een personderzoek naar de beeldvorming over het verzet, 1944-2005*, Gent (onuitgegeven licentiaatsverhandeling UGent), 2006, 158 p. (promotor: B. De Wever).

De begin- en eindcesuur die ik hanteer, lijken me logisch en werkbaar. In september van het jaar 1944 werd ons land grotendeels bevrijd. Mijn onderzoeksblik start dan ook vanaf het moment dat de eerste naoorlogse krant opnieuw van de persen rolde. Dit kon echter wel verschillen. Zo waren er kranten die in september al opnieuw publiceerden, terwijl anderen pas enkele maanden later opnieuw verschenen. “September 1944” vormt dus de begincesuur van dit onderzoek, met de opmerking dat sommige van de onderzochte kranten pas enige tijd later inpikten. Mijn bronnenmateriaal voor de beginperiode (september-oktober 1944) is bijgevolg minder gedifferentieerd dan pakweg in 1947, wanneer alle kranten opnieuw op de markt waren.

De zomer van 1950, waarin de ontknoping van de Koningskwestie een belangrijk gegeven was, vormt het chronologische eindbaken van mijn krantenonderzoek. Ook deze cesuur lijkt me relevant, door de verwevenheid van de zwart-wittegenstelling tussen collaboratie en verzet met de problematiek rond de Koningskwestie. “Het vraagstuk rond de terugkeer van Leopold III kan immers, globaal beschouwd, gelden als een ultieme exponent van de repressiepolitiek.”²⁰

²⁰ G. CANINI, “De Belgische dagbladpers en drie cruciale conflicten in de Belgische politiek”, in: E. WITTE, J.C. BURGELMAN, P. STOUTHUYSEN, eds. *Tussen restauratie en vernieuwing. Aspecten van de Belgische naoorlogse politiek (1944-1950)*, Brussel, VUB-Press, 1989, p. 329.

Hoofdstuk 2: Methodologie

1. Publieke opinie achterhalen aan de hand van personderzoek?

“De krant maakt deel uit van wat Jürgen Habermas de ‘burgerlijke openbaarheid’ heeft genoemd. Ze moet bijdragen tot meningsvorming, het debat en de argumentatie die de kern vormen van het liberale politieke systeem. [...] Om die reden is veel onderzoek over de krant uitgesproken politiek van aard. De vraag wordt gesteld naar de politieke opvatting van de krant en naar haar rol in de politieke strijd en besluitvorming. [...] Daarenboven speelt de krant een rol in de vorming van wat de publieke opinie wordt genoemd, vaak worden kranten gezien als de reflectie ervan.”²¹

Vooraf dat laatste is een belangrijk aanknopingspunt voor mijn onderzoek. De geschreven pers als reflectie van de publieke opinie. In mijn geval gaat het concreet over het katholieke opinielandschap. Door analyse van vijf dagbladen, één week- en één maandblad -allen van katholieke strekking-, wil ik een gedifferentieerd beeld krijgen van de *mainstream* katholieke opinie in de periode 1944-1950. Ik tracht als het ware door de ogen van de verschillende redacties het toenmalige gedachtegoed te reconstrueren.

Maar zoals in het citaat van D. Luyten aangegeven wordt, is de krant ook een belangrijke factor in het vormen van de publieke opinie. Geschreven pers reflecteert dus niet enkel wat er bij het lezerspubliek in diens hoofden omgaat, ze bepaalt ook in zekere mate hun opinie. De relatie tussen kranten en publieke opinie, kan dus in die zin wederkerig genoemd worden.

Alleszins kan de invloed die kranten op de massa uitoefent moeilijk onderschat worden. “The way an object or situation is described in the newsmedia and the way in which our actions are represented, controls our thoughts and the cognitive reactions in which we respond to this message. By labelling an object or event in a certain way, we can make sure the receiver of the message accepts our definition of

²¹ D. LUYTEN, “Een ruwbouw die wacht op afwerking: de historiografie over de krant in België sedert de jaren vijftig”, in: *Archief- en bibliotheekwezen in België*, 78 (2007), 1-4, p. 55.

the situation, so he or she is 'preconvinced' even before the real discussion begins..."²²

Geschreven pers is dus een belangrijke ventilator, maar eveneens een vormer van publieke opinie. Dit brengt ons bij de vraag naar objectiviteit bij de geschreven pers. "Genuine news articles feature opinions, despite the ideological belief of many journalists that news only gives the facts and not opinion."²³ Krantenartikels geven dus geen waarheid, maar geven een bepaalde visie op de realiteit.

'Nieuws' is dus een constructie van de werkelijkheid en géén vertekende representatie ervan. T. Van Dijk vat het als volgt samen: "news is not characterized as a picture of reality, which may be correct or biased, but as a frame through which the social world is routinely constructed."²⁴

Waarheid wordt geconstrueerd door redacties die niet losstaan van de sociale, culturele, economische en politieke context waarin ze zich bevinden. Vooral de politiek-ideologische achtergrond is een gegeven waar rekening mee gehouden moet worden.

België kent een belangrijke geschiedenis van politieke persbladen. "In 1830 kreeg België een voor die tijd zeer vrij persregime. Alle politieke strekkingen konden in principe vrijuit aan bod komen in de dagbladpers. Een brede waaier van opiniedagbladen werd toen beschouwd als een waarborg voor de persvrijheid en als een bewijs van pluralisme."²⁵ Zoals elke politieke familie hadden ook de katholieken 'hun' geschreven media.

Het opzet van dit onderzoek is om net hier gebruik van te maken. Door een aantal dagbladen en periodieken te selecteren die duidelijk opereerden vanuit een katholieke achtergrond, wil ik inzicht verwerven in het katholieke gedachtegoed. Ik maak dus in feite gebruik van het feit dat kranten en tijdschriften *embedded* waren, en trouwens vaak vandaag de dag nog steeds -zij het op subtielere wijze- zijn.

²² A. PRATKANIS, E. ARONSON, *Age of Propaganda: the everyday use and abuse of persuasion*, New York, Henry Holt and Co, 1992, p. 44.

²³ T. VAN DIJK, *News as discours*, Hillsdale, Erlbaum, 1988, p. 5.

²⁴ T. VAN DIJK, *News as discours*, Hillsdale, Erlbaum, 1988, p. 7-8.

²⁵ E. DE BENS, K. RAEYMAECKERS, *De pers in België. Het verhaal van de Belgische dagbladpers. Gisteren, vandaag en morgen*, Leuven, LannooCampus, 2007, p. 94.

Op methodologisch vlak heb ik gebruik kunnen maken van een drietal onuitgegeven scripties die op een bepaalde manier te vergelijken zijn met mijn onderzoek. Door die ter hand te nemen, kon ik mijn eigen vooropgestelde methoden afspiegelen en eventueel aanpassen.

Zo heb ik voor bepaalde delen gebruik kunnen maken van de thesis over het verzet van K. Leyman.²⁶ Op vlak van selectiemethoden liet ik me inspireren door wat Q. Vervecken neerschreef in zijn verhandeling.²⁷ Ten slotte wil ik nog de licentiaatsverhandeling van E. Declercq vernoemen, waaraan ik deels mijn thematische onderverdeling in deel 2 ontleen.²⁸

Hoe ik, aan de hand van personderzoek, inzicht wil verwerven in het katholieke opinielandschap heb ik hierboven beschreven. In feite maak ik simpelweg gebruik van het feit dat geschreven pers vastgekoppeld was aan de ideologische stromingen in ons land. Maar dit zegt nog weinig over de wijze waarop ik mijn archiefwerk heb aangepakt, laat staan de manier waarop ik de relevante artikels discoursanalytisch 'gelezen' heb. Hierover zal ik het dan ook hebben in de volgende twee onderdelen.

²⁶ K. LEYMAN, *"Helden of bandieten?" Een personderzoek naar de beeldvorming over het verzet, 1944-2005*, Gent (onuitgegeven licentiaatsverhandeling UGent), 2006, 158 p. (promotor: B. De Wever).

²⁷ Q. VERVECKEN, *From 'Never Again' to Again and Again: het begrip 'genocide' in de berichtgeving van The New York Times (1945-1999)*, Gent (onuitgegeven licentiaatsverhandeling UGent), 2007, 210 p. (promotor: B. De Wever).

²⁸ E. DECLERCQ, *Het Oostendse verzet in de nadagen van Wereldoorlog II: een lokale studie naar de rol van het verzet in het naoorlogse machtsvacuüm van de bevrijding tot de eerste naoorlogse gemeenteraadsverkiezing*, Gent (onuitgegeven licentiaatsverhandeling UGent), 2008, 344 p. (promotor: B. De Wever).

2. Mijn werkmethode. Geschreven pers als bronnenmateriaal

Ik schat dat mijn bronnenmateriaal ongeveer vier à vijf lopende meter omvat. Het hoeft dan ook weinig betoog dat een goed voorbereide en grondige methode noodzakelijk is om uit zo'n massa papier de relevante artikels 'te plukken'. Het lijkt me dan ook aangewezen om even in te gaan op mijn manier van werken.

Onder mijn bronnenmateriaal bevinden zich vijf katholieke dagbladen: De Nieuwe Standaard, Het Volk, Gazet van Antwerpen, La Métropole en La Libre Belgique. Het weekblad De Vlaamse Linie en de maandelijkse publicatie De Gids op Maatschappelijk Gebied vormen een prima aanvulling hierop.

Zoals ik in het eerste hoofdstuk al aangaf, zijn deze niet willekeurig uitgekozen. De eerste drie titels vormden anno 1945 de grootste dagbladen in het katholieke Vlaanderen. Bovendien hadden zij elk hun 'thuisbasis' in een andere Vlaamse grootstad. Hierdoor hoop ik een gedifferentieerd beeld te krijgen over het katholieke discours. La Métropole en La Libre Belgique zijn de vertegenwoordiging van de Franstalige katholieke opinie. Ze dienen ook als ijkpunt voor de Vlaamse opinievorming. Door het feit dat La Métropole zich ook vooral richtte op de stad Antwerpen, lijkt het mij interessant om de vergelijking te maken met de berichtgeving in Gazet van Antwerpen. Door te kiezen voor het weekblad De Vlaamse Linie, ontstaan in middens van de Vlaamse jezuïeten, wil ik zicht krijgen op een meer apostolische invalshoek. Het ACW-blad De Gids, ten slotte, moet de zaak vanuit een arbeiderscontext verlichten.

Aangezien de tijdsafbakening van dit onderzoek relatief beperkt is -ik richt me op de periode 1944-1950-, had ik de mogelijkheid om vrij exhaustief te werk te gaan. Hiermee bedoel ik dat ik mijn bronnen voor de desbetreffende periode, allemaal heb doorgenomen. Ik ben met andere woorden vertrokken vanuit een analyse, dag per dag, van alle kranten.

Na de oorlog herverschenen niet alle vernoemde periodieken even snel. La Libre Belgique en Gazet van Antwerpen slaagden erin om reeds begin september 1944 - een groot deel van ons land was toen nog niet bevrijd- hun eerste naoorlogse krant uit te brengen. De datum waarop deze dagbladen na de oorlog opnieuw verschijnen

is 6 september 1944. Deze kranten leverden me dan ook heel wat stof op voor mijn onderzoek over de onmiddellijke naoorlogse situatie in België. La Métropole verscheen voor het eerst opnieuw op 2-3 oktober. Ruim een maand later, op 10 november 1944, rolde het eerste exemplaar van De Nieuwe Standaard van de persen. Van de vijf kranten die ik als bron heb gebruikt voor dit onderzoek, is Het Volk de laatste die opnieuw aan het drukken sloeg. 'Pas' op 20 december raakte hun eerste naoorlogse krant klaar.

Wat het katholieke weekblad De Vlaamse Linie betreft, is de onderzochte periode nog beperkter. Op vrijdag 1 oktober 1948 startte de redactie met het eerste nummer van de eerste jaargang. Gezien de gehanteerde tijdsafbakening voor dit onderzoek heb ik voor dit tijdschrift beduidend minder bronnenmateriaal om door te nemen. Van de periode 1944 tot 1 oktober 1948 heb ik dus geen bronnenmateriaal van De Vlaamse Linie.

Een laatste katholiek opinieblad dat ik in het kader van dit onderzoek onder de loep nam is De Gids op Maatschappelijk Gebied. Dit maandelijks tijdschrift brengt haar eerste naoorlogse nummer op de markt in november 1944. Vanaf die datum kon ik deze bron aanwenden voor mijn onderzoek.

Zoals hierboven duidelijk werd, verschilt de aanvangsdatum van de verschillende katholieke opiniebladen enigszins. Dit impliceert dat ik voor de eerste naoorlogse maanden over een beperkter aantal bronnen beschik en dus minder kon vergelijken tussen de verschillende periodieken.

Over de eindbaken is daarentegen weinig aan te geven. Ik kon alle kranten en tijdschriften consulteren tot en met 1950. Het enige dagblad dat er voortijdig mee ophield is De Nieuwe Standaard die overging in De Nieuwe Gids. De 'intellectuele eigendom' keerde echter terug naar de familie Sap, eigenaar van de oude De Standaard, waarna De Standaard in 1947 zijn eerste naoorlogse krant uit kon geven. Meer informatie over het conflict tussen de familie Sap en De Nieuwe Standaard volgt in het derde hoofdstuk.

Zes jaargangen van vijf kranten en twee periodieken doornemen is echter geen *sinecure*. Vooral omdat je tijdens je 'zoektocht' dreigt te verdwalen in die massa aan krantenpagina's. Ik gaf eerder al aan dat ik mijn bronnen op een zo volledig

mogelijke wijze heb doorgenomen. Daarmee bedoel ik dat ik dagbladen van dag tot dag heb doorgenomen. Ik merkte echter al gauw dat het een haast onmogelijke opdracht is om zes jaargangen van een krant te doorbladeren met volgehouden concentratie. Er is met andere woorden te veel kans om erg relevante artikels over het hoofd te zien wanneer men zonder enig ‘hulpmiddel’ alle jaargangen doorneemt. Om het bos door de bomen te blijven zien is het, mijn inziens, nodig om een soort ‘filter’ in te bouwen en ‘houvast te voorzien’ tijdens de zoektocht.

Een chronologisch kader met de belangrijkste gebeurtenissen die in de periode 1944-1950 plaatsvonden, moest mij die ‘houvast’ bieden tijdens mijn zoektocht. Twee standaardwerken over die periode bleken daarvoor een goed hulpmiddel te zijn: enerzijds het werk “Tussen restauratie en vernieuwing”²⁹ van E. Witte, J.C. Burgelman en P. Stouthuysen en anderzijds het boek “De democratie heruitgevonden”³⁰ onder redactie van L. Huyse en K. Hoflack.

Op basis van deze twee publicaties kon ik een kader schetsen met alle belangrijke gebeurtenissen uit de periode 1944-1950. Met dit ‘chronologisch schema’ in het achterhoofd kon ik mijn zoektocht doelgerichter uitvoeren.

Zo kon ik bijvoorbeeld gericht op zoek gaan naar opinievorming over het verzet wanneer de zogenaamde ‘regeringen van de weerstand’ gevormd en/of ontbonden werden. “Vooraf het kabinet-Van Acker II, dat van augustus 1945 tot januari 1946 regeerde, gaf zich graag uit voor de regering van de weerstand.”³¹ Wel nu, op basis van deze informatie kon ik doelgerichter speuren naar relevante artikels over het verzet. Het lijkt me immers logisch dat de redacties van de verschillende kranten op dat moment hun opinie wilden ventileren over het doen en laten van de regering Van Acker II.

In de praktijk was het zo dat ik de kranten, vanaf hun eerste naoorlogse editie tot eind 1946, nauwkeurig uitgepluisd heb, omdat de aanwezigheid van het verzet in politiek België dan ook nog zeer acuut was. Later kwam het verzet steeds minder

²⁹ E. WITTE, J.C. BURGELMAN, P. STOUTHUYSEN, eds. *Tussen restauratie en vernieuwing. Aspecten van de Belgische naoorlogse politiek (1944-1950)*, Brussel, VUB-Press, 1989, 352 p.

³⁰ L. HUYSE, K. HOFACK, eds. *De democratie heruitgevonden. Oud en nieuw in politiek België (1944-1950)*, Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 1995, 230 p.

³¹ P. LAGROU, “Verzet en naoorlogse politiek”, in: L. HUYSE, K. HOFACK, eds. *De democratie heruitgevonden. Oud en nieuw in politiek België (1944-1950)*, Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 1995, p. 52.

voor in de krantenartikels, waardoor ik me dan meer en meer heb laten leiden door historische informatie die ik uit de twee standaardwerken kon extraheren. Door de kranten van sommige maanden ben ik dan ook sneller doorgebladerd dan door die van perioden waarin bijvoorbeeld verkiezingen of de nationale betoging van het Comité voor Actie en Waakzaamheid plaatsvond.

De drie jaargangen van De Vlaamse Linie heb ik volledig doorgenomen. Voor wat het maandblad De Gids op Maatschappelijk Gebied betreft, kon ik gebruik maken van de inhoudstafels die bij elke editie op het eerste blad gedrukt stonden.

Het blijft dan natuurlijk nog belangrijk om de relevante krantenartikels op te merken. Zeker als je weet dat een krant, in de late jaren '40, soms al een tiental pagina's kon tellen.

Een eerste 'richtpunt' was de structuur van de krant. Na een tijdje steeds dezelfde dagbladen doorgenomen te hebben, kende ik min of meer de structuur ervan. Zo wist ik dan waar ik het buitenlandse nieuws moest zoeken, en welke pagina's voorbehouden bleven voor andere rubrieken. Op die manier kon ik sneller op zoek gaan naar relevante zaken, dáár waar men artikels over de verzetsproblematiek kon verwachten.

Een tweede 'richtpunt' die mijn zoekstrategie bepaalde, waren de krantenkoppen. Ik verwijs naar wat T. Van Dijk hierover schrijft: "information which is perceived to be the most important, is given first."³²

De essentie van een boodschap komt, volgens hem, dan ook altijd eerst in een nieuwsbericht. Hierop voortbouwend ziet T. Van Dijk de kop van een artikel als een soort 'samenvatting van een samenvatting' en de toonzetter van het hele stuk waarin de boodschap volledig vervat zit. Aan de hand van wat in de koppen opgenomen werd, kon ik snel uitmaken of het artikel mij iets kon vertellen over mijn onderzoeksthema of niet. Kennis van de historische context van en rond het verzet is daarbij dan ook onontbeerlijk.

De meeste bronnen die ik hierboven reeds vermeldde, kon ik consulteren in de tijdschriftenleeszaal van de Universiteitsbibliotheek Gent. Sommige persbladen

³² T. VAN DIJK, *News as discourse*, Hillsdale, Erlbaum, 1988, p. 48.

waren echter niet volledig -vaak ontbraken de eerste kranten van het najaar 1944-, waardoor ik moest uitwijken naar de Koninklijke Bibliotheek van België te Brussel.

Het resultaat van dit archiefwerk was een groot aantal krantenartikels afkomstig uit de zeven verschillende persbladen. Een exhaustieve lijst hiervan kan u terugvinden in de bijlagen. De artikels staan chronologisch gerangschikt per krant.

3. Een kwalitatieve analyse van mijn bronnen. Op zoek naar het discours...

Mijn masterproef gaat over 'beeldvorming' en 'publieke opinie'. Die begrippen vereisen een korte toelichting. Met de notie beeldvorming bedoel ik het mentale beeld dat mensen van een bepaald onderwerp hebben. *In concreto* gaat het hier over het beeld over 'het verzet'. De uiteenlopende manieren waarop de omgang met dat onderwerp in de publieke ruimte gestalte krijgt, kunnen we dan aanzien als de publieke opinie. Dit is meestal een vrij proces waaraan vele spelers deelnemen. Hierin speelt de pers een zeer belangrijke rol.

In het tweede onderdeel van dit hoofdstuk, kon u meer lezen over de wijze waarop ik in mijn bronnen op zoek ben gegaan naar relevant materiaal voor dit onderzoek. Dat zegt echter nog weinig over de gehanteerde methodes om discoursanalyse toe te passen op de artikels. Het is immers mijn bedoeling om meer te weten te komen over beeldvorming rond het verzet. De logische vraag die hieruit voortkomt is: hoe heb ik uit die honderden persartikels een idee over de katholieke beeldvorming kunnen vormen? Hoe heb ik mijn bronnen 'gelezen'?

Als we, aan de hand van een kwalitatief onderzoek van geschreven pers, meer informatie willen verschaffen over de publieke opinie, komen we automatisch uit bij het 'niveau van de taal'. Ik baseer me daarvoor op de invloeden van de 'moderne' linguïstiek (sinds Ferdinand de Saussure, 1857-1913), de structuralistische en poststructuralistische taalkunde, waardoor historici zich zijn gaan realiseren dat ook binnen éénzelfde tijdsbestek diverse decoderingen van éénzelfde tekst denkbaar zijn.³³ Het komt er dus op aan om oog te hebben voor het gebruik van taal.

Vooraf de semiotiek biedt me een stevige basis om op verder te bouwen bij dit onderzoek. "Semiotiek is de systematische studie van 'tekens'. Tekens zijn verbale of niet-verbale gegevens, die door de lezers en gebruikers worden ontcijferd en gedecodeerd."³⁴ De grondlegger ervan was Ferdinand de Saussure. Hij maakte

³³ M. BOONE, *Historici en hun métier. Een inleiding tot de historische kritiek*, Gent, Academia Press, 2005, p. 190.

³⁴ M. BOONE, *Historici en hun métier. Een inleiding tot de historische kritiek*, Gent, Academia Press, 2005, p. 194.

duidelijk dat de taal als functionerend systeem bekeken moest worden, waarin relaties bestaan tussen de verschillende structurele onderdelen. Binnen de taaltekens moet een onderscheid gemaakt worden tussen het vormaspect (signifiant) en het betekenisaspect (signifié), twee aspecten die dialectisch gekoppeld zijn.³⁵

De semiotiek wijst er ons op oog te hebben voor het specifieke taalgebruik binnen het taalsysteem als geheel. Het biedt een systematiek om aandacht te hebben voor ideologisch discours.

Ik zal gebruik maken van de semiotische manier om de persteksten zo 'correct mogelijk' te analyseren. Zonder enige vorm van systematisering dreigt immers een massa aan interessante informatie uit de bronnen 'niet gelezen' te worden.

Specifieker zal ik in deze scriptie gebruik maken van een aantal modellen om de vertekening van krantenartikels te 'ontdekken' en daardoor zicht te krijgen op de werkelijkheid, door de redacties geconstrueerd. T. Van Dijk, J. Blommaert en J. Verschueren vormen de grootste inspiratiebronnen voor wat die modellen betreft. Deze drie taalwetenschappers stellen in hun publicaties een kwalitatieve tekstanalyse voor mét aandacht voor de context waarin de tekst tot stand kwam. Aan de hand daarvan willen zij achter de impliciete strategieën, betekenissen en doelen van teksten komen.

Ik zal nu dieper ingaan op twee 'modellen' waarop ik me gebaseerd heb.

3.1. Discours plaatsen in zijn maatschappelijke context

Woorden staan nooit 'alleen'. Een eerste model waarop ik mij gebaseerd heb bij de kwalitatieve analyse van mijn bronteksten, kunnen we best omschrijven als 'het in de juiste historische context plaatsen van discours'. Krantenartikels komen niet in een ijle wereld tot stand, maar moeten gesitueerd worden in hun historische en maatschappelijke context. Iemand die het discours van een katholieke krantenredactie anno 1945 juist wil analyseren, moet zich bewust zijn van de

³⁵ M. BOONE, *Historici en hun métier. Een inleiding tot de historische kritiek*, Gent, Academia Press, 2005, p. 200.

tijdsgeest. Een goede voorkennis over het onderzoeksvoorwerp is dus een absolute noodzaak om het discours ‘zo correct mogelijk’ te lezen.

Ik baseer me grotendeels op wat de taalwetenschapper T. Van Dijk hierover gepubliceerd heeft. In zijn “News as discourse”³⁶ gaat hij dieper in op ‘nieuwsberichten’ als een vorm van discours. Naast het discours *an sich*, legt hij nadruk op de zogenaamde cognitieve processen die de productie en receptie van het nieuws mee beïnvloeden. Volgens T. Van Dijk moet men bij het onderzoek voldoende oog hebben voor de socio-culturele en politieke dimensies van taalgebruik, communicatie en de specifieke relatie die er heerst tussen de tekst en de context waarbinnen het nieuws tot stand komt.

3.2. Theoretisch model van de linguïstische pragmatiek

Waarheid door open debat -meestal geassocieerd met democratie- of op basis van autoritaire dogma's? Volgens de theorie van J. Blommaert en J. Verschueren verbergt deze dichotomie meer dan ze onthult: “This dichotomy hides the fact that public discourse in democratic societies is not as free and open as it might seem at first sight. In other words, debates are themselves objects (as well as instruments) of control.”³⁷

Woorden zijn nooit neutraal: “elke vorm van communicatie draagt een betekeniswereld met zich mee, die de interpretatie bepaalt van wat expliciet wordt uitgedrukt”.³⁸ Deze vaststelling vormt het theoretisch uitgangspunt van de linguïstische pragmatiek. Twee belangrijke figuren die aan de basis lagen van deze methode zijn J. Blommaert en J. Verschueren. In feite volgt dit model verder op de theorievorming van T. Van Dijk.

³⁶ T. VAN DIJK, *News as discourse*, Hillsdale, Erlbaum, 1988, 200 p.

³⁷ J. BLOMMAERT, J. VERSCHUEREN, *Debating diversity. Analysing the discourse of tolerance*, Londen, Routledge, 1998, p. 15.

³⁸ G. DENECKERE, *Historische kritiek van woord en beeld in de massamedia*, Gent, Academia Press, 2003, p. 32.

De centrale rol in discours wordt gespeeld door de 'taal'. Een 'ideologie' krijgt vorm door welbepaald taalgebruik. Om van taal tot bij een ideologie te komen, is er nood aan 'interpretatie'. Om inzicht over het ideologische discours te verwerven, moeten we dus de gevolgde interpretatie begrijpen. J. Blommaert en J. Verschueren bieden hiervoor een interessant theoretisch kader:

"An eminently suitable theoretical background for such an undertaking is provided by linguistic pragmatics, to be defined as a general functional perspective on (any aspect of) language, i.e. as an approach to language which takes into account the full complexity of its cognitive, social and cultural (i.e. 'meaningful') functioning in the lives of human beings."³⁹

Het is belangrijk om hieruit te onthouden dat zowel de cognitieve, sociale en culturele functies van taal opgemerkt moeten worden.

Aan de hand van de linguïstische pragmatiek krijgen we oog voor de 'betekenisconstructie' in een bepaald discours. En aangezien ideologie vorm krijgt door middel van taalgebruik en discours, kunnen we stellen dat ideologie fundamenteel steunt op het construeren van betekenis.

"Linguistic pragmatics assumes that cognitive images and conceptual habits are reflected in the behaviour of language users, their forms of communication and their rhetorical habits."⁴⁰ Alle vormen van communicatie zijn doorspekt met een zeker aantal betekenissystemen, die in feite bepalen hoe men een uitspraak interpreteert.

Net zoals bij T. Van Dijk legt de linguïstische pragmatiek nadruk op de uitingen van taal en de context waarin een discours tot stand komt. De betekenis van een uitspraak wordt immers daardoor bepaald. Een centraal element in de theorie van J. Blommaert en J. Verschueren is 'ideologie'. Volgens hen wordt ideologie meestal op een subtiele, onderhuidse manier verweven in het discours, en niet op een expliciete wijze geformuleerd. "Impliciet determineert een ideologie ook de normen, waarden en

³⁹ J. BLOMMAERT, J. VERSCHUEREN, *Debating diversity. Analysing the discourse of tolerance*, Londen, Routledge, 1998, p. 32.

⁴⁰ J. BLOMMAERT, J. VERSCHUEREN, *Debating diversity. Analysing the discourse of tolerance*, Londen, Routledge, 1998, p. 32.

uiteindelijk ook de identiteit van een groep binnen de maatschappij waarbij deze taaluiting tot stand komt.”⁴¹ Dit zijn belangrijke uitgangspunten voor mijn onderzoek.

De theorie van de linguïstische pragmatiek vormt een prima kader om krantenartikels ‘beter te lezen’. Blommaert en Verschueren maken ons duidelijk hoe discours en ideologie ‘ondersteund’ worden, door een uitgekiend gebruik van taal. De keuze voor een bepaalde woordenschat is niet toevallig. De theorie van de linguïstische pragmatiek biedt ons een aantal technieken om die ‘gelaagdheid’ in taalgebruik te ontcijferen.

Men kan aannemen dat het schrijven van krantenartikels op een andere wijze gebeurt, dan het opstellen van een *speech*. Bij dat laatste neemt men gewoonlijk de tijd om ‘niets aan het toeval over te laten’. Elk woord heeft dan ook zijn betekenis en bedoeling. Krantenartikels moeten doorgaans op veel kortere tijd geproduceerd worden. Men heeft dus niet zoveel tijd als bij het voorbereiden van een partijtekst, voordracht, enz. De snelheid en mindere bedachtzaamheid, waarmee het schrijven voor een krant mee gepaard gaat, hebben als voordeel voor de vorser, dat de ‘achterliggende boodschap’ gewoonlijk makkelijker te achterhalen is. De korte *deadlines* geven de krantenredactie immers de tijd niet om hun ideologische ondertoon te camoufleren.

De inzichten die de linguïstische pragmatiek naar voor brengt, zijn bijgevolg zeer relevant voor mijn onderzoek. Wanneer een auteur een krantenartikel produceert, moeten we oog hebben voor de wijze waarop impliciete en expliciete informatie in verband staan tot elkaar. Hierbij mogen we zeker ook de context waarin alles zich voordoet niet uit het oog verliezen.

De linguïstische pragmatiek biedt ons een theoretisch model voor de kwalitatieve analyse van geschreven pers. Het vormt een kader, waar ik tijdens dit onderzoek -zij het op een gedoseerde manier- gebruik zal van maken om krantenartikels beter te kunnen interpreteren.

⁴¹ Q. VERVECKEN, *From 'Never Again' to Again and Again: het begrip 'genocide' in de berichtgeving van The New York Times (1945-1999)*, Gent (onuitgegeven licentiaatsverhandeling UGent), 2007, p. 31. (promotor: B. De Wever).

Hoofdstuk 3: Historische achtergrond

Alvorens over te gaan tot de eigenlijke analyse van het bronnenmateriaal in het tweede deel van deze scriptie, is het onontbeerlijk om in te gaan op de historische context waarin dit ‘verhaal’ zich afspeelt. De twee ‘hoofdrollen’ in mijn onderzoek worden gespeeld door het verzet en de katholieken. Het lijkt me dan ook logisch om deze twee factoren voldoende historisch te contextualiseren. Dit zal ik doen onder punt één en twee van dit hoofdstuk. Een derde rol wordt opgeëist door de persbladen die ik als bron gebruikte. Een kort historisch overzicht van de verschillende dagbladen en periodieken zal u kunnen terugvinden in het derde onderdeel.

1. Het Belgische verzet

In vrijwel alle geraadpleegde literatuur wordt de zwart-wittegenstelling van collaboratie en verzet kritisch benaderd. En dit om verschillende redenen: ten eerste wordt hierdoor de suggestie gewekt dat de houding van het gros van de bevolking een mengeling is van daden van verzet en collaboratie. Dit terwijl verzet en collaboratie zich precies kenmerken door uitzonderlijk gedrag. Ten tweede worden er duidelijke grenzen getrokken tussen de verschillende 'kleuren'. In werkelijkheid zijn de grenzen tussen de verschillende basishoudingen niet altijd duidelijk te trekken. Ten derde suggereren de symbolen 'wit' en 'zwart' homogene groepen, terwijl er in werkelijkheid heel wat gradaties bestaan.⁴²

Men kan dus wel stellen dat de zwart-witvoorstelling een vertekend beeld geeft van de werkelijkheid en te weinig rekening houdt met het grootste deel van de Belgische bevolking die te situeren is in de 'grijze zone', het domein van de aanpassings- of accommodatiepolitiek. Net zoals bij de collaboratie, bestond het verzet uit een kleine minderheid van de bevolking, die zich onderscheidde van de massa.

Verder is het, mijn inziens, zeer belangrijk om te beseffen dat het duiden van het verzet een problematische onderneming is. "Dat ligt, ten eerste, aan de omstandigheden waaronder het verzet tijdens de bezetting werkte. Terwijl de collaboratiebewegingen in het volle daglicht konden opereren, met uniformen, parades, ledenlijsten en openbare vergaderingen, was alles in het verzet erop gericht niet door de bezetter en zijn medeplichtigen herkend te worden. [...] Wie na de oorlog de 'goeden' van de 'slechten' wilde scheiden, had dus vooral aan die eerste groep een moeilijke opgave. Een tweede bron van problemen is in de definitie van 'verzet' te vinden."⁴³

Wanneer we spreken over 'het verzet' tijdens de bezetting van België, baseren we ons op de naoorlogse perceptie ervan. En in die visie domineerde een institutionele benadering van het verzet. "Afgelijnde verzetsorganisaties met een duidelijke leiding

⁴² M. VAN DEN WIJNGAERT, B. DE WEVER, F. MAERTEN, e.a. *België tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2004, pp. 176-177.

⁴³ P. LAGROU, "Verzet en naoorlogse politiek", in: L. HUYSE, K. HOFACK, eds. *De democratie heruitgevonden. Oud en nieuw in politiek België (1944-1950)*, Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 1995, p. 45.

waren hierbij alomtegenwoordig. Enkel verzetsbewegingen die bij de bevrijding nog actief waren, kregen 'bestaansrecht', iets wat door de erkenningsprocedure nog versterkt werd. Die visie is duidelijk een verenging van de complexere realiteit: bepaalde verzetsgroepen bijvoorbeeld werden tijdens de bezetting door arrestaties van de kaart geveegd en sommige individuen vonden nooit een aansluiting bij een verzetsbeweging, waardoor ze ook meermaals uit het beeld werden weggegomd."⁴⁴

Een tweede moeilijkheid die P. Lagrou aangeeft is de problematiek omtrent het woord 'verzet' zelf. Wat verstond men onder verzet, en wat niet? Na de oorlog werden termen als 'weerstander', 'politiek gevangene', 'sluikpers' in juridische termen vastgelegd. Of men hierbij de werkelijkheid wenste te benaderen, of eerder een politieke strategie volgde, is nog maar de vraag...

Met dit in het achterhoofd kunnen we het verzet situeren in haar historische context, beginnende met het ontstaan, al vroeg tijdens de bezetting...

1.1. Ontstaan van het verzet. Antifascisme en patriottisme

Op 10 mei 1940 vielen de Duitse troepen ons land binnen. Achttien dagen later, op 28 mei, capituleerde het Belgische leger en greep Duitsland de macht in ons land. Die macht bestendigden zij door het bevel over België en Noord-Frankrijk in handen te leggen van Alexander von Falkenhausen, generaal van de Duitse infanterie. Een *Militärverwaltung* werd geïnstalleerd, die moest instaan voor het handhaven van de orde op ons grondgebied. Het militaire bestuur beschikte daarvoor over twee militaire politie-eenheden, namelijk de *Feldgendarmarie* en de *Geheime Feldpolizei*.⁴⁵ Daarnaast maakte de Duitse bezetter gebruik van Belgen die sympathiseerden met de Nieuwe Orde. "Een kleine minderheid -in Vlaanderen voornamelijk extreem-

⁴⁴ K. STEEN, *De schemerzone van een stad in oorlog. De evolutie van het verzet in Gent (1940-1941): van ongestructureerde initiatieven tot georganiseerde verzetsbewegingen*, Gent (onuitgegeven doctoraatsverhandeling UGent), 2007, 3 dln., p. 18. (promotor: B. De Wever).

⁴⁵ M. VAN DEN WIJNGAERT, B. DE WEVER, F. MAERTEN, e.a. *België tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2004, p. 49.

rechtse nationalisten en aan Franstalige zijde de aanhangers van het rexisme- was tevreden met de vestiging van het nieuwe regime van de bezetter.”⁴⁶

Langs de andere kant waren er ook al van in begin een klein aantal Belgen, die zich weigerden te onderwerpen aan het Duitse machtsvertoon. Zoals in alle landen die onder Duitse bezetting lagen, is die houding in eerste instantie terug te brengen op twee waarden: antifascisme en patriottisme. Het doctoraatsonderzoek van K. Steen, waarin zij een chronologische analyse maakt van het Gentse verzet, lijkt dit deels te bevestigen. “Patriottisme en Belgicisme vormden bij verschillende personen de grondslag van hun motivatie, zeker bij de oud-strijders en ook in sterke mate bij de Franstaligen. Anderzijds zien we bij de, al dan niet Vlaamsgezinde, liberalen een sterke verdediging van de democratische waarden.”⁴⁷ Toch geeft zij ook aan dat vele personen een minder duidelijke motivatie hadden voor hun weerstandshouding, waardoor de stelling dat verzet zich ontwikkelde rond het antifascisme en het patriottisme enigszins genuanceerd moet worden.

Het geloof in die waarden was bovendien niet voldoende om echt tot het actieve verzet toe te treden. Sympathie voor het communisme, pro-Engelse gezindheid, verlangen naar vrijheid en gerechtigheid, de hang naar democratie, gevoelens van solidariteit of een algemene vijandigheid tegenover Duitsland, waren elementen die mensen écht overhaalden om in het verzet te gaan.⁴⁸

Belgicistische patriotten bevonden zich vaak in kringen van de Franstalige hogere middenklasse, die door hun banden met de oud-strijders van de Eerste Wereldoorlog, er een erg anti-Duits gevoel op nahielden. Vaak hadden deze groeperingen uitgesproken rechtse opvattingen. Het is binnen die context dat de eerste kleine verzetskernen, reeds in de herfst van 1940, hulp boden aan Britse soldaten die wilden terugkeren naar Groot-Brittannië. Het opzetten van een inlichtingendienst en het oprichten van verschillende sluikbladen behoorden tevens tot de eerste verzetsactiviteiten.

⁴⁶ M. VAN DEN WIJNGAERT, B. DE WEVER, F. MAERTEN, e.a. *België tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2004, p. 209.

⁴⁷ K. STEEN, *De schemerzone van een stad in oorlog. De evolutie van het verzet in Gent (1940-1941): van ongestructureerde initiatieven tot georganiseerde verzetsbewegingen*, Gent (onuitgegeven doctoraatsverhandeling UGent), 2007, 3 dln., p. 147. (promotor: B. De Wever).

⁴⁸ M. VAN DEN WIJNGAERT, B. DE WEVER, F. MAERTEN, e.a. *België tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2004, p. 209.

De tweede waarde waarrond het verzet zich organiseerde, was het antifascisme. Reeds in de jaren dertig bestond er een duidelijke beweging die zich verzette tegen het oprukkende fascisme. Deze kern, die mogelijk een belangrijke rol had kunnen spelen in de weerstandsgedachte, moest echter al snel aan macht inbinden onder invloed van de oorlogsgebeurtenissen. De gematigd-linkse kopstukken van het antifascisme -christen-democraten, maar vooral liberalen en socialisten- waren immers danig uit hun lood geslagen door de ineensstorting van de Westerse democratieën.⁴⁹ De, naar Londen gevluchte, regering-Pierlot had enige tijd nodig om de gang van zaken te verwerken en kon aanvankelijk niet echt een voorbeeld vormen voor het verzet van de democratie tegen het fascisme.

Extreem linkse communisten namen in het begin een afwachtende houding aan. Hun strijd was er immers één tegen het kapitalisme, tot het Sovjet-Duitse niet-aanvalspact verbroken werd door de Duitse inval in de Sovjet-Unie op 22 juni 1941. Op dat moment kwamen de kaarten anders te liggen voor de communisten. “Het was nu een nationale én, zij het in mindere mate, een antifascistische strijd.”⁵⁰

In 1941 richtte de Kommunistische Partij in België het Onafhankelijkheidsfront (OF) op, met de bedoeling op die manier alle verzetsinitiatieven -ook niet-communistische- te kunnen samenbundelen onder een patriottistische mantel. Het OF slaagde echter maar gedeeltelijk in dat opzet.

Algemeen kunnen we stellen dat, tijdens de beginperiode van de bezetting, het verzet een vrij marginale beweging was. Slechts een klein aantal van de weerbare mannen en vrouwen gingen werkelijk in het verzet. Daarenboven vallen de wortels van het beginnend verzet te situeren bij de ‘uitersten’ van het politieke veld. Communistische organisaties en kringen van patriottische reserveofficieren, die er vaak een uitgesproken rechtse opvatting op nahielden, zetten het verzet in eerste

⁴⁹ M. VAN DEN WIJNGAERT, B. DE WEVER, F. MAERTEN, e.a. *België tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2004, p. 210.

⁵⁰ R. VAN DOORSLAER, “De oorlog tussen continuïteit en verandering: vragen en problemen”, in: L. HUYSE, K. HOFACK, eds. *De democratie heruitgevonden. Oud en nieuw in politiek België (1944-1950)*, Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 1995, p. 20.

instantie op de *rails*. “Het verzet groeide aanvankelijk niet vanuit de machtsdragende groepen en stromingen in België.”⁵¹

Toch mogen we hieruit niet afleiden dat de keuze voor het verzet louter te verklaren valt vanuit een ideologisch engagement. Eerder was het een samenspel van factoren dat de drijfveer vormde om zich actief te verzetten tegen de bezetter. K. Steen formuleert het als volgt: “Ideologische of sociale elementen bieden geen van beide een afdoende verklaring. Het is juist door hun wisselwerking en de correlatie met de bezettingscontext dat het verzet kon ontstaan en groeien. Ideologische -naast bijvoorbeeld psychologische- motieven lagen vaak aan de basis van de initiatieven genomen door ‘voortrekkers’. Maar deze initiatieven konden voornamelijk via sociale netwerken uitgroeien tot echte verzetskernen. Binnen deze kernen werden de politieke, sociale en maatschappelijke breuklijnen in 1940-1941 nauwelijks doorbroken.”⁵²

1.2. Het verzet tijdens de bezetting

1.2.1. *De verzetsorganisaties*

“De belangrijkste eerste verzetskernen bestonden dus uit de critici van de burgerlijke parlementaire democratie van Belgicistische, extreem-rechtse origine aan de ene kant, en de extreme linkerkant met de communisten aan de andere. Het verzet vond dus geenszins zijn oorsprong in de weerbaarheid van de democratie.”⁵³ Enige nuancering van deze stelling, geformuleerd door F. Maerten, is mijn inziens echter aangewezen. De doctoraatsstudie van K. Steen maakt immers duidelijk dat het Gentse verzetsengagement niet enkel voortspoot uit de extremen van het politieke landschap, zoals F. Maerten hierboven wel beweert. Zo was er bijvoorbeeld ook een

⁵¹ R. VAN DOORSLAER, “De oorlog tussen continuïteit en verandering: vragen en problemen”, in: L. HUYSE, K. HOFLACK, eds. *De democratie heruitgevonden. Oud en nieuw in politiek België (1944-1950)*, Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 1995, p. 19.

⁵² K. STEEN, *De schemerzone van een stad in oorlog. De evolutie van het verzet in Gent (1940-1941): van ongestructureerde initiatieven tot georganiseerde verzetsbewegingen*, Gent (onuitgegeven doctoraatsverhandeling UGent), 2007, 3 dln., p. 260. (promotor: B. De Wever).

⁵³ F. MAERTEN, R. VAN DOORSLAER, “Het verzet”, in: B. BOECKX, G. DE PRINS, B. DE WEVER, e.a. *Tegendruk. Geheime pers tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Gent, Amsab-ISG, 2004, p. 36.

belangrijke vertegenwoordiging van Franstalige liberalen in de eerste Gentse verzetskernen. “Hun verzetsengagement kwam voort uit een drang tot bescherming van de democratie en de individuele vrijheden die door de Nieuwe Orde bedreigd werden.”⁵⁴ Ook P. Schrijvers haalt aan dat er reeds vanaf het prille begin kleine groepen van een breed politiek spectrum zich bij het actieve verzet tegen de Duitse bezetter schaarden.⁵⁵

Rekening houdend met deze nuancering kunnen we, volgens mij, wel stellen dat de ‘politieke basis’ voor het ontstaan van de belangrijkste verzetskernen eerder marginaal was. Pas later groeide de groep weerstanders aan en werd het politieke draagvlak van het verzet ‘voller’ en ‘gedifferentieerder’.

In 1942 kende ons land een paar honderd verzetsgroepjes, vooral geconcentreerd in steden en in industriezones in het zuiden van het land. Langzaam aan werd het net fijnmaziger, totdat in 1944 over heel het grondgebied naar schatting zo’n 100.000 tot 150.000 verzetsmensen terug te vinden waren.⁵⁶

De redenen voor deze ontwikkeling zijn divers. Zo waren er enkele evoluties in de door de bezetter gevoerde politiek die steeds meer vijandigheid tegenover nazi-Duitsland opriep. De Duitse jodenpolitiek kreeg meer uiting in België, in oktober 1942 voerde men de verplichte tewerkstelling in Duitsland in en daarenboven was er algemene ‘verharding’ van het militaire bewind -met steun van de collaborateurs- in ons land. Ten slotte waren er de oorlogsgebeurtenissen op internationaal vlak die duidelijk maakten dat de oorlog keerde. Al deze factoren maakten dat, naarmate de oorlog vorderde, meer en meer Belgen kozen voor het verzet.

De grote verzetskernen zouden echter dezelfde blijven gedurende de oorlog. “Tot het einde van de bezetting bleef er een reeks structuren bestaan die werden beheerst door de Franstalige middenklasse (vooral ontsnappingslijnen, de meeste inlichtingendiensten en de Belgische Nationale Beweging (BNB)), een conglomeraat

⁵⁴ K. STEEN, *De schemerzone van een stad in oorlog. De evolutie van het verzet in Gent (1940-1941): van ongestructureerde initiatieven tot georganiseerde verzetsbewegingen*, Gent (onuitgegeven doctoraatsverhandeling UGent), 2007, 3 dln., p. 260. (promotor: B. De Wever).

⁵⁵ P. SCHRIJVERS, *De schaduw van de bevrijding. België, 1944-1945*, Antwerpen, Uitgeverij Manteau, 2008, p. 41.

⁵⁶ M. VAN DEN WIJNGAERT, B. DE WEVER, F. MAERTEN, e.a. *België tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2004, p. 212.

van organisaties rond het Onafhankelijkheidsfront (OF) en het nog altijd even machtige Geheim Leger (GL), de erfopvolger van het voormalige Belgisch Legioen.”⁵⁷

De Belgische Nationale Beweging was de kleinste organisatie van de drie. De BNB werd opgericht in het milieu van de Franstalige middenklasse. Men kan de organisatie situeren aan de rechterkant van het politieke spectrum. Om haar doelstellingen te realiseren, aarzelde de BNB niet om samen te werken met nog rechtser georiënteerde bewegingen, zoals het Belgisch Legioen (later omgevormd tot Geheim Leger) en de Nationale Koninklijke Beweging (NKB). De ‘slagkracht’ van het BNB werd echter erg verkleind door een golf van arrestaties in februari 1944. Bijgevolg kon de organisatie op het einde van de oorlog haar stempel niet echt meer drukken: “Beroofd van haar meest ervaren kopstukken, van het gros van haar materieel en van haar voornaamste communicatiemiddelen, was de groepering bij de bevrijding niet bij machte de haar toebedachte rol te spelen.”⁵⁸

Het Onafhankelijkheidsfront wilde, net als de Belgische Nationale Beweging, een breed patriottisch front tot stand brengen. Hoewel het OF daar slechts gedeeltelijk in slaagde, was er wel samenwerking met de andere politieke strekkingen. Zo zorgde bijvoorbeeld de partijvoorzitter van de liberalen, F. Demets voor een aanzienlijke financiële steun. Ook waren er katholieken actief bij het OF, zij het dat het meestal ging om figuren die wat los stonden van het traditionele katholieke milieu. Vele katholieken die meewerkten in het OF, vormden na de oorlog trouwens de basis voor de oprichting van de Union Démocratique Belge (UDB), een partij van progressieve verzetsmensen. Van samenwerking met de clandestiene socialistische partij kwam maar weinig in huis. De socialisten wantrouwden de communisten en wezen gewapende acties af.⁵⁹

De Patriottische Milities (PM) en het Belgische Partizanenleger (PA) waren bij de bevrijding de meest zichtbare exponenten van het Onafhankelijkheidsfront. De

⁵⁷ M. VAN DEN WIJNGAERT, B. DE WEVER, F. MAERTEN, e.a. *België tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2004, p. 213.

⁵⁸ M. VAN DEN WIJNGAERT, B. DE WEVER, F. MAERTEN, e.a. *België tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2004, p. 238.

⁵⁹ P. VAN MEERBEECK, E. VERHOEYEN, H. VAN DE VIJVER, e.a. *De tijd der vergelding & Het verzet*, Brussel, BRT-Instructieve Omroep, 1988, pp. 79-81.

Partizanen fungeerden in feite als de gewapende vleugel van de Kommunistische Partij (KP) in België. Reeds in de zomer van 1941 begon de KP met de uitbouw van gewapende groepen. Aanvankelijk waren de acties eerder bescheiden (sabotagedaden om het de bezetter lastig te maken), maar al snel werd de strijd met de bezetter en collaborateurs heviger. De Patriottische Milities, die gestalte begonnen te krijgen vanaf de late zomer van 1941, behielden een aanzienlijke mate van autonomie ten opzichte van het OF, al sloten ze zich er in de herfst van 1942 wel officieel bij aan.⁶⁰ De Patriottische Milities moesten de structuur vormen voor het zogenaamde ‘gewapend burgerverzet’.

Het Geheim Leger (GL) was, zoals reeds vermeld, ontstaan uit het voormalige Belgisch Legioen. Bij het begin van de oorlog werd niet aan verzet gedacht. Hun oorspronkelijke doel was om de orde te handhaven tegen de ‘binnenlandse vijand’. Hieronder verstonden zij collaborateurs en communisten. Zij geloofden immers in een compromisvrede tussen Duitsland en Engeland. “Ook wilden zij een sterke uitvoerende macht in een ‘vernieuwd België’, met een veel grotere macht voor de koning dan vóór de oorlog het geval was.”⁶¹ De oorlog verliep echter anders dan zij gedacht hadden, waardoor het GL evolueerde tot een verzetsbeweging. Het GL kreeg van de geallieerden in Londen de opdracht om de bevrijding van België voor te bereiden.

Toch waren er, naast deze meest bekende, nog een heel aantal andere verzetsorganisaties. In het lexicon “De tijd der vergelding & het verzet”, uitgegeven door BRT-Instructieve Omroep, worden de meest representatieve verzetsvormen en -organisaties kort weergegeven.⁶² Het lijkt me in het kader van dit historisch overzicht niet opportuun om àlle verzetsorganisaties uitgebreid aan bod te laten komen. Dit is trouwens ook een haast onmogelijke opdracht, gezien de complexe en ‘weinig doorzichtige’ structuur die de wereld van het Belgisch verzet tijdens de Tweede Wereldoorlog kenmerkte.

⁶⁰ M. VAN DEN WIJNGAERT, B. DE WEVER, F. MAERTEN, e.a. *België tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2004, p. 231.

⁶¹ P. VAN MEERBEECK, E. VERHOEYEN, H. VAN DE VIJVER, e.a. *De tijd der vergelding & Het verzet*, Brussel, BRT-Instructieve Omroep, 1988, pp. 72-74.

⁶² P. VAN MEERBEECK, E. VERHOEYEN, H. VAN DE VIJVER, e.a. *De tijd der vergelding & Het verzet*, Brussel, BRT-Instructieve Omroep, 1988, 94 p.

Toch wil ik nog kort ingaan op een aantal verzetsorganisaties, die -naar mijn inzien- een belangrijke rol gespeeld hebben. Vooral bij de bevrijding konden de verzetsbewegingen die ik in dit hoofdstuk bespreek, enige invloed uitoefenen.

De Nationale Koninklijke Beweging (NKB) was, net als het GL, een rechts georiënteerde organisatie die zich oorspronkelijk tot doel stelde een krachtig bewind onder leiding van de koning te vestigen. De oprichters sprongen voort uit het Rexistische gedachtegoed van Léon Degrelle, maar kozen een andere weg wanneer die de weg van de collaboratie bewandelde. Pas wanneer er in juli 1941 reactie kwam van de bezetter tegenover de beweging, werd de NKB verplicht tot het leiden van een ondergronds bestaan.

De NKB was zeer actief in de strijd tegen de verplichte tewerkstelling. Als gevolg van haar onvoorwaardelijke koningsgezindheid werd de beweging sterk gewantrouwd door de regering van Londen. De erkenning van de NKB verliep dan ook erg moeizaam.⁶³

Het Bevrijdingsleger (Armée de la Libération - AL) werd opgericht door een kern van christen-democratische militanten, en was vooral actief in de provincie Luik. Hun voornaamste acties waren de clandestiene pers, inlichtingswerk, hulp aan werkweigeraars en joden en kleinschalige sabotagedaden.

De Groupe Générale de Sabotage, beter bekend onder de naam Groep G, bestempelt F. Maerten eerder als een 'buitenbeentje' in het landschap van verzetsbewegingen. De reden hiervoor is onder meer de specificiteit van de acties die Groep G ondernam. Ze legde zich immers uitsluitend toe op het doen spaaklopen van de Duitse oorlogsmachine aan de hand van welgerichte sabotageacties.

Pas in het voorjaar 1943 zat Groep G écht in het zadel, waarna ze met materiaal dat door de geallieerden gedropt werd, aan haar sabotagecampagnes begon. Groep G koos haar acties zorgvuldig uit. "In haar streven de vijand doelgericht te treffen zonder dat dit leidde tot represailles of onherstelbare schade, heeft Groep G het

⁶³ P. VAN MEERBEECK, E. VERHOEYEN, H. VAN DE VIJVER, e.a. *De tijd der vergelding & Het verzet*, Brussel, BRT-Instructieve Omroep, 1988, p. 78.

systematisch gemunt op het spoorwegennet, de binnenlandse waterwegen en de energievoorziening.”⁶⁴

Na de oorlog werden volgende vijftien organisaties als ‘gewapend verzet’ herkend: groep Nola, de beweging L100, Affranchis, het Kempens Legioen, de Insoumis, de Organisation Militaire Belge de Résistance (OMBR), de Witte Brigade-Fidelio (WB), het Geheim Leger, de Patriottische Milities, het Belgisch Partizanenleger, de Belgische Nationale Beweging, Nationale Koninklijke Beweging, Armée de la Libération en Groep G.

Verder waren er een heel aantal organisaties die zich specifiek bezighielden met het inwinnen van inlichtingen. Luc-Marc, Mill, Comité Gilles, Clarence, Zéro waren de bekendste inlichtingendiensten.

1.2.2. De houding van katholieken, socialisten en liberalen t.o.v. het verzet

Zoals ik hierboven reeds vermeldde was de ‘politieke basis’ voor de eerste verzetskernen eerder ‘marginaal’. Naarmate de oorlog vorderde werd die politieke basis breder. De vraag dient worden gesteld, welke rol de drie traditionele politieke machthebbers speelden in de wereld van ‘het zich verzettende België’.

Op politiek en sociaal vlak ontwikkelde het verzet zich binnen drie maatschappelijke geledingen: enerzijds de patriottische burgerij die elk politiek etiket afwees maar toch een erg conservatieve stempel had, anderzijds de communisten en de extreem-rechtse Belgisch-nationalisten, die van hun betrokkenheid in de strijd politiek hoopten te kunnen profiteren na de oorlog.

De kopstukken van katholieke, socialistische en liberale structuren moesten met lede ogen aanzien dat een deel van hun aanhang actief was in het verzet, zonder hier zelf

⁶⁴ M. VAN DEN WIJNGAERT, B. DE WEVER, F. MAERTEN, e.a. *België tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2004, p. 240.

greep op te krijgen. Hun inzet voor de ondergrondse strijd kwam laat, was willekeurig en beperkt.⁶⁵

Vooraf de katholieken stonden erg terughoudend tegenover het verzet. Veel partijleden waren, na de Franse nederlaag, zelfs overtuigd van een definitieve overwinning van Duitsland en van het Duitse gedachtegoed op het continent. Sommigen zagen er een mogelijkheid in, om in samenwerking met Hitler, een autoritaire katholieke regering rond de koning te vormen.

De oorlogsontwikkelingen zorgden voor een wijziging van strategie. De katholieken zagen het meeste heil in een aanwezigheidspolitiek. De politiek van het minste kwaad. Die 'tussenpositie' werd hoe langer hoe minder houdbaar. Vooral bij de instelling van de verplichte tewerkstelling, gingen de katholieken steeds meer verzet propageren tegenover de bezetter. Onder andere de katholieke beweging, de Katholieke Arbeidersjeugd (KAJ), verspreidde onder leiding van priester Jozef Cardijn pamfletten waarin jongeren aangespoord werden ondergronds te gaan. Tevens werd er een clandestiene dienst opgericht die hulp bood aan deze werkweigeraars. Desondanks bleef de katholieke zuil vasthouden aan een aanwezigheidspolitiek, en dus een negatieve houding tegenover het gewapend verzet.

Sommigen braken echter met de officiële lijn en kozen er toch voor om de bezetter te bestrijden. Er was echter weinig homogeniteit in de katholieke wereld, voor wat die keuze betrof. Terwijl veel Waalse vakbondsleiders deelnamen aan het verzet, vooral binnen het AL, maar ook aan de zijde van het BNB en zelfs het OF, nam slechts een Vlaamse enkeling deel aan de ondergrondse activiteiten.⁶⁶ Christen-democraten kozen er vaker voor om hulp te bieden aan illegalen, terwijl conservatieve katholieken zich vooral inzetten voor de clandestiene pers, inlichtingenwerk en paramilitaire actie in het GL.

Bij de socialisten nam het merendeel aanvankelijk een voorzichtige houding aan tegenover het verzet. Een Vlaamse minderheid koos met De Man zelfs voor een

⁶⁵ M. VAN DEN WIJNGAERT, B. DE WEVER, F. MAERTEN, e.a. *België tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2004, pp. 252-253.

⁶⁶ M. VAN DEN WIJNGAERT, B. DE WEVER, F. MAERTEN, e.a. *België tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2004, p. 254.

collaboratiegedachte. Later werd een verzetsorganisatie -de ondergrondse Belgische Socialistische Partij- opgericht. Toch bleef hun houding erg afwachtend. De strijd tegen de bezetter werd als een belangrijk aspect bekeken, maar niet als topprioriteit. Het socialistisch optreden moet vooral begrepen worden in het organiseren en bewerkstelligen van de naoorlogse partij.

Toch vond men heel wat socialisten terug in verscheidene verzetsorganisaties. Deze vormden echter maar een kleine minderheid in de marge van het echte machtscentrum van de socialisten.

De liberale houding tegenover het verzet viel uiteen in twee delen. Aan de ene zijde hadden we de voorstanders van economisch liberalisme, die meestal kozen voor een accommodatiepolitiek. Aan de andere kant had men de aanhangers van een filosofisch-moreel liberalisme, die zich fel kantten tegen de 'impalming' van België door een dictatoriaal bewind. Zij kozen vaak nadrukkelijker voor inlichtingennetwerken, Groep G en het OF.

De aanzienlijke betrokkenheid van diezelfde liberalen in Vlaanderen -die schril afstak tegen de lauwheid van de katholieken en in mindere mate van de socialisten- of dat nu is in het OF of in structuren als de Witte Brigade, kende nog een andere verklaring: de Franstalige middenklasse, die een groot gedeelte van het liberale electoraat in Vlaanderen uitmaakte, herkende zich goed in een patriottische strijd die zich richtte tegen een Vlaams-nationalisme met een duidelijk katholieke kleur.⁶⁷

1.2.3. De soorten acties van het verzet

De eerste uitingen van het verzet tijdens de bezetting waren enkele schuchtere manifestaties tijdens de nationale feestdagen. "De overstap van gemor en spotternij naar sluikpers en eventueel naar gewapend verzet was niet altijd evident. Meestal groeiden kleine kernen rond één of twee personen die wat moediger of roekelozer

⁶⁷ M. VAN DEN WIJNGAERT, B. DE WEVER, F. MAERTEN, e.a. *België tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2004, p. 256.

waren dan de rest.”⁶⁸ Toch werd het gamma aan verzetsacties naarmate de oorlog vorderde, uitgebreider en doortastender.

Vele clandestiene bladen moesten de bevolking weerbaar houden tegen het gedachtegoed van de Nieuwe Orde en zorgden voor het in stand houden van het democratische debat. Sabotageacties speelden een directe rol bij het tegenwerken van de bezetter. Vooral de schade aan het Belgische spoorwegennet kon de aanvoer van troepen, militair materieel en grondstoffen enorm vertragen. Verder werden er tienduizenden documenten met belangrijke inlichtingen naar Londen gesmokkeld. Een ander soort acties die het verzet ondernam, was het organiseren van ontsnappingslijnen voor ‘verdwaalde’ piloten. Op humanitair gebied steunde het verzet niet alleen de gezinnen van leden die om politieke redenen waren opgepakt, maar hielp het tienduizenden werkweigeraars en redde het ongeveer 30.000 joden van een gewisse dood.⁶⁹

1.3. De rol van het verzet tijdens de bevrijding

België werd razendsnel bevrijd. Op 2 september overschreden geallieerde troepen voor het eerst de Frans-Belgische grens. Reeds een tiental dagen later was het Belgisch grondgebied grotendeels in handen van de geallieerden. Door die snelle opmars had het verzet uiteindelijk slechts een ondergeschikte rol gespeeld bij de bevrijding.⁷⁰ De helden van het moment waren de geallieerde soldaten en de Belgische eenheid, beter bekend als de ‘Brigade Piron’, die onder het geallieerde bevel acteerde. Die brigade was door de Belgische regering in ballingschap (zeer moeizaam) tot stand gebracht in Groot-Brittannië, en landde op 7 augustus 1944 in het Normandische Courseulles-sur-Mer.

Toch is het verkeerd om het belang van het verzet tijdens de bevrijding helemaal teniet te doen. Hun hulp bij de bevrijdingsgevechten in België was immers zeer

⁶⁸ F. SEBERECHTS, *Ieder zijn zwarte. Verzet, collaboratie en repressie*, Leuven/Gent, Davidsfonds/Perspectief Uitgaven, 1994, p. 41.

⁶⁹ M. VAN DEN WIJNGAERT, B. DE WEVER, F. MAERTEN, e.a. *België tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2004, p. 262.

⁷⁰ M. VAN DEN WIJNGAERT, B. DE WEVER, F. MAERTEN, e.a. *België tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2004, p. 275.

belangrijk. Weerstandorganisaties zorgden voor het beveiligen van belangrijke bruggen, wierpen wegversperringen op en informeerden de geallieerden over de aan- of afwezigheid van vijandelijke troepen. Maar vooral door het opruimen van kleine haarden van Duits verzet, droegen ze bij tot een versneld verloop van de strijd in België.⁷¹ Het verzet slaagde erin de belangrijke sluizen bij Nieuwpoort te beschermen, alsook de havens van Brugge, Gent en Antwerpen. Vooral bij de bescherming van die laatste haven is hun rol niet te onderschatten. Door de Britten ervan te overtuigen door te stoten naar Antwerpen via een route die ze veilig wisten, zorgden ze ervoor dat de haveninstallaties onbeschadigd in geallieerde handen vielen. Die waren van immens belang voor de geallieerde bevoorrading.

Cijfers van de gesneuvelden tijdens de bevrijding van België tonen aan dat verzetsorganisaties weldegelijk 'actie ondernamen' in september 1944. Zo is het aantal gesneuvelden bij het verzet opvallend hoog in vergelijking met die bij de geallieerde legers. Ook al gaat het niet op om hiertussen een vergelijking te maken, toch zijn de cijfers wel frappant. Terwijl Britten en Amerikanen slechts enkele honderden manschappen verloren, de Polen zo'n honderdvijftig en de Canadezen duizendvijfhonderd, verloren de Belgische verzetsorganisaties een duizendtal manschappen tijdens de bevrijding. Het geeft, mijn inziens, toch aan dat het verkeerd zou zijn, de rol van het verzet bij de bevrijding al te zeer te minimaliseren.

De taak die het verzet vervulde, kunnen we best algemeen omschrijven als het bieden van ondersteuning van de geallieerde pantsertroepen. De bevrijding van Brussel is er een goed voorbeeld van: "de tanks van de *Guards* reden langs de grote verkeersaders de stad binnen en beschoten de Duitse *Kommandantur*, maar het opruimen van de laatste Duitse verzetshaarden was vooral een zaak van de Belgische verzetsgroeperingen".⁷²

Dit soort acties kon echter tot harde confrontaties met de bezetter leiden. De Duitsers trokken zich weliswaar terug, maar haalden soms nog erg zwaar uit. Zo deden er zich in die bevrijdingsdagen enkele drama's voor, waarbij de Duitse bezetter zijn

⁷¹ M. VAN DEN WIJNGAERT, B. DE WEVER, F. MAERTEN, e.a. *België tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2004, pp. 260-261.

⁷² M. VAN DEN WIJNGAERT, B. DE WEVER, F. MAERTEN, e.a. *België tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2004, pp. 271-272.

woede koelde op de bevolking en het verzet. Een voorbeeld van die bloedige excessen van de Duitse repressie in België, is de executie van 22 gevangenen genomen verzetslieden in Luik door de Sipo-SD, net voor de Amerikanen de Vurige Stede binnentrokken.

1.4. Het verzet ná de bevrijding

1.4.1. *Een machtsvacuüm moet ingevuld worden*

Reeds vanaf 1943 trof de Belgische regering in ballingschap maatregelen om de bevrijding van het land voor te bereiden. Één van haar grootste kopzorgen was de handhaving van de openbare orde. Men wist dat men rekening moest houden met gewelddadige acties tegen collaborateurs en met hardnekkige geruchten over de revolutionaire projecten van bepaalde verzetsbewegingen.⁷³

Om deze problemen te *counteren*, besloot de regering in juli 1943 tot de oprichting van het Hoog Commissariaat voor 's Lands Veiligheid (HCLV).⁷⁴ De leiding werd toevertrouwd aan de advocaat-generaal W. J. Ganshof van der Meersch. Die keuze was niet toevallig. "HCNS would control the maintenance of law and order in liberated Belgium and should facilitate a rapid transfer of power. Ganshof was particularly well suited for this job. As Advocate General he could act with authority on both the military and the civilian levels. Moreover, he had a good reputation in Resistance circles."⁷⁵ Het feit dat Ganshof van der Meersch positief aangeschreven stond in verzetskringen, moest de zaak vlotter doen verlopen.

Concreet kwam de taak voor het Hoog Commissariaat op het volgende neer: de ontwapening van het verzet, de herinstallering van de binnenlandse ordediensten, de integratie van weerstanders en herstel van de orde binnen de interneringskampen.

⁷³ C. FIJNAUT, "Het politiewezen: van oud naar nieuw en terug", in: L. HUYSE, K. HOFACK, eds. *De democratie heruitgevonden. Oud en nieuw in politiek België (1944-1950)*, Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 1995, p. 161.

⁷⁴ In het Engels: HCNS - High Commissariat for National Security

⁷⁵ E. LAUREYS, "The Staff of the High Commissariat for National Security: A Socio-Professional Profile", in: M. CONWAY, J. GOTOVITCH, eds. *Europe in Exile. European exile communities in Britain, 1940-1945*, New York, Berghahn Books, 2001, p. 148.

Het probleem was echter de situatie waarin dit alles zich afspeelde. Na de bevrijding was er immers een machtsvacuüm, waarvan zowel de koning, de regering in ballingschap en het verzet gebruik wilden maken om hun macht te exploiteren. Geen enkele van deze drie kon zich echter opwerpen als dé legitieme machtsfactor. “Not the king, not the London government, not the resistance movements could count on a unanimous support from the population and every one of these three was deeply suspicious towards the intentions of the others.”⁷⁶

Bijgevolg verliep de relatie tussen de drie spelers erg moeizaam. Volgens P. Lagrou was het probleem fundamenteel: “de bevrijding herstelde de democratie en volgens de spelregels van de democratie worden de regeerders aangeduid door verkiezingen”.⁷⁷ Maar het probleem lag nét bij het organiseren van deze overgangperiode. Wie kon zijn vooraanstaande positie het best legitimeren? De Belgische regering in Londen had af te rekenen met het syndroom niet méér te zijn dan een emigrantencomit . Het verzet kon zich daarentegen ter plaatse ontwikkelen als alternatief. De Koningskwestie kon, door de wegvoering van Leopold III naar Duitsland, nog even op de lange baan geschoven worden.

De snelle bevrijding van België beïnvloedde de strijd om de macht enigszins. Doordat de geallieerden bliksemsnel de Duitse grens bereikten, hadden veel verzetslieden niet eens de tijd gehad een schot te lossen, laat staan een politieke organisatie op poten te zetten. Het zorgde bovendien voor een soort ontgoocheling bij de bevolking, die via allerlei geruchten en overdrijvingen, onrealistisch hoge verwachtingen had gekregen van het verzet. “Niet dat het verzet zich niet nuttig maakte in de dagen die aan de komst van de Geallieerden voorafgingen. Het probleem voor de relaties tussen het verzet en de bevolking was echter dat zijn leden, zoals in de jaren daarvoor, hun waardevolste bijdragen leveren in het verborgene.”⁷⁸ Het saboteren van telefoonlijnen, doorsnijden van kabels, het veroorzaken van

⁷⁶ P. LAGROU, “Memory and National Identity. Myths of Resistance and Martyrdom in Belgium and the Netherlands”, in: G. DRIGEARD, C. KESTELOOT, eds. *La Résistance et les Européens du Nord. Het Verzet en Noord-Europa*, Brussel, Centre de recherches et d’études historiques de la seconde guerre mondiale, 1994, pp. 434-435.

⁷⁷ P. LAGROU, “Verzet en naoorlogse politiek”, in: L. HUYSE, K. HOFACK, eds. *De democratie heruitgevonden. Oud en nieuw in politiek België (1944-1950)*, Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 1995, p. 47.

⁷⁸ P. SCHRIJVERS, *De schaduw van de bevrijding. België, 1944-1945*, Antwerpen, Uitgeverij Manteau, 2008, p. 42.

stroomonderbrekingen, het verwijderen van explosieven,... waren bovendien niet echt wapenfeiten waarmee het verzet 'in de schijnwerpers' kwam te staan. Dit was in het voordeel van de Belgische regering die op 8 september 1944 naar Brussel terugkeerde.

Bovendien was de regering zich maar al te zeer bewust van de politieke intenties van sommige verzetsbewegingen na de bevrijding. De overheid in Londen stond dan ook erg wantrouwig tegenover de organisaties tijdens de oorlog. Ook na de bevrijding wou de overheid het verzet geen kans geven om nog meer 'macht' te verwerven.

1.4.2. Ordehandhaving in het naoorlogse België

Bij de terugkomst van de regering in Londen werd men onmiddellijk geconfronteerd met een enorme scepsis vanwege de bevolking. "In plaats van een triomfantelijke terugkomst werd ze op 8 september 1944 door vele onthaald op een kritische, argwanende houding en was haar prestige bij de bevolking niet al te groot."⁷⁹

Met hulp van de geallieerden kon ze echter haar machtspositie opnieuw vestigen in het land. Voor het SHAEF (*Supreme Headquarters Allied Expeditionary Forces*, het geallieerde opperbevel) was de Londense regering immers het symbool van de deelneming aan de geallieerde overwinning. Op 14 september werd hen opnieuw de volledige burgerlijke administratie toevertrouwd en moest de Belgische regering instaan voor de organisatie van het land.

Onmiddellijk werd de overheid geconfronteerd met de problematische situatie in ons land. Ordehandhaving werd één van de kerntaken van de regering. Men moest zo snel mogelijk het leger en de politiediensten opnieuw op de been krijgen. De desorganisatie van de royaal gebleven ordestrijdkrachten was echter zo erg, dat men toch een beroep diende te doen op verzetsbewegingen. Dat had men nochtans willen vermijden.⁸⁰ Maar men had weinig andere keuze. België was op dat moment

⁷⁹ E. WITTE, "Een introductie op de Belgische politieke evolutie tussen 1944 en 1950", in: E. WITTE, J.C. BURGELMAN, P. STOUTHUYSEN, eds. *Tussen restauratie en vernieuwing. Aspecten van de Belgische naoorlogse politiek (1944-1950)*, Brussel, VUB-Press, 1989, pp. 21-22.

⁸⁰ F. BALACE, "Collaboratie en repressie in Wallonië: anders bekeken?", in: J. GOTOVITCH, C. KESTELOOT, eds. *Het gewicht van het oorlogsverleden*, Gent, Academia Press, 2003, p. 59.

immers nog steeds een hinterland voor de geallieerde troepen. Bijgevolg eisten de geallieerden er rust, orde en stabiliteit.

Anderzijds deed de overheid er alles aan om het verzet opnieuw te integreren in de maatschappij. De strijd tegen de bezetter was immers gestreden. De tijd was gekomen om het 'gewone leventje' opnieuw op te nemen. Dit was voor vele verzetsstrijders een pijnlijke ervaring. "Opeens moesten ze van de joyeuze strakke discipline van een bende overstappen op de strenge vrijheid van de wet."⁸¹

Niet alle weerstanders waren bereid om hun opgebouwde macht zomaar onmiddellijk weer uit handen te geven. Dit zorgde dan ook voor heuse spanningen met de overheid. Vooral het feit dat het verzet gewapend was en op die manier een alternatieve machtsfactor kon vormen, viel bij het Hoog Commissariaat voor 's Lands Veiligheid niet in goede aarde.

"Men zou het verzet in september 1944 kunnen vergelijken met een op hol geslagen trein, waarop tijdens de laatste weken of maanden van de oorlog nog tal van reizigers zijn gesprongen. Een trein die alle stoplichten negeert en zich niet zomaar bruusk laat afremmen. Voor Pierlot kan er evenwel maar één locomotief zijn in het land: de regering zelf. Het is voor haar een zaak van levensbelang, wil ze tenminste haar eigen macht handhaven, om de trein zonder veel kabaal uit te rangeren en netjes op een zijspoor tot stilstand te laten komen."⁸²

Vooraf met het links verzet (Onafhankelijkheidsfront of Partizanen) bleek de overheid de grootste problemen te hebben. Dit was vooral te danken aan de grote populariteit (en dus legitimiteit) die de beweging had verworven door haar strijd tegen de bezetter. De organisatie was uitgegroeid tot een ware volksbeweging, waarvan de leiding in communistische handen was. Men was dan ook weinig bereid om zich bij de eisen van de 'migrantenregering' neer te leggen.

⁸¹ M. VAN DEN WIJNGAERT, B. DE WEVER, F. MAERTEN, e.a. *België tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2004, p. 276.

⁸² M. VAN DEN WIJNGAERT, B. DE WEVER, F. MAERTEN, e.a. *België tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2004, p. 277.

Vanaf oktober 1944 eiste de regering de ontwapening van alle verzetsbewegingen. “Ervan uitgaande dat de situatie veel te explosief was, wilde de regering-Pierlot, hierin gesteund door G.W.E.J. Erskine (leidde de *Belgian Mission* binnen het SHAEF), de verzetsgroepen demobiliseren en ontwapenen zodra de Rijkswacht weer bewapend zou zijn.”⁸³ De ontwapening van het verzet kan als een eerste fase van de communistische machtsafbouw worden beschouwd.

De demobilisatie zorgde echter voor hevige problemen. Vooral het Onafhankelijkheidsfront verzette zich. Zij zag immers de kans schoon om een essentieel element uit te gaan maken van het politieke leven in België. Tegenover de 70.000 gewapende verzetslui (waarvan 25.000 van het OF), stonden amper 8000 slecht bewapende rijkswachters.

Toch bleef de regering, met steun van de geallieerde opperbevel SHAEF, bij haar eis en de spanning bleef stijgen. De onlusten culmineerden in een grote manifestatie te Brussel op 25 november 1944, waarbij de betogers zich in de verboden neutrale zone rond de Wetstraat begaven. Er werd een granaat geworpen en er werd geschoten. Daarbij vielen tientallen gewonden.⁸⁴

Voor de geallieerden was dit de druppel. Hun ingrijpen deed de spanning tussen de regering en verzet afnemen. De demobilisatieproblematiek was over haar hoogtepunt heen. De wapens werden uiteindelijk dan ook -zij het met mondjesmaat- ingeleverd...

1.4.3. *Het verzet en de repressie*

Een kwestie die nauw samenhang met de ontwapening van het verzet, was de zogenaamde ‘repressie’, en de rol die het verzet daarin speelde. Na de bevrijding brak de tijd aan, om af te rekenen met de ‘vrienden van de vijand’. Palmer, Colton en Kramer duiden het als volgt:

⁸³ E. WITTE, “Een introductie op de Belgische politieke evolutie tussen 1944 en 1950”, in: E. WITTE, J.C. BURGELMAN, P. STOUTHUYSEN, eds. *Tussen restauratie en vernieuwing. Aspecten van de Belgische naoorlogse politiek (1944-1950)*, Brussel, VUB-Press, 1989, p. 34.

⁸⁴ M. VAN DEN WIJNGAERT, B. DE WEVER, F. MAERTEN, e.a. *België tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2004, p. 279.

“By August Paris was liberated, by September the Allies crossed the frontier of Germany itself. In France, Italy, and Belgium the Resistance movements, which had grown up in secret during the years of German occupation, came into the open and drove out Germans and pro-German collaborators.”⁸⁵

Onder ‘repressie’ moeten we een drietal vormen onderscheiden. Ten eerste, was er de straatrepressie, waarbij het volk, ‘de straat’, het recht in eigen handen nam om collaborateurs en vermeende collaborateurs eigenhandig te straffen. Ten tweede was er de overheidsrepressie. Deze vorm van naoorlogse bestraffing van de collaborateurs werd ook als ‘wettelijke repressie’ beschreven. Hierbij liep de bestraffing van collaborateurs over vier sporen: berechtiging voor de militaire tribunalen, burgerlijke epuratie (verliezen van burgerlijke rechten), administratieve epuratie (verliezen van administratieve rechten) en het weigeren van een bewijs van burgertrouw. Als derde vorm van ‘repressie’ onderscheiden we de particuliere repressie. Die zal ik in deze scriptie niet behandelen.

De regering in Londen had nagedacht over hoe men na de oorlog moest omgaan met de collaboratie. Dit was geen gemakkelijke denkoefening. Langs de ene kant zou een te milde bestraffing het rechtsgevoel van vele burgers schenden. Maar langs de andere kant waren er de codes van de rechtsstaat. Beginselen als ‘recht op verdediging’ en ‘gelijkheid voor de wet’ moesten ook gelden voor wie zijn land verraden had.⁸⁶

Als we de overheidsrepressie van ‘dichterbij’ bekijken, merken we dat we de uiteindelijke rol die de overheid speelde in het bestraffen van ‘zwarten’ enigszins genuanceerd moet worden. “Uit de rapporten van het Hoog Commissariaat voor ‘s Lands Veiligheid blijkt dat de repressie tot nogtoe te veel gezien werd als bepaald door de politiek van de regeringen in Londen en Brussel.”⁸⁷ Ook het verzet wist haar

⁸⁵ R.R. PALMER, J. COLTON, L. KRAMER, *A History of the Modern World*, New York, McGraw-Hill, 2002, p. 821.

⁸⁶ K. HOFACK, L. HUYSE, “De afrekening met de vrienden van de vijand”, in: L. HUYSE, K. HOFACK, eds. *De democratie heruitgevonden. Oud en nieuw in politiek België (1944-1950)*, Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 1995, p. 27.

⁸⁷ L. WILS, “De naoorlog in historisch perspectief”, in: L. HUYSE, K. HOFACK, eds. *De democratie heruitgevonden. Oud en nieuw in politiek België (1944-1950)*, Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 1995, p. 15.

stempel te drukken op de wettelijke zuivering. Zo was het verzet actief bij het oppakken en bewaken van collaborateurs, en moest Ganshof van der Meersch veel moeite doen om verzetsmensen te weerhouden om te zetelen in de krijgsraden. Vaak had de overheid weinig andere keus dan het verzet in te zetten bij de wettelijke repressie, omdat zij over bewapende mankracht beschikten.

Maar ook in de 'straatrepressie' was de invloed van verzetsorganisaties niet onbelangrijk. Toch mogen we hier ook de rol van het volk, 'de massa', niet onderschatten. De straatrepressie was een fenomeen, waarbij lokale factoren op elkaar inspeelden.

De twee golven van de straatrepressie moeten gezien worden als 'sluitstuk' van een lang proces dat zich reeds voltrok tijdens de bezetting. De collectieve sancties door de bevolking opgelegd aan de collaborateurs, moeten in die zin geduid worden als 'omkeringsrituelen' en 'zuiveringsrituelen'. Het volk wou met andere woorden komaf maken met het pijnlijke verleden.

Hierbij verwijs ik naar de doctoraatsverhandeling "Het theater van de straat"⁸⁸ van A. Vrints over het fenomeen 'publiek geweld', waarbij ingegaan wordt op de straatrepressie na de Tweede Wereldoorlog.

De soorten collectieve sancties die in de straatrepressie uitgevoerd werden, waren onder meer de vernieling van huizen, de mishandeling en vernedering van personen (kaalscheren, hakenkruis op voorhoofd schilderen,...), internering van collaborateurs, het opwachten van voortvluchtigen aan stations, manifestaties organiseren,...

1.5. De 'identiteit' van 'het verzet'?

In dit vijfde en laatste onderdeel van dit hoofdstuk, waarin ik de historische situering van het verzet voor ogen had, wil ik nog even in gaan op de 'identiteit' van het verzet. Welke 'identiteit' droeg het verzet? Deze vragen gaan op het eerste zicht in tegen het beeld van nuancering omtrent het verzet. Dé weerstand of hét verzet bestonden

⁸⁸ A. VRINTS, *Het theater van de straat: publiek geweld, respectabiliteit en sociabiliteit in Antwerpen (ca. 1910-1950)*, Gent (onuitgegeven doctoraatsverhandeling UGent), 2006, 3 dln. (promotor: B. De Wever).

immers niet. Toch lijkt het me nodig om op zoek te gaan naar het antwoord op deze vragen. Dit onderzoek gaat over beeldvorming over 'het verzet'. Ik wil dan ook vooraf weten welke identiteiten het verzet, volgens historisch onderzoek, aangemeten kan worden.

Met andere woorden: welke identificaties zijn historisch gezien correct en relevant als we over 'het verzet' praten?

Eerst en vooral moeten we vaststellen dat de identiteit van het verzet moeilijk af te bakenen is, doordat de betekenis van het woord 'verzet' vaag is. Is 'verzet' enkel van toepassing op militair optreden tegen de vijand? Of moet men andere vormen van verzet, die al vroeger tijdens de bezetting een rol speelden, zoals clandestiene pers, ondergrondse vakbondskernen en industriële sabotageacties ook als verzet aanzien? Daarnaast waren er een heel aantal spontane acties en individuele acties, zoals de 11-novemberherdenking en hulp aan joden. Als we het nog ruimer bekijken, komen we bij 'verzet' als attitude: het zich niet neerleggen bij de bezetting en de nazifiëring. Als voorbeeld kunnen we verwijzen naar de houding van de KAJ (cfr. supra).

Het identificeren van de verschillende soorten verzet gebeurde met andere woorden ná de oorlog. "De inhoud van de term hing volledig af van het waardeoordeel over wat nu eigenlijk tijdens de bezetting de juiste houding was geweest."⁸⁹

Toch kan men binnen de verschillende 'vormen' van verzet verschillende 'identiteiten' onderscheiden. "De vrouwen en mannen die de bezetter bestreden, traden niet alleen op als individuen. Ze maakten deel uit van sociale, politieke en culturele groepen die zich kenmerkten door eigen denkstramien, door hun eigen handelwijzen en ambities."⁹⁰ Ik wil vooral ingaan op deze 'groepsidentiteiten' van het verzet.

De sociale en politieke 'identiteit' van het verzet kwam reeds aan bod in de voorgaande delen. We kunnen concluderend stellen dat de weerstand zich ontwikkelde rond volgende maatschappelijke geledingen: enerzijds de patriottische

⁸⁹ P. LAGROU, "Verzet en naoorlogse politiek", in: L. HUYSE, K. HOFACK, eds. *De democratie heruitgevonden. Oud en nieuw in politiek België (1944-1950)*, Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 1995, pp. 45-46.

⁹⁰ M. VAN DEN WIJNGAERT, B. DE WEVER, F. MAERTEN, e.a. *België tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2004, p. 252.

burgerij en anderzijds de uiterste strekkingen van het politieke spectrum, namelijk extreem-links en extreem-rechts.

Verder kunnen we uit sociologisch onderzoek opmaken dat de middenklassen oververtegenwoordigd waren in het verzet. Daarnaast telde het verzet opvallend veel vreemdelingen. Een derde groep die zich duidelijk manifesteerde binnen het verzet waren de boeren. Deze maatschappelijke groep verschenen echter pas in 1943 op het verzetstoneel, omdat vanaf dan het platteland meer geconfronteerd werd met de bezettingsproblematiek.⁹¹

Wanneer we de ‘culturele groepen’, waarbinnen het verzet zich ontwikkelde, in beschouwing nemen, zien we dat er zich een onevenwichtige situatie voordeed: “ondanks het gebrek aan wetenschappelijke studies, wijst veel erop dat het verzet in Vlaanderen pas later op gang kwam en minder intensief was dan in de rest van het land.”⁹²

Cijfers over het verzet bevestigen dit. Zo was slechts één clandestien blad op vier Nederlandstalig, en spraken vier inlichtingsagenten op vijf de taal van Voltaire. Bovendien gebeurde 35,1% van de arrestaties van verzetslui in Vlaanderen, tegen 21,9% in Brussel en 43% in Wallonië. En zo kunnen we nog enkele cijfers aanhalen. “De Vlaamse aanwezigheid in het verzet blijkt, globaal genomen, anderhalf tot tweemaal kleiner te zijn geweest dan op basis van haar demografisch gewicht kon worden verondersteld.”⁹³

De oorzaken van die Vlaamse minderheid moeten we zoeken in de oorsprong van het ontstaan van het verzet. Eerst en vooral was de invloed van het antifascisme in Vlaanderen beduidend zwakker dan in Brussel en Wallonië. Het antifascisme had immers vooral aanhangers onder Waalse socialisten en communisten. Bovendien stonden deze partijen traditioneel minder sterk in Vlaanderen, dan in Brussel en Wallonië.

⁹¹ F. MAERTEN, R. VAN DOORSLAER, “Het verzet”, in: B. BOECKX, G. DE PRINS, B. DE WEVER, e.a. *Tegendruk. Geheime pers tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Gent, Amsab-ISG, 2004, p. 42.

⁹² F. MAERTEN, R. VAN DOORSLAER, “Het verzet”, in: B. BOECKX, G. DE PRINS, B. DE WEVER, e.a. *Tegendruk. Geheime pers tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Gent, Amsab-ISG, 2004, p. 38.

⁹³ F. MAERTEN, R. VAN DOORSLAER, “Het verzet”, in: B. BOECKX, G. DE PRINS, B. DE WEVER, e.a. *Tegendruk. Geheime pers tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Gent, Amsab-ISG, 2004, p. 38.

De belangrijkste oorzaak voor dit 'communautair onevenwicht', is echter in verband te brengen met het Belgisch patriottisme. Zowel de herinnering aan de Eerste Wereldoorlog als de Vlaamse kwestie speelden hierin een belangrijke rol, en verklaren meteen ook de verschillende reacties van Vlamingen en Walen inzake het verzet. Gebruik makend van de anti-Duitse gevoelens (WO I), werd de invloed van het chauvinistisch patriottisme in Brussel en Wallonië aangewakkerd. Die invloed werd aangewend om de Vlaamse taaleisen te fnuiken. De strijd van de Vlaamse Beweging werd als een bedreiging ervaren, door vele Franstalige Belgen, voor hun elitaire positie in het land. In die context is het niet moeilijk te begrijpen waarom vele rechtse en zelfs extreem-rechtse Franstaligen de 'weg' van het verzet kozen.

Bij vele Vlamingen daarentegen, was er na 1918 een gevoel van wrok tegen de staat ontstaan. De staat, waarvoor zij zoveel offers had gebracht, kende hen immers niet of slechts met tegenzin toe, wat hen naar hun oordeel wettelijk toekwam. Het is dan ook niet verwonderlijk dat er zo goed als geen Vlaamsgezinde verzetsgroeperingen waren.⁹⁴ Het 'kleiner aandeel' verzet dat zich in Vlaanderen ontwikkelde was dan ook grotendeels op Belgisch-patriottisme en Franstalige basis gegroeid.⁹⁵

Bovendoen was er de welwillende houding van het Duitse militaire bestuur tegenover de Vlamingen. Dit beïnvloedde de publieke opinie heel anders in Vlaanderen dan in Wallonië en Brussel.

Toch is het in een dergelijke context eerder verbazingwekkend dat de Vlamingen nog tot 30% van de Belgische verzetslui uitmaakten. Al vrij snel beseften zij dat de belangen van de bezetter fundamenteel verschilden van de hunne. Wanneer de negatieve gevolgen van de bezetting duidelijker werden, ontwikkelden zich -net als bij de Franstaligen- sterke anti-Duitse gevoelens bij de Vlamingen.

"Het waren uiteindelijk het minder uitgesproken antifascisme en een lauwer patriottisme die de Vlamingen beletten zich in grotere aantallen naast de Franstaligen te scharen in de lederen van het verzet."⁹⁶

⁹⁴ B. DE WEVER, "'Septemberweerstanders', 'idealistische oostfrontstrijders' en 'flaminboches'. De Tweede Wereldoorlog in België: onverwerkt verleden?", in: G. DRIGEARD, C. KESTELOOT, eds. *La Résistance et les Européens du Nord. Het Verzet en Noord-Europa*, Brussel, Centre de recherches et d'études historiques de la seconde guerre mondiale, 1994, p. 388.

⁹⁵ E. VERHOEYEN, *België bezet 1940-1944. Een synthese*, Brussel, BRTN, 1993, pp. 257-258.

⁹⁶ M. VAN DEN WIJNGAERT, B. DE WEVER, F. MAERTEN, e.a. *België tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2004, pp. 213-215.

2. De Katholieken

In mijn scriptie is het natuurlijk essentieel om het standpunt van de katholieken tegenover het verzet goed te kunnen plaatsen. In dit tweede onderdeel zal ik de historische context van de katholieke zuil behandelen. Welke houding namen de katholieke elites aan vóór, tijdens en vlak na de Tweede Wereldoorlog? In deel 2 van deze masterproef zal ik nagaan of dat ook weerklank vond in de katholieke opiniebladen.

Onder andere L. Huyse, K. Hoflack, E. Witte wezen er reeds op dat de Tweede Wereldoorlog op vele vlakken géén breukmoment was. Men benadrukt dat het maatschappelijk leven in het naoorlogse België heel wat continuïteit vertoonde met het interbellum. Ook R. Van Doorslaer geeft aan dat het volstaat om wat dieper te graven in de voor- en naoorlogse geschiedenis om vast te stellen dat de Tweede Wereldoorlog geen fundamentele veranderingen teweegbracht in de economische, politieke, levensbeschouwelijke en ideologische stromingen van ons land.⁹⁷ Een belangrijke element in die ontwikkeling ziet hij in de katholieke houding: “Precies in die continuïteit hebben de Kerk, en ruimer de katholieke zuil, zonder enige twijfel de meest vooraanstaande plaats ingenomen.”⁹⁸

Kunnen we in de houding van de katholieke middens in België een zekere continuïteit opmerken vóór, tijdens en na de oorlog?

Om deze vraag te beantwoorden zal ik kort ingaan op de katholieke zuil voor de drie periodes afzonderlijk.

⁹⁷ R. VAN DOORSLAER, “De kerk en de katholieke zuil in de Tweede Wereldoorlog”, in: *Kultuurleven*, 55 (1988), 9, p. 791.

⁹⁸ E. GERARD, *De Katholieke Partijen in crisis. Partijpolitiek leven in België (1918-1940)*, Leuven, Kritak, 1985, 585 p.

2.1. Voor de oorlog

De constitutionele vrijheden van het ‘burgerlijk-liberale’ België, boden de katholieke Kerk de mogelijkheid om haar machtspositie te vestigen en uit te breiden in het land. Door een soort *holding* uit te bouwen, waarbinnen politieke, socio-professionele, cultureel-vormende en financiële organisaties elkaar wederzijds ondersteunden, kon de conservatieve katholieke wereld haar stempel drukken op België, waar Kerk en staat gescheiden leefden. Belangrijk daarvoor was wel om op het politieke forum voldoende macht te verwerven. Enkel door middel van voldoende vertegenwoordiging in het parlement kon de katholieke elite haar positie behouden. Van 1884 tot de Eerste Wereldoorlog vormde dit niet echt een probleem en was de Katholieke Partij zonder onderbreking aan de macht in het nationale Parlement.⁹⁹ “Catholic-clerical supremacy was based on the fact that the Catholic fait was very widespread among the population.”¹⁰⁰

Tijdens het interbellum veranderde de situatie enigszins en kwam de machtspositie van het Belgisch katholicisme onder druk te staan. De Kerk, en ruimer de katholieke zuil, kreeg te maken met een opkomend socialisme, een beginnende ontkerkelijking en een voortschrijdende democratisering na de Eerste Wereldoorlog.

Daarbij werden de principes van de liberale democratie en de natiestaat in vraag gesteld, wat leidde tot een crisis van het Belgisch systeem. Ook in andere landen erodeerde het draagvlak van de parlementaire democratie in de jaren '30 en werd er gezocht naar een breuk met het verleden. E. Gerard omschrijft het als een schril contrast tussen de West-Europese democratieën op drift en de fascinerende vitaliteit van de ‘nieuwe orde’.¹⁰¹

Het katholieke *establishment* moest zich trachten aan te passen aan de veranderde situatie, maar wou bovenal haar eigen machtspositie veilig stellen. Dit werd

⁹⁹ B. DE WEVER, “Catholicism and Fascism in Belgium”, in: *Totalitarian Movements and Political Religions*, 8 (2007), 2, p. 343.

¹⁰⁰ E. WITTE, J. CRAEYBECKX, A. MEYNEN, *Political history of Belgium from 1830 onwards*, Brussel, VUB Press, 2000, 297 p.

¹⁰¹ M. DUMOULIN, E. GERARD, M. VAN DEN WIJNGAERT, V. DUJARDIN, *Nieuwe Geschiedenis van België: 1905-1950*, Tielt, Lannoo, 2006, p. 1056. (Nieuwe Geschiedenis van België, II)

bemoelijkte door een aantal bewegingen die een bedreiging vormden voor katholieke eenheid.

Ten eerste ontstond er na WO I een katholieke stroming die een wedergeboorte van een machtige *catholica* voor ogen had. Radicale Franssprekende katholieke conservatieven maakten er de basis van uit. De katholieke rechtervleugel voelde zich sinds 1918 de grote verliezer van de nieuwe naoorlogse politieke configuratie. Gekant tegen het succes van de Vlaamse beweging, de vakbonden, de socialisten in de Belgische politiek en de democratisering van de politiek *tout court* (crf. 'staatsgreep' en 'verraad' van Loppem), hielden deze katholieken sinds de oorlog vast aan een francofiel, autoritair Belgisch nationalisme, dat qua maatschappijvisie aanleunde bij Charles Maurras' Action Française en Mussolini's fascisme.¹⁰²

Léon Degrelle was afkomstig uit deze conservatieve vleugel van de Katholieke Partij en wou die naar zijn hand zetten. Toen dat niet lukte, richtte hij in 1936 een eigen partij Rex op. Hij slaagde erin heel wat ontevreden katholieken achter zich te scharen, vooral mensen die meenden dat de democratie de oorzaak was van de sociaal-economische problemen.

Een tweede uitdager van de katholieke eenheid was de Vlaamsnationalistische beweging die -net als de geradicaliseerde hervormingsbeweging van de Katholieke Partij- gefrustreerd uit de Eerste Wereldoorlog kwam. In navolging van de Frontpartij ontwikkelden zich een aantal initiatieven die de confrontatie zochten met de Belgische natiestaat. "De stichting van het VNV bevestigde en verstevigde de diepe kloof tussen een deel van de Vlaamse beweging en de Belgische staat sinds de Eerste Wereldoorlog."¹⁰³ De bedreiging voor de Katholieke Partij bestond uit de profilering van de Vlaamsnationalistische beweging als katholieke organisatie. Het federalisme dat door de radicalen nagestreefd werd, maakte indruk op de jonge generatie Katholieke Vlaamse intellectuelen.¹⁰⁴

¹⁰² M. DUMOULIN, E. GERARD, M. VAN DEN WIJNGAERT, V. DUJARDIN, *Nieuwe Geschiedenis van België: 1905-1950*, Tielt, Lannoo, 2006, pp. 1061-1062. (Nieuwe Geschiedenis van België, II)

¹⁰³ M. DUMOULIN, E. GERARD, M. VAN DEN WIJNGAERT, V. DUJARDIN, *Nieuwe Geschiedenis van België: 1905-1950*, Tielt, Lannoo, 2006, p. 1058. (Nieuwe Geschiedenis van België, II)

¹⁰⁴ M. DUMOULIN, E. GERARD, M. VAN DEN WIJNGAERT, V. DUJARDIN, *Nieuwe Geschiedenis van België: 1905-1950*, Tielt, Lannoo, 2006, p. 1078. (Nieuwe Geschiedenis van België, II)

Dat de vrees van de katholieken om machtsverlies te leiden door het toenemend factionalisme en diverse afscheuringen gegrond was, blijkt uit de verkiezingsuitslagen van 1936. Naast het feit dat de Katholieke Partij de BWP (Belgische Werkliedenpartij) moest laten voorgaan als eerste partij van het land, behaalden ook de twee 'uitdaggers' een goed resultaat. Rex kon 21 zetels binnenrijven, het VNV 16. De Katholieke Partij haalde nog slechts 28,8% van de stemmen.¹⁰⁵ Dat betekende een verlies van 16 zetels. Het waren vooral het VNV en Rex die de Katholieke Partij stemmen afsnoepten.¹⁰⁶

In die periode beseften de vooraanstaanden in de Katholieke Partij maar al te goed dat er een herstructurering nodig was om een dam op te werpen tegen de negatieve spiraal. Het waren in eerste plaats het VNV en Rex die in 'hun' electorale vijver visten. Toch werden de twee bewegingen niet onmiddellijk radicaal afgestoten door de katholieke elite. Men trachtte het radicaler gedachtegoed ook te incorporeren. Hierdoor wou men de electorale machtsbasis van de Katholieke Partij opnieuw vergroten. "De houding van het episcopaat ten aanzien van beide bewegingen moet dus niet in de eerste plaats vanuit een ideologische context benaderd worden, maar veeleer vanuit een machtspolitieke."¹⁰⁷

Ondanks het wantrouwen tegenover de radicale katholieken, verwierp de Kerk deze organisaties niet onmiddellijk. "As long as these organisations did not directly jeopardise Catholic unity -at first they refused to take part in elections and thus did not submit any dissident lists- they were not rejected by the Belgian Church. On the contrary, they enjoyed the support of some bishops and leading figures in the Catholic Party."¹⁰⁸ In de schoot van deze radicalisering ontwikkelde de katholieke kerk een politiek-religieuze beweging die de renaissance van hun macht moest inluiden. Deze Katholieke Actie, volledig geleid door de clerus, werd aanzien als de 'derde weg' tussen democratie en fascisme.

¹⁰⁵ K. DESCHOUWER, "De gemeenteraadsverkiezingen van 1946", in: E. WITTE, J.C. BURGELMAN, P. STOUTHUYSEN, eds. *Tussen restauratie en vernieuwing. Aspecten van de Belgische naoorlogse politiek (1944-1950)*, Brussel, VUB-Press, 1989, pp. 68-75.

¹⁰⁶ B. DE WEVER, "Catholicism and Fascism in Belgium", in: *Totalitarian Movements and Political Religions*, 8 (2007), 2, p. 346.

¹⁰⁷ R. VAN DOORSLAER, "De kerk en de katholieke zuil in de Tweede Wereldoorlog", in: *Kultuurleven*, 55 (1988), 9, pp. 791-792.

¹⁰⁸ B. DE WEVER, "Catholicism and Fascism in Belgium", in: *Totalitarian Movements and Political Religions*, 8 (2007), 2, p. 344.

Wanneer de afscheuring Rex bij de verkiezingen van 1936 meer dan 11% van de stemmen behaalde, sprak de kerkleiding zich openlijk uit tegen de partij Rex, omdat ze de eenheid van de katholieke geloofsgemeenschap bedreigde. Hierdoor verloor Léon Degrelle de meerderheid van de geradicaliseerde katholieken die bij hem aangesloten waren. Bij de verkiezingen in 1939 behaalde Rex slechts een magere 4% van de stemmen.¹⁰⁹

Ook tegenover de Vlaams-nationalistische beweging koos de katholieke zuil voor een enigszins dubbelzinnige houding van afstoting enerzijds, en incorporatie anderzijds. Zo veroordeelde de Katholieke Partij het Vlaams-nationalistisch project van het VNV, dat inging tegen de eenheid van België. Voor de geestelijke elite was de heropstanding van de katholieke macht veel belangrijker dan het 'tweedrachtzaaiende' nationalisme van het VNV.

Toch werden bepaalde aspiraties die het Vlaams-nationalisme nastreefde, ook gedeeld door de katholieken. Zo was er al heel lang een verbondenheid ontstaan tussen de Vlaamse beweging en de katholieke wereld. "Het rooms-katholieke karakter van de Vlaamse Beweging vormde een geschikte voedingsbodem voor een fascistische oriëntering, die haar invloed deed voelen in een groot deel van de katholieke zuil."¹¹⁰

Anderzijds moet deze stelling van L. Wils ook genuanceerd worden, en was er ook een 'verbondenheid' tussen de Vlaamse beweging en de katholieke partij die een democratische oriëntering 'ondersteunde'. In dat licht moet gedacht worden aan de Katholieke Vlaamse Landsbond, een flamingantische drukkinggroep opgericht door F. Van Cauwelaert. "De Vlaamse beweging zorgde zo voor de groei van een brede en samenhangende flamingantisch-democratische beweging in de katholieke partij."¹¹¹ Deze groep van Van Cauwelaert uitte zich kritisch tegenover het ondemocratische Vlaams-nationalistische VNV en was dus geen voorstander van een samenwerking met deze partij.

¹⁰⁹ B. DE WEVER, "Catholicism and Fascism in Belgium", in: *Totalitarian Movements and Political Religions*, 8 (2007), 2, p. 348.

¹¹⁰ L. WILS, "De naoorlog in historisch perspectief", in: L. HUYSE, K. HOFACK, eds. *De democratie heruitgevonden. Oud en nieuw in politiek België (1944-1950)*, Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 1995, p. 14.

¹¹¹ M. DUMOULIN, E. GERARD, M. VAN DEN WIJNGAERT, V. DUJARDIN, *Nieuwe Geschiedenis van België: 1905-1950*, Tielt, Lannoo, 2006, p. 914. (Nieuwe Geschiedenis van België, II)

“Voor de Kerk, de met haar verbonden politieke partij en de zuil die zij opbouwden, betekende de volkstaal een waarborg voor het behoud van de eeuwenoude religieus bepaalde nationale identiteit.”¹¹² Op die manier kregen we een zekere vermenging van de godsdienstige en politieke doelen die beide bewegingen nastreefden. L. Wils stelt in datzelfde artikel dat tussen 1888 en 1960 de taalstrijd voor meer dan 90% een katholieke, politiek-rechtse zaak was.

Na de -voor de Katholieke Partij- teleurstellende verkiezingen in 1936 stuurden bepaalde Vlaamsgezinde katholieken aan op een hervorming van de partij. “Op 11 oktober [1936] werd inderhaast beslist tot een verregaande partijhervorming die aan Franstaligen, maar vooral aan Vlamingen, voldoende autonomie moest geven om te zoeken naar een vorm van toenadering tot de dissidenten.”¹¹³ De unitaire partij werd opgesplitst in een Vlaamse en Franstalige zuil. In december 1936 kwam het tot een ‘doodgeboren’ beginselakkoord tussen de Katholieke Vlaamse Volkspartij en het VNV. Er kwam echter al onmiddellijk kritiek van zowel de katholieke zijde, als die van de Vlaams-nationalisten. Uiteindelijk werd de idee afgewezen door het VNV.

Het doel van deze ‘samenwerking’ was in eerste plaats electoraal georiënteerd. “De Katholieke Partij, die haar meerderheidspositie verloren had, had het moeilijk om de banden met Rex en de nationalistische vleugel van de Vlaamse beweging door te knippen.”¹¹⁴ Sommige katholieken zagen heil in een ‘Vlaamse concentratie’ om de strijd aan te gaan met de linkerzijde. Bovendien hoopten conservatieve katholieken hiermee Rex en VNV opnieuw naar de katholieke stal te brengen.

“Hoewel de Vlaamse concentratiebeweging op ‘nationaal’ niveau inmiddels was mislukt, bleek de idee van rechtse, katholieke frontvorming op lokaal-regionaal niveau nog steeds levend.”¹¹⁵ Bij de gemeenteraadsverkiezingen in oktober 1938 werden in een aantal gemeenten ‘concentratielijsten’ en ‘concentratiecolleges’

¹¹² L. WILS, “De naoorlog in historisch perspectief”, in: L. HUYSE, K. HOFACK, eds. *De democratie heruitgevonden. Oud en nieuw in politiek België (1944-1950)*, Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 1995, p. 13.

¹¹³ M. DUMOULIN, E. GERARD, M. VAN DEN WIJNGAERT, V. DUJARDIN, *Nieuwe Geschiedenis van België: 1905-1950*, Tielt, Lannoo, 2006, p. 1091. (Nieuwe Geschiedenis van België, II)

¹¹⁴ M. DUMOULIN, E. GERARD, M. VAN DEN WIJNGAERT, V. DUJARDIN, *Nieuwe Geschiedenis van België: 1905-1950*, Tielt, Lannoo, 2006, p. 1088. (Nieuwe Geschiedenis van België, II)

¹¹⁵ N. WOUTERS, *Oorlogsburgemeesters 40/44. Lokaal bestuur en collaboratie in België*, Tielt, Lannoo, 2004, p. 35.

gevormd. “Dat katholieke concentratie en Vlaamse concentratie bijna als synoniem golden, was dus geen toeval.”¹¹⁶

Een tweede bedreiging voor de katholieke eenheid -naast de uitdagingen van de twee dissidente bewegingen (cfr. supra)- op politiek vlak, werd gevormd door de standenopdeling van de katholieke partij. Dit was dus -in tegenstelling tot de verdeeldheid die het Vlaams-nationalisme en Rexisme veroorzaakten- een interne aangelegenheid. Door de verdeling in verschillende standen bestond de katholieke zuil in feite uit ‘aparte koninkrijkjes’. Dit kwam de politieke slagkracht van de *catholica* uiteraard niet ten goede.

We kunnen dus samenvatten dat de katholieke zuil voor de oorlog in een spanningsveld terecht kwam. Zowel intern, als extern kreeg het af te rekenen met een aantal uitdagingen. Men wilde immers niet aan macht in de Belgische maatschappij inboeten. De katholieke elite besepte maar al te goed dat dit enkel kon door op het politieke forum sterk te staan. Hiervoor was katholieke eenheid absoluut noodzakelijk.

Men kan de relatie in de jaren dertig tussen de verdeelde katholieke zuil enerzijds en het fascisme en/of fascistische bewegingen anderzijds, vanuit diverse invalshoeken bekijken en begrijpen. Op vlak van ideologie waren er soms parallellen waardoor samenwerking (en dus eenheid) mogelijk was. Aansluitend daarbij was er ook de machtspolitieke component die toenadering tussen de katholieken en de fasciserende bewegingen beïnvloedde. Op die manier trachtte men te vermijden dat Rex en VNV concreet de katholieke eenheid verder ondergroeven.

Op basis van deze complexe gegevens kunnen we de dubbelzinnige houding van het episcopaat en de Katholieke Partij tegenover deze fascistische organisaties beter begrijpen. Onder het motto “afstoting enerzijds, poging tot recuperatie anderzijds” trachtte de katholieke zuil haar macht en eenheid te versterken.¹¹⁷

¹¹⁶ L. WILS, “De naoorlog in historisch perspectief”, in: L. HUYSE, K. HOFACK, eds. *De democratie heruitgevonden. Oud en nieuw in politiek België (1944-1950)*, Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 1995, p. 13.

¹¹⁷ R. VAN DOORSLAER, “De kerk en de katholieke zuil in de Tweede Wereldoorlog”, in: *Kultuurleven*, 55 (1988), 9, pp. 791-793.

2.2. Tijdens de bezetting

De Achttiendaagse Veldtocht in mei 1940 leidde tot de capitulatie van België. Het instellen van de Duitse *Militärverwaltung* impliceerde het verdwijnen van de traditionele politieke partijen en vakbonden in het land. Dit zette de grote meerderheid van katholieken ertoe aan zich, nog meer dan in vreedstijd, te verlaten op het gezag van één van de weinige resterende machten van de 'oude' orde: de kerk.¹¹⁸ Anders dan tijdens de Eerste Wereldoorlog, werd de Kerk door de Duitse bezetter getolereerd. Toch vreesde de *catholica* haar bevoorrechte positie en opgebouwde macht te verliezen. Volgens R. Van Doorslaer moet men de houding van de Kerk tijdens de bezetting dan ook bekijken als het zoeken naar een aangepaste strategie om deze machtspositie te bestendigen.

“Kardinaal Van Roey, aartsbisschop van Mechelen en primaat van België, is in het hart van de twintigste eeuw de belichaming van die politiek.”¹¹⁹ Tijdens de bezetting was zijn macht dan ook niet te onderschatten. De Duitse bezetters beschouwden hem als dé woordvoerder van katholiek België.

De katholieke kerk en de Duitse bezetter kozen dus voor een soort *modus vivendi*, een samenlevingsvorm met 'wederzijds respect'. Er werd niet geraakt aan de morele en geestelijke aangelegenheden, op voorwaarde dat de kerk zich zou onthouden van elke politieke activiteit. Van Roey kon zich vinden in dit compromis, omdat hij zeer bezorgd was over het instandhouden van de katholieke organisaties en het katholieke onderwijs. Pas in 1942, bij de invoering van de verplichte tewerkstelling in Duitsland, verslechterde de relatie tussen de bezetter en de *catholica*. Regelrechte conflicten tussen de twee bleven echter uit.

Hoewel het episcopaat een tamelijk behoedzame houding aannam tegenover de bezettingsmacht, werd wel onmiddellijk stelling genomen tegen de collaboratie. “Voor van Roey, die zeer gehecht was aan de eenheid van het land, kon er geen sprake

¹¹⁸ M. VAN DEN WIJNGAERT, B. DE WEVER, F. MAERTEN, e.a. *België tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2004, p. 145.

¹¹⁹ M. VAN DEN WIJNGAERT, B. DE WEVER, F. MAERTEN, e.a. *België tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2004, p. 145.

zijn van enig overleg met een separatistische partij als het VNV.”¹²⁰ Tegenover Rex was er even een afwachtende houding (“Had Duitsland niet definitief de oorlog gewonnen en kwam Rex niet precies voort uit de eigen schaaftal?”), maar in december 1940 was de kloof tussen L. Degrelle en de kerkleiders definitief.¹²¹ “Initially one of many advocates within Belgium of a peace settlement with Nazi Germany in the wake of the latter’s apparently decisive military victory in continental Europe, Rex moved gradually towards an explicitly pro-Nazi stance which culminated in Degrelle’s open declaration of support in Januari 1941.”¹²² De geradicaliseerde houding van Léon Degrelle tijdens het eerste bezettingsjaar, impliceerde het ‘volmondig steunen’ van een regime, waarin de Kerk een minder belangrijke rol in zou spelen en ondergeschikt was aan de partij die het land bestuurde. In december 1940 kwam dit nadrukkelijk naar voor doordat Rex (en ook het VNV) het kerkelijk instituut officieel de oorlog verklaarde.

Verder wierp de katholieke zuil zich op als hoedster van het Belgisch patriottisme, zij wenste een incarnatie te zijn van vaderland en monarchie. De katholieke elite beschouwde het blijkbaar als haar taak om het institutionele katholicisme en de eenheid van het land te verdedigen. Kardinaal Van Roey benadrukte dit meermaals en koos steeds opnieuw voor de zijde van Leopold III.

Zoals hierboven reeds aangegeven, kozen Van Roey en de katholieken voor een aanwezigheidspolitiek. Men beseftte dat men er door de *modus vivendi* met de bezetter, in feite relatief goed vanaf was gekomen. De officiële nazidoctrine tegenover het christendom was immers zeer vijandig. Zolang het Militärverwaltung aan kon blijven in België werd de invloed van de SS en ideologie van de nazipartij relatief ‘beperkt gehouden’. Al te grote aanvaringen met de bezettingsmacht zouden eventueel kunnen leiden tot het installeren van een burgerlijk bestuur, met alle gevolgen vandien.

¹²⁰ M. VAN DEN WIJNGAERT, B. DE WEVER, F. MAERTEN, e.a. *België tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2004, p. 146.

¹²¹ R. VAN DOORSLAER, “De kerk en de katholieke zuil in de Tweede Wereldoorlog”, in: *Kultuurleven*, 55 (1988), 9, p. 793.

¹²² M. CONWAY, *Collaboration in Belgium. Léon Degrelle and the Rexist Movement, 1940-1944*, New Haven & London, Yale University Press, 1993, p. 3.

Kardinaal Van Roey wist wat er op het spel stond en trachtte een confrontatie met de bezetter te vermijden. Hij aanzag het als een politiek van het minste kwaad. Hierdoor protesteerde hij niet openlijk tegen de deportatie van de joden. Ook tegenover het verzet en haar activiteiten hield hij zich opvallend op de vlakte. “Op aandringen van de bezetter zal Van Roey zelfs aanslagen tegen collaborateurs en het bezettingsleger veroordelen (januari 1943) en zijn afkeur uitspreken over de bombardementen van de geallieerden (mei 1944).”¹²³

“In het algemeen kunnen we stellen dat telkens als de Kardinaal tijdens de bezetting diende te kiezen, hij dit precies deed vanuit de bekommernis de maatschappelijke positie van de *catholica* te bestendigen en dat hij daarbij verder keek dan de tijdelijke bezettingssituatie.”¹²⁴ Uit het voorgaande bleek dat die keuze er vaak één was voor de accommodatie, de ‘aanpassing aan de situatie’. In grote lijn betekende dit dat de meerderheid van de katholieken zich zowel van het verzet als de collaboratie distantieerde. “The Belgian church and Catholic political elites shunned both collaboration and resistance, choosing instead to stay in the grey area in between.”¹²⁵

Op bestuursniveau kreeg de ‘aanwezigheidspolitiek’ een zeer concrete invulling. Na de inval van het Duitse leger op 10 mei 1940 verlieten vele openbare gezagsdragers hun post in België, waardoor er een desintegratie ontstond van ‘s lands bestuursapparaat. Zowel Belgen als Duitsers hadden er echter belang bij dat de bestuurlijke instellingen opnieuw hun werk deden. Vooral op lokaal vlak heerste er tijdens de eerste bezettingsmaanden een “dynamiek van bestuurlijke belangenconvergentie”.¹²⁶ Er was met andere woorden sprake van een ‘toenadering’ tussen de bezetter en het achtergebleven Belgische *establishment* om de bestuurlijke normaliteit te herstellen. VNV en Rex, werden hierdoor aanvankelijk aan de zijlijn geplaatst door het *Militärverwaltung*. Zij slaagden er pas later (1941-1942) in

¹²³ M. VAN DEN WIJNGAERT, B. DE WEVER, F. MAERTEN, e.a. *België tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2004, p. 146.

¹²⁴ R. VAN DOORSLAER, “De kerk en de katholieke zuil in de Tweede Wereldoorlog”, in: *Kultuurleven*, 55 (1988), 9, p. 794.

¹²⁵ B. DE WEVER, “Catholicism and Fascism in Belgium”, in: *Totalitarian Movements and Political Religions*, 8 (2007), 2, p. 351.

¹²⁶ N. WOUTERS, *Oorlogsburgemeesters 40/44. Lokaal bestuur en collaboratie in België*, Tielt, Lannoo, 2004, p. 61.

om 'hun' politiek-bestuurlijke staatsgreep te plegen. Vanaf 1941 slaagden VNV en Rex er steeds meer in om hun greep op de bestuurlijke macht te versterken.

Een Duitse verordening van 18 juli 1940 bood de bezetter de mogelijkheid een ambtsverbod op te leggen, waardoor 'onbetrouwbare elementen' geweerd konden worden. Volgens B. De Wever en P. Gunst bleven slechts 27% van de vooroorlogse West-Vlaamse burgemeesters op post tijdens de bezetting. "In sommige gevallen ging het om aanhangers van de Nieuwe Orde, of om burgemeesters die bereid waren een soepele accommodatiepolitiek te volgen. In andere gevallen vond men gewoon geen geschikte plaatsvervanger. De meerderheid van deze blijvers waren katholieke mandatarissen."¹²⁷ Het onderzoek van N. Wouters bevestigt dit.¹²⁸

Anderzijds schakelden VNV en Rex zich meer en meer in het systeem van nazi-Duitsland in en boden zij hun diensten aan de bezetter aan. Vooral het VNV slaagde erin zich bij de Duitsers te presenteren als geloofwaardige beleidspartij en kon dan ook -met hun hulp- vele burgemeesterposten innemen. Dit zette natuurlijk de politiek van het minste kwaad onder druk. VNV-ers waren als collaborateurs immers bereid veel verder te gaan dan de doorsnee Belgische gezagsdrager.

"Naarmate de Duitse overwinningskansen keerden en de VNV-besturen steeds meer geïsoleerd raakten, verloor de partij een groot deel van haar aantrekkingskracht. Maandenlange zoektochten naar betrouwbare kandidaten leverden geen resultaten op."¹²⁹ Vaak zien we dat de rangen daar aangevuld werden met katholieken.

We kunnen dus stellen dat naast de Rex- en VNV-burgemeesterschappen ook een aantal 'andere' burgemeesters op post bleven. Vaak waren deze oorlogsburgemeesters afkomstig uit de Katholieke Partij en moet men dit situeren binnen de gevolgde accommodatiepolitiek. De vraag is natuurlijk of er fundamenteel verschil was tussen de houding van Nieuwe Orde-figuren en deze andere

¹²⁷ B. DE WEVER, P. GUNST, "Van Kamerleden en burgemeesters", in: L. HUYSE, K. HOFLACK, eds. *De democratie heruitgevonden. Oud en nieuw in politiek België (1944-1950)*, Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 1995, p. 78.

¹²⁸ N. WOUTERS, *Oorlogsburgemeesters 40/44. Lokaal bestuur en collaboratie in België*, Tielt, Lannoo, 2004, pp. 45-102.

¹²⁹ B. DE WEVER, P. GUNST, "Van Kamerleden en burgemeesters", in: L. HUYSE, K. HOFLACK, eds. *De democratie heruitgevonden. Oud en nieuw in politiek België (1944-1950)*, Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 1995, p. 80.

burgemeesters. Volgens N. Wouters luidt het antwoord op die vraag 'ja', maar schuilt daarachter een complexe en genuanceerde werkelijkheid.¹³⁰

Op lokaal vlak was er grote onduidelijkheid over de grenzen van de concrete samenwerking. "De Duitse bezetter herkende de strategische voordelen hiervan en stimuleerde dit. Oorlogsburgemeesters moesten werken in een autoritaire context met sterke, geïndividualiseerde Duitse druk. Dit bracht mee dat veel 'traditionele' oorlogsburgemeesters daden begingen die soms feitelijk overeenkwamen met die van VNV- en Rex-burgemeesters. Niettemin was een duidelijk onderscheid te maken. In de meest algemene termen gesteld, deden de VNV- en Rex-burgemeesters veel gemakkelijker en sneller een beroep op de Duitse repressieve diensten."¹³¹

Katholieken kozen dus in grote mate voor de 'grijze zone', de 'politiek van het minste kwaad', de 'aanpassingspolitiek'. Dat dit een zeer moeilijk af te lijnen begrip is, blijkt uit de complexe positie van de katholieke oorlogsburgemeesters tijdens de bezetting.

Toch moeten we ook oog hebben voor een kleine minderheid katholieken die wél een duidelijkere positie kozen in het conflict. Sommigen van hen speelden de kaart van de collaboratie. "Een aanzienlijk groter aantal katholieke vrouwen en mannen koos de zijde van het verzet."¹³²

Belangrijk was de figuur Louis-Joseph Kerkhofs, de bisschop van Luik, die deze boodschap van verzet verkondigde. Er aanwijzingen dat minstens één op de tien priesters zich in de illegaliteit begaf. Sommigen onder hen namen deel aan het gewapend verzet, maar het merendeel koos voor de geweldloze weerstand, die naar hun oordeel beter strookte met hun rol als geestelijke. Verder beschikte katholiek België door haar pastorieën, kloosters, scholen, kerken, over talrijke potentiële schuilplaatsen voor mensen die door de bezetter werden vervolgd. Een belangrijke vorm van het katholieke verzet, was dan ook het hulp en onderdak bieden aan deze mensen.

¹³⁰ N. WOUTERS, *Oorlogsburgemeesters 40/44. Lokaal bestuur en collaboratie in België*, Tielt, Lannoo, 2004, p. 631.

¹³¹ N. WOUTERS, *Oorlogsburgemeesters 40/44. Lokaal bestuur en collaboratie in België*, Tielt, Lannoo, 2004, p. 631.

¹³² M. VAN DEN WIJNGAERT, B. DE WEVER, F. MAERTEN, e.a. *België tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2004, pp. 148-149.

“Ook als de kerk zich met haar ‘politiek van het minste kwaad’ op de vlakte hield, aarzelden talloze gelovigen niet zich actief tegen de bezetter en voor hun medemens in te zetten.”¹³³

2.3. Na de bevrijding van België

De bevrijding in september 1944 maakte een einde aan de vier jaar lang durende bezetting. “De bezettingspolitiek had zowel de links-rechts tegenstelling als de Waals-Vlaamse tegenstelling, die al tevoren verstrengeld waren, zoveel mogelijk opgevoerd. Accommodatie en collaboratie waren aan rechts-Vlaamse kant het sterkst geweest, het verzet was aan links-Waalse kant dominant.”¹³⁴

We moeten deze stelling van L. Wils echter nuanceren. Uit het onderzoek van onder meer N. Wouters blijkt immers dat de *Flamenpolitik* van Hitler, die een potentiële aanzet ‘in zich had’ om de Vlaams-Franstalige tegenstelling uit te diepen, *de facto* weinig échte impact had op België. Als we de vier jaar durende bezetting in zijn geheel analyseren, zien we dat het economisch belang van het bezette land veel belangrijker was voor Duitsland, dan het invoeren van de raciale politiek van het regime. België moet in die zin meer gezien worden als een ‘wingewest’ voor de Duitse oorlogsmachine, dat door een zo beperkt mogelijk aantal personen bestuurd moest worden. Het ‘zoveel mogelijk opvoeren’ van de communautaire spanning in het land, zou volgens deze logica dan ook eerder nadelig geweest zijn voor de *Militärverwaltung*.

We kunnen er echter wel vanuit gaan dat België niet onverdeeld uit de oorlog kwam. En dit was ook zo het geval bij de katholieken. Zij waren niet aan één van de, door L. Wils genoemde, ‘kanten’ te situeren. Integendeel, de katholieke wereld kwam erg verdeeld uit de oorlog. Zo had ze naast actieve verzetsleden ook voorstanders van de Nieuwe Orde gehad. “De voorzichtige opstelling van de Kerk tegenover de

¹³³ M. VAN DEN WIJNGAERT, B. DE WEVER, F. MAERTEN, e.a. *België tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2004, p. 152.

¹³⁴ L. WILS, “De naoorlog in historisch perspectief”, in: L. HUYSE, K. HOFACK, eds. *De democratie heruitgevonden. Oud en nieuw in politiek België (1944-1950)*, Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 1995, p. 15.

Duitsers, de steun aan het corporatisme en haar anti-Sovjethouding waren er illustraties van geweest dat de katholieke stroming elke vorm van samenwerking met de bezetter niet integraal had afgewezen.”¹³⁵ Anderzijds had de kerk wél duidelijk standpunt ingenomen tegenover ‘collaboratie’, in zijn enge betekenis. De Kerk had de collaboratie van Rex, VNV en DeVlag (Duits-Vlaamse Arbeidsgemeenschap) duidelijk verworpen.

We kunnen stellen dat de katholieke houding na de oorlog nogal dubbelzinnig was. De conservatieve middens uit de vooroorlogse (standen-)partij waren tijdens de bezetting blijven ijveren voor een autoritaire lijn: “aan een sterke uitvoerende en koninklijke macht die het parlement moest domineren, de afschaffing van het algemeen stemrecht, de oprichting van een corporatistische senaat en de verscherping van de verkiesbaarheidsnormen moest na de bevrijding voorrang worden verleend.”¹³⁶ Maar na de bevrijding waren deze conservatieve standpunten echter moeilijk vol te houden.

De specifieke oorlogsomstandigheden hadden ervoor gezorgd dat de Kerk terug in het centrum van de katholieke wereld kwam te staan. Men kan in zeker opzicht stellen dat de oorlog de langzame verschuiving binnen de katholieke zuil, van het klerikale naar het katholieke, voor een korte tijd teniet deed. De macht van Kardinaal Van Roey tijdens de oorlog is daar een veruitwendiging van.

Zijn ideeën en ongetwijfeld ook die van de meerderheid van de kerkleiders, konden bijgevolg nog zwaarder doorwegen op de instellingen van de katholieke zuil. Die basisideeën kwamen hierboven reeds aan bod maar kunnen als volgt kort samengevat worden: zij wensten een maatschappij die uitsluitend zou beantwoorden aan de regels van de katholieke kerk, een sociaal-economische solidariteit die concreet vorm kreeg in het corporatisme en het behoud van een unitair België rond de koning, die als het ware als enige autoriteit naast de kerk geduld werd.¹³⁷

¹³⁵ E. WITTE, “Een introductie op de Belgische politieke evolutie tussen 1944 en 1950”, in: E. WITTE, J.C. BURGELMAN, P. STOUTHUYSEN, eds. *Tussen restauratie en vernieuwing. Aspecten van de Belgische naoorlogse politiek (1944-1950)*, Brussel, VUB-Press, 1989, p. 18.

¹³⁶ M. VAN DEN WIJNGAERT, *Ontstaan en stichting van de CVP-PSC. De lange weg naar het kerstprogramma*, Antwerpen, Instituut voor Politieke Vorming, 1976, 164 p.

¹³⁷ R. VAN DOORSLAER, “De kerk en de katholieke zuil in de Tweede Wereldoorlog”, in: *Kultuurleven*, 55 (1988), 9, pp. 796-797.

Zoals ik hierboven al aanhaalde was het, om dit streven te realiseren, enorm belangrijk om de eenheid van alle katholieken te bewerkstelligen. Vóór de oorlog werd die eenheid door interne en externe factoren bedreigd. Maar de rol van Van Roey en de Kerk tijdens de oorlog had voor een veelbepalende invloed gezorgd op de structuur van de katholieke zuil in ons land. “Bij de stichting van de CVP-PSC in augustus 1945 trad een nieuwe generatie leiders op de voorgrond die niet uit de standen, maar uit de Katholieke Actie kwamen.”¹³⁸ De zo belangrijke eenheid binnen de zuil van de *catholica* werd op die manier meer versterkt.

Op inhoudelijk vlak, konden Van Roey en het episcopaat hun wil echter niet doorduwen. Door de evolutie en de afloop van de oorlog kwam er een herwaardering van de democratie. Hier moest de autoritaire stroming binnen de katholieke zuil zich bij neerleggen. Er waaide een democratischer, progressievere wind door de katholieke partij die, meer dan vroeger, fungeerde als hoeksteen van de katholieke zuil. “Reorganisatie, verjonging, vernieuwing, eenheid en progressisme waren dan ook de sleutelbegrippen die tijdens het stichtingscongres (augustus 1945) van de Christelijke Volkspartij-Parti Social-Chrétien (CVP-PSC) en in het Kerstprogramma van 1945 nadrukkelijk werden gehanteerd.”¹³⁹

Opvallend was opnieuw de keuze voor een unitaire partij. De hereniging van de partij moet als een gevolg gezien worden van de triomf van het Belgisch patriottisme tijdens de oorlog. Bovendien had de collaboratie van het Vlaams-nationalistische VNV de hele regionaliseringsidee gecompromitteerd.

Toch mag men de inhoudelijke veranderingen die de katholieke zuil onderging niet overschatten. Veel koerswijzigingen -die vaak vooral ogenschijnlijk bleken- hadden in eerste plaats te maken met het consolideren van een machtspositie.

Accommodatie en collaboratie waren aan de rechts-Vlaamse kant het sterkst geweest. Het bestraffen van deze mensen had een directe invloed op de electorale vijver waaruit de katholieke partij viste. Het is dan ook begrijpelijk dat katholieke parlementsleden en katholieke kranten een matiging vroegen in de repressie en

¹³⁸ R. VAN DOORSLAER, “De kerk en de katholieke zuil in de Tweede Wereldoorlog”, in: *Kultuurleven*, 55 (1988), 9, pp. 796-797.

¹³⁹ E. WITTE, “Een introductie op de Belgische politieke evolutie tussen 1944 en 1950”, in: E. WITTE, J.C. BURGELMAN, P. STOUTHUYSEN, eds. *Tussen restauratie en vernieuwing. Aspecten van de Belgische naoorlogse politiek (1944-1950)*, Brussel, VUB-Press, 1989, p. 19.

epuratie. Bij de verkiezingen van 1946 (en niet enkel dan) werden verwoede pogingen ondernomen om de vroegere kiezers van de, door de collaboratie in opspraak gebrachte, Vlaams-nationalisten te recupereren.¹⁴⁰ Ook de positieve houding tegenover de kiesuitbreiding voor vrouwen moet in dat licht gezien worden.

Bij de parlamentsverkiezingen in 1946 behaalde de CVP-PSC met 42,5% van de stemmen een schitterend resultaat. Bij de gemeenteraadsverkiezingen in de herfst van 1946, werd op hetzelfde *élan* verdergegaan.

Een belangrijk thema waar de katholieken zich mee identificeerden was de Koningskwestie. Zij schaarden zich immers resoluut achter Leopold III en grepen elk moment aan om dat standpunt te verkondigen. Dit kwam omdat de Kerk en de CVP-PSC in de houding van Leopold III een legitimering zagen van hun eigen houding tijdens de bezetting. Ook de koning had gekozen voor een accommodatiestrategie en geen openlijke verzetsdaden gesteld.

Toch waren er katholieken die zich wel hadden verzet en het niet eens waren met de naoorlogse katholieke houding tegenover de repressie en Leopold III. Deze minderheid, hoofdzakelijk Franstalige christendemocraten met een verzetsverleden, vormden een nieuwe partij: de Union Démocratique Belge (UDB). Het is in dat opzicht opvallend dat de Katholieke Partij na de oorlog 14 gewezen weerstanders en politieke gevangenen naar de Kamer stuurde. "Voor de CVP/PSC was de verkiezing van verzetslieden/politieke gevangenen een element van een geslaagde vernieuwingsstrategie."¹⁴¹ De oprichting van de UDB, de travallistische partij van het verzet, werd door de CVP-PSC als een ernstige bedreiging aanzien voor de eenheid binnen het katholieke kamp. Het naar voor schuiven van erkende verzetslieden bij de naoorlogse verkiezingen, moet gezien worden als een strategie om de UDB te *counteren*. Op die manier werd het verzet geïncorporeerd in de katholieke partij.

Wanneer die in 1946 een slecht resultaat behaalden verminderde die angst. De verkozen katholieke verzetsleden konden echter ook bij de verkiezingen in 1949 hun

¹⁴⁰ K. DESCHOUWER, "De gemeenteraadsverkiezingen van 1946", in: E. WITTE, J.C. BURGELMAN, P. STOUTHUYSEN, eds. *Tussen restauratie en vernieuwing. Aspecten van de Belgische naoorlogse politiek (1944-1950)*, Brussel, VUB-Press, 1989, p. 68

¹⁴¹ B. DE WEVER, P. GUNST, "Van Kamerleden en burgemeesters", in: L. HUYSE, K. HOFACK, eds. *De democratie heruitgevonden. Oud en nieuw in politiek België (1944-1950)*, Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 1995, p. 74.

posities behouden. Zoals meermaals in de geschiedenis van de katholieke partij gebeurde (cfr. supra), trad de Kerk op tegen dissidenties binnen de katholieke zuil.

De tactiek van 'afstoting enerzijds, en recuperatie anderzijds', gaat dus ook voor de naoorlogse periode op. Vele veranderingen die de katholieke partij doorvoerde, moeten dan ook gezien worden in het licht van een strijd naar politieke macht. Zo behield de CVP-PSC haar rechtse profiel, met als doel het electoraat van Rex en VNV voor zich te winnen. Om die reden nam de partij dan ook een gematigde houding aan tegenover de repressie. Een te harde en te brede repressie zou immers leiden tot het verlies van burgerrechten (en dus stemrecht) bij heel wat potentiële kiezers voor CVP-PSC. Bij hen speelde de overweging een rol dat elke veroordeelde collaborateur die zijn burgerrechten verloor, een verloren stem voor de CVP-PSC was.

3. Een blik op de gekozen periodieken

Het doel van deze verhandeling is om zicht te krijgen op het katholieke opinielandschap vlak na de Tweede Wereldoorlog. Zoals in hoofdstuk 1 en 2 reeds geformuleerd, concentreer ik mij op de periode van de bevrijding van ons land (september 1944) tot en met de ontknoping van de Koningskwestie (zomer van 1950).

Om inzicht te verwerven in de toenmalige katholieke beeldvorming rond het verzet, maakte ik gebruik van de geschreven pers als bron. Doch, wie een blik werpt op de lijst katholieke titels die vlak na de oorlog verschenen, komt al snel aan een twintigtal dagbladen. Als men daarbij nog rekening houdt met het feit dat kranten na de oorlog steeds meer pagina's begon te tellen, wordt het duidelijk dat een persanalyse 1944-1950 van alle katholieke kranten een werk van zeer lange adem wordt. Er zat dan ook weinig anders op dan voor mijn masterproef een aantal dagbladen te selecteren. Mijn keuze ging uit naar vijf kranten die een belangrijke rol als katholieke opinievormer speelden in het naoorlogse België: De Nieuwe Standaard, Het Volk, Gazet van Antwerpen, La Métropole en La Libre Belgique.

Om een breed en zo gedifferentieerd mogelijk beeld te krijgen op het katholieke opinielandschap, leek het mij goed om naast een vijftal kranten -waaronder drie Vlaamse en twee Franstalige- ook enkele katholieke periodieken op te nemen die niet dagelijks verschenen. Hier koos ik voor het weekblad De Vlaamse Linie, opgericht op initiatief van de Vlaamse jezuïeten, en het blad De Gids op Maatschappelijk Gebied, dat elke maand een editie kende. Het eerste verscheen vijf jaar lang onder de leuze '*voor outer en heerd*' ['voor altaar en haard'], waaruit de erg katholieke invalshoek reeds blijkt. Het maandblad De Gids werd al snel gekoppeld aan de werkliedenbonden en het daaruit ontstane ACW. Men kan het blad dan ook zien als de spreekbuis van de christelijke arbeidersbeweging.

Het is echter belangrijk om ook deze persbladen in hun historische context te plaatsen. Zo bracht de Tweede Wereldoorlog heel wat verschuivingen teweeg in de Belgische pers. "Kranten die tijdens de oorlog verschenen, werden tijdens de

repressie voor bijzondere krijgshoven gedaagd.”¹⁴² Het perslandschap werd dus wel wat hertekend door Wereldoorlog II.

Enige informatie over het beleid van de toenmalige bestuurders van het krantenbedrijf dat deze katholieke titels uitbracht, lijkt mij onmisbaar om een zo goed mogelijke analyse te maken van de gepubliceerde artikels. Hieronder belicht ik kort de historische context van mijn bronnenmateriaal, zeven dag- en weekbladen uit katholieke strekking.

Ik baseer me voor dit stuk voornamelijk op de publicatie van E. De Bens en K. Raeymaeckers over de Belgische dagbladpers.¹⁴³

3.1. De Standaard/De Nieuwe Standaard¹⁴⁴

3.1.1. *Ontstaan*

In 1914 werd door enkele initiatiefnemers -Alfons Van de Perre, Arnold Hendrix en Frans Van Cauwelaert- de maatschappij NV De Standaard opgericht met als doel “het uitgeven van een katholiek, Vlaams dagblad te Brussel”.¹⁴⁵ De geschiedenis van het dagblad kan dan ook niet los gezien worden van de Vlaamse Beweging. Die stelde zich tot doel de belangen van het Nederlandssprekende deel van de bevolking te verdedigen binnen een België dat gedomineerd werd door de Franstalige burgerij. Om de eisen van de Vlaamse Beweging kracht bij te zetten, was er nood aan een eigen Vlaamse krant.

Door het oorlogsgeweld werd de oorspronkelijk vooropgestelde lanceringsdatum uitgesteld, en pas op 4 december 1918 -vier jaar later- rolde het eerste nummer van De Standaard van de pers.

¹⁴² E. DE BENS, K. RAEYMAECKERS, *De pers in België. Het verhaal van de Belgische dagbladpers. Gisteren, vandaag en morgen*, Leuven, LannooCampus, 2007, p. 54.

¹⁴³ E. DE BENS, K. RAEYMAECKERS, *De pers in België. Het verhaal van de Belgische dagbladpers. Gisteren, vandaag en morgen*, Leuven, LannooCampus, 2007, 504 p.

¹⁴⁴ Voor een volledig historisch overzicht van De Standaardgroep, verwijs ik naar: E. DE BENS, K. RAEYMAECKERS, *De pers in België. Het verhaal van de Belgische dagbladpers. Gisteren, vandaag en morgen*, Leuven, LannooCampus, 2007, pp. 287-301.

¹⁴⁵ E. DE BENS, K. RAEYMAECKERS, *De pers in België. Het verhaal van de Belgische dagbladpers. Gisteren, vandaag en morgen*, Leuven, LannooCampus, 2007, p. 288.

Tijdens het interbellum vestigde de maatschappij zich definitief in de Brusselse Jacquainlaan. Van de Perre nam de financiële leiding op zich, terwijl Van Cauwelaert de redactionele lijn uitstippelde. Bemand door een handvol journalisten verwierf De Standaard vrij snel een invloedrijke positie in het Belgische perslandschap.¹⁴⁶

“In augustus 1929 verwierf G. Sap de meerderheid van de aandelen. Op die manier had hij zijn invloed en aanzien in de krant gestadig doen toenemen. Sap was het niet eens met het minimalistische Vlaamse standpunt van Van Cauwelaert en leunde meer aan bij het Vlaams-Nationalisme. Met Sap sloot de krant dus meer bij het ‘rechtse’ kamp aan...”¹⁴⁷

3.1.2. Houding tijdens de Tweede Wereldoorlog

“Bij het binnenvallen van de Duitse troepen staakte de Standaardgroep haar publicaties, maar niet voor lang. Sap was overleden in 1940, voor de Duitse inval. Zijn familie opteerde er echter voor, zoals andere katholieke dagbladen, een aanwezigheidspolitiek te voeren. Ze kozen de titel Het Algemeen Nieuws, de vroegere titel van het bijblad van Sportwereld. Vanaf 25 mei 1940 verscheen het blad. Bijna de hele redactie ging opnieuw aan de slag.”¹⁴⁸

Het Algemeen Nieuws schakelde zich meer en meer in de Nieuwe Orde in, en sprak zich uit voor corporatisme en een brede Vlaamse samenwerking. Naarmate de oorlog vorderde, werd het blad steeds kleurlozer. In maart 1944 verving het Duitse militair bestuur F. Van den Eynde (directeur) en A. Martens (hoofdredacteur) door een figuur met uitgesproken nazisympathieën. “De aanstelling van de *Verwalter* in

¹⁴⁶ *Geschiedenis De Standaard*, in: < www.destandaard.be >, geraadpleegd op 25.03.2009.

¹⁴⁷ E. DE BENS, K. RAEYMAECKERS, *De pers in België. Het verhaal van de Belgische dagbladpers. Gisteren, vandaag en morgen*, Leuven, LannooCampus, 2007, p. 288.

¹⁴⁸ E. DE BENS, K. RAEYMAECKERS, *De pers in België. Het verhaal van de Belgische dagbladpers. Gisteren, vandaag en morgen*, Leuven, LannooCampus, 2007, p. 291.

plaats van Van den Eynde was geen alleenstaand feit in de Belgische pers. Ook andere Belgische dagbladen kregen een *Verwalter* of een verschijningsverbod.”¹⁴⁹

3.1.3. De situatie in de periode 1944-1950

Voor mijn onderzoek is het belangrijk om na te gaan wat er met deze krant gebeurde ná de oorlog. Wegens de activiteiten tijdens de oorlog kreeg de onderneming na de bevrijding van België een verschijningsverbod opgelegd en werd ze onder sekwestering geplaatst.

Nauwelijks een maand na de bevrijding van België richtten Leon Bekaert en Tony Herbert, de vroegere stichters van de anti-Standaardkrant *De Courant*, een nieuwe krant op. Deze heette “De Nieuwe Standaard”. Er werd een overeenkomst bekomen met de oude eigenaars van *De Standaard*. Die moesten op dat ogenblik rekening houden met een eventuele gerechtelijke vervolging en konden alle hulp goed gebruiken.

“De lancering van *De Nieuwe Standaard* gebeurde in overleg met de familie Sap. Er werd wel overeengekomen dat de titel en de infrastructuur in 1947 opnieuw aan de familie Sap zouden worden overgedragen. Herbert wilde dat de krant een voortzetting zou zijn van *De Standaard* uit de beginjaren, en niet van de krant zoals die er in de jaren dertig uitzag, nadat ze door de familie Sap was overgenomen.”¹⁵⁰

Bekaert en Herbert wilden het dagblad gebruiken om de, door de collaboratie zwaar beschadigde, Vlaamse zaak te verzoenen met de Belgische realiteit. Ze namen daartoe enkele uitstekende journalisten in dienst: Theo Luykx (hoogleraar en oprichter van het departement sociologie aan de Universiteit van Gent), Victor Leemans (later CVP senator en in 1965 voorzitter van het Europees Parlement), Albert Coppé (later CVP minister en twintig jaar Europees Commissaris) en Renaat Van Elslande (in de jaren zeventig CVP minister van Buitenlandse Zaken). Veel

¹⁴⁹ E. DE BENS, K. RAEYMAECKERS, *De pers in België. Het verhaal van de Belgische dagbladpers. Gisteren, vandaag en morgen*, Leuven, LannooCampus, 2007, p. 291.

¹⁵⁰ E. DE BENS, K. RAEYMAECKERS, *De pers in België. Het verhaal van de Belgische dagbladpers. Gisteren, vandaag en morgen*, Leuven, LannooCampus, 2007, pp. 291-292.

jonge medewerkers opteerden later inderdaad voor de politiek, en sloten vooral aan bij de Christelijke Volkspartij (CVP), die in 1945 was opgericht.¹⁵¹

De Nieuwe Standaard kwam al snel onder fel vuur te liggen van de Vlaams-nationalistische zijde. Reden was de lauwe manier waarop over de naoorlogse repressie werd bericht. Sommige Vlamingen meenden dat de Belgische krijgsraden verder gingen dan de terechte bestraffing van nazi-collaborateurs maar ook doelbewust de Vlaamse beweging wilden treffen. Veel mensen, aan wie alleen hun Vlaamsgezindheid 'verweten' kon worden, verdwenen geruime tijd in de cel.

De manier waarop de krant de executie van de 69-jarige August Borms goedpraatte, veroorzaakte een storm van verontwaardiging. Borms stond bekend als reactionair en een verdediger van de Nieuwe Orde, maar hij had niet actief gecollaboreerd.

Albert De Smaele, schoonzoon van Gustaaf Sap, wierp zich op als spreekbuis van de ontevredenen. Bekaert en Herbert trokken in 1947 hun aandeel uit de krant terug. De 27-jarige De Smaele nam de leiding over. Voortaan zou de krant weer De Standaard heten en een klassieke Vlaams katholieke koers varen. In 1947 richtte hij de NV De Standaard op. De vennootschap omvatte de kwaliteitskrant De Standaard, het volkse dagblad Het Nieuwsblad en het in 1976 opgedoekte weekblad Ons Volk.

Qua politieke lijn knoopte de krant weer aan bij de vooroorlogse traditie. Ze verdedigde de Vlaamse taaleisen en richtte zich vooral op de katholieke regeringspartij CVP. Tijdens de Koningskwestie verdedigde ze hardnekkig de positie van Leopold III.

Het doctoraal proefschrift van K. Van Nieuwenhuysse, toont aan dat de binding met de CVP zeer sterk was in de naoorlogse periode tot aan het faillissement van de krant in 1976.¹⁵²

¹⁵¹ *Geschiedenis De Standaard*, in: < www.destandaard.be >, geraadpleegd op 25.03.2009.

¹⁵² K. VAN NIEUWENHUYSE, *Een Standaard in Vlaanderen? Vlaams-katholieke krant op zoek naar kwaliteit en politieke invloed: 1947-1976*, Leuven (onuitgegeven doctoraatsverhandeling KUL), 2002, s.p. (promotor: E. Gerard).

3.2. Het Volk¹⁵³

3.2.1. *Ontstaan*

Het ontstaan van het dagblad Het Volk moeten we schetsen in een periode waarin de concurrentie tussen de socialisten en katholieken erg groot was. Beide bewegingen wilden op het eind van de 19de eeuw hun greep op de arbeidersklasse vergroten. Katholieke politici moesten met lede ogen aanzien hoe de socialistische beweging steeds meer arbeiders wist te bereiken. “Op een congres in Luik in 1890 werd daarom besloten, te Gent een dagblad op te richten als tegengewicht voor de succesvolle socialistische Vooruit.”¹⁵⁴

Op 9 november 1890 ging Het Volk van start als weekblad. “Het kreeg de ondertitel ‘sociaal blad’ mee, kostte twee centimes en werd gedrukt bij het bevriende Au Bien Public. Het tijdschrift stelde zich tot doel een katholiek strijdorgaan te zijn voor alle werknemers.”¹⁵⁵ Pas in 1891 werden de bestaande weekbladen Het Volk en De Lichtstraal omgevormd tot het dagblad Het Volk. De weekbladen hielden op te verschijnen op respectievelijk 14 juni en 25 juli 1891. De grote bezieler van dit project was Arthur Verhaegen. Hij zorgde voor een kapitaal van 40.000 frank.

“In de nacht van 21 op 22 juni 1891 kwam het eerste nummer van de nieuwe krant van de pers. Het werd verkocht na de mis en voorgesteld als het officiële blad van de Anti-Socialistische Werkliedenbond. Moreel gesteund door de pauselijke encycliek (de erg sociaal geïnspireerde encycliek ‘Rerum Novarum’ van paus Leo XIII in mei 1891), wilde Het Volk fungeren als hefboom voor de ontwikkeling van de christendemocratie in Vlaanderen. Onder de drie kernbegrippen ‘eigendom, huisgezin en godsdienst’ hield de krant een pleidooi voor de katholieke organisaties

¹⁵³ Voor een volledige doorlichting van de geschiedenis van Het Volk, verwijs ik naar: E. DE BENS, K. RAEYMAECKERS, *De pers in België. Het verhaal van de Belgische dagbladpers. Gisteren, vandaag en morgen*, Leuven, LannooCampus, 2007, pp. 327-341.

¹⁵⁴ E. DE BENS, K. RAEYMAECKERS, *De pers in België. Het verhaal van de Belgische dagbladpers. Gisteren, vandaag en morgen*, Leuven, LannooCampus, 2007, p. 327.

¹⁵⁵ E. DE BENS, K. RAEYMAECKERS, *De pers in België. Het verhaal van de Belgische dagbladpers. Gisteren, vandaag en morgen*, Leuven, LannooCampus, 2007, p. 327.

en voor een rechtvaardiger maatschappij. De strijd tegen de ‘verderfelijke socialisten’ hoorde erbij, de volle titel luidde: Het Volk - Antisocialistisch Dagblad.”¹⁵⁶

De centrale figuren waren Arthur Verhaegen en Gustaaf Eylenbosch, die de krant tot op hun sterfbed zouden leiden. Zij vonden het beiden zeer belangrijk dat arbeiders aan het roer stonden bij Het Volk. “Volgens Verhaegen was Het Volk een blad voor en door arbeiders.”¹⁵⁷

Ten slotte is het niet onbelangrijk om te weten dat Het Volk in augustus 1891 het Vlaamse blad werd van de Belgische Volksbond, de voorloper van het ACW. De krant werd dus meer en meer gezien als het officiële blad van de vakbeweging en dé vertolker van het christendemocratische gedachtegoed.

3.2.2. Houding tijdens de Tweede Wereldoorlog

Wanneer Wereldoorlog II uitbrak en België onder de voet gelopen werd, bleef Het Volk, op een korte onderbreking na, verschijnen tot eind oktober 1940. Toen besliste de raad van beheer om het verder publiceren te stoppen en verdween de krant van het toneel. Tot midden december van het bevrijdingsjaar 1944 lagen de persen van Het Volk stil.

3.2.3. De situatie in de periode 1944-1950

Na de oorlog werden onderhandelingen opgestart tussen de vooroorlogse ‘top’ van Het Volk en het ACV om de persen opnieuw te laten rollen. Dit bleek niet zo’n eenvoudige klus, gezien de lange periode van inactiviteit. “Bovendien was er aan alles een tekort: personeel, vervoer en vooral papier.”¹⁵⁸ Het is dan ook daarom dat ‘pas’ op 18 december 1944 het eerste naoorlogse nummer klaar geraakte. Die krant

¹⁵⁶ E. DE BENS, K. RAEYMAECKERS, *De pers in België. Het verhaal van de Belgische dagbladpers. Gisteren, vandaag en morgen*, Leuven, LannooCampus, 2007, p. 327.

¹⁵⁷ E. DE BENS, K. RAEYMAECKERS, *De pers in België. Het verhaal van de Belgische dagbladpers. Gisteren, vandaag en morgen*, Leuven, LannooCampus, 2007, p. 328.

¹⁵⁸ E. DE BENS, K. RAEYMAECKERS, *De pers in België. Het verhaal van de Belgische dagbladpers. Gisteren, vandaag en morgen*, Leuven, LannooCampus, 2007, p. 331.

pakte uit met een spectaculair oorlogsbericht, het von Rundstedt-offensief, waardoor Het Volk de faam van 'meest actuele dagblad' kreeg.

De krant evolueerde tot een 'populair' dagblad waarin men de tussenweg bewandelde tussen opiniekrant en boulevardblad, en kende vanaf 1945 een echte opmars. Die groei maakte hen in de jaren vijftig tot de derde grootste krant van België. Als we enkel de katholieke pers in beschouwing nemen, bekleedde Het Volk zelfs een tijd de eerste plaats.

Zoals ik hierboven reeds schreef, was er al van bij het begin een nauwe band tussen het dagblad Het Volk en de katholieke arbeidersbeweging. Al in augustus 1891 fungeerde Het Volk als Vlaamse spreekbuis van de Belgische Volksbond. "Vanaf 1935 werd de krant beschouwd als het officiële blad van het ACV (Algemeen Christelijk Vakverbond)."¹⁵⁹ Het Volk stond dan ook symbool voor de verdediging van de ideologie van de christelijke arbeidersbeweging.

"Ondanks de duidelijke ACV-strekking was Het Volk van het begin af aan een echte volkskrant. Men wilde een volwaardige informatiekrant brengen, maar met aandacht voor de zogenaamde kleine nieuwtjes, de dingen die dicht bij de mensen staan."¹⁶⁰

3.3. La Libre Belgique¹⁶¹

3.3.1. *Ontstaan*

De wortels van het dagblad La Libre Belgique vinden we terug bij het Franstalige katholieke dagblad "Le Patriote". Dat werd op initiatief van de broers Victor en Louis Jourdain voor het eerst uitgegeven op januari 1884. "De krant richtte zich vooral tot

¹⁵⁹ E. DE BENS, K. RAEYMAECKERS, *De pers in België. Het verhaal van de Belgische dagbladpers. Gisteren, vandaag en morgen*, Leuven, LannooCampus, 2007, p. 336.

¹⁶⁰ E. DE BENS, K. RAEYMAECKERS, *De pers in België. Het verhaal van de Belgische dagbladpers. Gisteren, vandaag en morgen*, Leuven, LannooCampus, 2007, p. 336.

¹⁶¹ Voor een volledige doorlichting van de geschiedenis van La Libre Belgique, verwijst ik naar: E. DE BENS, K. RAEYMAECKERS, *De pers in België. Het verhaal van de Belgische dagbladpers. Gisteren, vandaag en morgen*, Leuven, LannooCampus, 2007, pp. 455-466.

de meer bemiddelde katholieke burgerij.”¹⁶² Het aantal edities breidde snel uit en er werden regionale supplementen toegevoegd om het stijgende aantal lezers tegemoet te komen. Het blad kende een succes en op het einde van de 19de eeuw groeide *Le Patriote* uit tot een belangrijke krantenuitgeverij.

De Eerste Wereldoorlog kwam echter roet in het eten strooien en veroorzaakte een breuk in de continuïteit van de publicaties van de Jourdain. “Victor wilde een clandestiene krant op de markt brengen en al vrij vlug, in februari 1915, verscheen de titel *La Libre Belgique*.”¹⁶³ Het blad kende een groot succes.

Victor en Louis stierven nog voor het einde van de oorlog, maar hun erfgenamen zetten hun werk voort. Na de oorlog kozen zij ervoor om de titel van het clandestiene dagblad te behouden.

3.3.2. *Houding tijdens de Tweede Wereldoorlog*

“Tijdens de Tweede Wereldoorlog speelde zich bij de onderneming een bijna identiek scenario af als in de periode 1914-1918. De persen werden stilgelegd, maar ook nu weer kozen de uitgevers voor de publicatie van een clandestiene krant.”¹⁶⁴

3.3.3. *De situatie in de periode 1944-1950*

Na de oorlog kon *La Libre Belgique* opnieuw vrijuit publiceren. Haar houding tijdens de twee oorlogen maakte dat er rond de krant een zweem hing van ‘verzet tegen de bezetter’.

“De krant stond algemeen bekend als degelijk, conservatief en katholiek.”¹⁶⁵ Ook vlak na Wereldoorlog II bleef *La Libre Belgique* deze basisprincipes huldigen: ‘troon, vrije onderneming en kerk’ lagen hen nauw aan het hart.

¹⁶² E. DE BENS, K. RAEYMAECKERS, *De pers in België. Het verhaal van de Belgische dagbladpers. Gisteren, vandaag en morgen*, Leuven, LannooCampus, 2007, p. 455.

¹⁶³ E. DE BENS, K. RAEYMAECKERS, *De pers in België. Het verhaal van de Belgische dagbladpers. Gisteren, vandaag en morgen*, Leuven, LannooCampus, 2007, p. 456.

¹⁶⁴ E. DE BENS, K. RAEYMAECKERS, *De pers in België. Het verhaal van de Belgische dagbladpers. Gisteren, vandaag en morgen*, Leuven, LannooCampus, 2007, p. 456.

¹⁶⁵ E. DE BENS, K. RAEYMAECKERS, *De pers in België. Het verhaal van de Belgische dagbladpers. Gisteren, vandaag en morgen*, Leuven, LannooCampus, 2007, p. 461.

Een ander aspect dat La Libre Belgique principieel verdedigde, was orde. Zo ging er steeds een belangrijke steun uit voor het Belgische koningshuis, omdat dat als de beste garantie beschouwd werd voor de stabiliteit in het land. Met de Koningskwestie was het voor de krant dan ook een uitgemaakte zaak om partij te kiezen voor Leopold III. Daardoor werd de krant wel al eens smalend de 'Léopoldine' genoemd.

3.4. La Métropole

La Métropole is wellicht het minst bekende dagblad in de rij. In 1894 zag het eerste exemplaar ervan het levenslicht in Antwerpen. De Franstalige katholieke krant, die zich richtte op lezerspubliek in de stad Antwerpen, werd opgericht door de uitgeversmaatschappij NV Sobeledip.

Tijdens de jaren '60 werd de relatief kleine krant slachtoffer van de concentratiebewegingen in het Belgische perslandschap. In oktober 1966 kreeg de krantengroep Rossel 50% van NV Sobeledip in handen, waardoor onder andere La Métropole ingepalmd werd.¹⁶⁶ In 1974 verdween het dagblad, samen met nog twee andere verlieslatende Franstalige, 'Vlaamse' dagbladen.

3.5. Gazet van Antwerpen¹⁶⁷

3.5.1. *Ontstaan*

Voor Gazet van Antwerpen begon alles bij Jan Baptiste Napolitaan Van Os. Hij bezat een handelsdrukkerij die gespecialiseerd was in kerkboeken, godsdienstige prentjes en postkaarten. Hij was het die samen met enkele katholieken het idee uitwerkte om een katholiek dagblad uit te brengen in Antwerpen. Van Os vond dat veel kranten te duur waren voor het gewone volk en wou dus een lage kostprijs. "Op 3 november

¹⁶⁶ E. DE BENS, K. RAEYMAECKERS, *De pers in België. Het verhaal van de Belgische dagbladpers. Gisteren, vandaag en morgen*, Leuven, LannooCampus, 2007, pp. 417-418.

¹⁶⁷ Voor een volledige doorlichting van Gazet van Antwerpen, verwijs ik naar: E. DE BENS, K. RAEYMAECKERS, *De pers in België. Het verhaal van de Belgische dagbladpers. Gisteren, vandaag en morgen*, Leuven, LannooCampus, 2007, pp. 391-401.

1891 verscheen het eerste nummer van *Gazet van Antwerpen*.¹⁶⁸ NV De Vlijt was de uitgeverij van de krant.

“De ideologische lijn van *Gazet van Antwerpen* kristalliseerde zich van in het begin rond drie begrippen: Vlaams, sociaal en katholiek.”¹⁶⁹ De krant stond vaak zeer kritisch tegenover de liberalen en ‘hun’ krant, *Het Laatste Nieuws*.

Aanvankelijk was *Gazet van Antwerpen* een pure eenpersoonsaangelegenheid. Zo stond Jan Baptiste Napolitaan Van Os zowel in voor het drukken, als voor het redactiewerk van ‘zijn’ krant. Later raakte hij meer en meer op de achtergrond en traden nieuwe figuren op de voorgrond. Onder leiding van Jan Bamps en Jan Van Kerckhoven steeg de oplage zeer snel. Ook kende *Gazet van Antwerpen* al snel een geografische uitbreiding.

3.5.2. *Houding tijdens de Tweede Wereldoorlog*

“Tijdens de Tweede Wereldoorlog verscheen *Gazet van Antwerpen* niet. Omdat de uitgevers niet wilden ingaan op de eis van de Duitsers om de krant voort te laten verschijnen, maar integendeel actief de rotatiepersen saboteerden, werden drie topfiguren van De Vlijt naar het Duitse concentratiekamp Sachsenhausen gevoerd: Alfred Somville (toenmalige directeur), Louis Kiebooms (hoofdredacteur) en Jozef de Hasque (voorzitter van de raad van beheer). De laatste zou niet meer terugkeren.”¹⁷⁰

“Buiten de weigering tot heruitgave van het dagblad lagen nog drie andere oorzaken aan de basis van hun arrestatie.”¹⁷¹ In de eerste plaats was de bezetter niet opgezet met de Duitsvijandige houding van de krant in de jaren voor de oorlog. Ten tweede nam men het *Gazet van Antwerpen* kwalijk, dat zij contact hadden met De Katholieke

¹⁶⁸ E. DE BENS, K. RAEYMAECKERS, *De pers in België. Het verhaal van de Belgische dagbladpers. Gisteren, vandaag en morgen*, Leuven, LannooCampus, 2007, p. 391.

¹⁶⁹ E. DE BENS, K. RAEYMAECKERS, *De pers in België. Het verhaal van de Belgische dagbladpers. Gisteren, vandaag en morgen*, Leuven, LannooCampus, 2007, p. 391.

¹⁷⁰ E. DE BENS, K. RAEYMAECKERS, *De pers in België. Het verhaal van de Belgische dagbladpers. Gisteren, vandaag en morgen*, Leuven, LannooCampus, 2007, p. 393.

¹⁷¹ G. HEYLEN, B. HEYLEN-KIEBOOMS, *Louis Kiebooms: christen-democratisch journalist en politicus: vijf jaar politieke gevangene en voorvechter van de amnestiegedachte*, Kapellen, Uitgeverij Pelckmans, 1995, p. 71.

Wereldpost (KWP), een persbureau dat in conflict gekomen was met de Duitse autoriteiten. De KWP had namelijk een reeks 'kritische' artikels gepubliceerd over enkele schijnprocessen tegen katholieke leiders in München-Gladbach. Ten derde ondervroeg men hoofdredacteur Louis Kiebooms over de hulp die hij verleend had aan Duitse en Oostenrijkse politieke vluchtelingen.¹⁷²

Vanaf 1 januari 1941 maakten de Duitsers van de 'gestolen persen' gebruik om er een aantal bladen op te drukken. Zo rolde Het Vlaamsche Land al snel van de persen van De Vlijt. Een aantal medewerkers en journalisten van Gazet van Antwerpen waren bereid om hieraan mee te werken en vanaf augustus 1943 verscheen het 'gestolen dagblad' De Gazet. Zowel De Gazet als Het Vlaamsche Land waren spreekbuizen van de Deutsch-Vlaamse Arbeidsgemeenschap (DeVlag).

3.5.3. De situatie in de periode 1944-1950

Reeds op 6 september verscheen de échte Gazet van Antwerpen weer. Op dat moment was België nog maar deels bevrijd. Door de heersende papierschaarste werd de krant in tabloidformaat gedrukt. Begin augustus 1945 hernam de gerepatrieerde Louis Kiebooms zijn werkzaamheden als hoofdopsteller.

In de biografie van Louis Kiebooms lezen we dat er geen verschil opviel van toon of van inhoud na Kiebooms' terugkeer als hoofdredacteur. "Actuele thema's zoals koningskwestie, weerstand en repressie werden vanuit dezelfde ideologische gezichtshoek en met een gelijkaardige strijdvaardigheid verslagen als gebeurd was met de actualiteiten van voor de oorlog. De krant pikte, wat de interpretatie van de berichtgeving betrof, de vooroorlogse draad gewoon weer op."¹⁷³

¹⁷² G. HEYLEN, B. HEYLEN-KIEBOOMS, *Louis Kiebooms: christen-democratisch journalist en politicus: vijf jaar politieke gevangene en voorvechter van de amnestiegedachte*, Kapellen, Uitgeverij Pelckmans, 1995, pp. 71-72.

¹⁷³ G. HEYLEN, B. HEYLEN-KIEBOOMS, *Louis Kiebooms: christen-democratisch journalist en politicus: vijf jaar politieke gevangene en voorvechter van de amnestiegedachte*, Kapellen, Uitgeverij Pelckmans, 1995, p. 94.

Het pro-leopoldistisch standpunt in de Koningskwestie werd gekoppeld aan een hevige anti-linkse houding. Ook het weerstandsprobleem vormde een uitlaatklep voor anticommunistische gevoelens. Besluitend kunnen we stellen dat Kiebooms' verzoeningspleidooien en zijn gehechtheid aan de koning -die hij als politicus ook zou verdedigen-,¹⁷⁴ reeds vanaf de eerste dag van de heruitgave van de krant terug te vinden waren. Het waren ideeën die gemeengoed waren in Vlaamsgezinde katholieke kringen.¹⁷⁵

“De bezielers van *Gazet van Antwerpen* wensten dat het dagblad een belangrijke motor zou vormen voor de Vlaamse emancipatie.”¹⁷⁶ Na de Tweede Wereldoorlog wierp de krant zich op als voorstander van het federalisme en verdedigde overduidelijk de Vlaamse eigenheid.

3.6. De Vlaamse Linie

3.6.1. *Ontstaan*

Onder impuls van de jezuïet Jozef Meeus, werd in oktober 1947 beslist tot de oprichting van *De Vlaamse Linie*. In feite moet het ontstaan van dit weekblad gezien worden in het licht van een katholiek opinieweekblad dat in de naoorlogse periode ontstond in Nederland. Men zocht immers hulp bij Joseph Creyghton, stichter en hoofdredacteur van de reeds in 1946 opgerichte Amsterdamse *Linie* om een Vlaamse variant van de grond te krijgen.

De Vlaamse Linie ontstond dus uit de stimulansen van de jezuïet Jozef Meeus en de Nederlandse pater Joseph Creyghton. Breder moeten we het weekblad zien als een initiatief van de Vlaamse Jezuïeten. Dat zij zich, onder meer via het Ruusbroecgemeenschap, inzetten voor de taalkundig-culturele emancipatie van het

¹⁷⁴ Op 17 februari 1946 werd L. Kiebooms als zevende op de CVP-lijst verkozen met 4.888 voorkeurstemmen.

¹⁷⁵ G. HEYLEN, B. HEYLEN-KIEBOOMS, *Louis Kiebooms: christen-democratisch journalist en politicus: vijf jaar politieke gevangene en voorvechter van de amnestiegedachte*, Kapellen, Uitgeverij Pelckmans, 1995, pp. 94-95

¹⁷⁶ E. DE BENS, K. RAEYMAECKERS, *De pers in België. Het verhaal van de Belgische dagbladpers. Gisteren, vandaag en morgen*, Leuven, LannooCampus, 2007, p. 395.

Vlaamse volk blijkt uit de publicatie van C. De Borchgrave. Maar vooral het katholieke engagement prevaleerde. “In Vlaanderen nam het aantal jonge Nederlandstalige intellectuelen toe. Velen van hen kwamen uit de Vlaamsgezinde, nog zeer roomse midden-of boerenstand. Stracke, Van Mierlo, Poukens en Reypens waren er rotsvast van overtuigd dat alles op het spel gezet moest worden om die maatschappelijke groep, die een eigen plaats innam tussen de verfranste hogere bourgeoisie en de lagere klassen, in katholiek vaarwater te houden: wand van die groeiende Vlaamse middengroep, die zich maar al te graag als een culturele elite opwierp, zou de godsdienstige toekomst van het gewone volk grotendeels afhangen.”¹⁷⁷

De oprichting van het weekblad de Vlaamse Linie moet dus in dit licht gezien worden. De Vlaamse jezuïeten zagen het weekblad als een eigentijds, strijdend en apostolisch katholiek klankbord. Jozef Creyghton was de eerste hoofdredacteur van het blad.

De Vlaamse Linie verscheen voor het eerst op vrijdag 1 oktober 1948. Van 1953 tot en met 1964 werd het weekblad verdergezet onder de naam De Linie.

3.6.2. De situatie in de periode 1944-1950

De Vlaamse linie verscheen vijf jaar lang onder de leuze van de Boerenkrijg *voor outer en heerd*. Waar in de oorsprong de rechtlijnige, intransigente Roomse principes de rode draad vormden voor het weekblad, werd dat al heel snel aangevuld met een consequente, zelfs radicale Vlaamsgezinde lijn.

Daarbij mikte het weekblad niet enkel op het lezerspubliek van oud-collaborateurs, ‘zwarten’ en Vlaams-nationalisten. Het blad bood enkele personen, die na de bevrijding in opspraak gekomen waren wegens hun houding tijdens de bezetting, ook heel wat publicatieruimte in haar kolommen. Zo schreven onder meer Lode Claes, Victor Leemans, Arthur de Bruyne, Angele Dوسفel en Albert De Jonghe artikels voor De Vlaamse Linie. Ook de tekenaar Joe Meulepas, die na de oorlog veroordeeld werd als collaborateur, werkte mee aan het weekblad.

¹⁷⁷ C. DE BORCHGRAVE, *Eerst Vlaanderen voor Christus. De pionierstijd van het Ruusbroecgenootschap*, Averbode, Uitgeverij Altiora Averbode, 2001, p. 246.

3.7. De Gids op Maatschappelijk Gebied

3.7.1. *Ontstaan*

Het ontstaan van De Gids op Maatschappelijk Gebied moet begrepen worden in de context van het ontstaan van de katholieke arbeidersbeweging. Tien jaar na de pauselijke encycliek Rerum Novarum (1891) -die als symbolische startdatum aanzien wordt voor de 'katholieke sociale actie'- verscheen de eerste aflevering van De Gids. Al van bij het begin profileerde De Gids zich als spreekbuis voor de katholieke arbeidersbeweging. De Gids werd het blad van het Werkliedenbonden en de in 1921 daaruit ontstane Algemeen Christelijk Werkersverbond (ACW). Van 1931 tot 1938 droeg De Gids als ondertitel 'Leidersblad van het ACW'.¹⁷⁸ Sinds januari 1927 werd De Gids gedrukt bij de s.m. Lux in de Nationalestraat te Antwerpen.

3.7.2. *Houding tijdens de Tweede Wereldoorlog*

Tijdens de oorlog schafte de Duitse bezetter alle politieke partijen en vakbonden af. Dus ook het ACW werd verplicht haar activiteiten stop te zetten. De dienst van het ACW die instond voor het uitgeven van het maandblad -vanaf 1938 was dat de Centrale voor Volksontwikkeling-, bracht dan ook haar laatste editie uit in april 1940.

3.7.3. *De situatie in de periode 1944-1950*

Het eerste nummer na de oorlog sloot gewoon aan waar men in april 1940 was opgehouden. Het betrof het nummer 5-6 van de vijfendertigste jaargang (1940) waarvan de paginering ook verderging van 411 tot 516. Het was gedateerd op november-december 1944 maar de moeilijkheden bij de papierverwerving en de

¹⁷⁸ J. MAMPUYS, "Grasduinen in De Gids", in: J. MOULAERT, P. PASTURE, E. GERARD, e.a. *De gids op maatschappelijk gebied: leeswijzer 1944-1987. Historiek, lijst van artikelen, register*, Leuven, HIVA, 1989, p. 11.

verhuis van de drukkerij leidden ertoe dat het eerste naoorlogse nummer pas in januari 1945 op de markt kwam.¹⁷⁹

Op volgende wijze kondigde de redactie van De Gids haar ‘terugkomst’ na de oorlog aan:

“De Gids wil niet zijn een tijdschrift voor ultra-gespecialiseerde studies, voor dewelke alleen een engere kring van specialisten kan interesse over hebben. Hij heeft op het oog de vele intellectuelen in Vlaanderen, priesters en leken, die verlangen, zonder omvangrijke lezingen, op de hoogte te blijven van al hetgene roert en beweegt in het sociale denken en gebeuren van hun tijd.”¹⁸⁰

Sinds de overgang van ‘Leidersblad van het ACW naar een meer algemeen “Katholiek, Vlaams en Sociaal Tijdschrift” in oktober 1938 had De Gids een vaste structuur aangenomen. “In maart 1945 werd de ondertitel veranderd in ‘Tijdschrift voor Sociale Cultuur’. Ondanks alle uitdrukkelijke bevestigingen bij de nieuwe naoorlogse start dat De Gids een algemeen katholiek sociaal-cultureel tijdschrift was en niet dadelijk gebonden aan één bepaalde belangengroep of stand binnen de katholieke familie, heeft men zich -ook in de titel- niet al te lang aan deze stelling gehouden. Vanaf januari 1947 werd op de kaft de vermelding ‘Uitgegeven door het ACW’ toegevoegd.”¹⁸¹

De Gids op Maatschappelijk Gebied bleef dus na de Tweede Wereldoorlog in eerste instantie hét blad van het ACW, de spreekbuis van de katholieke arbeiders...

¹⁷⁹ J. MAMPUYS, “Grasduinen in De Gids”, in: J. MOULAERT, P. PASTURE, E. GERARD, e.a. *De gids op maatschappelijk gebied: leeswijzer 1944-1987. Historiek, lijst van artikelen, register*, Leuven, HIVA, 1989, p. 10.

¹⁸⁰ “Aan onze lezers”, in: *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, 35 (1944), 5-6, p. 411.

¹⁸¹ J. MAMPUYS, “Grasduinen in De Gids”, in: J. MOULAERT, P. PASTURE, E. GERARD, e.a. *De gids op maatschappelijk gebied: leeswijzer 1944-1987. Historiek, lijst van artikelen, register*, Leuven, HIVA, 1989, p. 11.

Deel 2: Op zoek naar de beeldvorming over het verzet...

Hoofdstuk 1: Het Verzet in actie tegen de bezetter

De acties van weerstandsgroeperingen waren zeer divers. Aanvankelijk ging het om het helpen van Britse soldaten, het doorspelen van informatie aan de geallieerden, maar al snel werden de verzetsactiviteiten uitgebreider en harder. Allerhande sabotageacties moesten de Duitse oorlogsmachine doen stilvallen, terwijl aanslagen op collaborateurs de bevolking moesten 'overtuigen' om de bezetter op geen enkele manier te helpen.

Ook de rol van het verzet bij de bevrijding van België was niet onbelangrijk. "Door verwoesting van bruggen te voorkomen en wegversperringen op te werpen, door de geallieerden te informeren over de aan- of afwezigheid van vijandelijke troepen en door het 'opruimen' van kleine haarden van Duits verzet, droeg de ondergrondse bij tot een versneld verloop van de strijd om België."¹⁸²

Over dit en de verschillende soorten acties die het verzet ondernam tegen de bezetter, had ik het reeds in het derde hoofdstuk van deel 1. In dit deel wil ik het echter hebben over de beeldvorming over de activiteiten van het verzet.

Het is belangrijk om te beseffen dat de beeldvorming over het verzet, steunt op een naoorlogse realiteit. Na de oorlog werd pas duidelijk welke rol het verzet gespeeld had tijdens de bezetting van België. De manier waarop hun activiteiten aan bod kwamen in de geschreven pers, moet dan ook in dat licht gezien worden. Schreef men met enorm ontzag over hun activiteiten, zag men ze eerder als losgeslagen bandieten, of moeten we de perceptie van het verzet ergens tussen deze twee uitersten situeren?

Men kan aannemen dat er evenveel percepties waren, dan dat er vormen waren van verzetsactiviteiten. Zo lijkt het aannemelijk dat de bevolking een andere houding had tegenover het hulp bieden aan werkweigeraars, dan jegens het plegen van een

¹⁸² M. VAN DEN WIJNGAERT, B. DE WEVER, F. MAERTEN, e.a. *België tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2004, pp. 260-261.

aanslag op een rexist. Bovendien is het in de literatuur bekend, dat de reputatie van het verzet wat glans verloor door buitensporig geweld, begaan door groepen die vaak een perifere rol speelden tijdens de bezetting. Zo werden er nauwelijks te rechtvaardigen aanslagen gepleegd en waren er gevallen bekend van diefstal uit zelfverrijking.¹⁸³ De perceptie van verzetsactiviteiten moet bijgevolg erg gevarieerd geweest zijn.

Toch wil ik op zoek gaan naar 'de courante lijnen' in de katholieke beeldvorming. Welke verzetsacties kwamen resoluut positief aan bod in de opiniebladen? En welke daden keurde men eerder af? Hoe worden de acties van het verzet tijdens de bevrijding beschreven in de katholieke opiniebladen? Wordt er aandacht geschonken aan de verzetsorganisaties? Of gaat alle lof naar de geallieerde troepen?

De afbakening van 'het verzet', en dus ook van haar activiteiten, steunt -zoals eerder reeds vermeld- grotendeels op een naoorlogse realiteit. Dit bood extra mogelijkheid aan ideologische en stromingen en maatschappelijke groepen in ons land om elk 'hun' waarheid te construeren over het verzet. Bepaalde soorten acties konden breder uitgesmeerd worden dan andere. Ook de definiëring en afbakening van het woord 'verzet' zélf, houdt implicaties in zich op vlak van perceptie. Beeldvorming over de verzetsactiviteiten kan ons met andere woorden veel vertellen over de houding van bepaalde maatschappelijke groepen tegenover het verzet.

In een eerste deel zal ik nagaan op welke manier hierover gecommuniceerd werd in de katholieke opiniebladen. Een tweede deel vormt een kort besluit van dit hoofdstuk.

¹⁸³ M. VAN DEN WIJNGAERT, B. DE WEVER, F. MAERTEN, e.a. *België tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2004, p. 262.

1. Over de ‘verzetsactiviteiten’ tijdens de oorlog...

1.1. Gazet van Antwerpen

“Wanneer we eenmaal de verschillende tafereelen van onze bevrijding volledig zullen kunnen overschouwen, zullen we verbaasd opkijken naar de ontelbare stille helden, die alles veil hadden om liefst ongemerkt een heiligen plicht te vervullen. Een plicht, die bestond in het doen van honderd kleine zaken, waarbij ze telkens toch weer hun leven konden laten. Vier jaar lang hebben ze zoo gewerkt, clandestien, niet om eerbetuigingen in ontvangst te nemen, noch het ‘haantje vooruit te zijn’, nog minder om een baantje te maken, zooals die andere babelbouwers.”¹⁸⁴ (met “die andere babelbouwers” doelt de schrijver van dit artikel op de collaborateurs)

Gazet van Antwerpen laat het dus niet na om reeds vlak na de bevrijding, de verzetacties die plaatsvonden tijdens de bezetting, te huldigen. Wél legt men duidelijk de nadruk op de ‘subtielere vormen’ van verzetsacties. Dat is althans wat de woorden “stille helden”, “liefst ongemerkt”, “honderden kleine zaken”, “niet om eerbetuigingen in ontvangst te nemen” insinueren. Dankbaarheid is vooral op zijn plaats voor verzetslui, die achter de schermen werkten, en op een ‘gedisciplineerde’ manier voor de goede zaak streden.

Bij de bevrijdingsstrijd werd de rol van de verzetsgroeperingen heel concreet. Dit is ook duidelijk in de berichtgeving van de krant en Gazet van Antwerpen betuigt veelvuldig haar respect voor hun strijd tegen de bezetter. Het is trouwens in Antwerpen dat het verzet een belangrijke rol heeft gespeeld in het opruimen van de laatste haarden van Duits weerwerk.

Amper een tweetal dagen na de bevrijding van de stad Antwerpen, pakt de krant uit met berichten over de acties van het verzet gericht tegen de Duitsers. Maar op dat moment was de strijd in Antwerpen en omstreken nog niet helemaal gestreden.

De krant speelt dus vrij kort op de bal en wil, mijn inziens, door heroïsch taalgebruik de gemoedstoestand bij de bevolking en verzet positief beïnvloeden. “Er zijn op dat

¹⁸⁴ “Een dankbare groet aan de weerstandsbewegingen!”, in: *Gazet van Antwerpen*, 9 september 1944, p. 1/2.

moment immers nog Duitse weerstandsnesten in de scheldestad!”¹⁸⁵ Met veel lof en ontzag wordt geschreven over het aandeel van de verzetsgroepen in de bevrijding van de stad: “de weerstandsbeweging bleek volkomen op de hoogte te zijn der opgelegde taak en het ging er zoo warm aan toe dat de Duitse generaal zich tot tweemaal toe overgaf om telkens zijn woord weer te eten. Met vlammenwerpers werden de Duitsers uitgerookt en tenslotte verplicht te capituleren.”¹⁸⁶

Ongeveer een maand later beschrijft men hoe de laatste haarden van Duits verzet in het Antwerpse eindelijk vrijgemaakt werden:

“Een der meest sympathieke bewegingen onder de verschillende weerstandsgroeperingen, is wel de Nationale Koninklijke Beweging. En dat deze prachtig heeft weten in te grijpen in de bevrijding van ons land, bewijzen wel hun daden te Merksem.”¹⁸⁷ En alsof dat heroïsch taalgebruik nog niet voldoende is, zet de redactie het heldhaftig optreden van de NKB bij de bevrijding nóg meer in de verf in dit artikel.

De NKB kreeg de opdracht van de Engelsen in te staan om de verbindingsweg tussen Merksem en Kleine Barreel vrij te maken. “De Engelsen raadden aan te wachten tot de technische afdelingen zouden zijn toegekomen. Doch men rekende zonder den moed onzer jongens. [...]”¹⁸⁸

Verzetslieden van bewegingen die een belangrijke invloed hadden in de bevrijding van Antwerpen en omgeving, worden door de redactie van *Gazet van Antwerpen* als helden beschreven. Desondanks worden de acties van het verzet vaak voorgesteld in de schaduw van de geallieerde legers.

“De Amerikanen, zoowel als de Engelschen maken er een sport van om hier en daar, op een hap en een knauw de laatste ingenestelden uiteen te doen stuiven en ze onschadelijk te maken, een werkje waarin zij flink worden geholpen en bijgestaan door de W. Brigade.”¹⁸⁹

¹⁸⁵ “De weerstandsbeweging nam een ruim aandeel in de bevrijding van Antwerpen”, in: *Gazet van Antwerpen*, 6 september 1944, p. 2/2.

¹⁸⁶ “De weerstandsbeweging nam een ruim aandeel in de bevrijding van Antwerpen”, in: *Gazet van Antwerpen*, 6 september 1944, p. 2/2.

¹⁸⁷ “Heldhaftig ingrijpen te Merksem”, in: *Gazet van Antwerpen*, 8-9 oktober 1944, p. 2/4.

¹⁸⁸ “Heldhaftig ingrijpen te Merksem”, in: *Gazet van Antwerpen*, 8-9 oktober 1944, p. 2/4.

¹⁸⁹ K. L., “Geestdriftig blijven!!!!!! Het echte juichende feestgetij komt nog!!!!!!”, in: *Gazet van Antwerpen*, 8 september 1944, p. 1/2.

Het taalgebruik in dit soort verslaggeving spoort de bevolking en de mensen van het verzet aan om vol te houden. “Hou de moed erin!”, is de ondertoon van dit artikel.

In de krant van 15 september 1944 wordt beschreven hoe de Witte Brigade een belangrijke brug verdedigd had tegen de Duitsers. De zaak liep echter niet goed af voor het verzet, waarvan, volgens het artikel, twee zwaargewonden op de brug lagen. De Duitse aanvallen werden tijdelijk gestaakt om de gewonden weg te kunnen nemen. “Betrouwend op hun soldatenwoord begaven zich aanstonds negen leden van de W.B. op de brug. Pas hadden zij de gekwetsten bereikt of een nieuws bevel van de Duitsers klonk: « Handen omhoog ». [...] De lijken van de negen brigademannen werden gevonden, afschuwelijk verminkt.”¹⁹⁰

Je moet wel erg hardvochtig zijn om bij het lezen van dit artikel geen gevoel van medelijden met die mannen van de Witte Brigade te hebben. De aard van de gebeurtenissen is daar een oorzaak van. Er wordt echter door *Gazet van Antwerpen* ook bewust een beeld geschetst van de naïeve, heldhaftige verzetsman, die slachtoffer wordt van een valse en laffe ‘wanhoopsdaad’ van de Duitsers.

Maar eens de acties van het verzet tijdens de bevrijdingsdagen voorbij waren, kwam de vraag naar voren wat men onder ‘verzetsacties’ moest verstaan en wat niet. Een uiting hiervan vinden we in het artikel: “De Helden van den « Weerstand »”. Daarin maakt de auteur gewag van een ‘ander soort weerstand’, die vaak vergeten wordt wanneer men lof betuigt aan het verzet.

“Hun weerstand geschiedde niet met geknetter van vuurwapens of was niet van mechanischen aard en daardoor treft hij minder de verbeelding van de massa. Die Patriotten stonden met open vizier voor den vijand van hun volk en velen onder hen stelden in het openbaar en volle daglicht daden of stelden den bezetter openlijk in beschuldiging bij zijn onrechtvaardig en wraakroepend knechten onzer bevolking.”¹⁹¹

Onder deze bewoording wil de redactie van *Gazet van Antwerpen* de accommodatiepolitiek ook beschouwen als een verzetsactie. Meer nog, men

¹⁹⁰ “De Brug van Dendermonde werd door W.B. verdedigd”, in: *Gazet van Antwerpen*, 15 september 1944, p. 1/2.

¹⁹¹ “De Helden van den « Weerstand »”, in: *Gazet van Antwerpen*, 26 september 1944, p. 1/2.

insinueert dat deze manier van ‘verzet bieden’ zelfs nog heldhafter was omdat men moest ‘opereren’ in volle daglicht, recht in de ogen van de vijand kijkend.

Ook in oktober 1944 verschijnt een artikel waarin men de katholieke ‘aanwezigheid’ in het verzet tijdens de bezetting in de verf wil zetten. Vooral de clerus wordt naar voor geschoven als het speerpunt van de katholieke weerstand. “Onze bisschoppen stonden tegenover den vijand onbeweegbaar in hunne vaderlandsche principen, en van hen ging de bezielende stoot uit om koppig trouw te blijven aan land en koning.”¹⁹²

De krant geeft dergelijke ‘katholieke weerstand’ nog meer legitimiteit door, tot tweemaal toe, te verwijzen naar een uitspraak van de vijand: “Le clergé belge est l’âme de la résistance!”. Dit discours stelt de Belgische geestelijkheid voor als de ‘ziel van de weerstand’ tijdens de oorlog.

We kunnen dus stellen dat *Gazet van Antwerpen* de katholieke accommodatiepolitiek tijdens de bezetting tracht ‘in te kleden’ als verzet geboden door de naoorlogse erkende groeperingen. Vaak is de impliciete mededeling dat deze ‘minder duidelijk zichtbare’ vormen van verzet, respectabeler zijn dan de acties die gewoonlijk onder ‘verzet’ gecatalogeerd worden.

Terwijl men langs de ene kant de katholieke houding tijdens de bezetting probeert te situeren binnen de context van het verzet, maakt men langs de andere kant gebruik van bepaalde ‘wantoestanden’ tijdens de oorlog door het verzet gepleegd, om weerstandsbewegingen te discrediteren. Zo worden bij berichten over communistische verzetsorganisaties vaak connotaties gemaakt met banditisme en roekeloosheid.

Een voorbeeld daarvan vinden we in de krant van 30 augustus 1946: “Partisanen die in werkelijkheid gemeene schurken waren”. Het feit gaat over de Limburgse partisanen die na de oorlog in opspraak kwamen omwille van hun activiteiten tijdens de bezetting. *Gazet van Antwerpen* speelt daar gretig op in: “zoals bekend gedroegen zich deze partisanen tijdens de bezetting als schurken, en

¹⁹² “De ziel van den weerstand!”, in: *Gazet van Antwerpen*, 21-22 oktober 1944, p. 1/4.

roofmoordenaars, die onschuldige personen betichttn [sic] van collaboratie en hen beroofden of vermoorden.”¹⁹³

Ondanks het feit dat de krant dit aanziet als “een vernederende vlek” die de Limburgse weerstand oneer aandoet, wordt het imago van de weerstand hierdoor bewust aangetast. Het maakt de lezers duidelijk dat de échte en eervolle verzetshouding tijdens de oorlog slechts bij een kleine minderheid van de Belgen terug te vinden was.

1.2. La Libre Belgique

La Libre Belgique wijdt in haar uitgave van 29 september 1944 een halve pagina aan het ontstaan en de activiteiten van het Geheim Leger. De schrijver baseert zich op een rapport dat zou verschijnen over de organisatie: “le lieutenant général Pire et son état-major viennent de publier un premier rapport sur l’origine et l’activité de l’organisation de résistance.”¹⁹⁴

Het Geheim Leger wordt in het artikel beschreven als een erg gedisciplineerde organisatie, die elke sabotageactie minutieus voorbereidde. Vooral het werk, dat de beweging in aanloop van de geallieerde opmars door België verrichtte, wordt als erg belangrijk aanschouwd.

Men schetst een positief beeld over het Geheim Leger, door enerzijds vaak in te gaan op interne documenten van de organisatie, maar anderzijds ook door zelf reflecties te maken: “L’action de l’A.S., préparée et conduite [sic] sans la moindre tendance ou même arrière-pensée politique, n’eut d’autre mobile que le plus pur patriotisme.”¹⁹⁵

Door dit te schrijven, toont de redactie haar genegenheid tegenover deze verzetsorganisatie die klaarblijkelijk enkel uit puur patriottisme handelde. Achter de

¹⁹³ “De Limburgse bokkenrijders. Partisanen die in werkelijkheid gemeene schurken waren”, in: *Gazet van Antwerpen*, 30 augustus 1946, p. 2/6.

¹⁹⁴ “Les origines et l’action de l’A.S. (Armée Secrète)”, in: *La Libre Belgique*, 29 september 1944, p. 1/2.

¹⁹⁵ “Les origines et l’action de l’A.S. (Armée Secrète)”, in: *La Libre Belgique*, 29 september 1944, p. 1/2.

verzetsactiviteiten die men beschrijft, zat niet de minste ‘onzichtbare’ en ‘verderfelijke’ intentie, er werden geen politieke doelen nagestreefd. Los van het feit of dit al dan niet waar was, worden verzetsbewegingen die niet enkel uit vaderlandslievendheid actie ondernamen, gediscrediteerd. De échte vaderlandslievende verzetsorganisaties, zijn volgens dat discours de groeperingen die zich niet laten horen. Dat is althans de onderliggende boodschap.

Net zoals *Gazet van Antwerpen*, kan ook *La Libre Belgique* kort op de bal spelen, door hun snelle heropstart van de naoorlogse publicaties.

Op 21 september 1944 heeft de krant het over de “chronique de la Résistance”.¹⁹⁶ In dat artikel geeft men “l’activité tactique des forces belges de la Résistance” weer. Er wordt vervolgens een opsomming gemaakt van alle acties die het verzet ondernomen had in het kader van de bevrijding van België. Vooral de activiteiten van het Geheim Leger worden erg gewaardeerd in de tekst.

In het najaar van 1946 verschijnen enkele artikels die verwijzen naar de activiteiten van het verzet tijdens de bezetting en bevrijding. Zo worden, op eerbiedwaardige wijze, de activiteiten van een Limburgse familie herdacht, die overduidelijk vertegenwoordigd was in het verzet. De titel -“Une glorieuse famille de la vraie résistance”- duidt op zich al aan dat de redactie onderscheid maakt binnen ‘het verzet’. Het feit dat men het hier heeft over ‘het échte verzet’ impliceert dat de krant ook bepaalde verzetsmensen voor ogen heeft, die niet in dat ‘rijtje’ thuishoren en bijgevolg minder respect verdienen.

Concreet gaan de beschreven feiten over de heldhaftige, maar fatale aanval door het verzet op de gevangenis van Hasselt. Op een zeer heroïsche manier beschrijft men de tragische gebeurtenissen die volgende afloop kenden: “un combat en règle s’en suivit pendant lequel 35 Allemands furent tués, mais les héros aussi tombèrent tous non sans avoir tiré leur dernière cartouche”.¹⁹⁷ Een Duitse *represaille*-aanval op de woning waar de verzetsleden zich hadden teruggetrokken, was de finale slag die het verzet van deze beweging op een tragische wijze beëindigde.

¹⁹⁶ “Chronique de la Résistance”, in: *La Libre Belgique*, 21 september 1944, p. 2/2.

¹⁹⁷ “Une glorieuse famille de la vraie résistance”, in: *La Libre Belgique*, 10 oktober 1946, p. 3/6.

De weergave van de feiten gebeurt op zo'n manier, dat de acties van deze verzetsorganisatie (waarbinnen de familie in kwestie een belangrijke plaats innam) als heldendaden beschouwd worden. Met veel respect zet *La Libre Belgique* dit soort acties van het échte verzet in de verf.

Acties ondernomen door de “zogenaamde verzetsorganisaties” -aldus de krant- kunnen op veel minder krediet rekenen. De berichtgeving over “een half dozijn bandieten die in naam van het verzet banditisme pleegde, maakt de lezer duidelijk dat de verzetsbeweging tijdens de oorlog ook misbruiken kende.¹⁹⁸

Tussen de ‘heldenacties van het échte verzet’ en de ‘plunderacties van de zogenaamde weerstand’, lag echter nog een ‘grijze zone’, waar *La Libre Belgique* op bepaalde momenten erg nadrukkelijk naar verwijst. Zo reageert de krant verontwaardigd wanneer men ‘enkel’ de erkende (gewapende) weerstanders in het middelbaar onderwijs huldigt. “Zonder dezen oneer aan te willen doen”, duidt de krant op ‘het vergeten’ van andere vormen van verzet in datzelfde middelbaar onderwijs. “Scandaleux oubli”, luidt de ondertitel van het artikel.

“[...] on s'est étonné à bon droit et on s'est attristé de ne point entendre citer à l'honneur plusieurs catégories de résistants de l'enseignement qui, eux aussi, eurent, devant l'ennemi, une attitude qui ne fut pas sans danger et sans grandeur.”¹⁹⁹

La Libre Belgique bekritiseert op die manier ‘de selectie’, die doorgevoerd wordt bij het honoreren van het verzet en haar activiteiten tijdens de bezetting. Het is bovendien ook een pleidooi voor meer respect ten aanzien van ‘mildere’ vormen van verzet. De aanwezigheidspolitiek moet in die zin als een volwaardige vorm van verzet aanzien worden, aldus de krant.

¹⁹⁸ “Le banditisme au nom de la Résistance”, in: *La Libre Belgique*, 21 november 1947, p. 4/8.

¹⁹⁹ “Après l'hommage aux résistants de l'enseignement moyen. Scandaleux oubli”, in: *La Libre Belgique*, 10 december 1946, p. 2/8.

1.3. La Métropole

Ook in de Franstalige Antwerpse krant *La Métropole*, vinden we een artikel waarin men hulde brengt aan de ‘minder harde’ vormen van verzet tegen de bezetter. Uit de titel “*La résistance intelligente*” blijkt reeds die ondertoon. “C’est comme nous le disions hier, la fort adéquate expression dont se sert un économiste, pour caractériser l’attitude d’une très grande partie de la population active de la Belgique au cours des années d’occupation.”²⁰⁰

De auteur van dit opiniestuk geeft hiermee aan dat de meerderheid van de Belgische bevolking voor een aanpassingsstrategie koos tijdens de bezetting. De ideologische ondertoon, die de krant haar lezers wil meegeven, is dat men deze vorm van “passieve weerstand” niet mag vergeten en minimaliseren.

1.4. De Nieuwe Standaard

De *Nieuwe Standaard* heeft haar eigen standpunt ten opzichte van de verzetsactiviteiten en noemt reeds in één van de eerste naoorlogse edities de Kerk als belangrijke weerstandsfactor. “De Kerk in België is de stevigste golfbreker geweest waarop de aanstormende Nazi-propaganda kwam stukspatten. Daarover kan iedereen in ons land meespreken.”²⁰¹

De redactie van dit dagblad zet op deze manier de houding van de Kerk -en ruimer de katholieken- tijdens de bezetting in een ‘weerstandskleedje’. Er wordt verwezen naar 700-800 priesters die in Duitse gevangenschappen of concentratiekampen zaten, en men herinnert de lezer aan het feit dat klokken, kelken en andere kerkbenodigdheden door de bezetter gestolen werden. Op die manier geeft men de ‘accommodatiehouding’ van de katholieken meer legitimiteit als ‘verzet’. ‘Anders zou de bezetter ons toch niet bestolen hebben?!’

²⁰⁰ “*La résistance intelligente*”, in: *La Métropole*, 18 oktober 1944, p. 1/2.

²⁰¹ “De Kerk tijdens de Duitse bezetting”, in: *De Nieuwe Standaard*, 14 november 1944, p. 1/2.

Naast het feit dat de krant deze ‘mildere’ vormen van verzet meer gerespecteerd wil zien worden, heeft men ook oog voor de verzetsorganisaties die de vijand met wapens en sabotage te lijf gingen.

Zo beschrijft men in een klein artikeltje de heldendaden van het Geheim Leger en Groep G. “De Generaal heeft de mannen van het G.L. hartelijk geluk gewenst met hun heldenmoed waardoor zij de haven voor vernieling hebben kunnen behoeden.”²⁰²

Zonder de waarachtige heldendaden van verzetsgroeperingen oneer aan te willen doen, gebruikt de krant de beeldspraak “de keerzijde van de medaille” om de minder fraaie kant van de weerstand aan te duiden. Concreet gaat het over iemand van het OMBR die er naast zijn (‘overigens eervol’) verzetswerk, malafide praktijken op nahield tijdens de bezetting: “naast deze sabotage [als verzetsdaad] verrichtte hij ook andere dingen. Hij brak nl. in op de volgende plaatsen: op 29 april in het restaurant « La Villa Lorraine »; op 3 mei in de tandheelkundige kliniek; den 26n mei ... [...]. In principe was de opbrengst van deze zaken (geld, juweelen, rantsoenzegels, end) bestemd voor den staf van het O.M.B.R. en ze moest dienen om de voortzettingen te ondersteunen. Maar vooralsnog zijn buit in te leveren hield Souffriau Max het salaris voor zich en een percent van de « ondernemingen » voor zijn mannen en voor hemzelf.”²⁰³

Door de feiten voor te stellen aan de hand van de beeldspraak “de keerzijde van de medaille”, wordt het negatieve beeld van het verzet versterkt. De perceptie wordt gecreëerd dat verzetsleden meestal niet uit patriottisme handelden, maar enkel uit zelfzucht en winstbejag.

Anderzijds blijft de krant hulde brengen aan de ‘houding’ van het merendeel van de Belgische bevolking. In januari 1945 formuleert men het als volgt:

“Naast het geheime leger van de weerstandsgroeperingen met militair karakter, waaraan geen hulde genoeg kan gebracht worden, kende ons land een ander leger dat nog geheimer en nog talrijker was. Het omvatte al die vaderlanders, welke met het wapen van hun diepe overtuiging de vaderlandsche idee hoog hielden en de

²⁰² “Generaal Erskine en Groep « G »”, in: *De Nieuwe Standaard*, 21 november 1944, p. 1/2.

²⁰³ “De keerzijde van de Medaille”, in: *De Nieuwe Standaard*, 22 november 1944, p. 1/2.

Nazi-propaganda bekampten. Dat leger bezat noch vlaggen, noch kentekens, en in veel gevallen zelfs geen behoorlijke organisatie. Maar dat gebrek aan alles wat een gewapende macht onderscheidt, maakte onze nationale weerstandsbeweging des te gevaarlijker voor de vijand. De overal inzijspelende mensenmassa, die heel zijn oorlogsmachine doordrong, liet hem rust noch duur. Als een inbijtende stof legde ze heel het raderwerk lam, dat het Nazisme voor onze onderdrukking had uitgevonden.”²⁰⁴

Deze verwoording doet de indruk ontstaan dat elk individu dat zich aan het vaderlandse idee vastklampte in feite een verzetsman of -vrouw was. Meer nog, het was een zeer efficiënte, en voor de bezetter gevaarlijke, vorm van weerstand doordat het zich weerspiegelde in een individuele houding.

De betekenis van het woord ‘verzet’ wordt op deze manier uitgebreid tot een ‘houding’ tijdens de bezetting. Men moet dit artikel dan ook zien als een strategie van de krant om de houding van veel katholieken tijdens de oorlog hierdoor onder het woord ‘verzet’ te kunnen plaatsen.

1.5. Het Volk

Net als de voorgaande dagbladen, pleit Het Volk ervoor om oog te hebben voor de weerstandsactiviteiten die ‘minder opvallend’ waren en (bijgevolg) te weinig gehuldigd werden na de bevrijding. Met name de houding van de Kerk tijdens de bezetting, is voor de redactie van het dagblad een voorbeeld van latent verzet.

Die opinie wordt mijn inziens goed weergegeven in een krantenartikel uit mei 1945, getiteld “Over den weerstand van de Kerk in België”. Daaruit is het volgend citaat afkomstig:

“Het ligt niet in onze bedoeling iets af te dingen op de verdiensten van de verschillende weerstandsgroepen in ons land; integendeel, zij hebben alle, fysisch en moreel, bijgedragen tot het bewerken van onze vrijheid en van de schitterende eindzegepraal. Maar wij zouden hier willen wijzen op een weerstand die zeer

²⁰⁴ “Belgische Continuïteit en Vaderlandsliefde”, in: *De Nieuwe Standaard*, 3-4 januari 1945, p. 1/4.

diepgaand is geweest, al is hij minder bekend en zichtbaar, namelijk de weerstand van de Kerk hier bij ons.”²⁰⁵

Vooraf Kardinaal Van Roey, overigens plechtig afgebeeld op een foto die het artikel flankiert, wordt als een spilfiguur van het katholieke verzet beschreven. Zijn optreden is volgens de schrijver van het artikel het bewijs, dat de Kerk formeel weerstand bood tegen de invoering van de Nieuwe Orde. Verder moeten woorden als “kranige houding”, “moedig” en “krachtdadig protest”, de heldhaftigheid van de katholieke houding opdrijven.

We kunnen dus stellen dat de redactie van Het Volk aan de hand van dit discours wil aangeven dat de houding van de Kerk óók als verzet beschouwd moet worden. Acties die Kardinaal Van Roey en de katholieke structuur ondernamen, zoals het weigeren van parochiezalen aan aanhangers van de Nieuwe Orde en het blijven celebreren van nationale feestdagen in de Kerk, zijn daar volgens het standpunt van Het Volk een overduidelijk bewijs van.

In datzelfde licht moet de hulde aan de houding van de K.A.J. gezien worden. Deze beweging nam aanvankelijk een afwachtende houding aan en koos voor accommodatie. Wanneer de verplichte tewerkstelling doorgevoerd werd, ging de Katholieke Arbeidersjeugd tot meer actie over.

Door daar de nadruk op te leggen, wil men de katholieke houding tijdens de bezetting toch een duidelijke ‘verzetsstatus’ geven. Activiteiten van de beweging komen dan ook rijkelijk aan bod in het artikel:

“De Katholieke Arbeidersjeugd bezorgde meer dan 4.000 valsche identiteits- en werkkaarten aan jonge arbeidsonwilligen.”²⁰⁶ Daarnaast deelden plaatselijke K.A.J.-afdelingen rantsoenzegels uit en zamelden geld in voor ‘onderduikers’.

Door een voorval aan te halen waarbij de *Geheime Feldpolizei* hun bureau in Brussel binnenviel en alles ondersteboven keerde, worden hun acties nog heldhaftiger en vallen ze nog beter te plaatsen onder de noemer ‘verzet’.

Toch heeft de krant veel ontzag voor de gewapende verzetsorganisaties die de bezetter op militaire manier tegenwerkten. In dat licht is het opvallend dat vaak de

²⁰⁵ C. V. K., “Over den weerstand van de Kerk in België”, in: *Het Volk*, 8-9 mei 1945, p. 2/8.

²⁰⁶ “De K.A.J. tijdens de bezetting”, in: *Het Volk*, 23 augustus 1945, p. 2/4.

Nationale Koninklijke Beweging naar voor geschoven wordt. Tijdens de zomer 1945 verschijnen er achtereenvolgens een drietal artikels onder de titel: “Hoe de Nationale Koninklijke Beweging van Antwerpen den Duitscher bevocht”. Het vrijwaren van de haveninstallaties van schade door de beweging in kwestie, wordt er uitvoerig in beschreven.²⁰⁷

Anderzijds haalt men een aantal dubieuze activiteiten van het verzet aan, die diens imago helemaal geen goed doen. Door hier nadrukkelijk op in te spelen, compromitteert de krant de inhoud van het woord ‘verzet’ in het algemeen. Duidelijke voorbeelden hiervan vinden we terug in artikels in de periode rond de jaarwisseling 1946-1947.

Het betreft een reeks artikels die handelen over een gerechtelijk proces over aanslagen en banditisme gepleegd te Ronse in naam van het verzet. De titel van de reeks luidt dan ook: “Aanslag, moord en intrige, Onder het mom van den weerstand”.

Het Volk maakt van ‘deze gelegenheid’ gebruik om ‘het verzet’ openlijk in vraag te stellen. “Wij gelooven niet dat we daarin een juist beeld van de waarheid zullen vinden. Te Ronse bijvoorbeeld is het onmogelijk uit te maken wie er in feite een waar en zuiver Weerstander geweest is. De brave menschen loopen er verloren in de ploerterijen van gewetenlooze schurken.”²⁰⁸

De krant spendeert er nadien nóg enkele artikels aan:

“Hoe grondiger men het probleem van het « Verzet » te Ronse onderzoekt, hoe sterker de overtuiging wordt dat de ware Weerstanders, de lieden die uit idealisme iets voor hun vaderland presteerden, zeer dunnetjes rondloopen, zeer bescheiden op den achtergrond leven en door de « valsche » of « decoratie-Weerstanders » onder den voet worden geloopt.”²⁰⁹

²⁰⁷ “Hoe de Nationale Beweging van Antwerpen den Duitscher bevocht”, in: *Het Volk*, 31 juli 1945, pp. 1 en 3/4.

²⁰⁸ “Aanslag, moord en intrige; Onder het mom van den weerstand”, in: *Het Volk*, 11 december 1946, pp. 1 en 5/12.

²⁰⁹ “De heksenketel kookt over. « L’Eternel Retour »”, in: *Het Volk*, 16 januari 1947, pp. 1 en 2/12.

Ook in die periode verscheen volgend artikel: “Weerstand en banditisme hand in hand. Hoofd van Bevrijdingscomité en bendeleider in zijn vrije uren”.²¹⁰ Het gaat weliswaar over een situatie in Frankrijk. De associatie met de situatie in België is echter vlug gemaakt.

1.6. De Gids op Maatschappelijk Gebied

In het katholieke maandblad vindt men geen artikels terug die verwijzen naar de verzetsactiviteiten tegen de bezetter.

1.7. De Vlaamse Linie

Het weekblad *De Vlaamse Linie*, dat pas in 1948 voor het eerst verschijnt, besteedt nauwelijks positieve aandacht aan de verzetsactiviteiten van erkende groeperingen. Daarenboven stelt men de betekenis van ‘het verzet’ tijdens de oorlog consequent in vraag.

In het artikel “Weerstand en « Rincharisme »” komt dat discours heel duidelijk naar voor. De schrijver begint met een definitie van wat hij als “waarachtig verzet” beschouwt:

“Weerstander is hij die de vijand datgene weigert te geven waarop hij geen recht heeft, die de vijand belet de hand te leggen op het gemeenschappelijk goed, die door zijn gedragingen de vijand verhindert kwaad te stichten en die, vaak op gevaar van zijn leven, de bondgenoten helpt waar hij kan.”²¹¹

Vervolgens toont hij op basis hiervan aan, dat veel mensen die zich uitgeven als ‘weerstander’ in feite helemaal niet het recht hebben zich zo te noemen. Door in zijn betoog, na elke paragraaf, de retorische vraag te stellen aan de lezer “Is dat

²¹⁰ “Weerstand en banditisme hand in hand. Hoofd van Bevrijdingscomité en bendeleider in zijn vrije uren”, in: *Het Volk*, 20 december 1946,

²¹¹ M. CLAEYS-BOUVAERT, “Weerstand en « Rincharisme »”, in: *De Vlaamse Linie*, 21 oktober 1949, p. 1/10.

weerstand? Zijn dit weerstanders?”, wordt een erg negatief beeld opgehangen van het verzet.

De scheidingslijn tussen “ware en pseudo weerstanders” wordt getrokken. De schrijver wil een zuivering binnen de weerstandsgroepen, waarbij enkel de échte verzetslieden zouden overblijven. Volgens het aangehaalde discours maakt men ook duidelijk dat de ‘echte’ verzetslui op één hand te tellen waren.

Voor de communistische beweging moet het in het artikel ontgelden. “Waren geen weerstanders: de geheimslachters en woekeraars, als waren velen aangesloten bij het O.F.”²¹² Verzetsleden van het OF worden voorgesteld als bedriegers, die onder het mom van de weerstand, eigenbelang nastreefden.

²¹² M. CLAEYS-BOUVAERT, “Weerstand en « Rincharisme »”, in: *De Vlaamse Linie*, 21 oktober 1949, p. 1/10.

2. Besluit

Op welke manier brengt men in de katholieke naoorlogse kranten, de verzetsactiviteiten in het nieuws? Welk beeld of beelden worden er gevormd? Worden sommige acties meer geapprecieerd dan andere? Wat wordt als 'verzetsactiviteit' aanzien en wat niet?

Ik heb getracht om op deze vragen antwoorden te vinden en deze te staven met voorbeelden uit mijn bronnen. Hieronder zal ik daaromtrent een kort besluit formuleren.

Gazet van Antwerpen laat het niet na om de verzetsactiviteiten in en om de bevrijding van Antwerpen op een erg heroïsche wijze weer te geven. Vooral leden van de Witte Brigade en de Nationale Koninklijke Beweging, die in het Antwerpse de strijd aangingen met de terugtrekkende Duitsers, worden als helden beschreven.

De bevrijdingsacties van het verzet buiten beschouwing gelaten, huldigt de krant in haar artikels vooral de 'kleinere vormen van verzet', uitgevoerd door patriottische verzetslieden, die dit niet deden om na de bevrijding in de belangstelling te staan. Dit discours bevat reeds de kern van een potentieel negatieve beeldvorming over verzetsmensen die na de bevrijding op de voorgrond traden. 'Zij deden het immers wél om in de belangstelling te staan. Bovendien maakt de krant gretig gebruik van het bekend raken van dubieuze verzetspraktijken tijdens de oorlog, om het beeld rond 'het verzet' te discrediteren. De boodschap die daaromtrent in het discours te lezen valt, is dat de groep échte weerstanders slechts dun gezaaid is.

Anderzijds verschijnen er in Gazet van Antwerpen een aantal berichten die wijzen op 'een ander soort weerstand', die volgens de redactie te vaak vergeten wordt. Door middel van een dergelijk discours, wil de krant de accommodatiehouding van de katholieken binnen de contouren van 'verzet' incorporeren.

In La Libre Belgique worden vooral de acties van het Geheim Leger tijdens -en ter voorbereiding van- de bevrijding gehuldigd. Die rechtsgeoriënteerde organisatie wordt namelijk gezien als de incarnatie van 'puur patriottisme'.

Maar ook andere groeperingen worden geëerd om hun acties tijdens de oorlog. Toch hanteert de redactie, net als Gazet van Antwerpen, impliciet een 'opdeling' van de weerstand. Door te spreken van 'la vraie résistance', wordt ook een tegenidentiteit

gecreëerd. Op die manier wordt een beeld gevormd van verzet dat zich met malafide praktijken bezighield.

Anderzijds trachtte de redactie de betekenis van 'verzet' uit te breiden. Men wijst immers op de vele 'andere vormen van verzet' die niet als dusdanig aanzien worden. Hierdoor ontstaat in *La Libre Belgique* het beeld van de katholieke accommodatiepolitiek als een vorm van verzet tegen de vijand. Verzet wordt in die zin geïnterpreteerd als een 'houding'.

La Métropole publiceert minder over de verzetsactiviteiten zelf, maar duidt toch ook op de 'mildere vormen' van verzet en benoemt dit als "intelligente weerstand".

De Nieuwe Standaard schuift al heel snel de Kerk naar voor als belangrijke factor in het verzet. Vele artikels doen de perceptie ontstaan dat de houding van gros van de katholieken tijdens de bezetting een vorm was van 'verzet bieden'.

Toch wordt ook hulde gebracht aan de acties van gewapende verzetsgroepen tegen de bezetter. Vooral de bescherming van de haveninstallaties wordt als een heldendaad omschreven.

"De keerzijde van de medaille" doet echter een negatieve bijklank ontstaan rond het verzet. 'Verzet' betekent niet enkel heldendaden, maar omvat ook banditisme, terreur en machtsmisbruik. Dat is alleszins de ondertoon in het discours van *De Nieuwe Standaard*.

Net als enkele andere katholieke kranten, tracht de redactie van de krant de betekenis van 'verzet' te verruimen door te verwijzen naar de individuele acties van Belgen tijdens de bezetting. "Moeten we niet elke individuele actie als verzet beschouwen?", is de vraag die *De Nieuwe Standaard* opwerpt.

Ook *Het Volk* wijst op de minder bekende -en zichtbare uitingen van verzet. Zo creëert de krant een beeld van de houding van de katholieke structuur als succesvol verzet tegen de bezetter. Een figuur die daarbij veelvuldig in de bloemetjes gezet wordt, is kardinaal Van Roey. Hij wordt door *Het Volk* gezien als de personificatie van het (katholieke) verzet. Daarnaast eert de volkskrant ook het 'verzetsoptreden' van de KAJ. Doordat een belangrijk doelpubliek van *Het Volk* uit arbeiders bestond ('door en voor het volk', cfr. supra), moet dit discours ook deels gezien worden als het zich toe-eigenen van de verzetshouding door katholieke arbeiders.

De Vlaamse Linie ten slotte, neemt het verzet op erg kritische wijze op de korrel. Geen enkel artikel brengt hulde aan de activiteiten die binnen het kader van de gewapende weerstand passen. Als het over de verzetsactiviteiten tijdens de oorlog gaat, gebeurt dit steeds in een 'negatieve context'. Men stelt 'het verzet' in vraag, door veelvuldig te verwijzen naar wantoestanden met betrekking tot verzetsorganisaties. Het verzet wordt *consequent* in verband gebracht met banditisme, eigenbelang, terreur,... Vooral de communisten en het Onafhankelijkheidsfront moeten het in het discours van het weekblad ontgelden.

Hoofdstuk 2: Het Verzet en de Repressie

Na het einde van de oorlog in België kwam de 'tijd der vergelding'. Nu de bezetter verdwenen was, kon men afrekenen met de 'vrienden van de vijand'. Deze bestraffing van de collaboratie, is een gebeurtenis die een belangrijke plaats in ons collectief geheugen verworven heeft. Het is bovendien opvallend, dat de repressie na de oorlog grotere betekenis heeft gekregen in onze naoorlogse beeldvorming, dan de repressie tijdens de Duitse bezetting. Dit is een vrij uitzonderlijk gegeven dat enkel voor België (en dan vooral voor Vlaanderen) geldt.

De 'repressie' of 'naoorlogse zuivering' is echter een vlag die vele ladingen dekt. Zo waren er verschillende vormen van strafmaatregelen tegenover incivieke of 'foute' Belgen. Omdat dit slechts heel kort aan bod kwam in deel 1, zal ik het onderscheid tussen de verschillende uitingen van repressie hier nog even aanhalen.

Een eerste vorm van repressie was de zogenaamde 'straatrepressie' of 'volksrepressie'. Hierbij namen mensen het recht in eigen handen om collaborateurs of vermeende collaborateurs omwille van hun 'gedrag' tijdens de oorlog te straffen. Dit kon leiden tot het openlijk uitvoeren van collectieve sancties, zoals het vernielen van huisraad, verbale stigmatisatie, vernieling van symbolen enz. In een beperkt aantal gevallen kwam het zelfs tot een 'lynchpartij'. Een honderdtal collaborateurs vonden de dood in deze 'golf van volkswoede'. De straatrepressie verliep volgens twee golven: vlak na de bevrijding in september 1944 en in mei-juni 1945, wanneer de Duitse concentratiekampen bevrijd werden en Duitsland zich finaal overgaf.

Een tweede vorm van repressie was de 'wettelijke repressie' of 'overheidsrepressie'. De regering in ballingschap had in Londen reeds voorbereidingen getroffen om collaborateurs te straffen, en stelde onmiddellijk na de bevrijding militaire rechtbanken aan om die operatie uit te voeren. Naast de militaire rechtbanken waren er nog andere vormen van bestraffing die door de overheid georganiseerd en uitgevoerd werden: burgerlijke epuratie (het ontnemen van iemands burgerrechten), administratieve epuratie en het ontzeggen van iemands bewijs van burgertrouw.

Een derde en laatste vorm van repressie betrof de repressie in organisaties zelf. Zo kozen vele bedrijven, instellingen en bewegingen ervoor om hun eigen rangen te 'zuiveren' van collaborateurs.

In dit hoofdstuk zal ik het enkel hebben over de eerste en tweede vorm van repressie. Deze vormen zijn immers gekoppeld aan een beeldvorming die ons collectief geheugen enorm beïnvloed heeft. Vooral de straatrepressie zal bij velen bepaalde, overbekende beelden oproepen: kaalgeschoren vrouwen met hakenkruis op hun voorhoofd, mannen met bloedneus die onder groot jolijt van omstanders door enkele 'verzetsslui van het laatste uur' worden opgebracht, inboedels die uit het raam worden gegooid, verbrijzelde etalages en geplunderde interieurs.²¹³

Wat mij in deze scriptie vooral interesseert, is de rol van het verzet bij deze volkswoede. In de beeldvorming heerst de perceptie dat het verzet een leidinggevende rol gespeeld heeft bij de twee golven van straatrepressies. Hun actieve deelname aan de straatrepressie zou politiek geïnstrumentaliseerd geweest zijn. Bepaalde kringen zagen hierin zelfs de basis van een communistisch complot. De tweede volksrepressie in mei 1945 moet volgens P. Lagrou op een iets andere manier geduid worden.²¹⁴ Het bevrijden van de concentratiekampen, bracht de gruwel van het nazisme aan het licht en deed een mondiale golf van afkeer ontstaan. De tweede straatrepressie moet dan ook eerder als mondiaal, en dus minder als een nationaal, 'zuiveringsmoment' aanzien worden. Volgens P. Lagrou speelde het verzet hierin een veel minder belangrijke rol, in vergelijking met de eerste volksrepressie.

Maar ook in de overheidsrepressie bleek de rol van het verzet niet miniem te zijn. Dat het verzet zeer actief was bij het oppakken van collaborateurs, was aanvankelijk noch te vermijden, noch onwenselijk: grote delen van België werden immers bevrijd op een moment dat de regering nog niet eens teruggekeerd was in het land. Bovendien was er een nijpend tekort aan wapens en ordestrijdkrachten voor politie of

²¹³ M. VAN DEN WIJNGAERT, B. DE WEVER, F. MAERTEN, e.a. *België tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2004, p. 280.

²¹⁴ P. LAGROU, *Heroes, Martyrs, Victims. A comparative Social History of the Memory of World War II in France, Belgium and the Netherlands, 1945-1965*, Leuven, KUL, 1996, 416 p.

leger.²¹⁵ Vele verzetslieden zetelden in krijgsraden die over collaborateurs moesten oordelen en speelden dus vaak een dubieuze rol in de overheidsrepressie. Op die manier ontstonden er wantoestanden. Zo vonden er massale arrestaties plaats “onder druk van de volksvendetta, uitgevoerd door gewapende weerstanders, vaag gedekt door een soms blanco formulier, uitgevaardigd door een burgemeester die overstelpt was met werk”.²¹⁶

Het katholieke standpunt tegenover verzet en repressie moet gesitueerd worden binnen het toenmalige politieke landschap van België. Links wou een strengere repressie, met een hevige steun aan het verzet. Politiek rechts daarentegen, meende dat de repressie te streng was en drong aan op een matiging. De houding van de CVP-PSC tegenover de repressie moet vooral als electorale strategie bekeken worden (cfr. supra). Vooral de houding tegenover de Vlaamse Beweging, die gecompromitteerd was geraakt tijdens de oorlog, speelde een rol in de keuze voor een gematigde of strenge repressie. Vlaamse katholieken wilden de Vlaamse ontvoogdingsstrijd niet opgeven en verdedigden daarom het standpunt om niet alle collaborateurs over eenzelfde kam te scheren. Vele Franstaligen maakten van de repressie een middel om voor eens en voor altijd komaf te maken met de Vlaamse Beweging en waren bijgevolg voorstander voor een harde repressie.

De naoorlogse zuiveringen geraakten dus gepolitiseerd en entten zich op twee Belgische breuklijnen: links tegen rechts en Vlaamsgezind tegen Franstalig.

Toch was de katholieke houding tegenover de repressie iets complexer. Katholieken hadden de collaboratie met de bezetter altijd verworpen. Het ‘rechtse’ of reactionaire discours wou zich dan ook zonder uitzondering distantiëren van de collaborateurs. Politieke tegenstanders trachtten immers electoraal voordeel te halen uit de (soms dubbelzinnige) accommodatiepolitiek van de katholieken en gebruikten slogans als: “niet alle katholieken zijn collaborateurs, maar alle collaborateurs zijn katholieken”. De CVP-PSC wilde dit discours *counteren* en zette waar mogelijk haar repressie-ijver zo dik mogelijk in de verf. “In dit verband moet erop gewezen worden dat de

²¹⁵ M. VAN DEN WIJNGAERT, B. DE WEVER, F. MAERTEN, e.a. *België tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2004, p. 280.

²¹⁶ F. BALACE, “Collaboratie en repressie in Wallonië: anders bekeken?”, in: J. GOTOVITCH, C. KESTELOOT, eds. *Het gewicht van het oorlogsverleden*, Gent, Academia Press, 2003, p. 59.

beginfase van de repressie plaatsgreep onder twee katholieke ministers van Justitie, Verbaet en du Bus de Warnaffe.”²¹⁷

Enige nuancering in de houding van de katholieken tegenover de repressie is dus aangewezen. Toch kan men er niet omheen dat de beeldvorming over het verzet steeds minder reflecteerde naar de activiteiten van de weerstand tijdens de bezettingstijd en meer haar naoorlogse optreden in de verf zette. Het imago van verzetsmensen werd steeds meer verbonden met de bestraffing van collaborateurs en de weigering tot clementie, dan met hun eigenlijke verzetsverleden.²¹⁸ De collaborateurs werden voorgesteld als slachtoffers, terwijl verzetslieden de daders waren.

Bovendien speelde de communautaire breuklijn ook een belangrijke rol in het ontstaan van de collectieve opievorming omtrent de repressie. “In de katholieke Vlaamsgezinde beeldvorming werd het verzet steeds meer geassocieerd met franskiljonisme en Vlaamsvijandigheid”.²¹⁹

Mijn onderzoek legt de nadruk op de katholieke beeldvorming. Het is dan ook nog maar de vraag of in de kranten aanwijzingen terug te vinden zijn van de percepties die hierboven geschetst werden.

In een eerste deel analyseer ik de kranten en tijdschriftartikels, die handelen over de straatrepressies. Meer bepaald wil ik nagaan hoe het verzet door de verschillende tijdschriftenredacties ‘gepositioneerd’ wordt binnen de repressieproblematiek. Als tweede komt de overheidsrepressie of wettelijke zuivering aan bod. In dat deel zal ik nagaan hoe de problematiek ook gepolitiseerd geraakte en welke rol ‘het verzet’ daar volgens de katholieken in speelde. In een derde en laatste deel zal ik een kort besluit met betrekking tot deze thematiek formuleren.

²¹⁷ F. BALACE, “Collaboratie en repressie in Wallonië: anders bekeken?”, in: J. GOTOVITCH, C. KESTELOOT, eds. *Het gewicht van het oorlogsverleden*, Gent, Academia Press, 2003, p. 55.

²¹⁸ B. DE WEVER, “Het verzet in de publieke herinnering in Vlaanderen”, in: B. BOECKX, G. DE PRINS, B. DE WEVER, e.a. *Tegendruk. Geheime pers tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Gent, Amsab-ISG, 2004, p. 22.

²¹⁹ B. DE WEVER, “Het verzet in de publieke herinnering in Vlaanderen”, in: B. BOECKX, G. DE PRINS, B. DE WEVER, e.a. *Tegendruk. Geheime pers tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Gent, Amsab-ISG, 2004, p. 21.

1. De volksrepressies

1.1. Gazet van Antwerpen

In de bevrijdingkrant richt men zich onmiddellijk tot de Antwerpse bevolking en uit men in zekere mate begrip voor de “geestdrift van de bevolking nu het juk van hun schouders genomen werd”. Toch vraagt de redactie van de krant uitdrukkelijk om geen vernielingen aan te brengen en geen huisraad van collaborateurs te verbranden. “Sinjoren, weest kalm en verstandig!”²²⁰

Een eerste bericht dat enigszins in verband te brengen valt met de rol van het verzet in de zogenaamde straatrepressie, vinden we terug in de krant van 7 september 1944. In het desbetreffende artikel wordt een gebeurtenis beschreven waarbij een groepje “weerstandssoldaten” zich naar het huis van “een fanatiek V.N.V.-er” begaf. Die laatste scheen zich niet zomaar over te geven en schoot drie soldaten der weerstandsbeweging neer.²²¹

Door de nadruk te leggen op het slachtoffer (cfr. “dramatisch einde van een fanatiek V.N.V.-er”) die een “laatste heldendaad” wou verrichten, wordt de rol van de weerstandsbewegingen in dit verhaal naar mijn mening enigszins naar de achtergrond verschoven. De schrijver van het artikel waagt het zich niet om de aanwezigheid van de weerstand bij het oppakken van collaborateurs in vraag te stellen.

Ook enkele dagen later, wanneer sommige burgers -volgens het artikel- medelijden kregen met collaborateurs die opgesloten waren in de Antwerpse zoo, kiest de redactie ervoor om de verantwoordelijke weerstandsgroepen te verdedigen: “er is van geen enkele mishandeling spraak en zij hebben ruim voldoende zuiver stroo om op te liggen. Hun eten is hetzelfde als dat van de kantien van onze moedige strijders der « Witte Brigade » [...]”.²²²

²²⁰ “Aan de bevolking van de provincie Antwerpen”, in: *Gazet van Antwerpen*, 6 september 1944, p. 1/2.

²²¹ “Dramatisch einde van een fanatiek V.N.V.-er”, in: *Gazet van Antwerpen*, 7 september 1944, p. 2/2.

²²² G. D., “De verraders in de leeuwenkooi”, in: *Gazet van Antwerpen*, 9 september 1944, p. 1/2.

Het feit dat de voorgaande artikels afkomstig zijn uit de eerste naoorlogse kranten, verklaart waarschijnlijk voor een groot deel waarom men zich nog niet al te kritisch opstelt tegenover het verzet en de gang van zaken in het algemeen. Bij later verschenen artikels zal hier echter verandering in komen.

Tegen het eind van de maand september (1944) verschijnen een aantal artikels in *Gazet van Antwerpen* die een negatievere bijklank aan het verzet geven. Men stelt erin de handelswijze van sommige weerstandsbewegingen in vraag. Zo verschijnt op 27 en 28 september telkens een artikel met de titel: “Als het waar is...”, waarin de redactie enkele dubieuze zaken aanhaalt waarbij het verzet betrokken bleek te zijn. Toch kiest de redactie van de krant nog voor het voordeel van de twijfel, maar stelt zich in feite ‘waarschuwend’ op tegenover het verzet: “als deze veronderstellingen waar blijken te zijn, hoef je onze steun niet meer te verwachten”. Dat is althans de onderliggende toon van het bericht...

Op 27 september 1944 gaat het in een artikel over een zekere persoon, die tijdens de bezetting openlijk kant koos voor de Duitsers:

“In een voorstad van Antwerpen woont een handelaar-nijveraar die bij het binnentreden der Duitschers deze groette met opgeheven arm. Zijn kinderen speelden buiten de wallen met een vliegerd waarop een hakenkruis stond, van begin af is het er een in- en uitloopen geweest van Duitschers die met karrevrachten goeds wegsleepten.”²²³

Wanneer echter de geallieerden ons land bevrijd hadden, werd er een hakenkruis op zijn deur geschilderd en smeedde men plannen om zijn huis te ‘zuiveren’. Dat was, volgens de auteur van het artikel, echter zonder de weerstandsgroepering gerekend. In het artikel maakt men gewag van bescherming van de handelaar door de verzetsbeweging. Men schrijft dat er zelfs geruchten de ronde deden dat de weerstandsgroeperingen geld ontvangen had, om geen zuiveringsactie tegen de persoon in kwestie te ondernemen.

Een dubieuze situatie, aldus de schrijver van het artikel. Toch heerst er nog twijfel omtrent de zaak en blijft men toch enigszins geloven in ‘het echte verzet’:

²²³ “Als het waar is...”, in: *Gazet van Antwerpen*, 27 september 1944, p. 1/2.

“De geruchten gaan verder en de Weerstandsgroepelingen worden in het slijk gesleurd. [...] Wij dulden niet dat deze groepelingen worden belasterd en eischen klaarte in de zaak.”²²⁴

Ook een dag later duikt een gelijkaardig verhaal op, waarbij men laat uitschijnen dat verzetsgroepen bepaalde oorlogsmisdadigers een hand boven het hoofd houden. *Gazet van Antwerpen* eist dan ook duidelijkheid omtrent deze zaak en verwerpt de bescherming van de familie in kwestie.²²⁵

In dezelfde krant nog formuleert men op een nog duidelijkere manier de houding tegenover de rol van het verzet in de straatrepressie:

“We brachten in ons blad reeds herhaalde keeren hulde aan de weerstandsgroepelingen, aan wier werking we enorm veel te danken hebben. Samen met die huldeblijken, moeten we hen thans ook verwittigen voor een te overdreven en al te hartstochtelijk optreden, dat ons zou herinneren aan de handelwijze van de Gestapo.”²²⁶

Hieruit blijkt een miskenning van de onrechtvaardige en willekeurige repressieacties door het verzet ondernomen: “huizen waaruit arme mensen werden geëvacueerd, worden geplunderd, terwijl er een streng verbod gegeven werd aan iedereen, [...] er een voet te zetten.” Hier wordt een beeld gecreëerd van de verzetsman als dader, die arme mensen berooft.

Toch maakt de auteur nog een onderscheid tussen “échte weerstandsmannen” die het land bij de bevrijding enorme diensten bewezen (en dit mag dan ook niet vergeten worden), en dit soort acties van “losgeslagen verzetsgroepen” die doen denken aan “Gestapo-optreden”. Men stelt deze acties als het ware gelijk met de terreur die het nazisme in België voortbracht.

Tijdens het uitbreken van de tweede golf van de volksrepressie, wordt in veel mindere mate gepubliceerd over baldadigheden op straat. De paar artikels die over de repressie gaan, duiden eerder op de zuivering door de overheid georganiseerd.

²²⁴ “Als het waar is...”, in: *Gazet van Antwerpen*, 27 september 1944, p. 1/2.

²²⁵ “Als het waar is...”, in: *Gazet van Antwerpen*, 28 september 1944, p. 1/2.

²²⁶ “Naar meer redelijkheid!”, in: *Gazet van Antwerpen*, 28 september 1944, p. 1/2.

Toch vinden we in een artikel over een rede die minister van justitie du Bus de Warnaffe voerde, erg stevige taal tegenover diegenen die zich misdroegen tijdens de volksrepressies. De auteur staat volledig achter het streng én wettelijk berechten van collaborateurs, maar eist daartegenover óók een strengere aanpak van de naoorlogse misdrijven. “Met hetzelfde recht en dezelfde krachtadigheid eischen we dat zij onschadelijk worden gemaakt, die buiten alle wettelijkheid om, zelf recht plegen. [...] We eischen dan dat zij die zich zoo in het verleden als in de toekomst, schuldig maken aan plunderingen, aan brandstichtingen en mishandelingen, zonder mededoogen in verzekerde bewaring zullen gesteld worden, waar ze hun verdiende en voorbeeldige straf moeten bekomen.”²²⁷

Maar op wie slaat “ze”? Uit de rest van het artikel blijkt dat de schrijver duidelijk een bepaalde dadergroep voor ogen heeft wanneer hij het heeft over deze “ongure elementen”. Er wordt zelfs een veronderstelling opgebouwd van een communistisch complot, dat er na de oorlog op gebrand zou zijn geweest om ‘politiek rechts’ uit te schakelen. Men maakt een duidelijke associatie tussen losbandige plundertochten, waar vaak leden van verzet bij betrokken waren tijdens de volksrepressies, en het communisme.

1.2. La Libre Belgique

Op 26 september geeft de redactie van La Libre Belgique haar standpunt mee ten opzichte van de volksrepressie door een rede van P. Struye (later in 1947 minister van Justitie) te publiceren met de titel “Pour une « politique de répression »”. Op deze manier geeft men reeds aan dat men voorstander is van een rechtsmatige en wettelijk georganiseerde bestraffing van collaborateurs.

²²⁷ “Geen woorden, maar daden! Bestrafing in de wettelijkheid... niet er buiten!”, in: *Gazet van Antwerpen*, 9-10 juni 1945, p. 1/4.

Anderzijds minimaliseert P. Struye de straatrepressie door het volgende te schrijven: “s’il y a eu des excès, ils ont gardé un caractère individuel et local et ont été rapidement réprimés”.²²⁸

Ook twee dagen later titelt de krant als volgt: “La situation dans le Centre: l’anarchie dans le calme”. De auteur van het artikel schrijft dat de regio zich etymologisch gezien in ‘staat van anarchie’ bevindt, maar dat er in feite geen problemen zijn. “C’est -à-dire sans commandement, mais sans violence.”²²⁹

Zo merken we bij *La Libre Belgique* op dat de straatrepressie als vrij mild voorgesteld wordt. De verzetsbewegingen worden daarbij zelf gehuldigd als bewerkstellers van de orde en discipline.

Bij de berichtgeving over de tweede golf van de straatrepressie in mei 1945 duidt men wel duidelijk de schuldige’ aan van de onrusten, namelijk “le fascisme de gauche”.²³⁰ Men ziet het communisme als links fascisme dat op het zelfde schavot te plaatsen valt dan het rechtse fascisme.

De redactie van *La Libre Belgique* staat erg negatief tegenover de methodes die de communisten hanteren. “Pour arriver à ses fins, le parti communiste alla jusqu’à provoquer des désordres de rue. Les ministres communistes démissionnèrent à la suite de ces incidents.”²³¹ Ze worden als het ware voorgesteld als predikers van het geweld.

De tweede golf van de straatrepressie is in dat opzicht, volgens de krant opnieuw een uiting daarvan. “Aujourd’hui il recommence à prêcher la violence; il encourage les désordres qui se sont produits dans diverses localités.”²³²

²²⁸ P. STRUYE, “Pour une « politique de répression »”, in: *La Libre Belgique*, 26 september 1944, p. 1/2.

²²⁹ “La situation dans le Centre. L’Anarchie dans le calme”, in: *La Libre Belgique*, 28 september 1944, pp. 1 en 2/2.

²³⁰ “Fascisme de gauche”, in: *La Libre Belgique*, 22 mei 1945, p. 1/4.

²³¹ “Fascisme de gauche”, in: *La Libre Belgique*, 22 mei 1945, p. 1/4.

²³² “Fascisme de gauche”, in: *La Libre Belgique*, 22 mei 1945, p. 1/4.

1.3. La Métropole

“Incidents déplorables”²³³, titelt *La Métropole* begin juni 1945. In dit artikel maakt de redactie van de krant duidelijk dat ze de gebeurtenissen betreurt. Men wijst de rechtbanken aan als enige garantie voor een rechtvaardige bestraffing van de collaborateurs.

Enkele dagen later verschijnen opnieuw berichten over de straatonlusten. Een ondertitel omschrijft de feiten concreet: “un agent de la gestapo lynche par la foule.”²³⁴

In de berichtgeving van de krant over de straatincidenten, wordt de rol van verzetsorganisaties minder belicht. Er worden evenmin precieze verantwoordelijken aangesteld voor de excessen. De term die in die context wel vaak terugkomt is “la foule”. Men aanziet in deze krant de ‘menigte’, de ‘volkswoede’ als belangrijkste *actor* tijdens de straatrepressie. De krant blijft op deze manier eerder op de vlakte voor wat de rol van het verzet tijdens de straatrepressies betreft.

1.4. De Nieuwe Standaard

De eerste naoorlogse krant van *De Nieuwe Standaard* verschijnt op 10 november 1944. Bijgevolg hecht de redactie in haar berichtgeving niet veel belang meer aan de straatrepressie die in september van dat jaar plaatsvond. Wanneer men in het voorjaar van 1945 voelt dat het einde van de oorlog nabij is, publiceert de krant een aantal artikels die wel geassocieerd kunnen worden met de straatrepressie.

In het artikel “Als zij terugkeren...” zit een duidelijke boodschap aan de lezers, maar vooral ook een verwerping van wat er in september 1944 gebeurde. Concreet gaat het over de spoedig plaatsvindende terugkeer van krijgsgevangenen en weggevoerde arbeiders. *De Nieuwe Standaard* duidt daarbij op de verantwoordelijkheid van regering en bevolking om die thuiskomst zo goed mogelijk

²³³ “Incidents déplorables”, in: *La Métropole*, 2 juni 1945, p. 1/2.

²³⁴ “Les désordres”, in: *La Métropole*, 8 juni 1945, p. 1/2.

te laten verlopen. “Er mag zich in geen geval chaos voordoen”, is de ondertoon van de tekst.

“Als zij hier een samenleving terugvinden, zonder vooruitziende en sterke leiding, met een door eigen zwakheid, corruptie en onbevoegdheid ondermijnd gezag, verdeeld door kleine twisten en verzuurd in gewettigd of overdreven geklaag, als zij hier wanorde, misnoegdheid en earentie [sic] op groote schaal zouden ontwaren, dan zal bij hen het droombeeld van het geliefde vaderland tot een wrange en vertwijfelde ontgoocheling ineenstuiken.”²³⁵

Wanneer in mei een tweede golf van de volksrepressie opnieuw voor vele excessen zorgt, reageert de krant meteen tegen deze “uitspattingen van wraakzucht”. Daarenboven wijzen ze op een erg suggestieve manier in de richting van de verantwoordelijken voor de revanchistische daden tegenover collaborateurs. Zo schrijft men dat de manifestaties doen denken aan “georganiseerde en koelberekende opruiing”. Dit doet onmiddellijk aan georganiseerde groeperingen denken. De associatie met (weliswaar in hun ogen ‘valse’) verzetsgroeperingen is dan erg makkelijk te maken.

Verder in het artikel stelt de krant impliciet bepaalde politieke strekkingen verantwoordelijk voor deze ‘opruimakerij’: “dat die boodschap gevaarlijke bedreigingen bevat en niet ondertekend werd, toont duidelijk haren oorsprong aan. Wij weten uit ervaring wie in ons land het hardst om orde roept en die orde bij elke gelegenheid in de war stuurt zonder de verantwoordelijkheid over de gevolgen ervan te durven opnemen.”²³⁶

Dit lijkt opnieuw een ‘in nevel gehulde’ beschuldiging aan het adres van een niet nader genoemde groep. Wat lager wordt echter duidelijker op wie de krant haar pijlen richt. Maar opnieuw gebeurt dit op een erg impliciete manier: zo heeft men het over het “gewapend optreden van zekere manifestanten”, terwijl “alle wapens « in principe » ingeleverd werden”. Vooral het Onafhankelijkheidsfront stond bekend om haar weigering om de wapens neer te leggen.

²³⁵ “Als zij terugkeeren...”, in: *De Nieuwe Standaard*, 22 februari 1945, p. 1/2.

²³⁶ P. S., “Nood aan Bezinning”, in: *De Nieuwe Standaard*, 15 mei 1945, p. 1/4.

Een kleine maand later verschijnt weerom een artikel dat de wantoestanden op straat (specifiek tijdens de tweede golf) aan de kaak stelt. “Men heeft moedwillig schandaal en herrie verwekt om zekere interneeringen te bekomen en de laatste officieele verslagen zoo van de burgerlijke als militaire parketten en van de Veiligheidsdiensten wijzen er op dat de wanorde in het land het werk is van sommige agitoren die politieke doeleinden nastreven.”²³⁷

Hierdoor wordt de indruk gewekt dat de straatrepressie geleid werd door bepaalde groeperingen die er politiek voordeel uit wilden halen. Iets lager haalt men het woord “revolutie” aan om het straatgeweld te duiden. Opnieuw een aantal suggestieve associaties die doen denken aan een communistisch complot?

1.5. Het Volk

“Het vreemde aangezicht van Vlaanderen!” bloklettert Het Volk enkele dagen na V-Day. De redactie drukt haar onbegrip uit tegenover de volkswoede die zich in vele Vlaamse steden en dorpen manifesteert. “ « Zwarten » (let op de aanhalingstekens) worden door een jouwende menigte door de straten gesleurd, hun woningen worden stelselmatig geplunderd.”²³⁸ Er wordt een beeld geschetst van een bevolking die vervreemd is van de waarden die de maatschappij normaal kenmerken. Op die manier distantieert de krant zich ook van de gebeurtenissen en de mensen die hieraan meededen.

Toch weet de krant de aanstekers van deze excessen concreter te omschrijven: “Deze vergeldingsmaatregelen zijn systematisch georganiseerd door actieve groepen, waarvan wij de samenstelling niet kennen doch waarvan de communisten zeker de bezielende kern uitmaken. De gewone burger of werkmans schouwt toe, hij protesteert niet en doet niets om de gewelddaden te verhinderen; sommigen beleven genoeg aan deze wraaknemingen -de vrouwen blijken voor dergelijk gevoelen het meest vatbaar te zijn- anderen schudden het hoofd en zeggen: welk een tijd! Wat zullen wij nogal beleven?!”²³⁹

²³⁷ “De repressie in de Wettelijkheid en in de orde”, in: *De Nieuwe Standaard*, 8 juni 1945, p. 1/4.

²³⁸ “Het vreemde aangezicht van Vlaanderen!”, in: *Het Volk*, 15 mei 1945, p. 1/4.

²³⁹ “Het vreemde aangezicht van Vlaanderen!”, in: *Het Volk*, 15 mei 1945, p. 1/4

Hier schuilt een niet mis te verstaan verwijt in naar de communistische verzetsorganisaties toe. Verder in het artikel gebruikt men het woord “executiebrigade” om deze aan te duiden, wat voor een bijklank zorgt die naar het nazisme refereert.

Enkele dagen later komt de krant aandraven met nauwkeurige cijfers over de omvang van de tweede volksrepressie. Doorheen het artikel wijst de auteur er meerdere malen op dat het geenszins ging om “spontane” acties. Als bewijs daarvoor, haalt men enkele zaken aan die duiden op een “voorafgaande organisatie” van de volksmanifestaties.²⁴⁰

1.6. De Gids op Maatschappelijk Gebied

In het maandelijks tijdschrift *De Gids op Maatschappelijk Gebied* heb ik geen artikels gevonden die refereerden naar de volks- of straatrepressie.

1.7. De Vlaamse Linie

In het weekblad *De Vlaamse Linie* is het J. Prolo die in het voorjaar 1949 de problematiek met betrekking tot de straatrepressie oprakelt. Zo vangt hij zijn artikel aan met een verwijzing naar “de bloedige dagen van september 1944, wanneer onnoemelijke misdaden en massa’s ongerechtigheid werden gepleegd onder het mom van de weerstand”.²⁴¹

De woordkeuze (cfr. “bloedige dagen”, “onnoemelijke misdaden” en “massa’s ongerechtigheid”) geeft de feiten een ‘dramatische’ associatie en bezorgt de lezer onmiddellijk een gevoel van medelijden met de ‘slachtoffers’. Aan de andere kant wordt ook onmiddellijk de dader gepercipieerd: namelijk, de weerstand. Het waren immers groepjes die in naam van de weerstand (cfr. ‘septemberweerstanders’) wraak namen op de collaborateurs en die de kar trokken van de volksrepressie.

²⁴⁰ “De beroering in het land”, in: *Het Volk*, 23 mei 1945, pp. 1 en 6/6.

²⁴¹ J. PROLO, “Zo kweekt men desperado’s”, in: *De Vlaamse Linie*, 8 april 1949, p. 3/10.

Maar voor het weekblad was er een duidelijk onderscheid tussen de verzetslieden van voor de bevrijding, en diegenen die zich na de bevrijding als weerstander uitgaven. Echte weerstanders hielpen, aldus De Vlaamse Linie, de Antwerpse en Gentse haven beschermen, vochten mee met de geallieerden en trokken zelfs mee tot in Duitsland om de vijand te verslaan.²⁴² Tegenover hen valt niets aan te merken. Wel tegenover mensen die na de oorlog misbruik maakten van het woord “weerstander”. “Zij bleven liever hier en organiseerden de ongevaarlijke jacht op de zwarten en hun bezittingen. [...] Zij bleven trouw aan hun politiek: verwarring en wanorde stichten, aansturen op burgeroorlog om door het uitoefenen van terreur het bewind in handen te krijgen.”²⁴³

²⁴² M. CLAEYS-BOUVAERT, “Weerstand en « Rinhardisme »”, in: *De Vlaamse Linie*, 21 oktober 1949, p. 1/10.

²⁴³ M. CLAEYS-BOUVAERT, “Weerstand en « Rinhardisme »”, in: *De Vlaamse Linie*, 21 oktober 1949, p. 1/10.

2. De wettelijke repressie

2.1. Gazet van Antwerpen

Gazet van Antwerpen publiceert op 22-23 december 1945 een opiniestuk van L. Kiebooms over de wettelijke ‘zuivering’. Daarin pleit hij voor gematigdheid en een doorzichtige politiek met betrekking tot de bestraffing van collaborateurs. Het is volgens hem “beter om talrijke schuldigen vrijuit [te laten] gaan, dan één onschuldige te treffen”.

Hij duidt ‘het verzet’ aan als een uitzonderlijke ‘positionering’ in oorlogstijd: “ge moogt niet vragen [verlangen] dat de meerderheid van de burgers helden zijn. De held is immer eene uitzondering”.²⁴⁴

Hij wijst bovendien op het gevaar van een ‘bestrafing van de collaborateurs’, die door de politiek misbruikt kan worden om er electoraal voordeel uit te halen. “Dat de politiek er nu eens buiten blijve met de zuivering. Laat het aan de rechtbanken over, en liefst aan de normale burgerlijke rechtbanken, met hunne beroepsrechters. Zij oordeelen ieder individueel geval met kennis van zaken.”²⁴⁵

Door dit te schrijven, wijst L. Kiebooms toch ook met een beschuldigende vinger naar de krijgsraden, waar vaak leden van het verzet in zetelden.

Ook in andere artikels merken we dat men de ‘schuldigen’ voor een té strenge repressie in de hoek van de weerstand zoekt: “de repressie kon niet streng genoeg zijn, alleman en iedereen moest zijn geweten laten onderzoeken, liefst door de vaderlanders van het laatste uur, [...]”²⁴⁶ Iets verder in het artikel: “de hoofdzakelijk door de communisten georganiseerde agitatie” als trekker van de zuivering.

Repressie wordt voorgesteld als politieke electorale strategie van linkse partijen, waarin “vaderlanders van het laatste uur”, de zogenaamde ‘septemberweerstanders’, een belangrijke rol speelden.

²⁴⁴ L. KIEBOOMS, “Zuivering! Zuivering! Gematigdheid en politiek doorzicht”, in: *Gazet van Antwerpen*, 22-23 december 1945, p. 1/12.

²⁴⁵ L. KIEBOOMS, “Zuivering! Zuivering! Gematigdheid en politiek doorzicht”, in: *Gazet van Antwerpen*, 22-23 december 1945, p. 1/12.

²⁴⁶ “Het vraagstuk der Repressie. Naar meer rechtvaardigheid, meer gematigdheid”, in: *Gazet van Antwerpen*, 13 juni 1946, pp. 1 en 2/8.

In september 1946 blijft men verwijzen naar de invloed die de zogenaamde “heetgebakerde, doch recente vaderlanders”²⁴⁷ uitoefenden op de té strenge overheidsrepressie.

Door hen als ‘recente vaderlanders’ te omschrijven, ondergraaft men natuurlijk compleet de legitimiteit van deze groeperingen. Het impliceert een onderscheid tussen échte en recente patriotten, tussen het échte verzet en de opportunisten die na de bevrijding misbruik maken van ‘de weerstand’ om hun slag te slaan.

Op zaterdag 18 januari 1947 vond in Brussel een manifestatie plaats tégen de traagheid waarmee de zuivering uitgevoerd werd. De daaropvolgende maandag schrijft *Gazet van Antwerpen* over de aanwezigheid van verzetsgroepen en politieke gevangenen op die betoging. In het artikel wordt de mening van de krant niet geformuleerd. Men kiest voor een louter beschrijvende weergave van de gebeurtenissen tijdens de optocht. Zo geeft men weer dat er verontwaardigd werd gereageerd door de betogers wanneer dreigbrieven vanwege het “Zwarte Front” werden voorgelezen, en geeft men de lezer mee dat aanwezigen hun ontgoocheling uitten wegens het C.V.P.-standpunt tegenover het statuut van politiek gevangene. Verder namen de leiders van het BNB, de Witte Brigade en het OF het woord om te protesteren tegen de traagheid waarmee de bestraffing der grote collaborateurs doorgevoerd werd.

Toch is de berichtgeving over de manifestatie lang niet zo neutraal dan het op het eerste zicht lijkt. Volgende zin is de laatste in het artikel: “hun redevoeringen werden geestdriftig toegejuicht, waarna de betoogers in alle kalmte uiteen gingen”.²⁴⁸ Daardoor wordt de indruk gewekt dat het als het ware ‘verwonderlijk’ is, dat er geen onlusten uitbraken. De auteur van het artikel vormt op die subtiele manier de perceptie van de weerstandsbewegingen als ‘onruststokers’.

²⁴⁷ L. KIEBOOMS, “Het probleem der incivieken”, in: *Gazet van Antwerpen*, 19 september 1946, pp. 1 en 2/6.

²⁴⁸ “De Week van het Recht en de Zuivering besloten”, in: *Gazet van Antwerpen*, 20 januari 1947, p. 2/8.

Ook wanneer men bericht over eenzelfde soort betoging op zondag 16 november 1947, legt men de nadruk op twee zaken die de aandacht van de lezer afleiden van waar het in feite echt -protest tegen een te milde repressie tegenover 'pikzwarte' collaborateurs- over gaat. Enerzijds geeft men meerdere malen in de tekst aan dat er in feite maar een "flauwe belangstelling" was. Dit wordt tot driemaal toe in het artikel herhaalt. "Terwijl de motie in het Nederlands gelezen wordt, verlaten ook de meesten van de nog overgebleven vaandeldragers hun post."²⁴⁹ Het feit dat men aangeeft dat precies bij de Nederlandse tekst het merendeel van de aanwezigen de betoging verlaat, laat uitschijnen dat het vooral Franstaligen waren die gekomen waren. In deze lijn wordt het beeld geschetst van een anti-Vlaamse repressie.

Opnieuw wordt ook vermeld dat de ordediensten "noch tijdens de stoet, noch tijdens de meeting behoefde op te treden". Het algemene beeld dat in dit artikel naar boven komt, is dat van (de voornamelijk Franstalige) verzetslieden, die zich 'onverwachts' correct gedroegen tijdens de protestbetoging.

2.2. La Libre Belgique

La Libre Belgique geeft de indruk de overheidsrepressie volmondig te steunen. Nog geen maand na de bevrijding van Brussel schrijft de krant "heure vient qui tout paye".²⁵⁰ In datzelfde artikel heeft men ook over de samenstelling van de krijgsraden. Deze moeten immers zo samengesteld worden, dat een rechtvaardige repressie kan doorgevoerd worden.

"On les a choisis aussi en raison de leur attitude patriotique sous l'occupation allemande. Bon nombre d'entre eux se sont signalés dans les organisations de la résistance. Ils offrent des titres qui doivent inspirer la confiance. Mais ils ne permettront pas que l'exercice de la justice dégénère en des représailles inspirées par la vindicte."²⁵¹

²⁴⁹ "Weerstanders en Oudstrijders betogen te Brussel. Voor een strengere repressie en uitvoering van de doodvonnisen", in: *Gazet van Antwerpen*, 17 november 1947, p. 3/10.

²⁵⁰ "La juste répression va s'abattre sur les mauvais citoyens", in: *La Libre Belgique*, 27 september 1944, p. 1/2.

²⁵¹ "La juste répression va s'abattre sur les mauvais citoyens", in: *La Libre Belgique*, 27 september 1944, p. 1/2.

De krant heeft met andere woorden, wel bedenkingen bij het feit dat verzetsleden in krijgsraden zouden zetelen die moeten oordelen over de bestraffing van collaborateurs.

Ook in andere artikels heeft men het over de rol van het verzet in de overheidsrepressie. Zonder te twifelen aan hun heldhaftige rol tijdens de Duitse bezetting, gelooft men ook in hun functie in de toekomst: “non seulement, ils se sont rendus utiles dans le passé, mais ils peuvent l’être encore à l’avenir.”²⁵²

Toch stelt men vast dat er zich misbruiken voordeden na de bevrijding, al blijft men geloof hechten aan de echte verzetskernen die waarachtigheid en moraliteit garanderen: “Toutefois, il est manifeste que des indésirables se sont glissés parmi eux. Une épuration sévère devrait être faite, de façon à ne retenir que des éléments offrant toute garantie de sérieux et de moralité.”²⁵³

La Libre Belgique kan zich met andere woorden, vrij goed verzoenen met de verzetsgroepen die na de oorlog hun rol in de overheidsrepressie opnamen. Volgend artikel kan hiervoor als voorbeeld dienen.

Men beschrijft een situatie waarbij een priester beschuldigd wordt voor hulp aan een lid van de SS die veroordeeld was. De priester was echter bekend als een weerstander van het eerste uur. De krant vermeldt hierbij de verdediging (voor de beschuldigde) van enkele vooraanstaande verzetsleiders. “De très nombreux chefs de la résistance viennent donner des précisions sur la belle attitude du prévenu et disent que M. l’abbé Minne fut un exemple de patriotisme pendant toute l’occupation.”²⁵⁴

²⁵² “L’Union Nationale. Chaque chose à sa place”, in: *La Libre Belgique*, 30 september 1944, p. 1/2.

²⁵³ “L’Union Nationale. Chaque chose à sa place”, in: *La Libre Belgique*, 30 september 1944, p. 1/2.

²⁵⁴ “Un prêtre, résistant de la première heure, inculpé de recel d’incivique”, in: *La Libre Belgique*, 7 december 1946, p. 3/8.

2.3. La Métropole

In La Métropole vinden we aanvankelijk weinig artikels terug die refereren naar de rol van het verzet tijdens de overheidsrepressie. Pas in januari 1946 publiceert de krant een opiniestuk over de wettelijke repressie.

In het artikel in kwestie neemt de wethouder van Gent, G. Verhelst, de epuratie op de korrel: “les répercussions sociales et familiales de ces mesures sont néfastes. Elles desservent la collectivité, retardent des réassimilations nécessaires, et nuisent au respect de notre droit public”.²⁵⁵

Er wordt een slachtofferbeeld opgehangen rond de collaboratie. Vooral de ‘kleine collaborateurs, de zogenaamde “lampistes”, worden volgens de krant te streng aangepakt door de repressie. De samenstelling van de krijgsraden -en in feite de krijgsraden op zich- worden in het artikel hevig bekritiseerd:

“Les témoins à décharge considérés a priori comme faux témoins et les témoins à charge, crus sur parole; certains présidents avec une familiarité du plus mauvais goût, avilir l’accusé avant toute présentation de la défense et créer ainsi dans l’âme droite mais parfois simpliste des officiers assesseurs la plus déplorable impression.”²⁵⁶

De krijgsraden lijken vol te zitten met mensen die erg verbonden zijn met de collaboratieproblematiek, waardoor de veroordeelde reeds op voorhand ‘verloren’ is. Volgens de auteur van La Métropole, is er sprake van belangenvermenging, waardoor rechtvaardigheid ver zoek lijkt.

Door de indruk te geven dat er belangenvermenging in het spel is in de krijgsraden, wordt de associatie met het verzet gemaakt. ‘Zij’ hadden immers vier jaar onder de knoet van de collaborateurs gelegen en konden nu hun gram halen door in de militaire rechtbanken te zetelen.

“Ceux qui en prennent occasion pour se livrer à des sévices particulières doivent savoir que tout ce qui alimente le désordre, la violence et la haine dans la nation, nous rapproche de la désagrégation et d’un régime de dictature bolcheviste dont

²⁵⁵ G. VERHELST, “Quelques réflexions en marge de « l’épuration »”, in: *La Métropole*, 9 januari 1946, pp. 1 en 2/4.

²⁵⁶ A. C., “Justice et Répression”, in: *La Métropole*, 28 mei 1946, p. 4/4.

nous n'aurions pas à nous féliciter.”²⁵⁷ De repressie dient niet om persoonlijke vetes te beslechten. Dit zou ons immers doen afstevenen op de dictatuur van het bolsjevisme.

Door de ‘communistiche vijand’ uit Rusland hierbij te vermelden, worden de Belgische communisten en verzetsbewegingen met extreemlinkse stempel natuurlijk ook gediscrediteerd.

Op zondag 17 november 1947 vond een manifestatie plaats voor een strengere repressie, waar veel verzetsorganisaties aan deelnamen. Bij de berichtgeving hierover worden verzetsbewegingen geassocieerd met geweld en chaos. De betoging werd immers niet belemmerd werd door ook maar één incident. Ook in de ondertitel van het artikel wordt hiernaar verwezen. Men schrijft: “la manifestation s’est déroulée dans le calme”.²⁵⁸ Men scheidt hierdoor een beeld van de verzetsorganisaties, als een ‘stelletje ongeregeld’ die geassocieerd worden met te verwachten onlusten en incidenten.

Naar aanleiding van dezelfde manifestatie, publiceert de krant een opiniestuk over de repressie. Daarin wordt de rol die verzetsgroeperingen in de repressie gespeeld hebben, duidelijk bekritiseerd. Verzetlieden van het ‘twaalfde uur’ hebben onder de dekmantel van de ‘rechtspraak’ persoonlijke zaakjes geregeld. Wraak en jaloezie waren daarbij vaak het motief. In die zin sluit dit citaat ook aan bij de beeldvorming rond de straatrepressie.

“Ce qui a, malheureusement fait le plus grand tort à une oeuvre saine de répression, ce sont les outrances commises tout au début par les soi-disant résistants de la douzième heure qui, usurpant les prérogatives de la justice, se livrèrent, armés, à des chasses à l’homme, à des violences et des incarcérations dont beaucoup étaient dénuées de toute espèce de justification et s’inspiraient souvent d’invouables motifs de vengeance ou de jalousie.”²⁵⁹

²⁵⁷ “Justice ou sauvagerie”, in: *La Métropole*, 16-17 november 1947, p. 1/8.

²⁵⁸ “Pour plus de sévérité à l’égard des inciviques”, in: *La Métropole*, 18 november 1947, p. 1/4.

²⁵⁹ “La manifestation des résistants”, in: *La Métropole*, 19 november 1947, p. 1/6.

2.4. De Nieuwe Standaard

Ook in De Nieuwe Standaard vinden we een aantal artikels, die de opinie van de redactie weergeven over de rol van 'het verzet' in de overheidsrepressie. In een artikel dat in maart 1945 verschijnt, is men erg suggestief met het noemen van de 'verantwoordelijken' voor de "wraakrepressie". "Tot nu toe waren de mannen van links veel strenger dan wij en zagen zij er niet tegen op 'n soort koppensnellers te zijn."²⁶⁰

Het beeld van de linkse "koppensnellers" spreekt tot de verbeelding, maar verhult in feite meer dan het onthult. Een genuanceerd beeld over de overheidsrepressie wordt niet echt geschetst...

In een artikel van enkele weken later beschrijft men de situatie als volgt: "de atmosfeer waarin die thans geschieden, de vlugheid waarmede uiterst ingewikkelde vragen door de magistraten dienen opgelost, zijn oorzaak dat naast de feitelijke verwarring door meestal onverantwoordelijke elementen geschapen, een nieuwe en veel gevaarlijker verwarring in het leven wordt geroepen".²⁶¹

Wie men bedoelt met "onverantwoordelijke elementen" is op het eerste zicht niet echt duidelijk. Verder in het artikel echter krijgen die "elementen" een concretere vorm: "En waarom zijn thans zooveel politiciers op de linksche banken te vinden om hun katholieke collega's te bezwadden, eenvoudig omdat zij de woorden « bezadigdheid », « onderscheid » en « 's lands toekomst » hebben uitgesproken?"²⁶²

Links wordt aanzien als de verdediger van de strenge -en volgens de redactie "onrechtvaardige"- repressie. Dat die "onverantwoordelijke elementen" te situeren zijn binnen het linkse politieke veld is de gemakkelijke gevolgtrekking...

"Sommige elementen in het land kunnen er misschien belang bij hebben om er politieke verkiezingsmunt uit te slaan. Maar alle vaderlandslievende Belgen, [...] tot

²⁶⁰ "Over de Zuivering", in: *De Nieuwe Standaard*, 7 maart 1945, p. 1/2.

²⁶¹ "Voor een Politiek van de juiste Maat in de Bestraffing", in: *De Nieuwe Standaard*, 31 maart 1945, p. 1/2.

²⁶² "Voor een Politiek van de juiste Maat in de Bestraffing", in: *De Nieuwe Standaard*, 31 maart 1945, p. 1/2.

welke politieke gezindheid zij ook behooren, wenschen dat dit vraagstuk vlug, afdoende en rechtvaardig geregeld worde.”²⁶³

In het vervolgartikel dat een dag later verschijnt, gebruikt men de term “beroepsonruststokers” om de voorstanders van een strenge repressie aan te duiden.²⁶⁴ Deze insinuatie wijst opnieuw in de richting van politiek links. Meer bepaald de communisten stonden erom bekend de methode van de straatoproer te gebruiken om hun politieke standpunten kracht bij te zetten.

2.5. Het Volk

Begin februari 1945 protesteert Het Volk tegen de gang van zaken voor wat betreft de wettelijke repressie. De titel “Een noodzakelijke zuivering. Namelijk deze van de gevangenen en kampen” is in die zin opvallend, omdat men in feite bedoelt dat men ‘de repressiepolitiek’ beter eens zou ‘zuiveren’ en herbekijken. Zo zitten er, volgens Het Volk, vele onschuldige mensen in de interneringskampen, terwijl échte collaborateurs vrijuit gingen.

Volgend voorbeeld wordt aangehaald: “er wordt ons verzekerd dat een inwoner uit Ganshoren door de Witte Brigade werd gehaald om te komen getuigen tegen een Gestapo-agent. Natuurlijk werd de Gestapo-agent naderhand vrijgelaten en is de getuige nog steeds van zijn vrijheid beroofd.”²⁶⁵

Door te vermelden dat de Witte Brigade de man had opgepakt, stelt men zich afkeurend op tegenover de rol van het verzet bij de repressie. Het verzet wordt in die zin aangeduid als ‘dader’.

“Een verzetsman over de epuratie”, staat er op de voorpagina van Het Volk in de zomer van 1946. Hier gebruikt de redactie ‘informatie over de context waarin het

²⁶³ “Repressie na zeven maanden. Tekort aan een aangepaste Wetgeving”, in: *De Nieuwe Standaard*, 16 mei 1945, p. 1/4.

²⁶⁴ “De Repressie na zeven maanden. Een speciaal organisme nodig”, in: *De Nieuwe Standaard*, 17 mei 1945, p. 1/4.

²⁶⁵ “Een noodzakelijke zuivering. Namelijk deze van de gevangenen en kampen”, in: *Het Volk*, 1 februari 1945, p. 1/2.

bericht tot stand kwam', om de boodschap extra legitimiteit te geven. Door duidelijk te maken aan de lezers dat de persoon van wie de informatie komt een verzetsman is, worden impliciet een aantal zaken meegegeven. Uit dit artikel spreekt een gevoel van "de uitzondering op de regel"!

Eenzijds bevestigt men hiermee de perceptie van 'het verzet' als voorstander van een strenge bestraffing van de collaborateurs. Anderzijds gebruikt de redactie de mening van "de uitzondering op de regel" om haar eigen standpunten meer kracht bij te zetten. De boodschap aan de lezers: als zelfs een "erkend figuur uit het verzet" zich negatief uitspreekt tegenover de epuratie, dan bewijst dat des te meer dat onze aanklacht tegen een te strenge en onrechtvaardige repressie gelegitimeerd is.

Bovendien worden de standpunten ten opzichte van de repressie gepolitiseerd. Men schrijft in het artikel immers dat "hij onmiddellijk op de laagste wijze beleedigd [werd] door de linkerszijde."²⁶⁶ Dit bevestigt ook voor een stuk de 'uitzonderingspositie' van dit standpunt over de epuratie.

2.6. De Gids op Maatschappelijk Gebied

In De Gids op Maatschappelijk Gebied zijn voor de periode 1944-1950 geen artikelen verschenen over de repressie *an sich*. Wel vinden we in het maandblad jaarlijks een "politiek overzicht" terug. Daarin wordt af en toe verwezen naar de gevoerde repressiepolitiek.

Zo wordt bij het politiek overzicht van het jaar 1948 kort verwezen naar een genadeverlening aan de ter dood veroordeelden Boveroulle en Surin (twee leden van het collaborerende Rex die heel wat doden op hun geweten hadden). Op een nogal 'minachtende wijze' wordt de reactie van de linkerszijde hierop beschreven: "Het O.F. maakte een beetje kabaal. De socialist Collard sprong er op los met een interpellatie".²⁶⁷

²⁶⁶ "Een verzetsman over de epuratie", in: *Het Volk*, 27 augustus 1946, pp. 1 en 2/10.

²⁶⁷ R. VAN ELSLANDE, "Het politiek jaar", in: *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, 40 (1949), 3-4, p. 476.

Uiteindelijk zou deze interpellatie leiden tot de val van regering Spaak II. “De regering moest er aan en vooral het hoofd van dhr Struye, die het repressieprobleem wat àl te rechtvaardig naar hun zin oploste, moest op de schotel.”²⁶⁸

De indruk wordt gewekt dat “ze”, het O.F. en sommige socialisten, niets geven om rechtvaardigheid, maar enkel bezig zijn met hun eigen macht en hun eigen politieke agenda.

2.7. De Vlaamse Linie

Ook in het weekblad *De Vlaamse Linie* heeft men een ‘eigen standpunt’ over het verzet en de repressie. In een artikel over collaboratie haalt men eerst een aantal verzachtende omstandigheden aan voor mensen die tijdens de bezetting ‘voor de verkeerde kant kozen’. Naast een aantal argumenten die pleiten voor een zachtere aanpak van collaborateurs, haalt men ook “verzachtende omstandigheden” aan die verband houden met de grootste voorstanders van een harde repressie:

“Er zijn er [verzachtende omstandigheden] echter nieuwe die spreken uit de toekomst en die voor goed het zwijgen zouden moeten opleggen aan alle communistische weerstanders, die zich overal als onverbiddelijke aanklagers aanstellen.”²⁶⁹ Het ‘daderprofiel’ krijgt met deze manier van formulering wel héél concreet vorm.

Vervolgens gaat het verder:

“Wie zal in het openbaar aan die « j'accuse-mannen » de vraag durven stellen:

« Mijne Heren, wat zult gij doen, indien ooit de Russen (Gode kere't) onze grenze schenden en wij met gans West-Europa de wapens zullen moeten opnemen om onze vrijheid te verdedigen? »

« Zult gij aanstonds naar de wapens grijpen of zult gij, erger en openlijker dan in 1940 is gebeurd, verraad plegen? »

« En wat indien er ooit een bezetting komt, wat sommigen vrezen, zult gij dan niet méér doen dan ‘collaboreren’? »

²⁶⁸ R. VAN ELSLANDE, “Het politiek jaar”, in: *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, 40 (1949), 3-4, p. 476.

²⁶⁹ D. C., “Collaboratie”, in: *De Vlaamse Linie*, 15 oktober 1948, p. 1/8.

« Hoe durft gij dan luider dan anderen elke vorm van collaboratie aanklagen, terwijl gij u in stilte voorbereidt om juist datgene te doen waarvoor de geschiedenis een nieuwe naam zal moeten vinden, daar het woord verraad niet sterk genoeg zal zijn? »²⁷⁰

Deze aanpak tekent op een heel duidelijke wijze de *contouren* van de daders aan de ene kant, de slachtoffers aan de andere kant. Voor collaborateurs haalt men heel wat verzachtende omstandigheden aan. Communisten worden aangeduid als daders, die, wanneer het hen in de toekomst zal uitkomen, aan een vorm van collaboratie zullen doen, die niet te beschrijven valt. Door dergelijke formuleringen, worden collaborateurs slachtoffers, en verzet daders. Bovendien schuilt hierin een belangrijke waarschuwing voor de toekomst. Er wordt gewag gemaakt van een 'communistisch complot'.

Ook andere methodes worden aangewend om het standpunt van de redactie mee te delen aan de lezers. Zo versterkt men het slachtofferperspectief door bepaalde individuen als martelaar naar voor te schuiven. De Vlaamse Linie kiest zo voor een verpersoonlijking van de slachtofferrol die repressieslachtoffers aangemeten wordt.

Een voorbeeld vinden we in de weekeditie van 29 oktober 1948. "Een gemarteld abt", bloklettert De Vlaamse Linie. De ondertitel " « ik heb nooit iemand kwaad gedaan... »" maakt het geheel nog enigszins dramatischer. Het gaat meer bepaald over de benedictijnenabt Modest Van Assche, die na de oorlog aangehouden en veroordeeld werd voor verklikking. Hij overleed in oktober 1945 aan de gevolgen van zijn gevangenschap.

Hij wordt in De Vlaamse Linie als symbool van de slachtoffers van een onzinnige en onrechtvaardige repressie naar voor geschoven.

"Zaterdag, 30 October is het drie jaar gekeden, dat « Vader Abt », Dom Modest Van Assche, als onschuldig, ongevonnist en later ook gerechtelijk en niet-schuldig erkend

²⁷⁰ D. C., "Collaboratie", in: *De Vlaamse Linie*, 15 oktober 1948, p. 1/8.

slachtoffer ener onzinnige repressie, te Brugge, in het Sint-Janshospitaal, overleed, na aan al zijn belagers vergiffenis te hebben geschonken.”²⁷¹

De abt wordt in een ultieme slachtofferrol geduwd. Door die laatste zin verwijst de krant naar de christelijke waarde “vergiffenis schenken”. Het refereert in die zin aan het katholieke standpunt tegenover de politieke repressie. Een ware christen moet immers vergiffenis kunnen schenken.

Verder grijpt de redactie dit aan om de verantwoordelijken te veroordelen en te wijzen op de “laaghartige wijze” waarop de abt behandeld werd. Er worden insinuaties gemaakt naar de daders:

“« Men » gunde hem zelfs de eer niet aangeklaagd te worden om zijn Vlaamsgezindheid; « men » wilde hem als een vulgair verklikker, nog wel van zijn eigen medebroeders, [...] aan de kaak stellen”²⁷²

De Vlaamse Linie neemt, ook op communautair vlak, positie in. Hierboven schetst men een beeld van ‘de daders’ die deze abt in geen geval wilden zien uitgroeien tot een martelaarsfiguur voor de naoorlogse Vlaamse Beweging. Dat is althans waar de schrijver van bovenstaand artikel op aanstuurt.

Ook in andere artikels van het weekblad wordt de repressie gekaderd als anti-Vlaams. De Vlaamse Linie is een felle voorstander van amnestie.

²⁷¹ “Een gemartelde abt”, in: *De Vlaamse Linie*, 29 oktober 1948, p. 5/8.

²⁷² “Een gemartelde abt”, in: *De Vlaamse Linie*, 29 oktober 1948, p. 5/8.

3. Besluit

Hoe wordt de rol van het verzet bij de repressie in de katholieke opiniebladen beschreven?

Hieronder zal ik een kort besluit formuleren per geanalyseerde periodiek. Eerst zal ik het hebben over de straatrepressie, vervolgens komt de overheidsrepressie aan bod.

3.1. Het verzet en de straatrepressie

Reeds onmiddellijk na de bevrijding, maant Gazet van Antwerpen de Antwerpse bevolking aan tot kalmte tegenover collaborateurs. In haar discours valt een relatief positieve houding op te merken tegenover de rol die het verzet speelt in de straatrepressie. Wanneer er protesten ontstaan tegen de wijze waarop zij collaborateurs 'behandelen', neemt de krant de leden van de Witte Brigade zelfs in bescherming.

Tegen het einde van de maand september, staat de krant echter al iets negatiever tegenover het verzet, en stelt zij zich vragen bij de dubieuze rol die sommige verzetslieden spelen bij de straatprotesten. Gazet van Antwerpen verwerpt dan ook de willekeur die aan de dag gelegd wordt.

Wanneer in mei 1945 een tweede golf van de straatrepressie uitbreekt, eist de krant een strengere aanpak van de naoorlogse misdrijven die zich tijdens de collectieve woede-uitbarstingen voordeden. Bovendien insinueert men dat de verantwoordelijkheid voor de problematische situatie voor een groot deel bij communistische groeperingen ligt.

In berichtgeving rond de straatrepressie in La Libre Belgique zien we een parallel verloop met Gazet van Antwerpen. Aanvankelijk wordt de rol van het verzet erg gewaardeerd in het kader van de volksprotesten. Men creëert de perceptie dat het voornamelijk de verzetsorganisaties waren die voor orde en rust zorgden op straat.

Later -en zeker na de tweede golf van de straatrepressie- wordt de rol van het verzet negatiever omschreven. Toch gebeurt dit op een iets mildere wijze dan in Gazet van Antwerpen. La Libre Belgique richt haar pijlen dan vooral op het gedrag van linkse groeperingen tijdens de collectieve volkswoede. Het beeld wordt opgehangen van

linkse en extreem-linkse verzetslieden, waarvan het gedrag vergelijkbaar is met die van rechtse fascistena tijdens de bezetting. “Fascisme à gauche” is de titel van een artikel, die dat beeld kracht bijzet.

La Métropole bericht op een eerder ‘voorzichtige’ wijze over de volksrepressie. Men betreurt de incidenten, maar schrijft steeds weer over het optreden van “la foule”, de menigte. Er worden dus geen concrete verwijzingen gemaakt naar de rol van verzetsbewegingen tijdens de straatonlusten.

Ook De Nieuwe Standaard betreurt de gang van zaken op straat en beschrijft de onlusten als ‘wraakzucht van bepaalde verzetslieden’. Op een suggestieve wijze, wordt gewezen op de verantwoordelijkheid van linkse verzetsgroepen. Door te verwijzen naar de problematische toestand veroorzaakt door verzetsgroepen die gewapend door de straten lopen, viseert men impliciet grotendeels het Onafhankelijkheidsfront.

De krant insinueert ook dat er een politieke agenda achter de houding van de linkse groeperingen schuilgaat. Op die manier richt De Nieuwe Standaard zich vooral tegen de rol die het Onafhankelijkheidsfront en de Kommunistische Partij in de straatrepressie spelen.

Min of meer dezelfde houding vinden we terug bij Het Volk. Hier legt men de link met de linkse verzetsgroeperingen door veelvuldig te verwijzen naar de ‘georganiseerdheid’ van de straatrepressie. Volgens de krant was er geen sprake van een spontane actie. Hierdoor wordt de indruk gewekt als zou er een communistisch complot achter zitten.

Het weekblad De Vlaamse Linie gebruikt een heel aantal taalkundige ‘middeltjes’ om haar visie op de feiten duidelijk te maken. Dramatiserend woordgebruik over de straatrepressie, zorgen voor de constructie van een slachtofferbeeld. Daarenboven stelt men heel nadrukkelijk de weerstand verantwoordelijk voor de excessen. Hierdoor ontstaat een beeldvorming die het verzet als dader schetst in een onrechtvaardige straatrepressie. Er worden insinuaties gemaakt die duidelijk verwijzen naar de communistische verzetsbewegingen.

3.2. Beeldvorming over de overheidsrepressie

Alle geanalyseerde katholieke bladen staan in hun berichtgeving erg kritisch tegenover de overheidsrepressie. Toch merken we met betrekking tot de rol die het verzet in de 'wettelijke zuivering' speelde enige nuances.

In Gazet van Antwerpen wordt met een beschuldigende vinger gewezen naar de zogenaamde 'vaderlanders van het laatste uur'. De eufemistische verwoording maakt duidelijk dat men erg negatief stond tegenover diegenen die onder het mom van de weerstand een eigen agenda nastreefden. Verder wordt in de krant ook de communautaire problematiek betrokken bij de repressie. In sommige artikels heerst duidelijk de perceptie dat de overheidsrepressie een anti-Vlaams gebeuren was. Het daderprofiel dat hierdoor gecreëerd wordt, wijst naar verzetsmilieus die negatief staan tegenover de Vlaamse Beweging en Vlaamsgezindheid.

La Libre Belgique stelt de rol die het verzet speelt in krijgsraden, en in de overheidsrepressie in het algemeen, in vraag. Vooral het communistische verzet moet het vaak ontgelden in de artikels. Toch weerspiegelt zich steeds een sterk geloof in de échte (voornamelijk rechtse) verzetskernen die voor stabiliteit kunnen zorgen in het land.

De Franstalige krant La Métropole uit felle kritiek op de overheidsrepressie. Door 'belangenvermenging' aan te halen als argument, bekritiseert de krant de rol die verzetslieden spelen in de repressie. Het linkse verzet wordt daarbij als dader gepercipieerd.

De berichtgeving in De Nieuwe Standaard onderscheidt zich van de andere bladen door haar uitdrukkelijke anti-communistische houding. Meer nog dan in La Libre Belgique en La Métropole, verwijst de krant naar de communisten als uitvoerders van een te strenge repressie.

Het Volk bindt zich vooral aan de CVP-PSC. Berichtgeving over de overheidsrepressie moet dan ook in het licht worden gezien van partijpolitiek en electorale berekening. Het verzet wordt gepercipieerd als voorstander van een

strengere repressiepolitiek. Aan de hand van concrete voorbeelden bekritiseert Het Volk die politiek, waardoor men zich ook negatief opstelt tegenover het verzet.

In het politiek overzicht, dat jaarlijks in De Gids op Maatschappelijk Gebied verschijnt, wordt de repressie vanuit politiek oogpunt bekeken. Communisten en socialisten worden in de context van de wettelijke zuivering aanzien als opportunisten, die niet bezig zijn met rechtvaardigheid, maar enkel de uitbreiding van hun politieke macht voor ogen hebben.

De Vlaamse Linie stelt de repressieproblematiek voor als een confrontatie tussen daders en slachtoffers. Voor de collaborateurs worden in de artikels vaak 'verzachtende omstandigheden' aangehaald. Zij worden voorgesteld als slachtoffers van een oneerlijke repressie. Om dat slachtofferbeeld nog te versterken, haalt de redactie vaak bepaalde figuren aan die het tragische verloop van de bestraffing veruitwendigen. Zo wordt de abt Modest Van Assche de personificatie hiervan.

Aan de andere kant wordt het beeld gevormd van de daders. De repressie wordt beschreven als een anti-Vlaamse gebeurtenis. De Vlaamse Linie manifesteert zich dus ook duidelijk op de communautaire breuklijn.

Hoofdstuk 3: Het Verzet en de ordehandhaving

Na de bevrijding was het de eerste taak van de regering om de stabiliteit terug te brengen in het land. L. Wils schrijft dat in september 1944 ‘de democratie heruitgevonden moest worden’, dat de nationale consensus zo snel mogelijk hersteld moest worden.²⁷³ Dit was echter niet zo evident, doordat het verloop van de gebeurtenissen tijdens de oorlog voor een soort machtsvacuüm hadden gezorgd. De regering wou België zo snel mogelijk stabiliseren, maar moest rekening houden met het verzet en de koning als twee andere machtsfactoren. Vooral de relatie tussen het verzet en de regering verliep erg moeilijk in het naoorlogse België. “Of the three countries dealt with in these pages [France, Belgium, the Netherlands], Belgium showed the most outspoken conflict between the returning exiled government and local political forces claiming the inheritance of wartime resistance.”²⁷⁴

De oorzaak hiervan was fundamenteel: de overwinning van de geallieerden had de democratie hersteld en volgens de democratische principes zou men opnieuw een regering moeten verkiezen. Maar op korte termijn was dit onhaalbaar, waardoor men naar een overgangsregeling moest. Nu was de vraag natuurlijk of het vooroorlogse parlement nog legitimiteit kon claimen. De regering in ballingschap werd immers vaak nogal denigrerend afgeschilderd als een ‘emigrantencomit e’.

Anderzijds ontwikkelde het verzet zich ter plaatse tot een mogelijk alternatief. Zij hadden de vijand getrotseerd en hadden een stevige machtsbasis verworven door hun acties tijdens de bezetting. Bovendien hadden zij zich lange tijd voorbereid om een rol van betekenis te spelen tijdens het eindoffensief. Zij wilden na de oorlog daarvoor beloond worden.

De snelheid van de bevrijding, maakte echter dat het verzet amper de tijd had gekregen om een schot te lossen en enige rol van betekenis te spelen bij de geallieerde opmars. De militaire macht die verzetsorganisaties opgebouwd hadden,

²⁷³ L. WILS, “De naoorlog in historisch perspectief”, in: L. HUYSE, K. HOFLACK, eds. *De democratie heruitgevonden. Oud en nieuw in politiek België (1944-1950)*, Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 1995, pp. 14-15

²⁷⁴ P. LAGROU, *The Legacy of Nazi Occupation. Patriotic Memory and National Recovery in Western Europe, 1945-1965*, Cambridge, Cambridge University Press, 2000, p. 47.

kon dan ook slechts in kleinere mate omgezet worden in politieke legitimiteit. Het verzet had immers niet de tijd gekregen om een politieke organisatie op te zetten. Daarentegen had de regering, die begin september 1944 teruggekeerd was uit Londen, hierdoor betere vooruitzichten. Zij wilde haar gezag zo snel mogelijk herstellen. Bijgevolg moest de macht van het verzet geneutraliseerd worden. Een 'confrontatie' tussen verzet en overheid was dus onvermijdelijk.

Het herstellen van het gezag van de overheid verliep echter niet van een leien dakje. In de internationale beeldvorming werd België zelfs op dezelfde lijn gezet als toenmalige 'probleemgevallen' Italië en Griekenland. Deze dramatische berichten moeten echter gerelativeerd worden. "Wie zich baseert op de bewust tendentieuze berichtgeving van de opeenvolgende regeringen, vergist zich dus van verhaal. Het conflict tussen regering en verzet ging niet om een greep naar de macht of om een dreigende burgeroorlog."²⁷⁵ Volgens P. Lagrou draaide het conflict tussen de Belgische regering en het verzet om de demobilisatie van een leger oorlogsvrijwilligers, terwijl de oorlog nog volop aan de gang was en de Belgische bijdrage in de strijd tot dan toe verwaarloosbaar was gebleven.²⁷⁶

"Na enkele weken begon het officiële gezag zich min of meer te herstellen. De wraaklust, de gerechtvaardigde eisen voor bestraffing, de chaos van de bevrijdingstijd, de zwakke communicatiemogelijkheden en de aanslepende oorlog stelden overheden en administratie niettemin zwaar op de proef. Één of andere ongewone gebeurtenis die zich in die dagen voordeed, was dan ook gemakkelijk de aanleiding om hen opnieuw tot een speelbal van de gebeurtenissen te maken."²⁷⁷

De ontwapening van het verzet maakte dit duidelijk. "De regering-Pierlot stond, wat het militaire beleid betreft, voor een dubbele opdracht: zo snel mogelijk de Belgische bijdrage aan de geallieerde oorlogsvoering verhogen én nuttige opdrachten

²⁷⁵ P. LAGROU, "Verzet en naoorlogse politiek", in: L. HUYSE, K. HOFLACK, eds. *De democratie heruitgevonden. Oud en nieuw in politiek België (1944-1950)*, Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 1995, pp. 48-49.

²⁷⁶ P. LAGROU, "Verzet en naoorlogse politiek", in: L. HUYSE, K. HOFLACK, eds. *De democratie heruitgevonden. Oud en nieuw in politiek België (1944-1950)*, Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 1995, pp. 48-49.

²⁷⁷ F. SEBERECHTS, *Ieder zijn zwarte. Verzet, collaboratie en repressie*, Leuven/Gent, Davidsfonds/Perspectief Uitgaven, 1994, pp. 56-57

bedenken voor de tienduizenden gewapende burgers die ze zelf had gemobiliseerd en bovendien ook bezoldigde.”²⁷⁸ De regering en het HCNS wilden echter geen incorporatie van verzetseenheden als dusdanig, noch in het Belgische leger, noch in het geallieerde leger. Dit was in eerste plaats om de verzetsorganisaties geen autonome rol te gunnen in de laatste oorlogsfase. Op langere termijn zou dit de demobilisatie of incorporatie in het reguliere leger enkel bemoeilijken, oordeelde de regering.

Aangezien de directe oorlogsdreiging steeds meer afnam, kon er maar één oplossing gevonden worden om de stabiliteit van het land te waarborgen: er moest zo snel mogelijk overgegaan worden tot de ontwapening van zo'n 70.000-80.000 bewapende vrijwilligers in het land. De regering-Pierlot trachtte de weigerachtige houding van de verzetsorganisaties te *counteren* door de ontwapening van het verzet te compenseren met een zekere politieke medezeggenschap.²⁷⁹

Bij de kabinetswijziging eind september 1944, werd Fernand Demany als leider van het Onafhankelijkheidsfront, samen met twee communistische collega's opgenomen in de regering. Hierdoor kreeg 'het linkse verzet' ook 'een stem' in de regering van nationale eenheid.

De demobilisatie verliep echter helemaal niet zo gemakkelijk. Op 3 oktober 1944 verspreidde generaal Eisenhower, opperbevelhebber van de geallieerden, een dagorder waarin hij de verzetsbewegingen van ons land opriep de wapens neer te leggen. Een week later ontwapende het Geheim Leger. Andere verzetsgroepen konden zich daar ook in vinden, maar eisten een incorporatie van hun leden in het Belgisch leger of bij de geallieerden. Het Onafhankelijkheidsfront daarentegen was radicaal tegen de ontwapening.

Wanneer de Belgische regering zich voldoende gesteund voelde door de geallieerden, die konden ingrijpen als het nodig was, eiste ze op 13 november 1944

²⁷⁸ P. LAGROU, "Verzet en naoorlogse politiek", in: L. HUYSE, K. HOFACK, eds. *De democratie heruitgevonden. Oud en nieuw in politiek België (1944-1950)*, Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 1995, pp. 48-49.

²⁷⁹ R. VAN DOORSLAER, "Gebuikt verleden. De politieke nalatenschap van de Tweede Wereldoorlog in België, 1945-2000", in: G. DENECKERE, B. DE WEVER, eds. *Geschiedenis maken: liber amicorum Herman Balthazar*, Gent, Tijdsbeeld, 2003, p. 229.

van de verzetsorganisaties erg kordaat de inlevering van de wapens. De Kommunistische Partij ging hier niet mee akkoord en de drie communistische ministers verlieten de regering. De verontwaardiging bij vele verzetslieden, waaronder vooral leden van het OF, was groot en een aantal onlusten braken uit. De grote protestbetoging op 25 november in Brussel verwerd een schietpartij voor het parlamentsgebouw.²⁸⁰ Met de steun van de geallieerde troepen keerde de orde en rust terug in ons land. Daarmee was de demobilisatieproblematiek over haar hoogtepunt heen. De wapens werden echter nadien slechts met mondjesmaat ingeleverd.

Deze confrontatie tussen de regering en het verzet kan gezien worden als een mislukking voor beide partijen. Langs de ene kant werd hierdoor duidelijk dat de regering niet in staat was geweest om op een doordachte manier het verzet te integreren in de naoorlogse maatschappij, langs de andere kant boette het verzet verder aan politiek belang in. Vooral de communistische partij vergiste zich van strategie. “Zij maakte van de ontwapening van het verzet een breekpunt, terwijl de regering in zoveel andere dossiers tekortschoot, die de bevolking veel nauwer aan het hart lagen: de bevoorrading, de strijd tegen de zwarte markt, de bestraffing van de collaboratie.”²⁸¹

We zien dus dat de ordehandhaving niet zo'n eenvoudige opdracht was voor de regering in het naoorlogse België. De demobilisatieproblematiek, die in oktober-november 1945 duidelijk vorm kreeg, is een voorbeeld van hoe de regering moeite had met het verzet dat zich niet zomaar van haar legitieme macht wil laten ontdoen.

De vraag die ik me hier stel is op welke manier de katholieke opiniebladen 'het verzet' schetsen in deze context van naoorlogse ordehandhaving. Worden zij als 'elementen van wanorde' aanzien? Of heeft men begrip voor de eisen van de verzetsorganisaties?

²⁸⁰ P. LAGROU, “Herdenken en vergeten. De politieke verwerking van verzet en vervolging in België na 1945”, in: *Spiegel Historiael*, 29 (1994), 3-4, p. 116.

²⁸¹ P. LAGROU, “Verzet en naoorlogse politiek”, in: L. HUYSE, K. HOFACK, eds. *De democratie heruitgevonden. Oud en nieuw in politiek België (1944-1950)*, Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 1995, p. 51.

Ook na de demobilisatieproblematiek, die zich manifesteerde in het najaar van 1944, waren er nog incidenten waarin verzetsbewegingen een rol in speelden. De moeilijke integratie van bepaalde organisaties woog soms op de stabiliteit van het land. Welk beeld wordt hierover gevormd in de katholieke publieke opinie?

In een eerste onderdeel zal ik mij focussen op de gebeurtenissen die zich afspelen rond de demobilisatie in oktober-november 1944. Een tweede deel zal vanuit een algemener oogpunt vertrekken, waarin ik zal nagaan hoe periodieken berichten over activiteiten en incidenten waarbij het verzet betrokken was in het naoorlogse België. Ten slotte trek ik een korte conclusie met betrekking tot deze thematiek.

1. Demobilisatie van het verzet (oktober-november 1944)

1.1. Gazet van Antwerpen

Negen dagen na het 'dagorder' van generaal Eisenhower, opperbevelhebber van de geallieerden, waarin hij de verzetsgroepen oproep de wapens neer te leggen, publiceert *Gazet van Antwerpen* de aankondiging van het Geheim Leger tot demobilisatie. Het artikel omvat de volledige proclamatie van luitenant-generaal Pire tot zijn troepen.

Hierdoor krijgt de lezer onmiddellijk het beeld van het Geheim Leger als een erg gedisciplineerd en goed gestructureerde organisatie. De tekst van de luitenant-generaal is op zich erg plechtig en statig. In feite is de tekst een laatste order tot zijn manschappen, waarin hij de activiteiten van zijn groepering nog eens honoreert, maar in eerste plaats oproept tot demobilisatie: "ik vraag u een laatste maal ['een laatste order'], al uw krachten in te spannen voor de belangen van het vaderland. Leve de Koning! Leve België!"²⁸²

Het contrast met de berichtgeving over de reactie aan de linkerkant met betrekking tot de demobilisatieproblematiek is vrij groot. "Communistische agitatie rond den weerstand", titelt de krant, wanneer communisten protesteren tegen aanplakbrieven met bevel tot demobilisatie. "Deze aanplakbrieven hebben een zeer onvoorzien gevolg gehad",²⁸³ schrijft de auteur van het artikel, duidend op de protesten van de vertegenwoordigers van het verzet in de regering.

Door het woord "onvoorzien" te gebruiken, krijgt de lezer de indruk dat hun reactie toch wel enigszins 'misplaatst' genoemd kan worden. Deze ondertoon wordt nog duidelijker doordat *Gazet van Antwerpen* verwijst naar het feit dat de communisten zélf in de regering zaten, en dus zélf deze maatregel meebeslisten. Communisten worden gepercipieerd als herrieschoppers, die enkel bezig zijn om hun eigen politieke macht uit te breiden en inconsequent zijn.

²⁸² "Het Geheim Leger demobiliseert! Proclamatie van Luitenant Generaal Pire tot zijn troepen", in: *Gazet van Antwerpen*, 12 oktober 1944, p. 1/2.

²⁸³ "Communistische agitatie rond den weerstand", in: *Gazet van Antwerpen*, 15 november 1944, p. 1/2.

Op 20 november publiceert de krant een artikel waarin het volgende geschreven wordt: “Terwijl de drie ontslagnemende Ministers braafjes beloofden aan Geraal-Majoor Erskine, dat er zal ontwapend worden en dat alle botsingen en wanordelijkheden zullen worden vermeden, kondigen hun trawanten met grooten « tam-tam » grootsche en daverende betoogingen aan... die er zullen toe bijdragen rust en orde te scheppen in ons land!”²⁸⁴

De lezer krijgt de indruk dat de drie communistische ministers, die de weerstandgroepen vertegenwoordigden in de regering, erg onbetrouwbaar zijn. Verder in het artikel wordt het gedrag van de communisten “kinderachtig” genoemd. Bovendien associeert de krant de communistische ‘agitatie’ steeds met politieke strategieën en complottheorieën. “M. Pierlot heeft hun een veelzeggenden kaakslag gegeven, waardoor het masker viel en de ware doeleinden van de communistische agitatie in volle daglicht werden gesteld.”²⁸⁵ Dergelijk taalgebruik moet de lezer aanzetten tot wantrouwen tegenover de communisten.

Een dag later schrijft de krant het volgende:

“We ontvangen van de meeste weerstandsgroeperingen proclamaties, die aan de leden werden gezonden, om tot volledige ontwapening over te gaan. Ze komen van die groepen, die werkelijk hebben gevochten tegen den vijand zonder politieke bijbedoelingen, enkel en alleen om ons volk weer vrij te maken en aan het land zijn eigen bestuur te geven.

Aan den anderen kant is maar één blad in gansch de Belgische pers, dat onophoudend propageert tegen de ontwapening, dat betoogingen en meetings aankondigt tegen de beslissing van de Regeering en tegen den uitdrukkelijken wil van de geallieerde overheden.”²⁸⁶

De krant stelt de communistische houding met betrekking tot de ontwapening, voor als die van een ‘tegendraadse koppigaard’, zonder verantwoordelijkheidszin. Men

²⁸⁴ “De Politieke toestand in het land”, in: *Gazet van Antwerpen*, 20 november 1944, p. 1/2.

²⁸⁵ “De Politieke toestand in het land”, in: *Gazet van Antwerpen*, 20 november 1944, p. 1/2.

²⁸⁶ “Rond de ontwapening en de Kommunistische agitatie”, in: *Gazet van Antwerpen*, 21 november 1944, p. 1/2.

verwijst daarbij naar het communistisch blad *De Roode Vaan*, dat volgens de redactie van *Gazet van Antwerpen* als enige die tegendraadse houding proclameert. Bovendien geeft men impliciet aan dat de échte weerstanders niet in de communistische groepen terug te vinden zijn. De communisten worden voorgesteld als misleiders, waarbij zelfs de vergelijking gemaakt wordt met het fascisme van Rex. Hun standpunt wordt ten slotte in diskrediet gebracht, door te verwijzen naar de Britse kranten die de eis van de regering steunen.

Op maandag 27 november bericht *Gazet van Antwerpen* over de betoging die zaterdag 25 november 1944 plaats had gevonden. “Ernstige incidenten vielen voor tijdens de nationale betoging die Zaterdag namiddag te Brussel georganiseerd werd door het Onafhankelijkheidsfront, de communistische Partij, het Syndicale strijdcomité en het Middenstandsfront.”²⁸⁷

De organisatie van de betoging op zich, is natuurlijk koren op de molen van de redactie, die de communisten maar al te graag afspiegelt als herrieschoppers. De titel -“Communistische betoogingen te Brussel: 4 doden - 25 gewonden”- is dan ook niet lukraak gekozen, maar eveneens een verwijzing daarnaar.

Na het beschrijven van de gebeurtenissen tijdens de manifestatie, wordt, nog steeds in hetzelfde artikel, vooral de standvastige houding van de regering benadrukt: “Niets kan de Regeering aan het wankelen brengen”.²⁸⁸ Door onmiddellijk de rechtlijnigheid van de regering te benadrukken, kiest de krant impliciet de kant van de regering. De opbouw van dit artikel reflecteert de houding van de krant tegenover de kwestie.

Het beeld van de communisten als oproerkraaiers, die hun wapens niet willen inleveren, wordt nog versterkt. Amper vier dagen na de nationale betoging titelt *Gazet van Antwerpen*: “De kommunisten willen staken. Een kaakslag aan de geallieerden. Ongeveer de helft der wapen werden ingeleverd. Alle betoogingen verboden.”

²⁸⁷ “Communistische betoogingen te Brussel. 4 doden - 25 gewonden”, in: *Gazet van Antwerpen*, 27 november 1944, p. 1/2.

²⁸⁸ “Communistische betoogingen te Brussel. 4 doden - 25 gewonden”, in: *Gazet van Antwerpen*, 27 november 1944, p. 1/2.

De toestand met betrekking tot de demobilisatie wordt geëvalueerd: “De Weerstand beschikte over 49.000 wapens. Van deze werden er slechts 27.000 ingeleverd. De gezonde elementen van de Weerstand gehoorzaamden volledig aan het bevel van de regering en van de geallieerden.”²⁸⁹

De communisten worden verantwoordelijk gesteld voor het mislukken van een snelle ontwapening. Opnieuw stelt men de verzetslieden die reeds ontwapenden voor als ‘échte verzetslieden’, wat onmiddellijk het tegendeel insinueert voor wat de communistische groeperingen betreft.

1.2. La Libre Belgique

Op 3 oktober publiceert de krant het dagorder van generaal Eisenhower, dat de verzetsbewegingen oproept hun wapens neer te leggen.²⁹⁰ Twee dagen later verschijnt een communiqué van het Onafhankelijkheidsfront in *La Libre Belgique*, waarin men duidelijk maakt dat het werk der verzetsbewegingen nog niet voltooid is en de mobilisatie noodzakelijk blijft.²⁹¹ Een week later krijgen de lezers delen te lezen die uit de proclamatie van luitenant-generaal Pire van het Geheim Leger afkomstig zijn en betrekking hebben tot de demobilisatie.²⁹²

Aanvankelijk spreekt de redactie van *La Libre Belgique* zich niet echt uit vóór, dan wel tegen een snelle demobilisatie van de verzetsgroepen. De berichtgeving beperkt zich tot het publiceren van orders van enkele hoofdrolspelers. Er wordt geen eigen commentaar aan toegevoegd.

Zo wordt ook een verklaring van minister Demany weergegeven, waarin deze zich erg positief opstelt tegenover de rol die het verzet -en dan vooral het Onafhankelijkheidsfront- speelt in ‘s lands ordehandhaving. Zo haalt F. Demany -op

²⁸⁹ “De kommunisten willen staken”, in: *Gazet van Antwerpen*, 29 november 1944, p. 1/2.

²⁹⁰ “Un ordre du jour du général Eisenhower aux groupes de résistance. La remise des armes”, in: *La Libre Belgique*, 3 oktober 1944, p. 1/2.

²⁹¹ “La démobilisation des forces de la résistance. Un communiqué du Front de l’Indépendance”, in: *La Libre Belgique*, 5 oktober 1944, p. 1/2.

²⁹² “La démobilisation des groupes de résistance. Une proclamation du Lieutenant Général Pire”, in: *La Libre Belgique*, 12 oktober 1944, p. 1/2.

dat moment als regeringslid- aan, dat het OF een rol speelde bij ordehandhaving in stations, gevangenissen, voedselbedeling enz...²⁹³

Hier reageert de krant wel uitdrukkelijk op door de volgende dag een artikel op de voorpagina te plaatsen met de ondertitel: "Ce que M. Demany n'a pas dit". Daarin bekritiseert de redactie het feit dat de Minister zonder Portefeuille de activiteiten van het OF in het naoorlogse België veel te rooskleurig voorstelt. "M. Demany notamment ne nous a pas dit mot des actes arbitraires et illégaux qui continuent à être commis par les groupes de résistance dans différentes régions du pays."²⁹⁴

De visie van de krant wordt nu ook nadrukkelijk weergegeven in het artikel: "En attendant, nous demandons une fois de plus: Que la gendarmerie, la police et la Sûreté soient réorganisés de façon à pouvoir satisfaire à toutes les tâches qui leur incombent; Que les milices soient désarmées conformément à l'ordre du jour du général Eisenhower. Et répétons aussi une fois de plus que la place des jeunes gens qui veulent réellement servir la Patrie est au combat contre l'ennemi. La seule résistance qui compte vraiment est la résistance contre l'ennemi."²⁹⁵

Hieruit blijkt bovendien het misprijzen van verzetsgroepen die zich na de oorlog bezighouden met de 'interne vijanden' te bekampen, waarmee men de collaborateurs bedoelt. Het enige échte verzet dat telt, is het verzet tegen de vijand. En die vijand is nog steeds nazi-Duitsland.

Wanneer de regering in november volmondig de demobilisatie eiste, schrijft *La Libre Belgique* over de dubbelzinnige positie die de communisten innemen. Door zich hevig te verzetten tegen de beslissing van de regering, terwijl men er zelf deel van uitmaakte, lijkt het duidelijk voor *La Libre Belgique* dat hier een communistisch *manoeuvre* achter schuilgaat. In het artikel schrijft men zelf over 'een complot': "Le complot se trouve plutôt du côté du parti communiste, le seul qui recoure à des manoeuvres de cette espèce, le seul qui prétende maintenir dans le pays des

²⁹³ "Le gouvernement et les Forces de la Résistance. Une déclaration de M. Demany", in: *La Libre Belgique*, 26 oktober 1944, pp. 1 en 2/2.

²⁹⁴ "La question des groupes de résistance. Ce que M. Demany n'a pas dit", in: *La Libre Belgique*, 27 oktober 1944, p. 1/2.

²⁹⁵ "La question des groupes de résistance. Ce que M. Demany n'a pas dit", in: *La Libre Belgique*, 27 oktober 1944, p. 1/2.

formations armées (à l'exemple des Etats de dicature) et appuyer son action sur de pareilles formations."²⁹⁶

Wanneer er meer en meer onlusten uitbreken als gevolg van de meningsverschillen tussen de regering en de communisten, krijgen de artikels een meer uitgesproken anticommunistisch tintje. Het Onafhankelijkheidsfront wordt voorgesteld als een losgeslagen trein, niet meer zo eenvoudig te besturen door de regering. De onwettelijkheid van bepaalde daden wordt vaak goed in de verf gezet: "en violation des règles de l'état de siège, le F.I. manifeste et tient meeting".²⁹⁷ Het beeld wordt geschetst van een erg gevaarlijke situatie, waarin de ordediensten niet in staat blijken om de weerspannige manifestanten een halt toe te roepen. De grote schuldigen vindt men bij de communisten en het Onafhankelijkheidsfront.

Na de nationale betoging op 25 november is het discours niet anders. De communisten worden als verantwoordelijken aangeduid. In hetzelfde artikel doet men een oproep aan de "véritables forces de la Résistance". Impliciet wordt hierdoor duidelijk gemaakt dat diegenen die manifesteren tegen de demobilisatie-eis, géén ware weerstanders zijn.

1.3. La Métropole

In *La Métropole* ziet men de noodzaak in van een uitdovende activiteit van het verzet. "La nécessité d'obéir" is de ondertitel van een artikel dat begin oktober verschijnt, waarin de visie op de ordehandhaving duidelijk uiteengezet wordt.

De auteur klaagt in feite de toestand aan waarin de verzetsgroeperingen zich na de oorlog in bevinden. "Mais dans l'ardeur de l'action, dans l'enthousiasme du succès, dans d'ivresse de la libération enfin reconquise, ces mêmes organisations, qui si bien méritèrent de la patrie, se sont laissé, aveuglement et avec facilité trop grande, envahir par une multitude de prébendiers, d'aventuriers, qui recevaient aussitôt

²⁹⁶ "Le désarmement des groupes de résistance", in: *La Libre Belgique*, 16-17 november 1944, p. 1/4.

²⁹⁷ "En violation des règles de l'état de siège, le F.I. manifeste et tient meeting", in: *La Libre Belgique*, 18 november 1944, p. 1/2.

brassards, signes distinctifs de l'Armée Blanche, armes et munitions, et clamaient à qui voulait bien les entendre, qu'ils n'avaient jamais cessé d'appartenir au magnifique déploiement des soldats de l'intérieur.

Les vrais maquisards eux-mêmes sont dégoutés de cette situation et réclament l'épuration urgente de leurs propres rangs.²⁹⁸

Dit citaat maakt duidelijk dat de redactie de wantoestanden in de verschillende verzetsorganisaties afkeurt. Dat blijkt ook door te verwijzen naar het standpunt van de échte verzetsstrijders die "gedegouteerd" zijn door de toestand. Het wapenbezit bij deze groepen van 'avonturiers' en 'valse' verzetslui wordt dan ook aanzien als een potentieel gevaar voor de orde en rechtvaardigheid in het land.

De krant stelt zich dan ook goedkeurend op tegenover de vraag tot demobilisatie van generaal Eisenhower. "C'est pourquoi on ne peut asses approuver le sage conseil que vient de donner le général Eisenhower dans son récent ordre du jour adressé aux groupes de résistance belges."²⁹⁹

Een dag later publiceert de krant een klein artikeltje over de proclamatie van luitenant-generaal Pire die zijn troepen aanspoort om gevolg te geven aan het dagorder van Eisenhower. Dat de krant dit een zeer goede zaak vindt, blijkt wel uit de laatste zin: "Il a terminé en conviant une dernière fois ses hommes à diriger tous leurs efforts pour le bien du pays."³⁰⁰

Na de onlusten in eind november titelt *La Métropole* een artikel als volgt: "Bagarres rue de la Loi à Bruxelles: Elles sont provoquées par des manifestants armés". Uit het discours blijkt al snel dat de krant zich achter de regering schaaft. "Tout en déplorant le résultat de cette échauffourée, on ne peut que féliciter les gardiens de l'ordre de leur sangfroid et de leur vigueur, et le chef du gouvernement de sa fermeté. Il faut

²⁹⁸ "Les groupements de résistance. La nécessité d'obéir", in: *La Métropole*, 11 oktober 1944, pp. 1 en 2/2.

²⁹⁹ "Les groupements de résistance. La nécessité d'obéir", in: *La Métropole*, 11 oktober 1944, pp. 1 en 2/2.

³⁰⁰ "Proclamation du Lieutenant Général Pire à ses troupes, à l'occasion de la démobilisation de l'A.S.", in: *La Métropole*, 12 oktober 1944, p. 2/2.

que force reste à l'autorité légale, et que l'on coupe court à ces tentatives d'insurrection qui vont à l'encontre à la fois de la loi et de la quiétude du pays.”³⁰¹

De ingreep van de ordediensten is volgens de redactie van de Franstalige krant volledig gerechtvaardigd. Geweld mag enkel een middel van de legale autoriteit zijn. De manifestatie wordt afgedaan als een onwettelijke rebellie, die tegen de wetten van het land ingaat.

1.4. De Nieuwe Standaard

Wanneer de eerste naoorlogse editie van De Nieuwe Standaard verschijnt, bevindt de demobilisatieproblematiek zich reeds in een vergevorderde fase. “De beslissing van de Regeering om over te gaan [...] tot demobiliseering [...] heeft in sommige middens een plotse en geweldige reactie teweeggebracht en wel namelijk bij de communisten.”³⁰²

Uit de berichtgeving blijkt een zekere verontwaardiging ten aanzien van deze reactie. Men haalt namelijk ook aan dat de communisten zélf in de regering zaten toen het besluit genomen werd.

Één dag later omschrijft de krant de demobilisatieproblematiek als een ‘storm’ die door het land gaat, waarbij de communisten en het Onafhankelijkheidsfront als verantwoordelijken aangeduid worden. “Op dit oogenblik wordt door de communistische partij en het Onafhankelijkheidsfront een hevige actie ingezet tegen de nieuwe maatregelen.”³⁰³ Door ‘weerstand’ steevast tussen aanhalingstekens te plaatsen, doet men de perceptie ontstaan dat deze voornoemde groepen, die protesteren tegen de geplande demobilisatie, niet onder de noemer van het ‘échte verzet’ passen.

³⁰¹ “Bagarres rue de la Loi à Bruxelles. Elles sont provoquées par des manifestant sarmés.”, in: *La Métropole*, 28 november 1944, p. 1/2.

³⁰² “Herrie rond den Weerstand”, in: *De Nieuwe Standaard*, 15 november 1944, pp. 1 en 2/2.

³⁰³ “Storm rond den « Weerstand » niet geluwd”, in: *De Nieuwe Standaard*, 16 november 1944, p. 2/2.

Het standpunt van regering-Pierlot met betrekking tot de demobilisatie wordt steeds in de context geplaatst van de geallieerde militaire bekommernissen. De redactie verwijst naar het feit dat generaal Eisenhower en generaal-majoor Erskine de eis tot ontwapening al geuit hadden. Dit heeft natuurlijk een legitimerend effect. Aan de andere kant wordt de 'tegenstem' van de communisten en leden van sommige weerstandsorganisaties geïsoleerd. Dit door voortdurend de legitimiteit van deze groepen 'verzetslieden' in vraag te stellen: "Voor dit soort « weerstand » zorgen thans de « Roode Vaan » en haar communistische vrienden, die de gewapende milities in 't vooruitzicht van zekere hunner verdachte plannen niet kunnen ontberen."³⁰⁴

Men stelt met andere woorden, dat deze verzetsgroepen niet als eervolle vormen van verzet gedefinieerd moeten worden (cfr. 'dit soort « weerstand »'), aangezien zij enkel een eigen politieke agenda nastreven. "Echte verzetsorganisaties weten dat hun taak erop zit, en leggen zich neer bij de ontwapeningseis van de regering en de geallieerden". Dat is althans de onderliggende boodschap die De Nieuwe Standaard aan haar lezers meegeeft. Bovendien insinueert men dat de communisten gevaarlijke plannen beramen (cfr. 'hunner verdachte plannen'), die de maatschappij schade zouden kunnen berokkenen. Dit is een nadrukkelijk beeld van angst en chaos dat de lezer tot nadenken moet stemmen.

De eisen van de communistische vertegenwoordigers om de demobilisatie niet uit te voeren en de weerstandsformaties collectief in het leger op te nemen, worden omschreven als een listige manier om hun macht te behouden. Men gebruikt hiervoor zelfs het beeld van het 'paard van Troye: "dhr Pierlot heeft blijkbaar zijn armen niet opengespreid voor dit paard van Troye".³⁰⁵

Het beeld van de strijd tussen 'de regering, door velen gesteund', en 'de geïsoleerde communistische eis', wordt nog versterkt door het volgende artikel. De titel, "Het geallieerde opperbevel steunt de Regereering", zorgt voor een zekere legitimiteit uitgaande van de demobilisatie-eis, aangezien die gesteund wordt door de geallieerden. De ondertitel van datzelfde artikel, "De communistische agitatie gaat

³⁰⁴ "Weerstand. Vijf dagen geschiedenis", in: *De Nieuwe Standaard*, 17 november 1944, pp. 1 en 2/2.

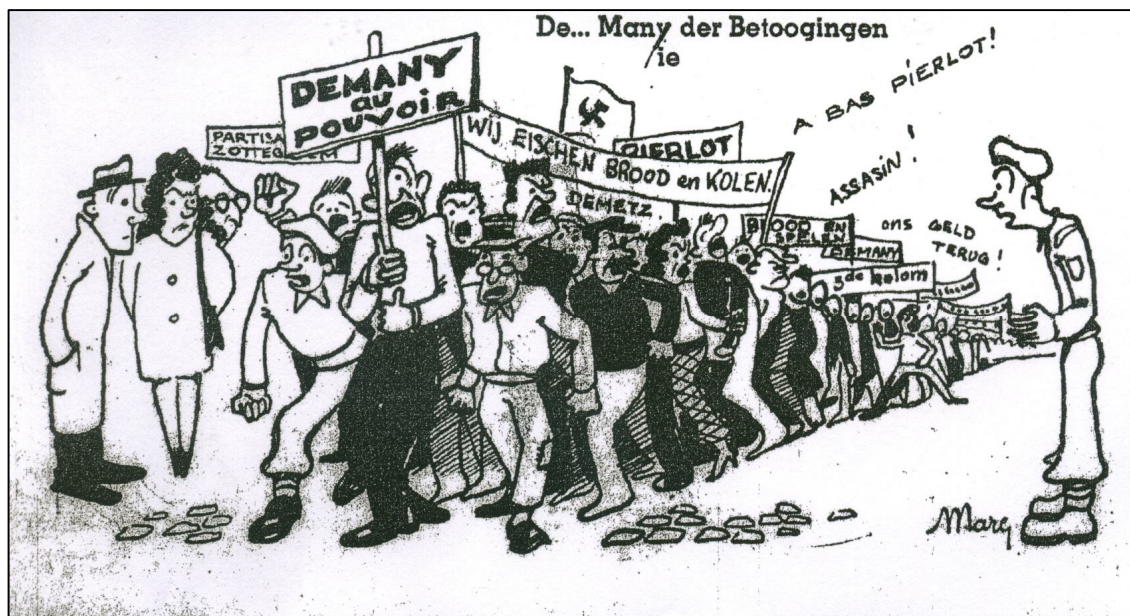
³⁰⁵ "Weerstand. Vijf dagen geschiedenis", in: *De Nieuwe Standaard*, 17 november 1944, pp. 1 en 2/2.

door”, geeft een idee over de positie van de tegenstanders. Het gebruik van het woord ‘agitatie’ geeft een eerder negatieve bijklank aan het standpunt van de communisten.³⁰⁶

In de berichtgeving over de betoging van 25 november, wordt de verantwoordelijkheid voor de onlusten volledig bij de communisten gelegd. Men verwijst in het artikel veelvuldig naar de wapens die de manifestanten bij zich hadden én gebruikten. Hierdoor wordt duidelijk een beeld van gevaar opgeroepen.

De redactie van De Nieuwe Standaard noemt de gebeurtenis een “stoet der tegenstrijdigheden”:

“Vele spandoeken hebben ons op tegenstrijdigheden attent gemaakt. Zoo lazen wij o.a. « Travaillons pour la victoire » (maar zij die het droegen werkten niet, zij betoogden), « A bas la 5ième colonne » (er bestaat geen grootere kennis dan zelfkennis), « Demany au pouvoir » (hij is vrijwillig weggegaan), « Nous voulons du charbon » (dit spandoek werd gedragen door vertegenwoordigers uit de Borinage).”³⁰⁷

De hierboven geschetste tegenstrijdigheden worden in een bijhorende cartoon uitgebeeld. Let vooral op de woordspeling: “De...Many/ie der Betoogingen”. (Uit: *De Nieuwe Standaard*, 28 november 1944, p. 1/2.)

³⁰⁶ “Het geallieerde opperbevel steunt de Regeering”, in: *De Nieuwe Standaard*, 19-20 november 1944, p. 1/4.

³⁰⁷ “Communistische Opruiing in de Hoofdstad”, in: *De Nieuwe Standaard*, 28 november 1944, p. 1/2.

De legitimiteit van de betoging in het bijzonder en van het standpunt van de betogers in het algemeen, worden met andere woorden volledig ondergraven. Volgens de krant zijn de manifestanten niet echt bezig met de toekomst van het land. De boodschap is dat chaos het land niet vooruit helpt, wel integendeel. Enkel door terug aan het werk te gaan, kan er beterschap komen.

Ten slotte haalt men de berichten aan die het Onafhankelijkheidsfront rondstrooit omtrent de gebeurtenis. Ondere andere wordt het beeld gecreëerd dat die erg veel overdrijvingen bevatten met betrekking tot het aantal doden en gewonden. “Door strooibriefjes en plakbrieven werd door het O.F. de bevolking aangemaand Woensdag 29 november te beschouwen als « Nationale rouwdag ». Het O.F. neemt aan dat het wat vlug van stapel is gelopen en dat het zal gaan om een « protestdag » waartoe gansch het land opgeroepen wordt.”³⁰⁸

Communisten en het Onafhankelijkheidsfront worden als ‘bedriegers’ voorgesteld, die elke aangelegenheid aangrijpen om via alle (waaronder dus ook minder ‘correcte’) middelen hun politieke plan uit te voeren.

1.5. Het Volk

Het Volk kon pas eind december 1944 opnieuw kranten uitbrengen, waardoor geen artikels over de problematiek, die in oktober en november 1944 de Belgische maatschappij beheerste, verschenen.

1.6. De Gids op Maatschappelijk Gebied

In het eerste naoorlogse politiek overzicht, spreekt men zich niet uit over de demobilisatieproblematiek. De kwestie die het meest aandacht opeist, is de Koningskwestie. Daarover echter meer in een later hoofdstuk.

³⁰⁸ “Het relaas van de feiten volgens het Onafhankelijkheidsfront”, in: *De Nieuwe Standaard*, 28 november 1944, p. 2/2.

1.7. De Vlaamse Linie

Net zoals bij Het Volk en De Gids zijn er, wegens de laattijdige verschijningsdatum, in dit weekblad geen artikels terug te vinden over deze specifieke situatie in de herfst van 1944.

2. Orde en rust

2.1. Gazet van Antwerpen

Naast de berichtgeving over de demobilisatieproblematiek die zich in het najaar 1944 voordeed op politiek toneel, verschijnen er in *Gazet van Antwerpen* artikels over naoorlogse wanordelijkheden in het land, waarbij het verzet betrokken was.

Een eerste voorbeeld vinden we terug in de krant van 3 oktober 1944. Daarin maakt men melding van misdadige praktijken van bepaalde leden van de weerstand tegenover de bevolking: “Onderweg werd hem de boter brutaalweg afgenomen, aldus verklaart hij door leden van de weerstandsgroeperingen. Hij heeft zulks niet zoo gemakkelijk laten begaan. Hij heeft gezegd en terecht, dat zij hem een “papier” moesten laten zien waardoor de burgemeester hun de toelating gaf deze en soortgelijke waren in beslag te nemen. Niets mocht helpen en weg waren de mannen met boter.”³⁰⁹

Uit het artikel spreekt een aanklacht tegen de wetteloosheid waarbinnen dergelijke zaken zich afspelen. De redactie van de krant roept de overheid dringend op om op te treden tegen deze “brutaliteiten”. De feiten worden enigszins dramatischer gemaakt door het slachtoffer als volgt te omschrijven: “een oude man, bibberend van ontroering en met de tranen in de oogen”. Voorts herinnert men de lezer aan de “zwarte tijden”, waarin dezelfde praktijken van onrechtmatige toe-eigening van goederen gehanteerd werden, waardoor men de indruk doet ontstaan dat de “witte periode” in feite niet veel beter is dan de “zwarte”. Het verzet wordt duidelijk omschreven als ‘dader’.

Een soortgelijk artikel vinden we terug in de krant van 11 januari 1945. “Een verzetsgroep om zijn plunderingsactie gestraft”,³¹⁰ titelt *Gazet van Antwerpen*.

³⁰⁹ “Wij teekenen heftig protest aan!”, in: *Gazet van Antwerpen*, 4 oktober 1944, p. 1/2.

³¹⁰ “Een verzetsgroep om zijn plunderingsactie gestraft”, in: *Gazet van Antwerpen*, 11 januari 1945, p. 1/2.

Een verzetsgroepering die vaak aan bod komt in deze context, is het Onafhankelijkheidsfront. Deze communistische organisatie wordt aanzien als een element van wanorde die het gezag van de overheid ondermijnt. Dikwijls zijn de artikels in verband te brengen met wapenbezit, of met het plegen van geweld.

Zo meldt de krant begin december 1944 de ontdekking van een munitiedepot van het Onafhankelijkheidsfront. “Een afdeling van de rijkswachtbrigade van Charleroi werd er dan ook naartoe gezonden om een grondige huiszoeking te doen. De uitslag was verbazend: onder een hoop stroo werden aanzienlijke hoeveelheden wapens en munitie gevonden die in beslag konden genomen worden.”³¹¹

Men klaagt in het artikel de onwettelijkheid aan waarin deze organisatie blijft opereren en vraagt de overheid uitdrukkelijk om in te grijpen. Bovendien roept men een gevoel van angst op rond deze situatie, door te insinueren dat het Onafhankelijkheidsfront op grote wanorde aanstuurt door de wapens te willen behouden. Men maakt zelf gewag van een communistisch complot: “We moeten de werkelijkheid durven voor oogen te zien en de communistische actie in Griekenland als een sprekend voorbeeld houden van wat « onze » communisten hier van plan zijn.”³¹²

Het ontdekken van dergelijke wapendepots is een thematiek die nog enkele malen terugkeert in de berichtgeving over het Onafhankelijkheidsfront.³¹³ Het beeld dat de krant in de betreffende artikels schetst is er één van onveiligheid en onwettelijkheid.

Wanneer er in het najaar 1945 een aanslag (met een handgranaat) plaatsvindt tégen een lid van het Onafhankelijkheidsfront, wordt op een heel ‘andere’ manier geschreven over het ‘onveilige wapenbezit’, dan wanneer het OF of de communisten zich aan de daderzijde bevinden. Zonder me evenwel uit te kunnen spreken of de feiten objectief weergegeven zijn, is het opvallend dat men hier uitdrukkelijk vermeld

³¹¹ “Hoe zal het bezit van wapens nu gestraft worden?”, in: *Gazet van Antwerpen*, 11 december 1944, p. 1/2.

³¹² “Hoe zal het bezit van wapens nu gestraft worden?”, in: *Gazet van Antwerpen*, 11 december 1944, p. 1/2.

³¹³ “Wapens ontdekt op een Vergaderplaats van het Onafhankelijkheidsfront”, in: *Gazet van Antwerpen*, 17-18 augustus 1946, p. 2/8; “Het wapen-depot te Sint-Niklaas”, in: *Gazet van Antwerpen*, 24 september 1947, p. 1/8.

dat het niet op een aanslag van politieke aard, maar eerder om een persoonlijke kwestie gaat. “Hoogstwaarschijnlijk is deze aanslag niet van politieke aard, maar zou het hier om een persoonlijke kwestie gelden.”³¹⁴ Het beeld van ‘wapenbezit met politieke doeleinden’, blijft op die manier ‘gemonopoliseerd’ door de communisten en het OF.

Het revolutionaire karakter van het Onafhankelijkheidsfront wordt ook steeds opnieuw benadrukt. “Ze hadden de gemoederen weer eens zoo opgezweept dat na de vergadering een groep « helden » overal de ruiten, waar een foto van de Koning was tentoongesteld, uitgooiden. Het wordt tijd dat er tegen die kerels eens hardhandig door het gerecht wordt opgetreden.”³¹⁵ Het ironiserend taalgebruik maakt duidelijk dat deze ‘verzetslieden’ helemaal niets meer te maken hebben met de eigenlijke situering van het verzet tijdens de bezetting. Ook de ietwat cynische titel van het artikel “weer de verdedigers van de vrijheid”, maakt duidelijk dat volgens de krant deze verzetsgroep het begrip ‘vrijheidsstrijders’ misbruiken. Zij worden als ‘valse’ weerstanders gepercipieerd.

2.2. La Libre Belgique

“Les Forces de la Résistance occupent une usine!”, bloklettert La Libre Belgique wanneer verzetslieden van het Onafhankelijkheidsfront in Houdeng-Aimeries een chemische fabriek bezetten en een vordering eisen omwille van hun dubieuze houding tijdens de oorlog. De auteur van het artikel trekt de ‘basisredenen’ waarop de ‘manifestatie’ zich beroept niet in twijfel, maar reageert erg afkeurend tegenover de manier waarop deze verzetslieden tewerk gaan.

“[...] ils est, en tous cas, inadmissible que des organismes de résistance se mettent à occuper les usines. Le Gouvernement tolérerait-il pareille manifestation d’anarchie? Les forces de la Résistance ont été organisées contre les Allemands. C’est de là qu’elles tiennent leur beau nom. Mais voici qu’elles se laissent singulièrement dévier de leur tâche véritable.”³¹⁶

³¹⁴ “Aanslag op een lid van het O.F.”, in: *Gazet van Antwerpen*, 20-21 oktober 1944, p. 3/8.

³¹⁵ “Weer de verdedigers van de vrijheid”, in: *Gazet van Antwerpen*, 5 november 1945, p. 7/8.

³¹⁶ “Les Forces de la Résistance occupent une usine!”, in: *La Libre Belgique*, 25 oktober 1944, p. 1/2.

Hun handelswijze wordt totaal onwettelijk aanzien en bestempeld als een uiting van anarchie. Hierdoor creëert men een sfeer van chaos rond het Onafhankelijkheidsfront waar men best behoedzaam voor is. Er wordt een oproep gedaan aan de overheid om op te treden tegen deze excessen. Bovendien zorgen deze gebeurtenissen voor een erg pejoratieve bijklink rond het verzet. De strijd tegen de Duitse bezetter, was de enige échte vorm van verzet. Dat is althans de boodschap die hier wordt meegegeven.

Net zoals in Gazet van Antwerpen zijn er heel wat artikels terug te vinden, die het wapenbezit bij verzetsorganisaties bekritisieren. Wanneer men verslag uitbrengt over een explosie met vele gewonden in een lokaal van de Partizanen, is het standpunt van de krant kort te formuleren als 'boontje komt om zijn loontje'.

"[...] pourquoi donc ces résistants n'ont-ils pas remis ces munitions aux autorités, comme ils en avaient reçu l'ordre? S'il l'avaient fait, l'accident nes e fût pas produit."³¹⁷

Het Onafhankelijkheidsfront moet het vaak ontgelden en wordt beschreven als prediker van revolutie. "Il [Front de l'Indépendance] vient aussi de se prononcer, contre l'ordre établi, pour la révolution."³¹⁸ Volgens de redactie van deze katholieke krant kan men het doen en laten van het OF aanzien als een *manoeuvre* om onze 'democratische instellingen' te blokkeren. Er wordy dus bij de lezer angst opgeroepen rond mogelijke doemscenario's voortkomend uit de acties van het OF.

2.3. La Métropole

In een opiniestuk van de Franstalige katholieke krant La Métropole, wordt de confrontatie tussen de overheid en het verzet op volgende manier omschreven: "l'ordre contre le désordre". De ordediensten worden voorgesteld als de enige wettelijke handhaver van orde in de maatschappij: "La gendarmerie a fait montre à la

³¹⁷ "Une explosion dans un local de Partisans armés", in: *La Libre Belgique*, 3-4 december 1944, p. 1/2.

³¹⁸ "Quand le F.I. prêche la révolution", in: *La Libre Belgique*, 27 juni 1945, p. 2/4.

fois de force dans la défense de la légalité, de souplesse et de modération dans la manoeuvre.”³¹⁹ Weerstandsbewegingen die blijven vasthouden aan hun bewapende status, zijn daarentegen de oorzaak van wanorde en chaos in de naoorlogse situatie. Dat beeld wordt althans opgehangen door de redactie van La Métropole.

2.4. De Nieuwe Standaard

In een artikel dat de politieke problemen met betrekking tot de Koningskwestie behandelt, worden de katholieken voorgesteld als “krachtige verdedigers van orde en wet”. Volgens hen mag er in geen geval toegegeven worden aan de ‘methode van de wanorde’. “Zij [de liberalen] bevestigen inderdaad dat de terugkeer van den Koning oorzaak van wanorde in het land zou worden. Zij hebben echter vergeten dat de eensgezindheid van de leiders en de troepen in de katholieke kringen een stevig plechtanker is in de algemeene verwarring, -orde en wettelijkheid worden er vooropgesteld.”³²⁰

Langs de andere zijde zoekt men de verantwoordelijken voor heel wat naoorlogse incidenten bij de communistische beweging. Ook wanneer de Ijzertoren in maart 1946 gedynamiteerd wordt, denkt men onmiddellijk aan het OF als een potentiële dader. Men komt daar echter op terug: “Wij hebben gemeld dat er te Diksmuide een huiszoeking op groote schaal werd gehouden. Naar Het Volk mededeelt zou de gissing dat het OF of de communisten in de zaak zouden betrokken zijn, volledig ongegrond zijn.”³²¹

In juni 1946 wordt bericht over wanordelijkheden, die men vergelijkt met de straatrepressie na de oorlog. “Twee jaar na de bevrijding gelooven sommigen nog dat zij alleen de democratie in pacht hebben en haar dienen te verdedigen tegen vermeende aanslagen. Zoo hebben enkele heethoofden op Pinksterdag te Oostende burgers met mitrailletten bedreigd.”³²²

³¹⁹ “L'ordre contre le désordre”, in: *La Métropole*, 3-4 december 1944, p. 1/2.

³²⁰ “Geen bescheiden toegeven aan de Wanorde. Krachtig verdedigen van Orde en Wet”, in: *De Nieuwe Standaard*, 24-25 juni 1945, p. 1/4.

³²¹ “Is men op het spoor van de daders?”, in: *De Nieuwe Standaard*, 24 april 1946, pp. 1 en 2/6.

³²² “Opnieuw georganiseerde « Volkswuede »?”, in: *De Nieuwe Standaard*, 13 juni 1946, p. 2/6.

Uit het artikel blijkt dat de redactie van de krant zich fel kant tegen deze “gangsterstreken”. Verder worden duidelijke insinuaties gemaakt over de achtergrond van de daders. “Hier dringt een eigenaardige vergelijking op: eerst lokken de communisten stakingen uit, die slechts een einde nemen wanneer dhr Van Acker aan de communistische leiders een « loyaliteitsverklaring » ter onderteekening voorlegt. Daar braadde de haring dus niet. Thans tracht men de desperado’s van zekere weerstandsgroepjes in beweging te brengen. Dat heet dan dat het verontwaardigde volk zich tegen een verslapping inzake de repressie keert!”³²³

Het bericht is een erg kritische aanklacht tegen het gebruik van extra-legale methoden om een politiek doel te bereiken. Bovendien blijft *De Nieuwe Standaard* het wapenbezit van bepaalde organisaties verwerpen. “Wat echter vooral treft op het oogenblik dat ook van overheidswege naar een rechtvaardiger bepaling van het begrip « schuld » wordt gezocht, is de opruiende taal van de woordvoerders van het O.F. dat, recidiveerend, andermaal weigert de wapens neer te leggen. Evengoed als er redenaars zijn die den gepasten slotzin niet vinden om hun toespraak te besluiten, blijken er dus ook verzetslieden te bestaan, die niet weten waar hun weerstand moet eindigen en hem inmiddels denatureeren. Van weerstand tegen den bezetter is het sabotage van de eigen overheid geworden.”³²⁴

De wantoestanden blijven zich opstapelen. “28 leden van het O.F. achter slot en grendel. Zij plunderden z.g. « voor families van gedooide partisanen »”, is de titel van een artikel dat in juli van datzelfde jaar verschijnt.

Het is wel duidelijk dat men het vizier vooral richt op de communistische verzetsbewegingen.

Het contrast tussen de echte en valse weerstanders wordt duidelijk geschetst in een artikel dat bericht over een huldigingsplechtigheid ter ere van de NKB. “De Nation Belge stelt in rake en scherpe bewoordingen het gedrag van de communistische opruiers tijdens de vaandeloverhandiging aan de N.K.B. te Molenbeek aan de kaak. Deze verzetsbeweging heeft recht niet alleen op den eerbied, maar op de

³²³ “Opnieuw georganiseerde « Volkswodee »?”, in: *De Nieuwe Standaard*, 13 juni 1946, p. 2/6.

³²⁴ “Het O.F. epureert en ontwapent niet”, in: *De Nieuwe Standaard*, 22 juni 1946, p. 2/6.

erkentelijkheid van alle Belgen, schrijft het blad. Van in 't begin van de bezetting opgericht, onderscheidde de N.K.B. zich door talrijke sabotagedaden, en terwijl bij de Bevrijding de moed van vele weerstanders erin bestond in de hoofdstad met een geweer rond te lopen dat nooit geschoten had, vochten de N.K.B.-jongens dapper te Antwerpen en tot in Nederland.”³²⁵

2.5. Het Volk

Ook Het Volk schetst geen al te positief beeld van het Onafhankelijkheidsfront. Leden van deze organisatie worden samen met de communisten als één en dezelfde vijand beschreven in artikels. Volgens Het Volk is er dan ook geen sprake van enige vaderlandslievendheid bij deze mensen en kan men ze dan ook niet rekenen bij ‘het échte verzet’. Leden worden beschreven als onrustzaaiers en ‘chaosbrengers’. Het democratisch karakter van de communisten en ‘hun’ verzetsbewegingen wordt volledig in twijfel getrokken.

Bij de berichtgeving over een bijeenkomst van het Onafhankelijkheidsfront in Leuven zet men de onlusten die hiermee gepaard gingen dan ook erg in de verf. “Het feit dat na de meeting de ruiten werden ingegooid van de huizen waar de foto van den koning was tentoon gesteld werpt een klaar licht op de zuiver democratische gevoelens en propagandamethodes van deze heeren.”³²⁶

Wapenbezit wordt aanzien als een potentiële bedreiging voor de openbare orde. Telkens wanneer men een wapenarsenaal ontdekt, besteedt de krant daar aandacht aan en legt men er nadruk op dat het de communistische verzetsorganisaties zijn, die hun wapens niet inleverden. Enkele voorbeelden van dergelijke artikels kan u vinden in voetnoot.³²⁷

³²⁵ “Rondom een incident”, in: *De Nieuwe Standaard*, 4 september 1946, p. 2/6.

³²⁶ “De meeting van het O.F. te Leuven”, in: *Het Volk*, 5 november 1945, p. 2/8.

³²⁷ “Wapenopslagplaats in communistisch partijlokaal”, in: *Het Volk*, 1 april 1946, p. 3/12; “Wapenarsenaal ontdekt in woning van communist te Antwerpen”, in: *Het Volk*, 27 januari 1948, p. 1/12; “Wapenopslagplaats in communistisch lokaal”, in: *Het Volk*, 30 april 1948, p. 1/14;...

2.6. De Gids op Maatschappelijk Gebied

In De Gids op Maatschappelijk Gebied worden de communisten aanzien als onbetrouwbare herrieschoppers. “In de werkhuizen poogden zij [de communisten] voortdurend herrie te schoppen. Zij slaagden er in verschillende stakingsgolven te ontketenen, die echter ingedijkt werden.”³²⁸

Tussen de regels door merkt men ook wel op dat men heel negatief staat tegenover het OF, dat na de oorlog misbruik van haar macht maakte om chaos in het Belgische systeem te veroorzaken. “In 1944 bezetten de communisten de sleutelposities in een flink georganiseerde weerstandsbeweging, die ongetwijfeld haar verdiensten heeft, maar die vanaf de eerste dag van de bevrijding totaal werd uitgebuit voor hun politieke winkel. Wat de communisten vooral beoogden was haat zaaien en verwarring stichten [...]”³²⁹

2.7. De Vlaamse Linie

De Vlaamse Linie ziet een oorzaak van de wanordelijkheden in het naoorlogse België in de ‘ontspoorde’ weerstandsorganisaties. “Vijf jaar na de bevrijding is het de plicht van de ware weerstanders hun rangen te zuiveren van de velen die door hun houding afbreuk hebben gedaan aan de weerstand en nog altijd hun mensonterende daden trachten te verbergen onder de dekmantel der vaderlandsliefde.”³³⁰

Vooraf het OF wordt in dat licht genoemd. De redactie van het weekblad eist een harder optreden tegen deze vormen van ‘onwettelijke chaosmakerij’. “Wanneer zal het gerecht ingrijpen? Wanneer zal een moord een moord zijn? Het mag niet

³²⁸ G. VAN DEN DAELE, “Het politieke jaar 1947”, in: *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, 39 (1948), 3-4, p. 412.

³²⁹ F. MAES, “De Vlaamse Beweging en het incivisme”, in: *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, 41 (1950), 6, p. 577.

³³⁰ M. CLAEYS-BOUVAERT, “Weerstand en « Rincharidisme »”, in: *De Vlaamse Linie*, 21 oktober 1949, p. 1/10.

gebeuren dat men, in naam van het vaderland al deze gruwelijke misdaden amnestieert!”³³¹

³³¹ M. CLAEYS-BOUVAERT, “Weerstand en « Rincharisme »”, in: *De Vlaamse Linie*, 21 oktober 1949, p. 1/10.

3. Besluit

Wanneer de demobilisatiepolitiek in het najaar van 1944 de orde in het land bedreigt, kiest *Gazet van Antwerpen* volmondig de kant van de regering. De berichtgeving over de reactie van het Geheim Leger staat in schril contrast met artikels waarin het communistisch antwoord vervat zit. Het erg gedisciplineerd GL wordt voorgesteld als een voorbeeld voor andere verzetsorganisaties in het omgaan met de naoorlogse situatie. Daartegenover staat het beeld van de volstrekt misplaatste houding van de communisten en het OF. Volgens de redactie zijn zij de oorzaak van onrust en wanorde in het land. Door de wapens niet in te leveren, wordt voor de Antwerpse krant duidelijk dat ze geen echte verzetsstrijders zijn, maar een politiek doel voor ogen hebben.

Bij zeer veel verslaggeving rond onlusten in de periode 1944-1950, worden de communisten met de vinger gewezen. Volgens de krant is het wapenbezit een oorzaak voor de instabiliteit in het land en moet er dringend harder opgetreden worden tegen de wapenbezitters.

La Libre Belgique blijft na het dagorder van generaal Eisenhower aanvankelijk wat op vlakte. Die afwachtende houding weerspiegelt zich in het feit dat er vooral berichtgevende artikels verschijnen, zonder veel eigen commentaar. Toch laat men zich al snel kritisch uit over de wanpraktijken en incidenten die het gevolg zijn van het wapenbezit bij groepjes verzetslieden. De krant formuleert dan ook duidelijk dat een snelle ontwapening noodzakelijk is. De stugge houding van de communisten, doet bij de redactie de indruk ontstaan dat er een communistisch *manoeuvre* in de maak is. In die zin is het discours in de artikels vrij anti-communistisch.

Ook bij incidenten die later plaatsvinden blijft, men het onwettelijk optreden van bepaalde verzetsgroepen verwerpen.

La Métropole neemt nadrukkelijk standpunt in tégen een verlengd wapenbezit. Het verzet moet de regels van de legaliteit gaan respecteren. Net zoals in *Gazet van Antwerpen* wordt de snelle gehoorzaamheid van het Geheim Leger als stichtend voorbeeld naar voor geschoven. De manifestaties die plaatsvinden in november 1944 worden afgedaan als rebellie, hetgeen het land enkel naar de ondergang kan

leiden. De krant betuigt haar steun aan de ordediensten die de meute in bedwang moesten houden.

Het onwettig wapenbezit wordt als grootste gevaar voor de ordehandhaving aanzien. Volgens de krant moeten verzetsorganisaties die nog steeds gewapend zijn, zo snel mogelijk aangepakt worden.

De Nieuwe Standaard valt op in het rijtje door haar fel anticommunistisch discours. Het OF en de communisten worden uitdrukkelijker als verantwoordelijken aangeduid voor de onlusten. Men tracht het communistisch standpunt in de demobilisatiekwesitie te isoleren. Bovendien maakt men van de problematiek gebruik om de scheidingslijn aan te duiden tussen 'echt' en 'vals' verzet. Groepen die tegen de ontwapening zijn worden in de krant als 'valse' weerstanders beschreven. Echte verzetsorganisaties weten, volgens hun discours, dat hun taak erop zit en leggen zich neer bij de demobilisatie. De voor de hand liggende gevolgtrekking is dan ook dat het OF géén echte verzetsorganisatie is.

Elke terreuractie die zich in de jaren nadien voordoet, wordt door de krant aangegrepen om het naoorlogse 'gedrag' van bepaalde verzetsorganisaties hevig te bekritisieren. Haast altijd wordt de link gelegd met de communisten en het OF.

De berichten in Het Volk, die in de context van 'ordehandhaving' geplaatst kunnen worden, zijn overwegend gericht tegen het OF. Zij worden voorgesteld als misbruikers van het 'verzets-aura' die de 'taal van het geweld' hanteren om hun politieke ambities waar te maken. Het zich niet neerleggen bij de demobilisatie-eis door de communisten wordt als een onwettelijke daad aanzien die de stabiliteit van het land in gevaar brengt.

In De Gids op Maatschappelijk Gebied zijn de weinige referenties naar wanorde vooral van toepassing op de communisten. De naoorlogse situatie wordt als volgt omschreven: nadat de communisten de belangrijkste posities in de verzetsbeweging innamen, ging men die organisatie misbruiken om eigen politieke middelen na te streven. Het OF wordt voorgesteld als bron van haatcampagnes en verwarring.

Volgens De Vlaamse Linie zijn de problemen met betrekking tot de ordehandhaving te wijten aan groepjes ontspoorde verzetsstrijders. Zij misbruiken de vaderlandsliefde

als dekmantel voor hun trieste en smerige praktijken. Een verzetsorganisatie die in die context genoemd wordt, is het OF. Volgens de redactie van het Vlaamse weekblad moet het gerecht dringend optreden tegen deze vormen van wetteloosheid.

Hoofdstuk 4: Het Verzet in de herinnering

Een vierde hoofdstuk handelt over de beeldvorming rond het verzet als ‘aanzetgever’ voor het vormen van een nationale collectieve herinnering. Speelde het verzet een vooraanstaande rol in de naoorlogse Belgische herinneringscultus? Werd het verzet een ‘identiteit’ waar elke Belg of Vlaming zich kon mee vereenzelvigen? Gaat het beeld met andere woorden op van het verzet als vormer van een ‘collectieve identiteit’?

Als we er de literatuur op naslaan, valt al snel op dat de antwoorden op deze vragen eerder negatief uitvallen. Het beeld van het verzet als ‘nationale’ identiteitsvormer moet dus enigszins genuanceerd worden. De herinneringscultus die rond het verzet opgebouwd werd na de oorlog was immers eerder zwak en verdeeld.

De verzetsstrijders vormden echter, al dan niet vrijwillig, bruikbare fundamenten voor de constructie van een ‘nationale’ herinnering. Het kwam er dus op aan om een verzetsherinnering uit te bouwen op die ‘fundamenten’. Volgens P. Lagrou gebeurde dit onder andere wél in Nederland, waar bijvoorbeeld het monument op de Dam in Amsterdam het bijna transcendente karakter dat aan het verzet gegeven wordt, symboliseert.³³² In België verliep het dus anders. De fundamenten waren er, maar een sterke, nationale verzetsherinnering kwam niet van de grond...

B. De Wever maakte reeds duidelijk dat het verzet geen prominente plaats verwierf in het collectieve geheugen van de Vlaming. Dit kan, zijn inziens, onder meer teruggebracht worden op de snel dalende politieke impact van verzetsveteranen na de oorlog. “Het bij de bevrijding triomferende verzet verloor al heel snel zijn invloed.”³³³ Het politieke speelveld waarin verzetsbewegingen hun invloed wilden laten gelden, was vrij marginaal en versplinterd. J. Gotovitch verwoordt het als volgt:

³³² P. LAGROU, *The Legacy of Nazi Occupation. Patriotic Memory and National Recovery in Western Europe, 1945-1965*, Cambridge, Cambridge University Press, 2000, pp. 293-295.

³³³ B. DE WEVER, “Het verzet in de publieke herinnering in Vlaanderen”, in: B. BOECKX, G. DE PRINS, B. DE WEVER, e.a. *Tegendruk. Geheime pers tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Gent, Amsab-ISG, 2004, p. 18.

“C’est dans ce champ étroitement délimité que doivent se mouvoir et opérer les mouvements de résistance, très loin de former un ensemble cohérent.”³³⁴

Bovendien problematiseerde de communautaire breuklijn een nationale verzetsherinnering. “In de katholieke Vlaamsgezinde beeldvorming werd het verzet steeds meer geassocieerd met franskiljonisme en Vlaamsvijandigheid.”³³⁵ Vlamingen en Franstaligen bleken erg verschillend om te gaan met de verzetsherinnering.

Ook R. Van Doorslaer heeft het over de “zwakte van de verzetsherinnering”. Ook hij verwijst naar de tanende politieke invloed van het verzet, als een belangrijke oorzaak hiervoor. “Het naoorlogse politieke verlengstuk van het verzet kwam bijgevolg terecht waar het tijdens de oorlog was ontstaan: in de politieke marge.”³³⁶

Volgens P. Lagrou werd de verzetsherinnering tussen 1945 en 1958 vooral geaccapareerd door linkse partijen. Aan de linkerkant van het politieke spectrum in België zette men dus wél in op een sterkere herinneringscultus rond het verzet. Belangrijk hierbij is dat dit zich vooral uitte tijdens periodes waarin de CVP-PSC in de oppositie zat. “Het belangrijke gevolg hiervan op langere termijn, was dat er zich een identificatie opentte van een verzetsgezind Wallonië, dat zich grotendeels in die anti-CVP-coalitie kon herkennen en een verzetsvijandig Vlaanderen, dat binnen die politieke constellatie minder aan zijn trekken kwam.”³³⁷

Wat het standpunt van Lagrou zo interessant maakt voor dit hoofdstuk, maakt volgend citaat duidelijk: “By appropriating the legacy of resistance and persecution from August 1945 until March 1947, presenting itself as ‘the government of the resistance’ against the Catholic opposition and its defence of the king, the anti-

³³⁴ J. GOTOVITCH, “La résistance après guerre en Belgique: héritage glorieux ou fardeau encombrant?” in: *Colloque international, Esch-sur-Alzette, Avril 2002. Les courants politiques et la Résistance: Continuités ou ruptures?* Luxembourg, Archives nationales, 2003, p. 505.

³³⁵ B. DE WEVER, “Het verzet in de publieke herinnering in Vlaanderen”, in: B. BOECKX, G. DE PRINS, B. DE WEVER, e.a. *Tegendruk. Geheime pers tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Gent, Amsab-ISG, 2004, p. 21.

³³⁶ R. VAN DOORSLAER, “Gebruikt verleden. De politieke nalatenschap van de Tweede Wereldoorlog in België, 1945-2000”, in: G. DENECKERE, B. DE WEVER, eds. *Geschiedenis maken: liber amicorum Herman Balthazar*, Gent, Tijdsbeeld, 2003, p. 235.

³³⁷ P. LAGROU, “Verzet en naoorlogse politiek”, in: L. HUYSE, K. HOFACK, eds. *De democratie heruitgevonden. Oud en nieuw in politiek België (1944-1950)*, Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 1995, p. 63.

royalist coalition had created some rancour in Flemish Catholic circles. But [...] there was also a desire to reappropriate the Resistance auro once they returned to power.”³³⁸

Hij stelt met andere woorden dat, door het feit dat katholieken in de oppositie zaten wanneer de regeringen zichzelf voorstelden als veruitwendiging van de weerstand, er een zekere vijandigheid bestond tussen het verzet en de katholieken. Maar wanneer zij in 1947 terug aan de macht kwamen, was er volgens P. Lagrou wél een drang bij de katholieken om zich te vereenzelvigen met de verzetsherinnering.

Samengevat kunnen we dus stellen dat de specificiteit van de Belgische casus aan de basis lag van het niet uitgroeien van een nationale collectieve verzetherinnering. Het verzet kwam in België immers in de politieke maalstroom terecht. “Het verhaal over verzet en naoorlogse politiek gaf veel politieke berekening te zien, veel gemanooeuvreer en veel partijpolitieke exploitatie. Daardoor kwam in België de morele boodschap van het verzet in het gedrang.”³³⁹ De politieke exploitatie van ‘het verzet’ zorgde voor een versplinterde herinnering en een snel dalende invloed op een ‘nationale herinnering’. Verschillende maatschappelijke groepen hadden immers elk hun eigen identificatie met het verzet.

De vraag is nu of er reeds symptomen van deze ‘zwakke en verdeelde verzetsherinnering’ aanwezig zijn in het discours van katholieke opiniebladen van vóór september 1950. Wie identificeerde men met de verzetsherinnering en wie niet? Welke identiteit heeft het verzet, en wie behoort niet tot het verzet? “Bij het zoeken naar een identiteit is het één onlosmakelijk verbonden met het ander. Voor het creëren van een eigen identiteit is een ‘tegenidentiteit’ onontbeerlijk.”³⁴⁰

Accapareren de katholieken de verzetherinnering in hun opiniebladen, of is er eerder sprake van een afstoting? Kunnen we vóór 1950 reeds spreken van een zwakke

³³⁸ P. LAGROU, *The Legacy of Nazi Occupation. Patriotic Memory and National Recovery in Western Europe, 1945-1965*, Cambridge, Cambridge University Press, 2000, p. 299.

³³⁹ P. LAGROU, “Verzet en naoorlogse politiek”, in: L. HUYSE, K. HOFACK, eds. *De democratie heruitgevonden. Oud en nieuw in politiek België (1944-1950)*, Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 1995, p. 66.

³⁴⁰ J. GOTOVITCH, C. KESTELOOT, eds. *Het gewicht van het oorlogsverleden*, Gent, Academia Press, 2003, p. 1.

verzetsherinnering, of was de positie van het verzet in de katholieke herinneringscultus nog relatief sterk?

1. 'Sterke' of 'zwakke' herinnering?

1.1. Gazet van Antwerpen

De berichten in *Gazet van Antwerpen* over herdenkingsplechtigheden rond de Tweede Wereldoorlog, duiden op een zekere herinneringscultus die in stand gehouden wordt. Elk jaar verschijnen er in september (bevrijding van België) en mei (einde oorlog in Europa) steevast artikels over de oorlogsherdenking. Ook 11 november wordt, als herdenkingsdag van de Eerste én Tweede Wereldoorlog, een moment, waarop huldigen en herdenkingen uitgebreid verslag krijgen in de krant.

Uit een opiniestuk van L. Kiebooms, dat verschijnt naar aanleiding van de 11-novemberherdenking in 1947, wordt met veel ontzag over het verzet geschreven. "Niet alleen werd de weerstand gevoerd door het woord en de pen, maar ook weldra werd een gewapende weerstand ontworpen en georganiseerd. In deze stille en verdoken strijd tegen de vijand kon het niet anders of velen van onze burgers zouden als slachtoffer vallen. Met tientallen werden weerstanders gevangen genomen en in de gevangnissen of concentratiekampen opgesloten. [...]"

Wij, die behoren tot de overlevenden van al deze catastrophes, wij zijn gehouden tot een grote plicht van dankbaarheid tegenover al deze helden, die ons hielpen bevrijden.³⁴¹

De basis voor een glorieuze nationale verzetsherinnering lijkt aanwezig. Verzetsstrijders krijgen een belangrijke plaats toegewezen in de herdenkingscultus rond de Tweede Wereldoorlog. Toch moeten we dit beeld nuanceren. Uit andere artikels over herdenkingsplechtigheden blijkt dat de positie van het verzet lang niet altijd zo benadrukt wordt. Soms maakt men zelfs van de gelegenheid gebruik om bepaalde groepen van het verzet te discrediteren.

Zo werpt de katholieke krant zich op als hevige verdediger van de Nationale Koninklijke Beweging, wanneer deze verzetsorganisatie van een plechtigheid in Antwerpen uitgesloten werd. De redactie van *Gazet van Antwerpen* argumenteert die

³⁴¹ L. KIEBOOMS, "Aan hen die stierven, opdat wij zouden leven!", in: *Gazet van Antwerpen*, 11 november 1947, p. 1/8.

houding als volgt: “Nooit deed N.K.B. aan politiek mee en beoogt thans evenmin politieke mandaten of welke plaatsen ook. N.K.B. streed enkel en alléén voor Land en Koning en is bereid zulks nog te doen.”³⁴²

Dat de auteur van het artikel hierdoor impliciet de verzetsgroepen, die wél politieke doeleinden nastreven, bekritiseert, wordt duidelijk door verder in het artikel te verwijzen naar “het politieke fanatisme van het O.F. en andere groepen”.

Uit dit artikel blijkt enerzijds de opsplitsing van het verzet *an sich*, maar anderzijds ook de ideologische visie van de krant, waarin bepaalde verzetsgroepen belangrijker geacht worden ‘in de herinnering’, dan andere. Wanneer er verzetsorganisaties nadrukkelijk vermeld worden bij herdenkingsplechtigheden, gaat het meestal over de Nationale Koninklijke Beweging of het Geheim Leger.³⁴³

Dat de krant geen ‘eenduidige’ verzetsherinnering proclameert, maakt ook het volgende voorbeeld duidelijk. Bij de vierde verjaring van het einde van de oorlog titelt de krant: “Frans eretekens uitgereikt aan verdienstelijke weerstanders te Antwerpen”.³⁴⁴ Dit doet de indruk ontstaan dat er voor *Gazet van Antwerpen* ook ‘niet-verdienstelijke verzetsorganisaties’ waren. De herinneringscultus omtrent het verzet die de *Gazet van Antwerpen* aanhaalt, is zeer specifiek gericht op bepaalde verzetsorganisaties.

Langs de andere kant tracht de krant in haar discours de katholieke houding tijdens de oorlog te vereenzelvigen met ‘verzet’.

“Met fierheid mogen wij, katholieken, wijzen op de stoere en koppige vaderlandsche trouw van het katholieke korps van België. Onze bisschoppen stonden tegenover den vijand onbeweegbaar in hunne vaderlandsche principen, en van hen ging de bezielende stoot uit om koppig trouw te blijven aan land en koning.”³⁴⁵ Hieruit blijkt bijvoorbeeld een duidelijke identificatie van het Belgische episcopaat met het verzet.

³⁴² “Bij de miskenning van de N.K.B.”, in: *Gazet van Antwerpen*, 6 september 1945, p. 2/4.

³⁴³ “N.K.B. Lokeren ontving een vaandel”, in: *Gazet van Antwerpen*, 3 september 1947, p. 4/10; E. M., “Bij de inhuldiging van de Kapel van het ‘Geheim-Leger’ S. Bilzen”, in: *Gazet van Antwerpen*, 12 september 1947, p. 8/10.

³⁴⁴ “Franse eretekens uitgereikt aan verdienstelijke weerstanders te Antwerpen”, in: *Gazet van Antwerpen*, 13 mei 1949, p. 5/12.

³⁴⁵ “De ziel van den weerstand!”, in: *Gazet van Antwerpen*, 21-22 oktober 1944, p. 1/4.

De krant creëert met andere woorden een herinneringscultus rond het verzet waarin de *catholica* een prominente rol spelen.

Om dat discours kracht bij te zetten, worden een aantal geestelijken, die tijdens de oorlog in het verzet actief waren, als symbolen naar voor geschoven. Een voorbeeld daarvan vinden we in een septembereditie van 1945. “Het heldhaftig optreden van Eerw. H. J. André”, titelt *Gazet van Antwerpen*.³⁴⁶ Een ander voorbeeld is de hulding van een pater als verzetsheld.³⁴⁷ Ook kardinaal Van Roey wordt door de Antwerpse katholieke krant als symbool voor het katholieke verzet naar voor geschoven.³⁴⁸ De herinnering aan het katholieke verzet tijdens de bezetting, wordt op die manier onderbouwd en levendig gehouden.

1.2. La Libre Belgique

Als we het Franstalige ‘La Libre Belgique’ onder de loep nemen, merken we al snel dat de krant veelvuldig hulde brengt aan het verzet. Dit gebeurt op een zeer uitgebreide manier, waarbij de ideologie op het eerste zicht geen opvallende rol vervult.

Een eerste artikel waarin we een hulding van het verzet terugvinden, bericht over een hommage aan de Joodse slachtoffers die aan de zijde van het verzet gestreden hadden. “Dès le début de l’occupation, de très nombreux juifs se sont enrôlés dans des mouvements de résistance armée. Le sang d’un grand nombre de miliciens et de partisans juifs fut versé pour la cause de la Belgique.”³⁴⁹

Enkele dagen na de capitulatie van Duitsland in mei 1945, brengt de krant verslag uit van een huldigingsplechtigheid die plaatsvond op de Grote Markt in Brussel. “Après

³⁴⁶ “Het heldhaftig optreden van Eerw. H. J. André”, in: *Gazet van Antwerpen*, 1-2 september 1945, p. 1/4.

³⁴⁷ “Een held van den weerstand: Eerw. Pater Raskin”, in: *Gazet van Antwerpen*, 5 oktober 1945, p. 1/4.

³⁴⁸ “Z. Em. Kard. Van Roey en zijn houding tijdens de Duitse bezetting”, in: *Gazet van Antwerpen*, 16 mei 1945, p. 2/4.

³⁴⁹ “L’hommage aux morts de la résistance juive”, in: *La Libre Belgique*, 1-2 november 1944, p. 2/2.

avoir été à la peine il est juste que la Résistance soit à l'honneur",³⁵⁰ is de eerste zin van het artikel, waaruit ook blijkt dat de krant een zeker geloof heeft in een nationale verzetsherinnering. Door te vermelden dat er het publiek massaal aanwezig was en dat men hevig applaudisseerde, wordt de hulding van "het Belgische verzet" nog meer in de verf gezet. Ook de vermelding van de Amerikaanse lofbetuiging aan het adres van de Belgische verzetsorganisaties, moet in dat licht gezien worden.

Dat de krant wel bijdrage wil leveren aan een soort herinneringscultus, waarin het verzet gehonoreerd wordt, blijkt uit de artikels. Er wordt zelfs gepleit voor een nationaal monument voor de verzetsstrijders van de twee oorlogen, waaraan de gehele bevolking moet bijdragen. "De nombreuses institutions ont déjà fait des dons importants, mais le comité exécutif fait néanmoins un appel à toute la population afin de collaborer à l'érection de ce mausolée en l'honneur des héros de 1914-18 et de 1940-44."³⁵¹

Wanneer de krant 'helden van het verzet' huldigt, worden individuele personen van over heel het land naar voor gebracht, vaak vergezeld van een persoonlijke foto. Volgend citaat vormt hiervan een voorbeeld: "Parmi ceux qui ont reçu, des mains du Prince Régent, des distinctions au titre de la résistance, figure M. Adrien Fache, 26 ans, de Mouscron, agent du service « zig » de la Flandre Occidentale."³⁵² Er wordt een zekere M. Andrien Fache gehuldigd, die werkzaam was in een verzetorganisatie in West-Vlaanderen.

Ook het Geheim Leger wordt door de krant gehuldigd: "Gand a rendu dimanche un solennel hommage à l'Armée Secrète, glorieuse dans les fastes de la Résistance belge."³⁵³ Eveneens verzetslieden van de BNB, Groep G, OMBR, en nog tal van andere kleine bewegingen worden in de krant vermeld.

Het is opvallend hoe veel artikels *La Libre Belgique* publiceert met een huldigingsboodschap voor het verzet. Vaak gebeurt dit aan de hand van een foto,

³⁵⁰ "La Résistance belge à l'honneur", in: *La Libre Belgique*, 8 mei 1945, p. 2/4.

³⁵¹ "Pour célébrer l'héroïsme des prisonniers politiques et des résistants", in: *La Libre Belgique*, 14 maart 1946, p. 2/4.

³⁵² "Les héros de la Résistance à l'honneur", in: *La Libre Belgique*, 29 maart 1946, p. 2/6.

³⁵³ "Gand rend hommage à l'Armée Secrète", in: *La Libre Belgique*, 14 mei 1946, p. 3/6.

voorzien van een kort onderschrift. Een voorbeeld van zo'n onderschrift: "au cours d'une cérémonie patriotique qui s'est déroulée à Liège, un fanion d'honneur a été remis par le général Gérard à la section Liégeoise du Mouvement National Belge, un des plus actifs groupements de la Résistance."³⁵⁴ Op deze wijze komen ook veel andere verzetsgroeperingen en bewegingen aan bod.³⁵⁵ Vaak kiest de krant er voor om het verzet te huldigen aan de hand van individuele verhalen. De foto's van de personen in kwestie worden dan afgebeeld. Een voorbeeld van een gelauwerde verzetsheldin is een zekere mevrouw J. De Meulenaere, die tijdens de bezetting bij Groep G actief was en verscheidene joodse kinderen redde. Haar verdienste wordt weergegeven in het onderschrift.³⁵⁶

La Libre Belgique is een krant die de herinnering aan het verzet erg levendig houdt, door veel artikels te schrijven waarin men weerstanders en hun organisaties huldigt. Zowat alle verzetsorganisaties komen aan bod. Enkel het Onafhankelijkheidsfront is een duidelijke 'afwezige'. Toch is de perceptie aanwezig dat de krant streeft naar een 'sterke collectieve verzetsherinnering'.

Daarnaast tracht La Libre Belgique de herinnering aan het verzet toch ook een katholieke ondertoon mee te geven. Een voorbeeld hiervan vormt het artikel met de titel: "Les prêtres dans l'Armée Secrète".³⁵⁷ Daarin brengt men hulde aan de geestelijken, die in het Geheim Leger actief waren. Ook in het korte artikel "Un prêtre résistant à l'honneur" eert men op symbolische wijze een priester om de katholieke deelname aan het verzet extra in de verf te zetten. "Le chef du groupe « Boucle », qui se signala par son activité pendant l'occupation dans le pays de Liège, n'était autre que l'abbé L. Adons, vicaire de Alleur, actuellement en traitement dans une clinique de Louvain."³⁵⁸ Een foto van de man, liggend in een ziekenbed met opgespelde medailles, maakt het geheel visueel aantrekkelijker.

³⁵⁴ "Remise de drapeau", in: *La Libre Belgique*, 16 oktober 1945, p. 1/2.

³⁵⁵ "La journée de l'Armée secrète à Bruges", in: *La Libre Belgique*, 21 november 1945, p. 1/4; "Résistants français fêtés à Bruxelles", in: *La Libre Belgique*, p. 1/8; "Six héros de la Résistance", in: *La Libre Belgique*, 26 maart 1946, p. 1/6; "Dans la Résistance", in: *La Libre Belgique*, 20 april 1946, p. 1/6; "L' « O.M.B.R. » inaugure son drapeau fédéral", in: *La Libre Belgique*, 21 mei 1946, p. 1/8; "Un drapeau aux résistants de Liège", in: *La Libre Belgique*, 21 januari 1947, p. 3/6; ...

³⁵⁶ "Une Résistante belge en Amérique", in: *La Libre Belgique*, 7 februari 1946, p. 1/6.

³⁵⁷ "Les prêtres dans l'Armée Secrète", in: *La Libre Belgique*, 17 februari 1946, pp. 1 en 2/8.

³⁵⁸ "Un prêtre résistant à l'honneur", in: *La Libre Belgique*, 17 december 1946, p. 3/8.

1.3. La Métropole

Een eerste artikel waarin expliciet hulde gebracht wordt aan het verzet is getiteld “Figures de la résistance: Eric Dessain - Guy Van Vyve”.³⁵⁹ Daarin wordt het levensverhaal geschetst van twee verzetshelden. Hun foto’s zijn afgebeeld naast de tekst. Het betreft twee patriotten die actief waren in de Nationale Koninklijke Beweging en het Geheim Leger. Ze worden in het artikel dan ook omschreven als erg koningsgezinde figuren: “Guy Van Vyve occupe lui aussi, une place d’honneur en tête des phalanges d’élite de la résistance royaliste.”³⁶⁰

De eerste verjaardag van de bevrijding wordt door de krant gezien als “la journée de l’Armée de la Résistance à Anvers”.³⁶¹ Uit het desbetreffende artikel blijkt dat ‘het verzet’ een prominente plaats heeft in de herdenkingsplechtigheid ter ere van de bevrijding in september 1945. Men vernoemt dan ook een heel aantal verzetsbewegingen: Witte Brigade (Fidelio), Geheim Leger, Patriottische Milities, het Onafhankelijkheidsfront.

Op 25 oktober van datzelfde jaar wordt uitgebreid hulde gebracht aan een zekere Charles Stockmans die samen met zeven andere leden van zijn inlichtingendienst slachtoffer werd van de Duitse repressie. De auteur van dit artikel is dezelfde als die van het artikel over Guy Van Vyve en Eric Dessain (cfr. supra). Ook de opbouw is min of meer hetzelfde. Een individu wordt als ‘weerstandssymbool’ naar voor geschoven om zijn of haar verzetsorganisatie te huldigen. De auteur verwijst dan ook naar het patriottisme en de moed van deze mensen: “Cette magnifique patriote ne se contenta pas d’espionner au profit des alliés, elle secourut également les réfractaires et aida les fugitifs en route pour l’Angleterre.”³⁶²

Het is wel opvallend dat de tweede persoon die afgebeeld wordt in het artikel een geestelijke is. “Edouard Salman, prêtre émouvant qui alliait avec un dévouement

³⁵⁹ P. EYGENRAAM, “Figures de la résistance: Eric Dessain - Guy Van Vyve”, in: *La Métropole*, 18 juli 1945, pp. 1 en 2/4.

³⁶⁰ P. EYGENRAAM, “Figures de la résistance: Eric Dessain - Guy Van Vyve”, in: *La Métropole*, 18 juli 1945, pp. 1 en 2/4.

³⁶¹ “L’anniversaire de la Libération”, in: *La Métropole*, 4 september 1945, p. 2/4.

³⁶² P. EYGENRAAM, “L’ennemi fusillait notre concitoyen Charles Stockmans et sept membres de son service de renseignements”, in: *La Métropole*, 25 oktober 1945, pp. 1 en 2/4.

absolu son labeur scolaire, son sacerdoce et sa périlleuse mission patriotique.”³⁶³ Op deze manier wordt de ‘aanwezigheid’ van de katholieken in de verzetsherinnering benadrukt.

Naar analogie met de voorgaande voorbeelden, verschijnt er nog een artikel van P. Eygenraam, met min of meer dezelfde ingrediënten.³⁶⁴ Enkele individuele verzetsmensen worden naar voor geschoven en hun levensverhaal weerspiegelt de identiteit van een echte verzetsheld. Op die manier houdt de krant de herinnering aan het verzet erg levend.

Het bezoek van generaal Dassault, organisator van het Parijse verzet, grijpt de krant aan om de glorie van het verzet in herinnering te brengen. “A la gloire de la Résistance”, titelt de krant.³⁶⁵

Wanneer het Geheim Leger op zondag 14 juli 1946 hulde brengt aan zijn gesneuvelden, bericht *La Métropole* daar uitgebreid over.³⁶⁶ De redactie van de krant identificeert zichzelf met andere woorden met deze herdenkingsplechtigheid.

Op tijd en stond brengt de redactie van de Franstalige Antwerpse krant hulde aan een verzetsman of vrouw. Een voorbeeld daarvan vormt het korte bericht over een huldiging van een verzetsheld uit Rocklenghe, die tijdens de bevrijdingsdagen belangrijke geallieerde boodschappen had overgebracht naar steden die zich in Duits bezet gebied bevonden (achter de frontlijn dus).³⁶⁷

1.4. De Nieuwe Standaard

Bij het lezen van de artikels over het eren van het Belgische verzet, wordt al snel duidelijk dat men zich in *De Nieuwe Standaard* de vraag stelt welk ‘soort’ verzet in de

³⁶³ P. EYGENRAAM, “L’ennemi fusillait notre concitoyen Charles Stockmans et sept membres de son service de renseignements”, in: *La Métropole*, 25 oktober 1945, pp. 1 en 2/4.

³⁶⁴ P. EYGENRAAM, “Mortsel honore ses héros: Louis Bergsma, Auguste Stappers, Karel Derkzen”, in: *La Métropole*, 31 oktober 1945, pp. 1 en 2/4.

³⁶⁵ “A la gloire de la Résistance. Le général Dassault à Bruxelles”, in: *La Métropole*, 14 mei 1946, p. 1/4.

³⁶⁶ “L’Armée Secrète honore ses héros”, in: *La Métropole*, 16 juli 1946, p. 4/4.

³⁶⁷ “Un héros belge à l’honneur”, in: *La Métropole*, 7-8 mei 1949, p. 2/12.

eerste plaats gehuldigd moet worden. In het artikel “Belgische Continuïteit en Vaderlandsliefde” wordt indirect hulde gebracht aan passievere vormen van verzet. “Maar dat gebrek aan alles wat een gewapende macht onderscheidt, maakte onze nationale [passieve] weerstandsbeweging des te gevaarlijker voor den vijand.”³⁶⁸

Volgens de redactie van *De Nieuwe Standaard* moeten de passieve vormen van de weerstand deel uitmaken van de verzetsherinnering. Hierdoor wordt het gewapende verzet min of meer in de schaduw geplaatst, ook al schrijft men uitdrukkelijk dat men dat niet wil.

Wanneer de oorlog definitief op zijn einde is, publiceert de krant een kort artikel over een huldigingsplechtigheid voor de leiders van het verzet. Het betreft een klein artikel met opvallend weinig commentaar. De auteur gebruikt weinig heroïsche woorden, waardoor men een beeld krijgt van weinig betrokkenheid of liefde voor het verzet. “Vervolgens werden de verschillende leiders der weerstandsbewegingen geciteerd, traden vooruit, en ontvingen het eereteken uit de handen van de kolonel. De plechtigheid werd besloten met het Belgische en Amerikaanse volkslied.”³⁶⁹

De Nieuwe Standaard blijkt niet echt geneigd te zijn tot het opbouwen van een heldencultus rond het verzet. Een ander goed voorbeeld, waarin we hetzelfde opmerken, vormt de berichtgeving over een herdenkingsplechtigheid van het Geheim Leger.³⁷⁰

Naar aanleiding van de eerste verjaardag van de bevrijding van België, brengt de krant hulde aan de verzetsorganisaties van Antwerpen. Vooral de leider van de Witte Brigade, de heer Louette, krijgt een eervolle vermelding in het artikel. “Uit alle streken van de provincie, hadden talrijke afgevaardigden willen deelnemen aan die hartroerende betooging ter eere van den h. Louette (Fidelio), leider van de Witte Brigade, die zoo pas uit het concentratiekamp van Oranienburg was teruggekeerd.”³⁷¹ Helemaal op het einde van het artikel wordt vermeld dat ook vijf

³⁶⁸ “Belgische Continuïteit en Vaderlandsliefde”, in: *De Nieuwe Standaard*, 3-4 januari 1945, p. 1/4.

³⁶⁹ “Hulde aan de Leiders van den Weerstand”, in: *De Nieuwe Standaard*, 6-7 mei 1945, p. 2/4.

³⁷⁰ “Herdenkingsplechtigheid van het geheim Leger te Orchimont”, in: *De Nieuwe Standaard*, 16 augustus 1946, p. 2/4.

³⁷¹ “Hulde aan Verzetsgroeperingen te Antwerpen. Bevrijdingsfeesten”, in: *De Nieuwe Standaard*, 4 september 1945, pp. 1 en 2/4.

andere verzetsorganisaties gehuldigd werden: Groep G, het Geheim Leger, het leger der partizanen, de Patriottische Milities en het Onafhankelijkheidsfront.

In december 1945 brengt de krant hulde aan een zekere François de Kinder, die men beschrijft als “één der grootsten uit den weerstand”.

“Diep ontroerd hebben de talrijke vrienden en medestrijders vandaag aan de plechtige uitvaart deelgenomen. Het is goed dat het land wete dat het François de Kinder, den stille, den bescheidene, den ongekende, voortaan mag en moet eeren als een der grootsten uit den weerstand, als een der trouwsten onder de goede dienaren van het land.”³⁷² De man wordt voorgesteld als een stille, bescheiden man, die uit vaderlandsliefde tegen de bezetter ten strijde trok. Dit profiel stemt overeen met het ideaalbeeld dat de katholieken hadden over het verzet. Verzet had volgens hen alles te maken met een vaderlandslievende houding, en niets met politieke ambities na de oorlog. “Het is goed dat het land weet wat het aan Fr. de Kinder verloren heeft. En het zou ook voor het land nuttiger en verheffender zijn, de groote trouwe dienaars van het vaderland te eeren, zich te spiegelen aan hun voorbeeld en hun daden, dan verdeeld te blijven in een kleinzieligen partijstrijd.”³⁷³

Bij de viering van twee jaar bevrijding valt de kritische toon op van De Nieuwe Standaard tegenover ‘het verzet’. “Indien de toespraken van al de hierboven opgegeven personaliteiten zeer gepast en waardig waren, dan was er toch nog één die totaal uit den toon viel: dhr. Demany, algemeen secretaris van het OF, maakte van deze gelegenheid gebruik om ook enkele woordjes uit te spreken. Op de manier die we van hem reeds gewoon zijn sprak hij, alsof hij en het OF exponent waren van alle verzetsbewegingen en mannen van het « maquis ». Op deze plaats, waar familieleden der dooden aanwezig waren en waar iedereen gekomen was om op serene wijze het offer van deze vier helden van de Regie van Telefoon en Telegraaf te herdenken, kwam hij als « profeet van den haat ».”³⁷⁴

³⁷² T. H., “Een der Grootsten uit den Weerstand”, in: *De Nieuwe Standaard*, 7 december 1945, p. 3/8.

³⁷³ T. H., “Een der Grootsten uit den Weerstand”, in: *De Nieuwe Standaard*, 7 december 1945, p. 3/8.

³⁷⁴ “Brussel herdenkt de Bevrijding”, in: *De Nieuwe Standaard*, 4 september 1946, p. 1/6.

1.5. Het Volk

In augustus 1945 bericht *Het Volk* over een plechtigheid waarbij kardinaal Van Roey hulde bracht aan de heer Van Waeyenberg, rector van de Leuvense universiteit. Hij wordt in het artikel immers de “meest vooraanstaande vertegenwoordiger van het universitair verzet tegen de vijand” genoemd.³⁷⁵ De overduidelijke ‘katholieke *setting*’ is niet toevallig en weerspiegelt de herinneringscultus van de krant over het ‘katholieke aandeel’ in het verzet. Wanneer in november 1945 de opening plaatsvond van de Leuvense hogeschool, wordt de man opnieuw uitgebreid gehuldigd in de krant.³⁷⁶

“Vierhonderd N.K.B’ers te Leuven onderscheiden”, is de titel van een klein artikeltje dat over een herdenkingsplechtigheid bericht. De auteur geeft de gebeurtenissen weer, zonder te verwijzen naar de heldhaftige of patriottische aard van hun optreden. Het taalgebruik is eerder *sec*. “In de benedenzaal van het raadshuis te Leuven overhandigde generaal Graff Zondagnamiddag diploma’s aan vierhonderd weerstanders uit de Nationale Koninklijke Beweging.”³⁷⁷ Hierdoor krijgt men de indruk dat de krant niet echt geïnteresseerd is om een heroïsche verzetsherinnering op te bouwen. Ook uit een ander kort artikel, “Bevrijder van Gent gedekoreerd”,³⁷⁸ blijkt dat er door de krant gekozen wordt voor een erg neutraal taalgebruik. (cfr: ‘bevrijder’ ipv ‘held’)

Dat de redactie van deze krant zich niet echt engageert om een grootse verzetsherinnering op te bouwen blijkt eveneens uit een erg kort berichtje over de herdenking van de sabotage aan de Meense sluisen. “Onder leiding van kommandant Jozef Verkindere begaf een afvaardiging zich naar het Sashuis, waar bloemen werden neergelegd aan de voet van de gedenkplaat, die in 1947

³⁷⁵ “Kardinaal Van Roey brengt hulde aan Mgr Van Waeyenberg”, in: *Het Volk*, 17 augustus 1945, p. 2/4.

³⁷⁶ “Nieuw academisch jaar der Leuvense hogeschool plechtig geopend; Mgr Van Waeyenberg om zijn weerstand gehuldigd”, in: *Het Volk*, 6 november 1945, pp. 1 en 2/4.

³⁷⁷ “Vierhonderd N.K.B’ers te Leuven onderscheiden”, in: *Het Volk*, 27 mei 1946, p. 3/12.

³⁷⁸ “Bevrijder van Gent gedekoreerd”, in: *Het Volk*, 8 september 1946, p. 3/12.

ingehuldigd werd.”³⁷⁹ De auteur beschrijft louter wat er gebeurde tijdens de plechtigheid, zonder te reflecteren naar de sabotagedaad zelf.

Wél gebruikt Het Volk het woord ‘helden’, wanneer men op 6 september 1948 de slachtoffers van de geallieerde luchtbombardementen herdenkt. “En de angstpsychose welke toen ontstond zou immer steigeren en haar hoogtepunt bereiken tijdens de maanden April en Mei van 1944 toen onophoudelijk dreigende vliegtuigenzwermen door de lucht over Gentbrugge donderden en tot tweemaal toe hun dodende last midden de bevolking neerstortten. Gentbrugge heeft, aan mensen en goederen, zware tol betaald voor de bevrijding van ons land.”³⁸⁰ Het taalgebruik in dit artikel waarin hulde gebracht wordt aan slachtoffers van bombardementen, staat in schril contrast met het discours dat men gebruikt bij verzetshedenkingen.

Zelfs bij berichten over de Nationale Koninklijke Beweging, die toch vaak ‘positief’ aangehaald wordt door de redactie, blijft men opvallend op de vlakte: “Zondag is Generaal Graff, de nationale bevelhebber van de Nationale Koninklijke Beweging, vóór het stadhuis te Antwerpen overgegaan tot de overhandiging van twee vaandels: het eerste aan de groep « Bau » en het tweede aan de derde sector « park » van de N.K.B.”³⁸¹

1.6. De Gids op Maatschappelijk Gebied

In de mei-editie van De Gids op Maatschappelijk Gebied vinden we een artikel dat gaat over de ‘zuivering’ in vrije scholen. Het opiniestuk, geschreven door F. Peeters, is in feite een aanklacht tegen de uitlatingen van het Onafhankelijkheidsfront in hun blad, Front, over de katholieke scholen. In het voornoemde blad heerst, volgens de auteur, immers een algemene toon dat vrije scholen “uitmunten in zwartheid”.³⁸² F.

³⁷⁹ D. M., “Herdenking van de sabotage aan de Meense sluizen”, in: *Het Volk*, 3 mei 1948, p. 3/14.

³⁸⁰ “Wijk Moscou eert zijn helden. Onthulling van gedenksteen aan de Jules de St-Genoisstraat te Gentbrugge”, in: *Het Volk*, 6 september 1948, p. 14/16.

³⁸¹ “Bij de N.K.B. Antwerpen. Vaandelplichtigheid”, in: *Het Volk*, 13 juni 1949, p. 4/16.

³⁸² F. PEETERS, “Bij een gemeene streek van het O.F.-F.I.”, in: *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, 37 (1946), 5, p. 383.

Peeters noemt de insinuaties, als zou de collaboratie voortgestroomd zijn uit het katholiek onderwijs, “een gemeene streek van het O.F.-F.I.”.

Wat mij hier vooral interesseert is de wijze waarop het maandblad door middel van deze concrete *casus*, de lezer herinnert aan de ‘juiste’ houding van de katholieke scholen tijdens de bezetting. Men grijpt de ‘kans’ aan om de katholieke houding tijdens de bezetting in een ‘verzetkleedje’ te hullen.

“Na het lezen van dit document zal het elk lezer, die zijn verstand gebruikt, klaar geworden zijn, dat de zwarte openbare besturen verre ervan den toestand uit te buiten om de vrije school te bevorderen, met alle middelen, die de Duitschers hun ter beschikking stelden, gewerkt hebben aan de uitvoering van het plan der Nazi’s en dat plan was: de vernietiging der vrije school.

De mannen van het O.F.-F.I. wenschen dat eveneens. Het is een verschil minder tusschen hen en de Nazi’s.”³⁸³

Uit het eerste deel van het citaat blijkt dat er duidelijke ‘aanwijsbare’ vijandigheid bestond tussen de bezetter en de vrije scholen. Impliciet wordt de associatie van de katholieke wereld met een ‘verzetshouding’ gemaakt. “Anders zou de bezetter zich immers niet tot doel stellen het katholieke onderwijs te vernietigen”, is de ondertoon van het citaat.

De laatste twee zinnen van het citaat stellen het Onafhankelijkheidsfront in een erg slecht daglicht. Volgens de auteur zijn er zelfs gelijkenissen met de nazi’s.

1.7. De Vlaamse Linie

Het weekblad De Vlaamse Linie blijkt geen echte pleitbezorger voor een sterke verzetsherinnering. Als men al expliciet hulde brengt aan het verzet, gaat het meestal niet om de ‘gewapende weerstand’. Zo brengt de redactie van De Vlaamse Linie in de editie van 29 juli 1949 hulde aan het beleid van de secretarissen-generaal tijdens de bezetting. De auteur van het artikel noemt hun houding een “monument van civisme”. Het artikel wordt als volgt afgesloten:

³⁸³ F. PEETERS, “Bij een gemeene streek van het O.F.-F.I.”, in: *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, 37 (1946), 5, p. 383.

“Dit overzicht kan volstaan. Het bewijst afdoende, dat de secretarissen-generaal Plisnier, De Winter, Verwilghen en Leemans samen met dhr Galopin, zonder wiens belangrijke steun het saldo der bezettingsjaren zowel in moreel als in materieel opzicht wellicht nooit zo gunstig zou zijn geweest, in offervaardige dienstbaarheid en met volle overgave hunner persoonlijkheid de belangen van dat land hebben gediend. Ze hebben honderdduizenden van de hongerdood, honderdduizenden van de verplichte tewerkstelling, deportatie of slavernij gered. Aan hen is het te danken dat de Belgische industrie ongeschonden bewaard bleef en in staat werd gesteld de eerste factor voor 's lands economische herstel te zijn. Het Belgische mirakel is slechts mogelijk geweest door het wijs beleid onzer secretarissen-generaal. Zij verdoenden daarvoor hulde en dankbaarheid.”³⁸⁴

De secretarissen-generaal worden in het artikel als helden beschreven. Eigenlijk wordt door dit discours een vorm van ‘aanwezigheidspolitiek’ gehuldigd als succesvolle verzetshouding.

‘Het gewapend verzet’ wordt daarentegen in een ‘negatieve’ herinneringscultus ingepast. Verzetsstrijders worden als daders gepercipieerd die onrechtvaardig tekeer gingen na de bevrijding. “Wat daarover werd vernomen sedert de bevrijding is niet zó stichtend, zeker niet voor hen die een hoge borst zetten na de bevrijding en zich aanstelden als « de » wrekers van het onrecht.”³⁸⁵

De herinneringscultus die De Vlaamse Linie in haar edities aanhoudt, is er één waarin het verzet geen al te positieve plaats inneemt. Daarentegen verwerft de herinnering aan een onrechtvaardige repressie een prominente plaats in het weekblad.

Dat de herdenkingscultus zich eerder richt op de collaborateurs, die zich lieten misleiden tijdens de Tweede Wereldoorlog, blijkt enigszins uit een artikel ter nagedachtenis aan Cyriel Verschaeve.

³⁸⁴ “Het beleid van de Secretarissen-Generaal onder de bezetting. Een monument van civisme”, in: *De Vlaamse Linie*, 29 juli 1949, p. 1/10.

³⁸⁵ “Verzoening na de Repressie”, in: *De Vlaamse Linie*, 18 november 1949, p. 1/10.

“Arme, grote, heroïsche, eenzame Verschaeve, dorstige naar liefde en gerechtigheid, gij zijt zeventig jaar oud de ballingschap ingegaan om er, ver van dit Vlaanderen dat uw aardse liefde is geweest en wiens toekomst gij zó gaarne hadt zien veilig stellen, de dood af te wachten.

Arm Vlaanderen, kleingelovig en kleinmoedig volk, weet, dat zo het u wel mogelijk was uw nationale dichter ter dood te laten veroordelen en in den vreemde te laten sterven, het u niet veroorloofd is hem nu verder af te schrijven zonder uzelf ten dode op te schrijven.”³⁸⁶

³⁸⁶ J. VANSINA, “In memoriam: Cyriel Verschaeve”, in: *De Vlaamse Linie*, 2 december 1949, p. 6/10.

2. Besluit

Op welke manier wordt het verzet in de verschillende katholieke opiniebladen in herinnering gebracht? Kunnen we voor de periode 1944-1950 spreken van een 'sterke' herinnering, of was de positie van het verzet in het collectieve geheugen toen al vrij 'zwak'?

In de opiniestukken van L. Kiebooms merken we een erg positieve 'benadering' van de Belgische verzetbeweging. De basis voor een glorieuze verzetsherinnering lijkt aanwezig in Gazet van Antwerpen. Toch merken we al snel dat het standpunt tegenover het verzet niet éénduidig is. Bepaalde verzetsgroepen worden uitgesloten van herdenkingsplechtigheden en Gazet van Antwerpen neemt hier openlijk positie in. De herinneringscultus is slechts gericht op bepaalde organisaties, die door de redactie als échte weerstanders worden aanzien. We kunnen dus spreken van een eerder verdeelde herinneringscultus

Langs de andere kant zien we dat de krant haar best doet om aan het verzet een 'katholiek kantje' te geven. Vormen van verzet waarin katholieken een rol speelden, worden extra in de verf gezet. Bisschoppen en paters worden als symbolen van het verzet gehuldigd.

La Libre Belgique brengt opmerkelijk veel hulde aan het verzet. In vergelijking met de andere periodieken, vinden we veel huldeberichten, artikels over vaandeluitreikingen, foto's van verzetsmensen,... De krant lijkt op die wijze mee te bouwen aan een nationale collectieve verzetsherinnering. Men richt zich tevens op verzetsindividuen, afkomstig uit heel het land. Men kan dus stellen dat La Libre Belgique haar best doet om te vertrekken vanuit een nationale invalshoek. De enige 'identiteiten' die geen plaats krijgen in deze herinneringscultus zijn het OF en haar communistische exponenten.

Langs de andere kant merken we toch ook het discours waarin men de verzetsherinnering een katholieke identiteit wil meegeven.

Ook in het Franstalige dagblad La Métropole lijkt het verzet een prominente plaats te bezitten in de berichten over herdenkingsplechtigheden van de oorlog.

Verzetsstrijders worden geëerd als vaderlandslievende helden. De verzetsherinnering wordt erg levend gehouden.

Daarnaast tracht de krant de aanwezigheid van de katholieken in het verzet toch ook te benadrukken. Dit zorgt dan weer voor een eerder verdeelde benadering en doet bijgevolg wat afbreuk aan de sterke verzetsherinnering.

In De Nieuwe Standaard daarentegen, wordt al onmiddellijk verdeeldheid gecreëerd door een 'tegenidentiteit' van het verzet te bepalen. Niet alle verzetsorganisaties worden als dusdanig beschouwd door de redactie van het dagblad. Bovendien wordt de positieve herinnering aan de échte weerstand enigszins overschaduwd door het veelvuldig huldigen van de passieve vormen van verzet. De 'stille vormen' van verzet worden door De Nieuwe Standaard als ideaalbeeld naar voor geschoven.

Als er bericht wordt over herdenkingsplechtigheden voor het gewapend verzet, gebeurt dit op een erg oppervlakkige en beschrijvende wijze. Men zet absoluut geen heldencultus op.

Wanneer bij plechtigheden het OF aan bod komt, is men ronduit negatief. Demany noemt men de "profeet van de haat".

Het discours van Het Volk is erop gericht om de katholieke inbreng in het Belgische verzet te benadrukken. Dit doet men door een aantal katholieken die in het verzet actief waren uitgebreid te huldigen.

Wanneer de krant bericht over huldes aan verzetsorganisaties, hanteert de krant een opvallend sec taalgebruik. Het is duidelijk dat de redactie van het dagblad hen geen heldenstatus wil toekennen.

In de Gids op Maatschappelijk Gebied vindt men een artikel terug waarin de auteur de verdediging opneemt van de katholieken na de beschuldigingen van het OF, als zouden de vrije scholen kweekscholen geweest zijn voor collaborateurs. Het maandblad maakt van dit concreet 'geval' gebruik om het tegendeel te bewijzen en de katholieke houding tijdens de bezetting als de 'juiste' te beschrijven. Men associeert het beleid van het katholieke onderwijs zelfs met 'verzet' door te wijzen op de erg negatieve houding van de bezetter tegenover de scholen. Daarnaast wordt het OF in een zeer slecht daglicht gesteld.

De Vlaamse Linie is geen pleitbezorger voor een sterke verzetsherinnering. Wel wordt uitgebreid hulde gebracht aan de politiek van de secretarissen-generaal die tijdens de bezetting een belangrijke rol vervulden. Zij worden immers als echte helden omschreven.

Het verzet daarentegen wordt in een vrij negatieve herinneringscultus ingepast. Zij worden voorgesteld als directe opposanten van de collaborateurs. Het discours van De Vlaamse Linie is er eerder op gericht de naoorlogse 'onrechtvaardige repressie' steeds in herinnering te brengen. Als het verzet aan bod komt, is het dan ook meestal in erg negatieve zin.

Hoofdstuk 5: Het Verzet en de Koningskwestie

In een laatste hoofdstuk wil ik het hebben over de beeldvorming over de houding van het verzet in de Koningskwestie. De problematiek rond de terugkeer van Leopold III leidde tot een acute crisissituatie in België, die pas in de zomer van 1950 geneutraliseerd werd.

De verregaande accommodatiepolitiek van de koning, tijdens de oorlog, zorgde na de bevrijding voor hevige verdeeldheid tussen het eerder links georiënteerde deel van de publieke opinie -dat zich ook het sterkst associeerde met het verzet- en het eerder rechtse deel van de bevolking.

“The eruption of the royal question in the summer of 1945 signified the end of national cohesion. The Catholic Party identified with the king and refused to remain in a government that prolonged his exile. The anti-royalist coalition presented itself on the rebound as ‘the government of the resistance’ and prided itself on the inclusion of seven ‘resistance heroes’ in a cabinet of eighteen ministers, including two members of the newly created resistance party, the Union Démocratique Belge (UDB).”³⁸⁷

Zoals ook in het citaat aangegeven wordt, koos de katholieke wereld -op een aantal Franstalige progressieve katholieken na- de kant van Leopold III. Ruimer kunnen we stellen dat ‘politiek rechts’ in België koningsgezind was. “In de houding van de koning tijdens de bezetting zochten ze in vele gevallen naar een rechtvaardiging van hun eigen optreden. De meesten apprecieerden het bovendien dat de vorst in 1940 had voorkomen dat België veel oorlogsgeweld meemaakte en meenden dat hij door zijn voorzichtige houding te opzichte van de bezetter het land een vrij mild bezettingsregime had bezorgd.”³⁸⁸ Ook vele gestrafte collaborateurs wensten zijn terugkeer op de troon omdat ze erop rekenden dat Leopold III hen clementie zou

³⁸⁷ P. LAGROU, *The Legacy of Nazi Occupation. Patriotic Memory and National Recovery in Western Europe, 1945-1965*, Cambridge, Cambridge University Press, 2000, p. 47.

³⁸⁸ E. WITTE, “Een introductie op de Belgische politieke evolutie tussen 1944 en 1950”, in: E. WITTE, J.C. BURGELMAN, P. STOUTHUYSEN, eds. *Tussen restauratie en vernieuwing. Aspecten van de Belgische naoorlogse politiek (1944-1950)*, Brussel, VUB-Press, 1989, pp. 35-36.

verlenen. De rechterzijde deed er dan ook alles aan om een positief beeld van Leopold op te hangen.³⁸⁹

De tegenstanders van de koning waren vaak zij, die tijdens de bezetting waren blijven geloven in een geallieerde overwinning en ook hun bijdrage daartoe leverden. Leopold III was voor hen het symbool van ‘attentisme’, *defaitisme* en de collaboratie. “Vertaald naar politieke organisaties, betekende dit dat, benevens de leden van de Londense regering, al de communistische, socialistische en liberale zuilinstellingen zich in dit kamp bevonden.”³⁹⁰

Uit het vorige kunnen we opmaken dat de Koningskwestie in eerste plaats gezien moet worden als een links-rechtstegenstelling. De volksraadpleging in maart 1950, afgedwongen door de CVP-PSC, maakte echter duidelijk dat de problematiek zich ook geënt had op de communautaire breuklijn. Terwijl in Vlaanderen 72% voor de terugkeer van Leopold III had gestemd, was een meerderheid in het linkse Wallonië en Brussel tegen.

We kunnen dus stellen dat de publieke opinie tegenover de Koningskwestie mede beïnvloed werd door de collaboratie- en verzetsproblematiek in het land, en dat er zich twee clusters van beelden aftekenden: enerzijds dat van het katholieke Vlaanderen, dat pro-Leopold en pro-collaboratie was, anderzijds dat van de vrijzinnige Franstaligen, erg anti-Leopold en pro-verzet.

In de realiteit is de homogeniteit van deze ‘groepen’ evenwel erg problematisch. ‘Het verzet’ was bijvoorbeeld erg verdeeld over de Koningskwestie. De verschillende weerstandsorganisaties stonden op dit punt niet op dezelfde lijn. Conservatieve patriottische organisaties, zoals de Nationale Koninklijke Beweging en het Geheim Leger waren erg koningsgezind. Na de oorlog zette de NKB zich bijvoorbeeld met

³⁸⁹ H. VAN GOETHEM, “Prins Karel, regent van België: de koningskwestie, de democratie, de geallieerden”, in: L. HUYSE, K. HOFACK, eds. *De democratie heruitgevonden. Oud en nieuw in politiek België (1944-1950)*, Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 1995, p. 100.

³⁹⁰ E. WITTE, “Een introductie op de Belgische politieke evolutie tussen 1944 en 1950”, in: E. WITTE, J.C. BURGELMAN, P. STOUTHUYSEN, eds. *Tussen restauratie en vernieuwing. Aspecten van de Belgische naoorlogse politiek (1944-1950)*, Brussel, VUB-Press, 1989, p. 36.

alle middelen in voor de verdediging van Leopold III.³⁹¹ Het Onafhankelijkheidsfront daarentegen was fel gekant tegen de terugkeer van Leopold III. Andere bewegingen, zoals de Belgische Nationale Beweging of Groep G weigerden om een openlijk standpunt in te nemen.³⁹²

Wie de Koningskwestie voorstelt als een strijd tussen verzet en collaboratie, houdt dus geen rekening met de meer genuanceerde werkelijkheid. Bepaalde verzetsorganisaties waren immers net wél erg koningsgezind. Andere groepen zagen Leopold als symbool van de collaboratie en wilden geen terugkeer naar de troon.

De vraag die ik hier wil beantwoorden is de volgende: welk discours nemen de katholieken aan tegenover het verzet en de Koningskwestie? Hoe wordt de Koningskwestie in de verschillende katholieke opiniebladen voorgesteld? Wat is de positionering van 'het verzet' binnen de problematiek? Heerst het negatief beeld van het 'verzet als anti-leopoldisch bastion'? Of probeert men de houding van Leopold te verdedigen?

³⁹¹ P. VAN MEERBEECK, E. VERHOEYEN, H. VAN DE VIJVER, e.a. *De tijd der vergelding & Het verzet*, Brussel, BRT-Instructieve Omroep, 1988, p. 78.

³⁹² P. LAGROU, *The Legacy of Nazi Occupation. Patriotic Memory and National Recovery in Western Europe, 1945-1965*, Cambridge, Cambridge University Press, 2000, pp. 47-48.

1. De houding van het verzet tegenover de Koningskwesitie

1.1. Gazet van Antwerpen

Een eerste artikel in de krant van 12 juni 1945 geeft al mooi aan dat Gazet van Antwerpen erg koningsgezind is en dat men zijn houding tijdens de bezetting erg positief afschildert. “Leopold III: een prachtfiguur”, is de titel van het desbetreffende artikel. “Niet alleen als Koning, niet alleen als opperbevelhebber, ook als mensch, die de nooden van zijn volk begrijpt, die het volk lief heeft en zich steeds afvraagt, in elke omstandigheid, hoe hij ten bate van zijn land het beste handelt.”³⁹³

Twee dagen later verschijnt een artikel, waarin de Koning geassocieerd wordt met het verzet, door te verwijzen naar clandestiene activiteiten van het paleis tijdens de bezetting. “Zoo wordt verklaard dat reeds in 1940 het paleis toelagen verleende aan de eerste nummers van het sluikblad « La Libre Belgique », dank zij den medewerking van sommige personen van goeden wil. Elke maand ontvingen de oprichters van dit eerste sluikblad van het Paleis een vaste som geld.”³⁹⁴

Men benadrukt het feit, dat het Paleis het eerste (staat in het artikel in drukletters) sluikblad mee helpt op te richten en financieel ondersteunt. Het beeld wordt gecreëerd van de Koning als ‘stimulator’ van verzet.

Een ander voorbeeld, waaruit de koningsgezindheid van de krant blijkt, is een artikel waarin men bericht over de begrafenis van een zestienjarige Politiek Gevangene. De jongeman werd uit Buchenwald bevrijd, maar overleed twee maanden na zijn terugkeer, aan de gevolgen van zijn gevangenschap.

De man wordt als een ware held beschreven in het artikel. Maar opvallend is de verwijzing naar zijn laatste woorden, “Leve Leopold III!”. Tot driemaal toe wordt dit in het stuk aangehaald. Bij een foto van de persoon in kwestie staat volgend onderschrift: “De jonge martelaar Pieter Gustaaf Leysen op zijn ziekbed, een paar uren vóór hij overleed met den uitroep « Leve Leopold III! » op de lippen.”³⁹⁵

³⁹³ “Leopold III: een prachtfiguur”, in: *Gazet van Antwerpen*, 12 juni 1945, p. 2/4.

³⁹⁴ “De Koning en de Weerstand”, in: *Gazet van Antwerpen*, 14 juni 1945, p. 1/4.

³⁹⁵ “De Jongste Politieke Gevangene van België ten grave gedragen te Herentals. Zijn allerlaatste woorden waren: « Leve Leopold III! »”, in: *Gazet van Antwerpen*, 1-2 juli 1945, p. 3/4.

Hier ziet men dat een concrete situatie aangewend wordt om het standpunt met betrekking tot de Koningskwestie duidelijk te maken. De ‘dramatische *setting*’ waarin dit gebeurt, maakt de ideologische boodschap nog sterker. Impliciet wordt het beeld gegeven van Leopold als iemand die er was voor alle Belgen, ook voor diegenen die weerstand boden tegen de bezetting.

In december van dat jaar klaagt de redactie het, door het anticlericalisme verspreide, beeld aan dat katholieken en leopoldisten gelijkstelt aan incivisme. “Hun bedoeling schijnt te zijn dat de Belgen in twee kampen moeten verdeeld worden, aan de eene zijde de katholieke incivieken, met aan hun hoofd den koning als de groote inciviek, en aan de andere zijde de karaatzuivere Belgische anticlericalen.”³⁹⁶

De strijd met de tegenstanders van de koning wordt nog scherper afgetekend in een artikel dat in september 1946 verschijnt. “Nee, Volksgazet, maakt U niet onnoodig zoo kwaad. Juist omdat we zoo vredelievend zijn en rechtvaardigheidsgezind, willen we a.s. zondag met tienduizenden opstappen en jubelen om onze blijvende gehechtheid aan den reddenden Vorst te betuigen. Als gij eeuwig wilt blijven comedie spelen en het volk bedriegen... dat is uw zaak. Onze koningsgezindheid staat ver boven fanatieke partijpolitiek en daaraan zal uw gebazel weinig veranderen.”³⁹⁷

Men stelt de tegenstanders voor als leugenaars, die de Koningskwestie ‘gecreëerd hebben’ om er politiek voordeel uit te halen. Het bijkomend gevolg hiervan is dat de aandacht zich richt op de anti-koningsgezinden, en niet meer op de houding van de vorst tijdens de bezetting.

De manifestaties vóór koning Leopold III worden door de krant dan ook uitgebreid beschreven. De titels en ondertitels geven blijk van de ‘heldenstatus’ die men hem aanmeet. “Hulde en Eerherstel aan Koning Leopold III”, “Overweldigende

³⁹⁶ GLADIUS, “Katholiek = Leopoldist = Inciviek! Waarom dit Anticlericalisme?”, in: *Gazet van Antwerpen*, 6 december 1945, p. 1/8.

³⁹⁷ “Een Koninghulde... en een Volksgazet”, in: *Gazet van Antwerpen*, 10 september 1946, p. 1/6.

triomfbetoging”, “Massale Koningsbetooging” zijn daar slechts enkele voorbeelden van.

Wanneer de strijd met de anti-Leopoldisten concreet vorm krijgt tijdens betogingen en tegenbetogingen, verwijst de krant nogal suggestief naar “ongure elementen die werken in het duister”. “Te 1.10u werden vlugschriften gevonden in de Ellermanstraat handelenden over den troonsafstand van Koning Leopold III. Ze werden in naam van het O.F. en de democratische groepeerings uitgegeven.”³⁹⁸

Wanneer in 1950 de Koningskwestie naar zijn ‘ontknopingspunt’ toegroeide, blijft de redactie dezelfde houding aannemen tegenover koning en verzet. De Koning wordt naar voor geschoven als “symbool van eenheid en verzet”.³⁹⁹

Verzetsorganisaties die erom bekend stonden koningsgezind te zijn, worden dan ook erg positief aangehaald in de artikels. “Wij, Oud-Strijders en Weerstanders, uit alle standen en van alle politieke gezindheid, bevestigen dat wij -nu zoals voorheen- enkel oog hebben: [...] dat, wanneer de strijd geen militaire strijd meer was, doch een gruwelijke moordelij en wanneer ons leger, na alles geofferd te hebben, alléén stond, de Koning, in de edelmoedigheid van zijn hart, de gruwelijkste massaslachtig verhinderde door het eervol neerleggen der wapenen.”⁴⁰⁰

Anti-koningsgezinde verzetsorganisaties worden daarentegen voorgesteld als bandieten en oproerkraaiers. Vooral de communisten moeten het ontgelden. In het discours van *Gazet van Antwerpen* worden zij voorgesteld als amokmakers en geweldplegers. “Van bij aanvang kwam het tot incidenten. In de zaal hadden inderdaad leden van de roodhembden en andere aanhangers van het links geweld in de zaal plaats genomen.”⁴⁰¹

³⁹⁸ F. PILAET, “Rond de grootsche koningshulde te Antwerpen”, in: *Gazet van Antwerpen*, 17 september 1946, pp. 1 en 5/6.

³⁹⁹ “De Koning, symbool van eenheid en verzet”, in: *Gazet van Antwerpen*, 9 maart 1950, pp. 1 en 5/12.

⁴⁰⁰ “Koningsgezinde Oud-Strijders en Weerstanders”, in: *Gazet van Antwerpen*, 10 maart 1950, p. 7/12.

⁴⁰¹ “Heethoofden verwekken incidenten op Koningsmeeting te Brussel”, in: *Gazet van Antwerpen*, 10 maart 1950, p. 6/12.

1.2. La Libre Belgique

“Socialistes et communistes provoquent du désordre à Liège”, is de titel van een artikel dat in mei 1945 verschijnt. Het bericht gaat over onlusten die uitbraken onder jongeren, naar aanleiding van het ophangen van een groot portret van Leopold III op een gevel van huis. “Un cortège de plusieurs centaines de jeunes gens des mouvements de jeunesse, notamment des jeunesses socialistes, de la Jeune Wallonie, des jeunesses communistes, des étudiants de l’Université de Liège, a parcouru les rues du centre aux cris scandés de: « Abdication! Abdication! » Un détachement de police dut dégager les abords du magasin et les objets les plus divers furent lancés contre le portrait de Léopold III.”⁴⁰² Hiermee is de toon onmiddellijk gezet. Tegenstanders van Leopold worden voorgesteld als een groepje linkse onruststokers.

Enkele weken later publiceert La Libre Belgique enkele korte artikels waarin dit beeld nog versterkt wordt. “[...] ces gaillards esquissent une grande manoeuvre d’intimidation. Ils envoient, par la poste, sous pli affranchi à un franc, sans nom de destinataire, mais simplement au préalable par des comparses, le petit papier dont voici une photographie: « Si vous ne voulez pas qu’une pierre tombe dans votre vitre, enlevez vite le portrait du roi VNV et pavoisez belge. Voilà le choix!! »”⁴⁰³ Anti-koningsgezinden worden voorgesteld als terreurzaaiers die ideologische tegenstanders afdreigen.

Wanneer patriottische manifestaties op de Belgische feestdag in 1945 verboden worden, uit de Franstalige krant haar ongenoegen. Daaruit blijkt ook de koningsgezindheid van La Libre Belgique. “Manifestement le gouvernement a peur que les manifestations du 21 juillet se déroulent au cri de « Vive le Roi ». Pour empêcher la Belgique de fêter Léopold III, il l’empêche de fêter la liberté recouvrée. Par une indigne lâcheté, il maintient sur ce point le régime de l’occupation.”⁴⁰⁴

⁴⁰² “Socialistes et communistes provoquent du désordre à Liège”, in: *La Libre Belgique*, 13 mei 1945, p. 2/4.

⁴⁰³ “Manoeuvres d’intimidation”, in: *La Libre Belgique*, 31 mei 1945, p. 1/4.

⁴⁰⁴ “Comme sous l’occupation..! Les manifestations patriotiques sont interdites le 21 juillet!”, in: *La Libre Belgique*, 20 juli 1945, p. 1/4.

De redactie van *La Libre Belgique* pleit vóór een terugkeer van de koning, vooral om zo opnieuw orde en stabiliteit te creëren in België. In de titel van een artikel wordt de situatie als volgt voorgesteld: "[...] des résistants et prisonniers politiques déclarent: « Nous sommes en Belgique comme un troupeau sans pasteur »"⁴⁰⁵

Men stelt de situatie nogal symbolisch voor, door te verwijzen naar een 'kudde zonder herder'. Het beeld wordt geschetst van Leopold III die, als herder van de kudde, orde en stabiliteit moet terugbrengen in het land. Het verzet wordt ook voorgesteld als 'eerste vragende partij' voor een snelle terugkeer op de troon. Zij aanzien, volgens dit discours, Leopold immers als symbool van de weerstand. De koning wordt dus als verzetspersoon gepercipieerd.

Wanneer de Koningskwesie in de zomer van 1950 tot onlusten leidt, wordt de 'vijand' al snel gevonden in de linkse regionen van de politiek. Deze anti-koningsgezinden worden voorgesteld als saboteurs en revolutionairen. "Nous croyons savoir que des commandos de sabotage, motorisés, ont été créés avec la collaboration de deux organisations communistes de résistance, créées [sic] pendant l'occupation. Des membres communistes d'une ancienne organisation belge de résistance prendraient également part, [...]"⁴⁰⁶

Bepaalde communistische verzetsorganisaties worden met andere woorden verantwoordelijk geacht voor de onlusten en de strijd tegen de terugkeer van Leopold. Bijgevolg kunnen we uit dergelijk discours afleiden dat *La Libre Belgique* deze verzetskernen niet als 'verzet' huldigt. Het echte verzet wordt volgens de de krant vormgegeven door de organisaties die de zijde van de koning kiezen.

1.3. La Métropole

In een artikel, afkomstig uit de krant van 23 juni 1945, komt duidelijk het standpunt van de redactie naar voor tegenover de houding van de koning tijdens de bezetting.

⁴⁰⁵ "« Sire, nous vous attendons », disent les volontaires de guerre liégeois. Et des résistants et prisonniers politiques déclarent: « Nous sommes en Belgique comme un troupeau sans pasteur »", in: *La Libre Belgique*, 15 november 1949, p. 2/10.

⁴⁰⁶ "Les saboteurs socialo-communistes à l'oeuvre. Il faut faire front contre les révolutionnaires socialo-communistes", in: *La Libre Belgique*, 27 juli 1950, p. 2/10.

Volgend opmerkelijk citaat weerspiegelt de keuze vóór Leopold, en tégen de communisten: “En 1943 le roi Léopold plaidait pour les communistes persecutes. En 1945 les communistes conspuent le roi Léopold.”⁴⁰⁷

De vorst wordt met andere woorden voorgesteld als verdediger van het Belgische volk en ‘eerste steun’ van het verzet tijdens de oorlog. Bovendien wordt in die twee zinnen ook heel duidelijk positie gekozen tégen de communisten, die als ondankbaren afgedaan worden, door na de oorlog standpunt in te nemen tégen ‘hun beschermheer’.

Dat *La Métropole* pal achter Leopold staat en zijn houding tijdens de oorlog volop steunt, blijkt uit het ‘positieve’ discours als het over de koning gaat. Wanneer er kritiek geuit wordt op zijn beleid tijdens de bezetting, kaatst men de bal gewoon terug. “Des ministres ont minimisé odieusement tout ce que le Roi a fait pour la population et ont dénié son action à l’égard de la résistance.”⁴⁰⁸ Hier wordt uitdrukkelijk gesteld dat men de steun van de koning aan de bevolking tijdens de bezetting minimaliseert, en dat men zijn acties in het kader van het verzet negeert.

Wanneer de Nationale Koninklijke Beweging een manifest uitgeeft waarin ze haar loyaliteit ten opzichte van Leopold III uitdrukt, grijpt de krant deze gelegenheid aan om de band tussen de koning en het verzet nog beter in de verf te zetten. “La question royale est le noeud de la crise qui menace l’avenir du pays. La grande majorité des Belges regrettent profondément la campagne qui s’est développée, brusquement et plusieurs mois après la libération, contre le roi Léopold III.”⁴⁰⁹

“En prenant la décision de demeurer dans le pays et de partager le sort de Son Armée et de Son Peuple, Votre Majesté a apporté à la Nation Belge un soutien et un réconfort dont la valeur morale s’est révélée inestimable.”⁴¹⁰ *La Métropole* verwijst in mei 1946 naar deze woorden, die in 1941 geschreven werden door kardinaal Van Roey. De vorst wordt door hem gehuldigd voor zijn rol tijdens de oorlog. Ook dit past in het discours van de krant, waarin men de houding van de vorst associeert met het

⁴⁰⁷ “L’action du Roi pendant l’occupation”, in: *La Métropole*, 23 juni 1945, p. 1/2.

⁴⁰⁸ “Le roi Léopold et la Résistance”, in: *La Métropole*, 29-30 juli 1945, p. 1/4.

⁴⁰⁹ “Le Groupement National Belge réclame une information loyale et complète dans la question royale”, in: *La Métropole*, 30 september-1oktober 1945, p. 1/6.

⁴¹⁰ “Le roi Léopold III et la résistance belge”, in: *La Métropole*, 28 mei 1946, p. 1/4.

Belgische verzet. De titel van het artikel “Le roi Léopold III et la résistance belge” maakt dit evenzeer duidelijk.

Dit beeld wordt nog versterkt door uitgebreid te publiceren over een bezoek van verzetsleden aan de koning in ballingschap. De ‘contextualisering’ van de vorst in een discours van ‘verzet’ en ‘patriottisme’ zorgt ervoor dat de accommodatiepolitiek van Leopold III zeer positief voorgesteld wordt.⁴¹¹

1.4. De Nieuwe Standaard

Wanneer koning Leopold III nog maar enkele dagen bevrijd is door de geallieerden, schrijft De Nieuwe Standaard een artikel, aan hem gewijd. Het betreft een lofbetuiging, waarin de redactie van De Nieuwe Standaard zich uitdrukkelijk achter de vorst schaaft. “Wij wenschen dat ’s Konings terugkeer, voor het land moge beteekenen een nieuwe impuls om in de nauwste samenwerking tussen Vorst en Parlement, in de lijn van de democratische traditie waaraan ons klein land, onder de wijze leiding van zijn Vorsten, zijn aanzien heeft te danken, de toekomst tegemoet te gaan!”⁴¹²

De politiek die Leopold tijdens de oorlog voerde, wordt subtiel uit de sfeer van de collaboratie onttrokken. “Koning Leopold, Collaborateur???” titelt de krant een artikel waarin de verontwaardiging in de ondertoon moeilijk te negeren valt.⁴¹³ Volgens de redactie van De Nieuwe Standaard valt de houding van de vorst dan ook eerder te bestempelen als verzet.

Niet iedereen in België bleek daar zo over te denken. Het Onafhankelijkheidsfront dat zich, volgens De Nieuwe Standaard, als dé weerstandsgroepering opwierp, keerde zich bijvoorbeeld heel duidelijk tegen de koning. De krant grijpt deze kans aan, om zich duidelijk te positioneren voor wat de betekenis van ‘verzet bieden’ betreft. In het

⁴¹¹ “Le roi Léopold reçoit à Paris des volontaires de guerre, des prisonniers politiques et des résistants. Le souverain rend hommage au patriotisme de Belges”, in: *La Métropole*, 14 november 1949, p. 2/10.

⁴¹² “Onze Koning”, in: *De Nieuwe Standaard*, 4 mei 1945, p. 1/4.

⁴¹³ “Koning Leopold, Collaborateur???” in: *De Nieuwe Standaard*, 9 juni 1945, p. 1/4.

artikel “De Koning in de Weerstand” wordt de legitimiteit van het OF als verzetsbeweging in vraag gesteld, terwijl men de houding van Leopold en zijn entourage wél als verzet beschrijft. “Het Belgisch Legioen was geboren. Dit legioen werd later het roemrijk Geheim Leger dat onder het bevel van beproefde leiders streed. De verbinding met het paleis werd voort verzekerd door majoor Gierst. De Koning kende de actie van zijn soldaten en keurde die goed. Is het dan ook niet van uitzonderlijke beteekenis dat de Koning er aan gehouden heeft gedurende zijn ballingschap in Duitschland als eenige vleugeladjutant, majoor Gierst, een der stichters en pioniers van het verzet, bij zich te hebben?”⁴¹⁴ Men wekt op deze manier zelfs de indruk dat Leopold III opperbevelhebber was van het Geheim Leger.

Er wordt in *De Nieuwe Standaard* geen kwaad woord verteld over de vorst. En als andere kranten dit wel doen, door bijvoorbeeld verdachte beleidsacties of documenten aan te halen, doet de redactie van de krant er alles aan om die goed te praten. Een goed voorbeeld daarvan is de reactie van de krant op de ontmoeting van koning Leopold met Hitler. Men vat dat als volgt samen: “De Koning voelde Hitler aan den Tand. En dan? Hij bewaarde een afzijdige houding”.⁴¹⁵

1.5. Het Volk

Ook in *Het Volk* wordt koning Leopold III naar voor geschoven als ‘verzetsman’. Dit is opmerkelijk aangezien de linkerzijde hem eerder als collaborateur zag, wegens zijn moeilijke relatie met de geallieerden en dubieuze houding tijdens de oorlog. Toch bloklettert het dagblad op 12 juni 1945 op de eerste pagina: “Koning Leopold in de eerste rangen van den weerstand”.⁴¹⁶ Vervolgens haalt men in het bericht aan dat de entourage van Leopold III ervoor zorgde, dat de clandestiene *La Libre Belgique*, tijdens de bezetting kon blijven uitgeven. In dergelijk discours wordt de houding van Leopold III tijdens de bezetting in een positief daglicht gesteld.

⁴¹⁴ “De Koning in den Weerstand”, in: *De Nieuwe Standaard*, 19 juni 1945, p. 2/4.

⁴¹⁵ “De Koning voelde Hitler aan den Tand. En dan? Hij bewaarde een afzijdige Houding”, in: *De Nieuwe Standaard*, 24 juli 1945, p. 1/4.

⁴¹⁶ “Koning Leopold in de eerste rangen van den weerstand”, in: *Het Volk*, 12 juni 1945, p. 1 en 2/4.

Het artikel vangt aan als volgt: “Een lid van den Weerstand, pas teruggekeerd uit een gevangenkamp, stuurt ons de hiernavolgende bijdrage”.⁴¹⁷ Dit is een niet mis te verstane manier, om wat in het artikel weergegeven wordt, een enorme legitimiteit te geven. De boodschap is duidelijk: als iemand van het verzet dit schrijft, die daarenboven zelf politiek gevangene is geweest, moet het wel correct zijn om te stellen dat ook de koning een belangrijke verzetspolitiek voerde.

Leopold III wordt als “één der meest heroïsche figuren uit den oorlog”⁴¹⁸ beschreven en gaat in de krantenartikels door als het symbool van het verzet in België. “Wanneer Koning Leopold gedwongen was, na 18 dagen verwoed vechten, het Leger over te geven, dat hij niet meer in handen kon houden, voelde hij dat hij het leger hetwelk hij had aangevoerd, niet kon verlaten, op een oogenblik dat het geen mogelijkheid tot ontsnappen of tot inschepen had. Hij werd krijgsgevangen genomen en zijn weigering om eenig gezag uit te oefenen onder vijandelijke bezetting is het symbool van den weerstand der Belgen tegen den overweldiger.”⁴¹⁹

Om zijn band met het verzet nog wat meer in de verf te zetten, bericht de krant enkele malen over lofbetuigingen en bezoeken aan de vorst, door bepaalde verzetsorganisaties. Een voorbeeld daarvan vinden we op 21 september 1946: “Koning Leopold ontving weduwen van helden”. Het desbetreffende artikel gaat over het bezoek van een groep weduwen van verzetshelden. “De Vorst gaf uiting aan zijn bewondering voor de moed en de zelfverloochening, die hun echtgenoten bij het vervullen van hun vrij aanvaarde patriottische plicht voor het heil van België hebben aan de dag gelegd.”⁴²⁰ Zo wordt de indruk gewekt dat de échte weerstander geen problemen heeft met de koning, wel integendeel.

Argumenten die de tegenstanders van de koning aanhalen om hem als collaborateur te laten doorgaan, worden door Het Volk geminimaliseerd en zó voorgesteld dat de koning zélf weinig schuld trof: “Wegvoering van de Koning was het werk van Himmler. Leopold III waardeerde en hielp het verzet van de eerste dagen der bezetting af.”

⁴¹⁷ “Koning Leopold in de eerste rangen van den weerstand”, in: *Het Volk*, 12 juni 1945, p. 1 en 2/4.

⁴¹⁸ “De Waarde van het document Schmidt!”, in: *Het Volk*, 20 november 1945, pp. 1 en 2/4.

⁴¹⁹ “ « Koning Leopold is het symbool van den weerstand in België »”, in: *Het Volk*, 20 juni 1945, p. 1/4.

⁴²⁰ “Koning Leopold ontving weduwen van helden”, in: *Het Volk*, 18 april 1949, p. 2/16.

Volgens de redactie was er dus in geen geval sprake van ‘samenwerking’ tussen de koning en de bezetter. Het tegendeel wordt benadrukt, door hem voor te stellen als ‘promotor’ van het verzet. “Reeds in juli 1940 keurden de hofkringen met toestemming van de Koning de werking van de h. Plisnier goed; dus, men notere het want het is belangrijk - maanden vóór dat de meeste landgenoten aan verzet hebben gedacht! Door toedoen van een plichtbewust ambtenaar en met medeweten van de Koning werden tientallen miljoen frank aan het verzet bedeed.”⁴²¹

Wanneer in maart 1950 de volksstemming rond een terugkeer van de koning voor de deur staat, duiken in de berichtgeving artikels op die het beeld van de anti-koningsgezinden verbinden met “Vlaamshaterij”. “In het zonderling geharrewar der propaganda tegen de Koning hoort men zekere stemmen opklinken die het Vlaamse kiezerskorps tot nadenken moeten stemmen en die toelaten de vaststelling te maken dat zekere anti-Koningsgezinden eenvoudig voor doel hebben het Vorstenhuis op te ruimen omdat ze denken, wellicht, in een republikeins regiem de Vlamingen beter te kunnen foppen.”⁴²²

Onmiddellijk na de uitslag van de volksraadpleging, die overigens duidelijk maakte dat een meerderheid van het land voor een terugkeer was, liet de ‘proteststem’ zich horen door middel van betogingen en manifestaties.

De berichtgeving hierover in *Het Volk* wijst vooral met een beschuldigende vinger naar de communisten. “Echte democraten als zij zijn, hechten de communisten dus geen belang aan de uitslag van de volksraadpleging. De Koning mag in geen geval terugkeren. In Rusland heeft de opinie van de bevolking trouwens ook geen belang.”⁴²³ Het discours over de extreem-linksen is bijzonder negatief.

1.6. De Gids op Maatschappelijk Gebied

In het politiek overzicht dat in de decembereditie van het maandblad opgenomen is, wordt het standpunt ten opzichte van de koningskwestie reeds duidelijk. Over het feit

⁴²¹ “Wegvoering van de Koning was het werk van Himmler”, in: *Het Volk*, 4 juni 1949, p. 5/32.

⁴²² “Anti-Koningsgezindheid en Vlaamshaterij”, in: *Het Volk*, 7 maart 1950, p. 2/18.

⁴²³ “Communistische betoging Zondagavond te Brussel”, in: *Het Volk*, 12 maart 1950, p. 2/18.

dat de CVP-PSC in de zomer van 1945 voor de oppositie kozen, schrijven zij het volgende: “De katholieken konden geen regering steunen, die op de meest schaamteloze wijze de grondwet overtrad door den Koning in ballingschap te houden. Dat wij ons vergist hebben in de liberalen, is spijtig voor onze ijdelheid, maar het is het voorzeker nog veel meer voor de liberalen zelf! Wij hadden de Koningskwestie niet voorzien, nog veel minder de triestige houding, die de liberale partij daarin heeft aangenomen. Het feit, dat wij in onze voorgaande kronieken over den Koning geen woord hebben gerept, moge als een klein bewijs te meer gelden, hoe kunstmatig die kwestie werd opgeworpen.”⁴²⁴

De Gids stelt het voor alsof de linkse partijen, met de communisten voorop, de Koningskwestie kunstmatig ‘in het leven geroepen hebben’ met de bedoeling het Belgische systeem te *boycotten*.

Het politiek jaaroverzicht van 1948 beschrijft de situatie en de positie van de CVP-PSC als volgt: “Sedert de intrede van de C.V.P. in de regering was er een weldoende kalmte over het land gekomen en werd er positief aan de oplossing van de koningskwestie gewerkt. Onze ministers hadden het zelfs zover gebracht dat de Regering binnenkort een officiële verklaring zou afleggen waarin plechtig werd erkend dat er geen smet aan ’s Konings eer kleefde. Dat vonden de die-hards uit de B.S.P. echter te bar en elke gelegenheid was goed om daar een stokje voor te steken, elke stok goed genoeg om de hond te slaan.”⁴²⁵

Hieruit blijkt toch wel dat de katholieken er alles aan doen om het op te nemen voor de koning. Ook op politiek vlak trachten ze het beleid van de vorst tijdens de bezetting van alle smet te zuiveren. Men stelt het wel zo voor dat dit enkel mislukte door de dwarsliggerij van de socialisten. De basisoorzaak voor de problematiek, de dubieuze houding van de koning tijdens de oorlog, wordt niet in vraag gesteld.

Na de afloop van de Koningskwestie publiceert De Gids een artikel van F. Maes met de titel: “Democratie van de Staat en Dictatuur van de Straat”. Op een cynische wijze

⁴²⁴ “Politiek overzicht”, in: *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, 36 (1945), 12, p. 1015.

⁴²⁵ R. VAN ELSLANDE, “Het politiek jaar”, in: *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, 40 (1949), 3-4, p. 473.

weerspiegelt de auteur de beeldvorming over de beslissing van Leopold III tot troonsafstand. “Het was een strijd van de parlementaire minderheid tegen de parlementaire meerderheid, waarbij de meerderheid heeft moeten buigen voor de « extra-parlementaire » middelen van de minderheid.”⁴²⁶ Met andere woorden: volgens deze perceptie had de dictatuur van de straat, het gewonnen van de democratie van de staat.

Dat het ook een kwestie was die communautaire repercussies had, blijkt wel uit volgen citaat: “Wat in de harten van die eenvoudige mensen op dat ogenblik is omgegaan, dat hebben miljoenen Vlamingen gevoeld, en de gevolgen van de schok, die Vlaanderen gekregen heeft zullen nog zeer lang nawerken. Over het Vlaamse land is een storm gegaan van machteloze woede.”⁴²⁷

“Zo zijn met de posities voor en tegen Leopold gaandeweg andere tegenstellingen van ons politiek leven vervlochten geraakt: de tegenstelling tussen Vlamingen en Walen, tussen katholieken en anti-clericalen, tussen weerstand en collaboratie, tussen progressieven en conservatieven enz... Het ergste van alles was echter dat de koningskwestie verstrikt geraakte in de strijd tussen de politieke partijen. Zo ontstonden stilaan de volgende fronten: Koningsgezind-C.V.P.-Vlaams-conservatief tegenover antikoningsgezind-links-Waals of Brussels-progressief. Daarbij komt nog dat al degenen die van de weerstand een politieke winkel hebben gemaakt tegen de koning waren, terwijl alle collaborateurs er voor waren.”⁴²⁸

Men stelt het voor alsof de Koningskwestie vooral een strijd werd tussen politieke partijen. Hierdoor geeft men de indruk dat bepaalde politieke partijen de kwestie misbruiken om er electoraal voordeel bij te halen. Door nogal denigrerend te verwijzen naar verzetsorganisaties die na de oorlog politiek ambities koesterden, maakt men de lezer in feite duidelijk dat de échte weerstand zich na de oorlog

⁴²⁶ F. MAES, “Democratie van de Staat en Dictatuur van de Straat”, in: *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, 41 (1950), 7-8, p. 699.

⁴²⁷ F. MAES, “Democratie van de Staat en Dictatuur van de Straat”, in: *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, 41 (1950), 7-8, p. 698.

⁴²⁸ F. MAES, “Democratie van de Staat en Dictatuur van de Straat”, in: *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, 41 (1950), 7-8, p. 718-719.

afzijdig hield. Bijgevolg kan men hieruit afleiden dat De Gids ook wel gelooft, dat de echte verzetsstrijders zich aan de kant van Leopold bevinden.

1.7. De Vlaamse Linie

“Men zal hem neerschieten!”, bloklettert De Vlaamse Linie in februari 1950, verwijzend naar de ‘ondemocratische methodes’ die anti-koningsgezinden aanwenden om hun standpunt duidelijk te maken. “De schuld ligt uitsluitend bij hen die het aftreden van de Koning hebben gewild en, op een onbegrijpelijke wijze, de drieste moed hadden om een staatsgreep tegen de Koning uit te voeren. Zij hebben de Koningskwestie in het leven geroepen en haar opgedreven tot een bijna onontwarbaar probleem; en nu beroepen zij zich op de verwarring die zij gesticht hebben om hun oplossing -de troonsafstand- als de enig mogelijke op te dringen.”⁴²⁹

De schuld voor de chaotische en onstabiele toestand in het land wordt volledig in de schoenen van de anti-koningsgezinden geschoven. Men stelt dat er zonder hen ook geen probleem zou geweest zijn. Dit doet de indruk ontstaan dat de problematiek rond de Koningskwestie niets te maken heeft met de houding van de vorst tijdens de oorlog, maar alles met de politieke ambities van bepaalde groepen.

De nadruk ligt in het artikel op de methodes die de tegenstanders hanteren. “Wanneer een Waals socialistisch kamerlid zover is gegaan te zeggen: men zal hem neerschieten, dan heeft hij misschien niet tot een bepaalde daad willen aanzetten, maar toch uiting gegeven aan deze wil tot vernietiging die bij de tegenstanders van de Koning aanwezig is.”⁴³⁰ De tegenstanders worden voorgesteld als oneerbiedige, leugenachtige individuen, die naar alle mogelijke -ook ondemocratische- middelen grijpen om hun doel te bereiken.

⁴²⁹ K. VAN ISACKER, “ « Men zal hem neerschieten! » De tegenstanders van de Koning: lage middelen voor een slecht doel”, in: *De Vlaamse Linie*, 3 februari 1950, p. 1/10.

⁴³⁰ K. VAN ISACKER, “ « Men zal hem neerschieten! » De tegenstanders van de Koning: lage middelen voor een slecht doel”, in: *De Vlaamse Linie*, 3 februari 1950, p. 1/10.

Na de uitslag van de volksraadpleging proclameert het opinieblad het standpunt om zeker niet toe te geven aan de tegenstanders, die steeds feller worden in hun protesten. Vooral de communisten worden met de vinger gewezen. “De tegenstand komt niet van Brussel of Wallonië, maar van een groepje anticlericalen en separatisten dat in 1945 gehoopt had zijn slag thuis te halen en door een complot tegen de Staat en het Staatshoofd hand te leggen op het openbaar leven en het clericaal gespuis definitief uit te schakelen. Met groeiende razernij constateren zij dat niettegenstaande alles, niettegenstaande leugen, laster en geweld, hun opzet mislukt. Zij meenden zeker te zijn én van de straat, én van het Parlement.”⁴³¹

De troonsafstand doet het Vlaamse katholieke weekblad een nog radicaler standpunt innemen. “Nu is het genoeg! Na de wallingantische furie moet de bedrogen meerderheid nieuwe middelen tot zelfverweer aanwenden.”⁴³² De situatie wordt naast een katholieke ook als een ‘Vlaamse’ nederlaag beschreven. “De Katholieke meerderheid in het land werd er op ruwe wijze aan herinnerd dat de leiding van de staat het voorrecht is van linkse Walen en Brusselaars, ook al vormen zij een minderheid en al verraden zij het wettige staatshoofd.”⁴³³

⁴³¹ K. VAN ISACKER, “Toegeven? - Integendeel!”, in: *De Vlaamse Linie*, 31 maart 1950, p. 1/10.

⁴³² “Nu is het genoeg!”, in: *De Vlaamse Linie*, 4 augustus 1950, p. 1/10.

⁴³³ “Nu is het genoeg!”, in: *De Vlaamse Linie*, 4 augustus 1950, p. 1/10.

2. Besluit

Concluderend kunnen we stellen dat alle onderzochte opiniebladen duidelijk kant kozen voor de koning. De houding tegenover de verhouding tussen het verzet en de koning is iets gedifferentieerder.

Gazet van Antwerpen houdt er een uitgesproken pro-leopoldisch discours op na. De artikels over de koning zijn zonder uitzondering erg positief. De vorst wordt voorgesteld als een verzetsman en held van het land. Volgens de redactie moet het volk als één man achter Leopold staan. Anti-leopoldisten worden duidelijk in het linkse kamp gesitueerd en worden beschreven als twistzaaiers. Vooral de communisten en het Onafhankelijkheidsfront worden als vijand aanzien.

Leopold III wordt als symbool van het verzet naar voor geschoven. Groeperingen die hun steun betuigen aan hem, worden door de krant op zeer positieve wijze in de artikels naar voor gebracht. De eervolle vermelding van de Nationale Koninklijke Beweging is daar een voorbeeld van.

La Libre Belgique omschrijft de tegenstanders van Leopold als een groepje linkse onruststokers die de taal van het geweld gebruiken en dreigementen uiten om hun standpunt duidelijk te maken. Net als in Gazet van Antwerpen wordt de vorst als 'eerste weerstander' naar voor geschoven. De politieke partijen die zijn terugkeer verhinderen worden met negatieve commentaar overstelpt.

In het discours van La Métropole valt ook al snel de koningsgezinde houding van de redactie op. Kritiek op de koning wordt gepareerd door de nadruk te leggen op de tegenstanders van de koning. 'Zij' worden voorgesteld als het probleem in de kwestie. Volgens La Métropole worden de verzetsacties van de koning genegeerd.

Ook De Nieuwe Standaard verdedigt de politiek die Leopold III voerde tijdens de Tweede Wereldoorlog. Wanneer er bezwarende elementen worden aangehaald, kiest de krant er voluit voor om die goed te praten en ze op een dergelijke manier voor te stellen, dat de koning zelf geen schuld trof.

Volgens de redactie van Het Volk moet men Leopold III aanzien als een held van de weerstand. De heroïsche manier waarop er over hem bericht wordt, is opvallend. 'Het niet verlaten van zijn land in een tijd van crisis' beschrijft de krant als een grootse verzetsdaad.

Wanneer de Koningskwestie uit zijn voegen barst en uiteindelijk leidt tot het aftreden van Leopold III, maakt de krant gewag van een Vlaamse nederlaag.

De Gids op Maatschappelijk Gebied schildert de Koningskwestie af als een strijd tussen politieke groepen die enkel electorale winst beogen. De kwestie wordt voorgesteld als een tactiek om het systeem te veranderen, en niet als een invraagstelling van de rol van de koning tijdens de oorlog. Op deze manier verdwijnt het beeld van Leopold als symbool van 'attentisme' en verregaande accommodatie enigszins naar de achtergrond.

De Vlaamse Linie legt vooral nadruk op de methodes die anti-leopoldisten gebruiken om hun standpunt kracht bij te zetten. Zij worden voorgesteld als plegers van geweld die tot alles in staat zijn om de koning kost wat kost van de troon te houden. De Koningskwestie wordt bijgevolg niet voorgesteld als een strijd tussen het collaboratie- en verzetsbeeld rond Leopold, maar als een complot van de communisten om hun slag binnen te halen.

Deel 3: Algemeen besluit

Ik wilde door middel van dit onderzoek een genuanceerd beeld krijgen van de katholieke beeldvorming over het verzet in de periode 1944-1950. Uit de literatuurstudie blijkt dat de katholieken zich vrij snel afkeerden van het verzet en dit om allerlei redenen (kiezers Rex en VNV recupereren, eigen 'houding' tijdens bezetting verdedigen,...). Lagrou stelt echter dat dit een proces was, dat zich pas helemaal na de afloop van de Koningskwestie voltrok. Volgens hem was er aanvankelijk dus wél een identificatie van katholieken met het verzet.

Om hier verder uitsluitel over te geven, was er echter nood aan een gedifferentieerd, breed en diepgaand onderzoek over de katholieke publieke opinie. Dat is dan ook wat ik heb trachten te doen door zeven opiniebladen (1944-1950) van katholieke strekking aan een kwalitatieve analyse te onderwerpen...

In de vijf hoofdstukken van mijn proefschrift ben ik telkens ingegaan op een bepaald thema dat verband houdt met het verzet. Voor elk van deze thema's kon ik een aantal vaak voorkomende en gelijklopende visies 'filteren'.

Zo kan men over het algemeen stellen dat de katholieke dagbladen zich eerder kritisch uitlaten over de activiteiten van het verzet tijdens de bezetting. Dit doen ze door vaak te schrijven over de 'valse' weerstanders. In het discours wordt de nadruk gelegd op malafide praktijken waar sommige verzetsgroeperingen tijdens de bezetting en bevrijding bij betrokken waren. De onderliggende boodschap hiervan is dat er naast de échte weerstanders ook heel wat verzetslieden waren met een eigen agenda en met minder nobele doeleinden.

Daarnaast wordt de accommodatiehouding van de Kerk steevast in de verf gezet als 'vorm van verzet', waardoor men de indruk wekt dat dit het 'goede', 'efficiënte', 'intelligente' verzet was.

De rol van de verzetsgroeperingen bij de naoorlogse repressie wordt door alle katholieke redacties bekritiseerd. Het discours vormt een aanklacht tegen het onrechtvaardig gedrag van het verzet tijdens de straatrepressies. Maar ook in de overheidsrepressie wordt de rol van de weerstanders niet echt positief onthaald. Men verwijst hierbij vaak naar de 'weerstanders van het laatste uur'. Verzetslieden die zich na de oorlog op de collaborateurs stortten, worden 'septemberweerstanders' genoemd. Zij worden als 'valse' verzetslieden afgedaan.

Alle katholieke kranten willen dat de orde en rust terugkeren in het land. 'Het verzet' wordt in die context vaker aangehaald als een element van ordeverstoring dan als bewerkstelliger van wettelijk gezag. In alle periodieken wordt de demobilisatie-eis van de regering overduidelijk gesteund. De discipline die het Geheim Leger uitstraalt steekt schril af tegen de wanorde die het Onafhankelijkheidsfront veroorzaakt door zich te verzetten tegen de ontwapening. Het OF, en ruimer de communisten in het algemeen, worden in alle bladen veelvuldig in een zeer negatief daglicht gesteld.

Artikels over herdenkingsplechtigheden en huldigingen maken duidelijk dat er misschien wel mogelijkheden waren om een collectieve herinneringscultus op te bouwen over het Belgische verzetsverleden. Toch merken we in alle kranten een versplintering van de verzetscultus. Sommige bewegingen komen nooit aan bod (OF), andere worden als enige échte verzetsgroepering gehuldigd. Daarnaast zien we dat de katholieke redacties hun best doen om de verzetsherinnering een katholieke identiteit te geven. We kunnen dus eerder spreken van een 'zwakke' en verdeelde herinneringscultus met betrekking tot het Belgische verzetverleden.

Alle onderzochte kranten kozen duidelijk de kant van Leopold III in de Koningskwesitie. De koning wordt als een symbool van het verzet naar voor geschoven. Dit gebeurt ook onrechtstreeks door verzetsorganisaties te huldigen die erg koningsgezind waren en hun steun aan hem betuigden, zoals de NKB. In feite kunnen we de positieve benadering van de houding van de koning tijdens de oorlogsjaren, zien als een manier om de 'politiek van het minste kwaad' te verdedigen. Accommodatie wordt voorgesteld als een vorm van verzet.

In grote lijnen kunnen we stellen, dat het discours in de verschillende periodieken reeds onmiddellijk na de bevrijding de kiemen bevat van een negatieve beeldvorming over het verzet. Bij alle zeven besproken opiniebladen merken we een zeer kritische ondertoon tegenover de weerstand, nochtans zien we ook dat er onderlinge verschillen naar voor komen. Een nuancering van het bovenstaande dringt zich dan ook op.

Zo zien we dat het aangehaalde discours in artikels van de periodieken verschillend is naargelang de verzetsorganisatie waarover men het heeft. Sommige groepen

komen toch zeer positief aan bod; ik denk daarbij aan het Geheim Leger en de Nationale Koninklijke Beweging. Het Onafhankelijkheidsfront daarentegen, wordt steevast op een negatieve manier in het nieuws gebracht.

Een tweede nuancering heeft betrekking op het verschil tussen het discours in de Vlaamse en Franstalige bladen. Zo merken we dat *La Libre Belgique* en *La Métropole* toch op een mildere wijze kritisch staan tegenover 'het verzet'. Ook bij hen is er sprake van een negatieve berichtgeving over bepaalde verzetsgroeperingen. Daarnaast blijken de Franstalige katholieke redacties toch wel grotere affiniteit met het verzet te hebben. Opvallend is bijvoorbeeld het grote aantal artikels in voornoemde dagbladen waarin verzetsleden en -groepen gehuldigd worden.

Ten derde zijn er duidelijke nuanceverschillen die verband houden met de achtergrond van de verschillende katholieke opiniebladen. Een eerste opvallend verschil in achtergrond is de taal waarin gepubliceerd werd. Dit had, zoals hierboven reeds beschreven, effect op de berichtgeving. Los daarvan kan men vaststellen dat er, naargelang de achtergrond, andere accenten of invalshoeken naar voor komen. Zo merkt men bijvoorbeeld in de Vlaamse *Linie* de extra-religieuze inslag (cfr. amnestie; 'vergevingsgezindheid als christelijke waarde'). Het Volk wil zich duidelijk profileren als krant van de arbeiders en brengt artikels over het verzet naar voor vanuit het standpunt van het 'gewone volk'. Naar aanleiding van de verplichte tewerkstelling verwijst de krant bijvoorbeeld naar het verzetswerk van de KAJ en Jozef Cardijn. Een accent dat we terugvinden bij *La Libre Belgique* is de erg loyale berichtgeving tegenover de koning. De bijnaam van de krant, de 'Léopoldine', is duidelijk geen toevalligheid.

Dit onderzoek rond de katholieke opinie heeft, volgens mij, aangetoond, dat reeds in de periode 1944-1950 de kiem aanwezig is van een negatieve beeldvorming over het verzet. Men uit zich vrij kritisch over het verzet door vaak aandacht te besteden aan de zogenaamde 'valse' weerstand. Deze houding moet ongetwijfeld gezien worden als een naoorlogse electorale strategie van de katholieken om stemmen van de rechterzijde (VNV, Rex) te recuperen. In die zin moet de stelling van Lagrou, mijn inziens, genuanceerd worden. De katholieken keerden zich immers reeds af van het

verzet in de periode vlak na de oorlog. Er was weldegelijk al een duidelijk negatief discours met betrekking tot de weerstand aanwezig in de katholieke publieke opinie.

Anderzijds zien we dat de katholieke opiniebladen de 'politiek van het minste kwaad' wel trachten te verdedigen en die voor te stellen als een vorm van verzet. De katholieke redacties trachten als het ware hun 'eigen' verzetscultus op te bouwen. Ook dit kan gezien worden als een electorale strategie om de katholieke aanwezigheid in het verzet te benadrukken en stemmen van verzetsgezinden te ronselen (cfr. UDB). Bovendien wordt op die manier de accommodatiehouding van vele katholieken tijdens de bezetting in een positief daglicht gesteld.

Besluitend kunnen we de houding van de katholieken tegenover het verzet in de periode 1944-1950 omschrijven als 'afstoting enerzijds, recuperatie anderzijds'. Een kwalitatieve analyse van de voornoemde katholieke opiniebladen bevestigt deze stelling.

Opgave van bronnen en literatuur

Uitgegeven bronnen

De Gids op Maatschappelijk Gebied [Brussel, 1944-1950]

De Nieuwe Standaard [Brussel, 1944-1950]

De Vlaamse Linie [Brussel, 1948-1950]

Gazet van Antwerpen [Antwerpen, 1944-1950]

Het Volk [Gent, 1944-1950]

La Libre Belgique [Brussel, 1944-1950]

La Métropole [Antwerpen, 1944-1950]

Literatuurlijst

BEERTEN (W.). *Le rêve travailliste en Belgique. Histoire de L'Union Démocratique Belge, 1944-1947*. Brussel, Vie Ouvrière, 1990, 224 p.

BENNET (R.). *Under the shadows of the swastika: The moral dilemma of resistance and collaboration in Hitler's Europe*. New York, New York University Press, 1999, 318 p.

BLOMMAERT (J.), VERSCHUEREN (J.). *Debating diversity. Analysing the discourse of tolerance*. Londen, Routledge, 1998, 233 p.

BOONE (M.). *Historici en hun métier. Een inleiding tot de historische kritiek*. Gent, Academia Press, 2005, 311 p.

CONWAY (M.). *Collaboration in Belgium. Léon Degrelle and the Rexist Movement, 1940-1944*. New Haven & London, Yale University Press, 1993, 364 p.

DE BENS (E.), RAEYMAECKERS (K.). *De pers in België. Het verhaal van de Belgische dagbladpers. Gisteren, vandaag en morgen.* Leuven, LannooCampus, 2007, 504 p.

DE BORCHGRAVE (C.). *Eerst Vlaanderen voor Christus. De pionierstijd van het Ruusbroecgenootschap.* Averbode, Uitgeverij Altiora Averbode, 2001, 358 p.

DECLERCQ (E.). *Het Oostendse verzet in de nadagen van Wereldoorlog II: een lokale studie naar de rol van het verzet in het naoorlogse machtsvacuüm van de bevrijding tot de eerste naoorlogse gemeenteraadsverkiezing.* Gent (onuitgegeven licentiaatsverhandeling UGent), 2008, 344 p. (promotor: B. De Wever).

DENECKERE, *Historische kritiek van woord en beeld in massamedia.* Gent, Academia Press, 2003, s.p.

DE WEVER (B.). "Catholicism and Fascism in Belgium." In: *Totalitarian Movements and Political Religions*, 8 (2007), 2, pp. 343-352.

DE WEVER (B.). "Het verzet in de publieke herinnering in Vlaanderen." In: BOECKX (B.), DE PRINS (G.), DE WEVER (B.), e.a. *Tegendruk. Geheime pers tijdens de Tweede Wereldoorlog.* Gent, Amsab-ISG, 2004, pp. 17-31.

DE WEVER (B.). "'Septemberweerstanders', 'idealistische oostfrontstrijders' en 'flaminboches'. De Tweede Wereldoorlog in België: onverwerkt verleden?" In: DRIGEARD (G.), KESTELOOT (C.), eds. *La Résistance et les Européens du Nord. Het Verzet en Noord-Europa.* Brussel, Centre de recherches et d'études historiques de la seconde guerre mondiale, 1994, pp. 384-392.

DUMOULIN (M.), GERARD (E.), VAN DEN WIJNGAERT (M.), DUJARDIN (V.). *Nieuwe Geschiedenis van België: 1905-1950.* Tielt, Lannoo, 2006, pp. 685-1334. (Nieuwe Geschiedenis van België, II)

GERARD (E.). *De Katholieke Partijen in crisis. Partijpolitiek leven in België (1918-1940).* Leuven, Kritak, 1985, 585 p.

GOTOVITCH (J.), KESTELOOT, eds. *Het gewicht van het oorlogsverleden*. Gent, Academia Press, 2003, 236 p.

GOTOVITCH (J.). "La résistance après guerre en Belgique: héritage glorieux ou fardeau encombrant?" In: *Colloque international, Esch-sur-Alzette, Avril 2002. Les courants politiques et la Résistance: Continuités ou ruptures?* Luxembourg, Archives nationales, 2003, pp. 504-518.

HEYLEN (G.), HEYLEN-KIEBOOMS (B.). *Louis Kiebooms: christen-democratisch journalist en politicus: vijf jaar politieke gevangene en voorvechter van de amnestiegedachte*. Kapellen, Uitgeverij Pelckmans, 1995, 287 p.

HUYSE (L.), HOFLACK (K.), eds. *De democratie heruitgevonden. Oud en nieuw in politiek België, 1944-1950*. Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 1995, 230 p.

LAGROU (P.). *The Legacy of Nazi Occupation. Patriotic Memory and National Recovery in Western Europe, 1945-1965*. Cambridge, Cambridge University Press, 2000, 327 p.

LAGROU (P.). *Heroes, Martyrs, Victims. A comparative Social History of the Memory of World War II in France, Belgium and the Netherlands, 1945-1965*. Leuven, KUL, 1996, 416 p.

LAGROU (P.). "Herdenken en vergeten. De politieke verwerking van verzet en vervolging in België na 1945." In: *Spiegel Historiae*, 29 (1994), 3-4, pp. 116-122.

LAGROU (P.). "Memory and National Identity. Myths of Resistance and Martyrdom in Belgium and the Netherlands." In: DRIGEARD (G.), KESTELOOT (C.), eds. *La Résistance et les Européens du Nord. Het Verzet en Noord-Europa*. Brussel, Centre de recherches et d'études historiques de la seconde guerre mondiale, 1994, pp. 424-443.

LAUREYS (E.). "The Staff of the High Commissariat for National Security: A Socio-Professional Profile." In: CONWAY (M.), GOTOVITCH (J.), eds. *Europe in Exile. European exile communities in Britain, 1940-1945*. New York, Berghahn Books, 2001, pp. 135-150.

LEYMAN (K.). "*Helden of bandieten?*" *Een onderzoek naar de beeldvorming over het verzet, 1944-2005*. Gent (onuitgegeven licentiaatsverhandeling UGent), 2006, 158 p. (promotor: B. De Wever).

LUYTEN (D.). "Een ruwbouw die wacht op afwerking: de historiografie over de krant in België sedert de jaren vijftig." In: *Archief- en bibliotheekwezen in België*, 78 (2007), 1-4, pp. 55-69.

MAERTEN (F.), VAN DOORSLAER (R.). "Het verzet." In: BOECKX (B.), DE PRINS (G.), DE WEVER (B.), e.a. *Tegendruk. Geheime pers tijdens de Tweede Wereldoorlog*. Gent, Amsab-ISG, 2004, pp. 33-47.

MOULAERT (J.), PASTURE (P.), GERARD (E.), e.a. *De Gids op Maatschappelijk Gebied: leeswijzer 1944-1987. Historiek, lijst van artikelen, register*. Leuven, HIVA, 1989, 305 p.

PALMER (R.R.), COLTON (J.), KRAMER (L.). *A History of the Modern World*. New York, McGraw-Hill, 2002, 1191 p.

PRATKANIS (A.), ARONSON (E.). *Age of Propaganda: the everyday use and abuse of persuasion*. New York, Henry Holt and Co, 1992, 416 p.

SCHRIJVERS (P.). *De schaduw van de bevrijding. België, 1944-1945*. Antwerpen, Uitgeverij Manteau, 2008, 368 p.

SEBERECHTS (F.). *Ieder zijn zwarte. Verzet, collaboratie en repressie*. Leuven/Gent, Davidsfonds/Perspectief Uitgaven, 1994, 221 p.

STEEN (K.). *De schemerzone van een stad in oorlog. De evolutie van het verzet in Gent (1940-1944): van ongestructureerde initiatieven tot georganiseerde verzetsbewegingen*. Gent (onuitgegeven doctoraatsverhandeling UGent), 2007, 3 dln., 974 p. (promotor: B. De Wever).

VAN DEN WIJNGAERT (M.), DE WEVER (B.), MAERTEN (F.), e.a. *België tijdens de Tweede Wereldoorlog*. Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2004, 317 p.

VAN DEN WIJNGAERT (M.). *Ontstaan en stichting van de CVP-PSC. De lange weg naar het kerstprogramma*. Antwerpen, Instituut voor Politieke Vorming, 1976, 164 p.

VAN DIJK (T.). *News as discourse*. Hillsdale, Erlbaum, 1988, 200 p.

VAN DOORSLAER (R.). "De kerk en de katholieke zuil in de Tweede Wereldoorlog." In: *Kultuurleven*, 55 (1988), 9, pp. 791-797.

VAN DOORSLAER (R.). "Gebruikt verleden. De politieke nalatenschap van de Tweede Wereldoorlog in België, 1945-2000." In: DENECKERE (G.), DE WEVER (B.), eds. *Geschiedenis maken: liber amicorum Herman Balthazar*. Gent, Tijdsbeeld, 2003, pp. 227-249.

VAN MEERBEECK (P.), VERHOEYEN (E.), VAN DE VIJVER (H.), e.a. *De tijd der vergelding & Het verzet*. Brussel, BRT-Instructieve Omroep, 1988, 94 p.

VAN NIEUWENHUYSE (K.). *Een Standaard in Vlaanderen? Vlaams-katholieke krant op zoek naar kwaliteit en politieke invloed: 1947-1976*. Leuven (onuitgegeven doctoraatsverhandeling KUL), 2002, s.p. (promotor: E. Gerard).

VERHOEYEN (E.). *België bezet 1940-1944. Een synthese*. Brussel, BRTN-Instructieve Omroep, 1993, 456 p.

VERVECKEN (Q.). *From 'Never Again' to Again and Again: het begrip 'genocide' in de berichtgeving van The New York Times (1945-1999)*. Gent (onuitgegeven licentiaatsverhandeling UGent), 2007, 210 p. (promotor: B. De Wever).

VRINTS (A.). *Het theater van de straat: publiek geweld, respectabiliteit en sociabiliteit in Antwerpen (ca. 1910-1950)*. Gent (onuitgegeven doctoraatsverhandeling UGent), 2006, 3 dln., s.p. (promotor: B. De Wever).

WITTE (E.), BURGELMAN (J.C.), STOUTHUYSEN (P.), eds. *Tussen restauratie en vernieuwing. Aspecten van de Belgische naoorlogse politiek (1944-1950)*. Brussel, VUB-Press, 1989, 352 p.

WITTE (E.), CRAEYBECKX (J.), MEYNEN (A.). *Political history of Belgium from 1830 onwards*. Brussel, VUB Press, 2000, 297 p.

WOUTERS (N.). *Oorlogsburgemeesters 40/44. Lokaal bestuur en collaboratie in België*. Tielt, Lannoo, 2004, 750 p.

Bijlagen

Gazet van Antwerpen

1944:

- 6 september: "Aan de bevolking van de provincie Antwerpen", p. 1/2.
- 6 september: "De weerstandsbeweging nam een ruim aandeel in de bevrijding van Antwerpen", p. 2/2.
- 7 september: "Dramatisch einde van een fanatiek V.N.V.-er", p. 2/2.
- 8 september: "Geestdriftig blijven!", p. 1/2.
- 9 september: "Een dankbare groet aan de weerstandsbewegingen!", p. 1/2.
- 9 september: "De verraders in de leeuwenkooi", p. 1/2.
- 12 september: "Een dankbare groet aan de weerstandsbewegingen!", p. 2/2.
- 13 september: "Hulde aan heer Laude", p. 2/2.
- 15 september: "De Brug van Dendermonde werd door W.B. verdedigd", p. 1/2.
- 19 september: "Drie leden van de Weerstandsbeweging vermoord", p. 2/2.
- 26 september: "De helden van den « Weerstand »", p. 1/2.
- 27 september: "Als het waar is...", p. 1/2.
- 28 september: "Als het waar is...", p. 1/2.
- 28 september: "Naar meer redelijkheid!", p. 1/2.
- 1-2 oktober: "Rust in orde", p. 1/2.
- 3 oktober: "Merksem gedeeltelijk bevrijd!", p. 1/2.
- 4 oktober: "Wij tekenen hevige protest aan!", p. 1/2.
- 8-9 oktober: "Heldhaftig ingrijpen te Merksem", p. 2/4.
- 12 oktober: "Het Geheim Leger demobiliseert!", p. 1/2.
- 21-22 oktober: "De ziel van den Weerstand!", p. 1/4.
- 7 november: "Het Onafhankelijkheidsfront vergaderde in « Majestic »", p. 2/2.
- 14 november: "Weerstandsbewegingen", p. 2/2.
- 15 november: "Communistische agitatie rond den weerstand", p. 1/2.
- 17 november: "De Kommunisten treden uit de regering", p. 1/2.
- 20 november: "De politieke toestand in het land", p. 1/2.
- 20 november: "De weerstand ontwapent", p. 1/2.
- 21 november: "Rond de ontwapening", p. 1/2.
- 22 november: "Schikkingen voor het inleveren van wapens", p. 1/2.
- 27 november: "Communistische betoogingen te Brussel: 4 doden - 25 gewonden", p. 1/2.
- 29 november: "De Kommunisten willen staken", p. 1/2.
- 1 december: "Statuut van het Verzet", p. 2/2.
- 11 december: "Hoe zal het bezit van wapens nu gestraft worden?", p. 1/2.
- 20 december: "Een kaakslag aan Demany", p. 1/2.

1945:

- 11 januari: "Een verzetsgroep om zijn plunderingsactie gestraft", p. 1/2.
- 20-21 januari: "Protest vanwege het O.F.", p. 1/2.
- 25-26 maart: "Het Vrouwelijk Jeugdverbond voor Kath. Actie in den Weerstand", p. 3/4.
- 8 mei: "Leiders van den weerstand gehuldigd", p. 2/4.
- 16 mei: "Z. Em. Kard. Van Roey en zijn houding tijdens Duitse bezetting", p. 2/4.
- 8 juni: "De bestraffing zal wettelijk gebeuren en niet « op straat »", p. 1/4.
- 9-10 juni: "Geen woorden , maar daden!", p. 1/4.
- 12 juni: "Leopold III: een prachtfiguur", p. 2/4.
- 14 juni: "De Koning en de Weerstand", p. 1/4.
- 19 juni: "De linksche partijen en de actieve weerstand", p. 1/8.
- 1-2 juli: "De Jongste Politieke Gevangene van België ten grave gedragen te Herentals", p. 3/4.
- 8-9 juli: "Ons land moet uit den chaos", p. 2/4.
- 1-2 september: "Het heldhaftig optreden van Eerw. H.J. André", p. 1/4.
- 4 september: "Brussel herdacht zijn bevrijding", p. 1/4.
- 6 september: "Bij de miskening van de N.K.B.", p. 2/4.
- 11 september: "Een vaandel voor « groep G »", p. 2/4.
- 1 oktober: "Geheime organisaties ontdekt te Brussel. Incivieken in den « Weerstand »", p. 1/8.
- 5 oktober: "De toelagen aan de Weerstandsgroeperingen", p. 1/4.
- 5 oktober: "Een held van den Weerstand: Eerw. Pater Raskin", p. 1/4.
- 13-14 oktober: "De moord te Ronse", p. 3/8.
- 20-21 oktober: "De Comedie van het proces van Luneburg", p. 2/8.
- 20-21 oktober: "Aanslag op een lid van het O.F.", p. 3/8.
- 23 oktober: "Amnestie voor zekere misdrijven tijdens de bezetting gepleegd", p. 2/4.
- 31 oktober-1 november: "De katholieken dienen vereenigd te blijven op alle fronten", p. 1/4.
- 5 november: "Weer de verdedigers van de vrijheid", p. 7/8.
- 5 november: "Grootsche betooging van het geheim leger te Brussel", p. 7/8.
- 10-11 november: "Leden van de meerderheid stellen eischen!", p. 2/8.
- 17-18 november: "De geestdriftige ontvangst van Churchill te Brussel", p. 1/8.
- 17-18 november: "Winston S. Churchill te Brussel", p. 1/8.
- 17-18 november: "Weer die verdedigers van de Vrijheid!", p. 1/8.
- 20 november: "Opvattingen der Christelijke Volkspartij", p. 1/4.
- 3 december: "De C.V.P. en het Weerstandsprobleem", p. 1/8.
- 6 december: "Katholiek = Leopoldist = Inciviek! Waarom dit Anticlericalisme?", p. 1/8.
- 8-9 december: "Onderscheiden leiders Van het verzet", p. 3/8.
- 11 december: "Hoe de heer Lalmand de « zuivering » verstaat", p. 1/8.
- 18 december: "Het verzet der spoorwegarbeiders. Indrukwekkende plechtigheid te Brussel", p. 3/8.
- 22-23 december: "Zuivering! Zuivering! Gematigheid en politiek doorzicht", p. 1/12.

1946:

- 22 januari: "Onbeschaamd antwoord op een wijs voorstel", p. 1/4.
4 februari: "De late vaderlandsliefde der socialisten", p. 3/4.
8 februari: "Een praatje met Dolfke Van Glabbeke en de U.D.B.isten", p. 2/4.
13 februari: "De regering spot met de politieke gevangenen", p. 1/4.
13 maart: "Wij zijn de « Reactie »", p. 1/4.
23 april: "Vermist en weergevonden. Een ontroerende weerstandsgeschiedenis", p. 1/4.
7 mei: "Helden van de Sluikpers gehuldigd", p. 2/6.
9 mei: "Beschouwingen rond Eén Jaar Wapenstilstand", p. 1/6.
13 juni: "Naar meer rechtvaardigheid, meer gematigdheid", pp. 1 en 2/8.
16 augustus: "Herdenking van gevallen weerstanders te Verviers", p. 2/6.
17-18 augustus: "Wapens ontdekt op een Vergaderplaats van het Onafhankelijkheidsfront", p. 2/8.
19 augustus: "De betooging voor eerherstel door den N.S.B. te Diksmuide", p. 2/6.
20 augustus: "Beschouwingen betreffende het ontwerp van statuut der politieke gevangenen", p. 1/6.
20 augustus: "Na de betooging van den N.S.B. te Diksmuide", p. 2/6.
21 augustus: "Beschouwingen betreffende het ontwerp van statuut der politieke gevangenen", p. 1/6.
22 augustus: "Kan men voor alle geteisterden dan niets positiefs bereiken?", p. 2/6.
23 augustus: "Een dag bij den Koning der Belgen: verzet tegen de orders van Himmler", p. 1/6.
30 augustus: "Partisanen die in werkelijkheid gemeene schurken waren", p. 2/6.
3 september: "De bevrijding van Brussel in 1944", p. 2/6.
5 september: "De 2de Verjaring der Bevrijding van Ronse", p. 4/8.
9 september: "De bevrijding te Antwerpen herdacht", p. 3/10.
10 september: "Een Koningshulde... en een Volksgazet", p. 1/6.
13 september: "Belgische Spionnage tijdens de bezetting", p. 2/6.
16 september: "Hulde en Eerherstel aan Koning Leopold III", p. 1/10.
17 september: "Rond de grootsche koningshulde te Antwerpen", pp. 1 en 5/6.
19 september: "Het probleem der incivieken", pp. 1 en 2/6.
6 november: "Hoe de linkschen zuiveren", p. 5/6.
11 november: "Massale koningsbetooging te Brugge", p. 1/8.
12 november: "België herdenkt zijn Gesneuvelden", p. 2/8.
16-17 november: "Het geval Delwaide", p. 1/10.

1947:

- 7 januari: "Wanneer geraken wij uit het moeras van de politiek?", p. 1/6.
20 januari: "De Week van het Recht en de Zuivering besloten", p. 2/8.
25-26 januari: "Hoe Katholieke Weerstanders beloond worden", p. 2/10.
1-2 februari: "Aan de leden van den Weerstand toegekende decoraties", p. 5/10.
15-16 maart: "Een jaar geleden werd de IJzertoren gedynamiteerd", p. 2/12.

17 maart: "Het statuut van de politieke gevangenen afgekondigd", p. 3/8.
30 april: "De Vlamingen laten zich echter geen ooren aannaaien", p. 1/8.
30 april: "De N.S.B. congresseerde te Brussel", p. 4/8.
2 mei: "Protest van de N.S.B.", p. 2/10.
1 september: "Voor de gewapende weerstand", p. 6/10.
3 september: "N.K.B. Lokeren ontving een vaandel", p. 4/10.
4 september: "Het 3de Bevrijdingsjaar", pp. 1 en 2/10.
5 september: "Schitterende bevrijdingsfeesten te Antwerpen", p. 1/10.
8 september: "De verjaring der bevrijding te Gent", p. 4/10.
8 september: "Grootse Bevrijdingsfeesten te St Niklaas", p. 5/10.
12 september: "Bij de inhuldiging van de kapel van het « Geheim-Leger », S. Bilzen", p. 8/10.
22 september: "Septemberdagen herdacht te Brussel", p. 6/10.
24 september: "Het wapen-depot te Sint-Niklaas", p. 1/8.
27-28 september: "Brugse oud-strijders door Koning Leopold III ontvangen", p. 5/14.
4 november: "Knokke vierde op waardige wijze zijn bevrijding", p. 4/10.
7 november: "Staten Generaal der oudstrijders bij de eerste-minister", p. 2/10.
10 november: "Staten-generaal der oud-strijders nemen deel aan 11 november-herdenking", p. 4/10.
11 november: "Aan hen die stierven, opdat wij zouden leven!", p. 1/8.
12 november: "Plechtige 11-november-herdenking in gans het land", pp. 1 en 4/10.
12 november: "De Weerstanders van de Kempen aan 't werk", p. 4/10.
13 november: "Leven wij in een Balkanland? Talrijke bomaanslagen in het Brusselse", pp. 1 en 2/10.
14 november: "De aanslag op het Appartementsgebouw te Brussel", p. 5/10.
17 november: "Weerstanders en Oudstrijders betogen te Brussel. Voor een strengere repressie en uitvoering van de doodvonnissen", p. 3/10.
22-23 november: "Weerstanders uit Zwijndrecht op het banksken", p. 4/14.
27 november: "Aanklacht tegen valse weerstanders te Verviers", p. 4/10.

1948:

20 januari: "Verplegingscentrum voor oud-strijders en verzetslieden", p. 2/10.
22 september: "Een Vlaams rekvisitorium tegen het incivisme", pp. 1 en 2/10
27 september: "Zwendel in Verzetsattesten te Seraing", p. 5/10.
19 november: "De Kamer hoort het flink beleid van minister Struye", pp. 1 en 2/8.
20 november: "Alles op zijn plaats", pp. 1 en 2/8.

1949:

13 mei: "Franse eretekens uitgereikt aan verdienstelijke weerstanders te Antwerpen", p. 5/12.
5 september: "De 5^e verjaardag van onze bevrijding plechtig gevierd", pp. 1 en 6/12.
6 september: "Gestoord bevrijdingsfeest te Lyon", p. 1/10.

5-6 november: "Scheuring in het Onafhankelijkheidsfront voltrokken", p. 2/16.

8 november: "Nationaal gedenkteken van de Weerstand", p. 5/12.

14 november: "Luikse Oorlogsvrijwilligers en Verzetsleden bij Koning Leopold", pp. 1 en 2/12.

1950:

6 maart: "Oud-Strijders 1914-18 en 1940-45, Weerstanders en Politieke Gevangenen", p. 2/12.

9 maart: "De Koning, symbool van eenheid en verzet", pp. 1 en 5/12.

10 maart: "Heethoofden verwekken incidenten op Koningsmeeting te Brussel", p. 6/12.

10 maart: "Koningsgezinde Oud-Strijders en Weerstanders", p. 7/12.

15 maart: "Het volk heeft gesproken", p. 1/10.

16 maart: "De moord op Burgemeester Neven te Wellen. « Neven was geen zwarte »", p. 6/12.

26 juli: "Politiek Banditisme", p. 1/12.

28 juli: "Socialisten rukken op naar Paleis van Laken", p. 1/10

28 juli: "Relletjes te Antwerpen", pp. 1 en 5/10.

2 augustus: "De minderheid is bevredigd", p. 1/10.

La Libre Belgique

1944:

- 7 september: "Vive l'armée belge secrète!", p. 1/2.
- 12 september: "Après la libération de Bruxelles. Une grandiose manifestation de reconnaissance à Dieu et à Notre-Dame de la Délivrance", pp. 1 en 2/2.
- 17 september: "Le fonctionnement de la Justice. Une déclaration de M. Delfosse, Ministre de la Justice", p. 1/2.
- 17 september: "Les groupements reconnus de résistance", p. 1/2.
- 21 september: "La rentrée du parlement. Les Présidents du Sénat et le Premier Ministre rendent hommage aux Alliés et exaltent la résistance de la Nation", p. 1/2.
- 21 september: "Chronique de la Résistance", p. 2/2.
- 23 september: "Couvre-feu et occultation", p. 1/2.
- 26 september: "Pour une « politique de répression »", p. 1/2.
- 26 september: "Retour à la normale", p. 1/2.
- 27 september: "La juste répression va s'abattre sur les mauvais citoyens", p. 1/2.
- 28 september: "L'Anarchie dans le calme", pp. 1 en 2/2.
- 28 september: "Au soldat inconnu", p. 1/2.
- 29 september: "Les origines et l'action de l'A.S. (Armée Secrète)", p. 1/2.
- 30 september: "L'Union Nationale. Chaque chose à sa place", p. 1/2.
- 1-2 oktober: "Feuilles au vent. Ne débaptisons plus nos rues", p. 1/2.
- 3 oktober: "Le F.I. rend hommage aux héros de la résistance tombés pour la libération du pays", p. 1/2.
- 3 oktober: "Un ordre du jour du général Eisenhower aux groupes de résistance. La remise des armes", p. 1/2.
- 4 oktober: "Chaque chose à sa place", p. 1/2.
- 5 oktober: "La démobilisation des forces de la résistance", p. 1/2.
- 8-9 oktober: "Les groupements de résistance prêts à remettre leur sarmes", p. 2/2.
- 12 oktober: "La démobilisation des groupes de résistance", p. 1/2.
- 14 oktober: "Découverte de Paris 44: au conseil national de la Résistance", p. 1/2.
- 15-16 oktober: "Les forces de la résistance placées sous commandement unique", p. 1/2.
- 19 oktober: "Au front de la résistance", p. 1/2.
- 25 oktober: "Les forces de la résistance occupent une usine!", p. 1/2.
- 26 oktober: "Le Gouvernement et les Forces de Résistance", pp. 1 en 2/2.
- 27 oktober: "La question des groupes de résistance", p. 1/2.
- 1-2 november: "L'hommage aux morts de la résistance juive", p. 2/2.
- 3 november: "La libération complète de la Belgique", p. 1/2.
- 4 november: "L'utilisation des forces de la Résistance", p. 2/2.
- 5-6 november: "La collaboration industrielle", p. 1/2.
- 7 november: "Un défilé des groupements de résistance du M.N.B. dans les rues de Bruxelles", p. 1/2.

9 november: "M. Pierlot fait le bilan de la gestion gouvernementale depuis cinq semaines", pp. 1 en 2/2.

9 november: "Une colonne de ravitaillement aux prises avec les F.I. à Heule", p. 1/2.

9 november: "Trois héros de Termonde", p. 1/2.

12-13 november: "La Commémoration de l'Armistice", p. 1/2.

14-15 november: "Une colonne de ravitaillement aux prises avec les F.I. à Heule", p. 3/4.

16-17 november: "Le désarmement des groupes de résistance", p. 1/4.

16-17 november: "Un message du ministre de la Défense Nationale", p. 1/4.

16-17 november: "Un incident gouvernemental", p. 1/4.

16-17 november: "Le désarmement des formations de la résistance", p. 1/4.

16-17 november: "La sûreté enquête dans les groupements de Résistance", p. 2/4.

18 november: "Bravo, M. Pierlot!", p. 1/2.

18 november: "La démobilisation des groupes de résistance", p. 1/2.

18 november: "Les ministres communistes et le ministre de la Résistance quittent le Gouvernement", p. 1/2.

18 november: "En violation des règles de l'état de siège, le F.I. manifeste et tient meeting", p. 1/2.

21-22 november: " Une manifestation de certains groupes de Résistance et des communistes à Bruxelles", p. 1/2.

21-22 november: "Le F.I. d'Alost libère plus de cinq cents détenus", p. 1/2.

21-22 november: "Le statut des groupements reconnus de la Résistance", p. 1/2.

21-22 november: Le lieutenant-colonel d'un groupe de résistance est mis sous mandat d'arrêt", p. 1/2.

21-22 november: Les mouvements de Résistance doivent rentrer dans la légalité", p. 2/2.

23-24 november: "L'équivoque de la 'démocratie'", p. 1/2.

23-24 november: "La remise des armes par la Résistance", p. 1/2.

23-24 november: "Les enquêtes dans les mouvements de résistance", p. 1/2.

25 november: "Après les incidents d'Alost", p. 1/2.

30 november en 1 december: "Un appel aux véritables forces de la Résistance", p. 1/2.

2 december: "L'ordre est rétabli à Bruxelles", p. 1/2.

2 december: "Deux projets de loi relatifs au Statut de la Résistance", p. 1/2.

3-4 december: "Une explosion dans un local de Partisans armés", p. 1/2.

12-13 december: "Nouvelles saisie d'armes chez des F.I. à Erquennes et à Thuin", p. 1/2.

28-29 december: "Les groupes de la résistance et la guerre", p. 2/2.

1945:

21 maart: "L'Union Nationale de la Résistance", p. 2/2.

25 april: "La répression de la collaboration économique", p. 1/4.

26 april: "Les socialistes et la collaboration économique", p. 1/4.

8 mei: "La Résistance belge à l'honneur", p. 2/4.

12 mei: "La manifestation du F.I.", p. 1/4.

13 mei: "Socialistes et communistes provoquent du désordre à Liège", p. 2/4.
22 mei: "Fascisme de gauche", p. 1/4.
22 mei: "Nos héros", p. 2/4.
29 mei: "Moi, 'non-résistant'...", p. 1/4.
30 mei: "Une manifestation de la Résistance à Charleroi", p. 2/4.
31 mei: "Manoeuvres d'intimidation", p. 1/4.
4 juni: "Manoeuvres d'intimidation", p. 1/4.
20 juni: "L'Union Nationale de la Résistance ne participera à aucun coup de force", p. 2/4.
27 juni: "Quand le F.I. prêche la révolution", p. 2/4.
20 juli: "Les manifestations patriotiques sont interdites le 21 juillet!", p. 1/4.
21-22 juli: "Une pseudo-exposition de la patrie et du civisme!!", p. 1/4.
4 september: "L'anniversaire de la libération de Bruxelles", pp. 1 en 2/4.
6 september: "Les manifestations patriotiques", p. 2/4.
20 september: "Les droits civils et politiques des inciviques", p. 1/4.
16 oktober: "Remise de drapeau", p. 1/2.
5 november: "Le Rassemblement National de l'Armée Secrète à Bruxelles", pp. 1 en 2/4.
12 november: "Prise d'armes à l'Ecole d'Infanterie de Tervueren", p. 2/4.
21 november: "La journée de l'Armée secrète à Bruges", p. 1/4.
1-2 december: "Morts en captivité", p. 2/4.
4 december: "La remise d'un drapeau à la section de l'A.S. à Jette", p. 1/4.

1946:

1-2 januari: "La politique intérieure en '45", pp. 1 en 2/4.
6 februari: "Résistants méconnus", p. 1/6.
7 februari: "Une 'résistante' belge en Amérique", p. 1/6.
17 februari: "Résistants français fêtés à Bruxelles", p. 1/8.
17 februari: "Les prêtres dans l'Armée Secrète", pp. 1 en 2/8.
14 maart: "Pour célébrer l'héroïsme des prisonniers politiques et des résistants", p. 2/4.
19 maart: "L'Yzertoren détruit par une explosion", p. 1/6.
19 maart: "Andrée De Jongh, l'héroïne de la Résistance, victime d'un accident d'auto à Paris", p. 2/6.
26 maart: "Six héros de la Résistance", p. 1/6.
29 maart: "Les héros de la Résistance à l'honneur", p. 2/6.
20 april: "Dans la Résistance", p. 1/6.
27 april: "Au palmarès de la Résistance", p. 1/6.
13 mei: "Le congrès national du F.I.", p. 2/4.
13 mei: "Un hommage de la France à la Résistance belge", p. 2/4.
14 mei: "Gand rend hommage à l'Armée Secrète", p. 3/6.
20 mei: "A ceux de la Résistance", p. 2/4.
21 mei: "L'O.M.B.R. inaugure son drapeau fédéral", p. 1/8.

28 mei: "L' O.M.B.R. exprime sa fidélité à la Dynastie", p. 2/6.

29 mei: "Un drapeau à l'Armée Secrète à Poperinghe", p. 1/6.

29 mei: "La reconnaissance Nationale et la Résistance", p. 1/6.

30 mei: "Une héroïne belge", p. 1/6.

31 mei: "L'union démocratique des Résistants des P.T.T. reçoit son drapeau", p. 1/4.

20 juni: "Les Résistants française en Belgique", p. 2/6.

29 juni: "Un héros belge: Robert Lelong précurseur de la Résistance", p. 2/8.

9 juli: "Inauguration d'un monument aux victimes du Maquis à Neuville-Senzeille", p. 1/6.

10 juli: "Audenarde honore ses héros", p. 3/6.

12 juli: "En l'honneur de 2 héros de l'école Saint Pierre d'Anderlecht", p. 3/8.

15 juli: "Une journée commémorative de la Résistance à Gand", p. 2/6.

29 juli: "Les morts de la Résistance sont à l'honneur à Liège", p. 2/6.

30 juli: "Hommage aux motocyclistes belges de la Résistance", p. 2/6.

30 juli: "Liège honore ses morts de la Résistance", p. 2/6.

14 augustus: "Pour les 'Résistants armés'", p. 3/6.

31 augustus: "Pour commémorer la libération de Bruxelles", p. 2/6.

2 september: "Le F.N.C. (section de Saint-Gilles) fête son XXVme anniversaire", p. 2/6.

3 september: "Réflexions sur un anniversaire", p. 1/6.

8 september: "Fêtes de la libération à Gand", p. 1/10.

9 september: "Parachutages en l'honneur de l'Armée Secrète à Somme-Leuze", p. 2/6.

11 september: "Les héros de la Résistance", p. 1/6.

21 september: "La fédération socialiste belge de la Résistance demande à être reçue par le roi Léopold III", p. 2/8

30 september: "Hommage à la mémoire de M. Henry Neuray", p. 2/6.

30 september: "Hommage à un héros de l'A.S., Joseph Delcief", p. 2/6.

10 oktober: "Une glorieuse famille de la vraie Résistance", p. 3/6.

22 oktober: "Liège honore l'A.S.", p. 1/6.

7 november: "Un prêtre, résistant de la première heure, inculpé de recel d'incivique", p. 4/6.

11 november: "Funérailles solennelles de 15 Bruxellois morts en héros pour la Patrie", p. 2/6.

11 november: "Quatre héros, à Etterbeek", p. 2/6.

11 november: "Remise d'un drapeau à l'Armée belge d'Uccle", p. 2/6.

13 november: "Mariage d'un résistant", p. 1/8.

17 november: "Hommage à deux héroïnes belges à La Louvière", p. 2/8.

19 november: "La Louvière honore deux héroïnes", p. 2/6.

21 november: "Le banditisme au nom de la Résistance", p. 4/8.

2 december: "Remise d'un drapeau aux mères et aux femmes des résistants décédés", p. 2/6.

7 december: "La Résistance dans l'enseignement moyen de l'état", p. 4/8.

10 december: "Après l'hommage aux résistants de l'enseignement moyen: Scandaleux oubli", p. 2/8.

17 december: "Les anciens de la brigade Piron à l'honneur", p. 1/8.

17 december: "Un prêtre résistant à l'honneur", p. 3/8.

17 december: "La Fraternelle des Anciens de la Brigade Piron à l'honneur", p. 3/8.

1947:

4 januari: "Un héros de la Résistance", p. 2/6.

8 januari: "Le statut de la Résistance", p. 1/8.

16 januari: "Le statut des résistants civils et des réfractaires", p. 3/8.

16 januari: "Le statut des déportés", p. 3/6.

19 januari: "Justice pour un mort", p. 1/8.

21 januari: "La manifestation de la Résistance", p. 1/6.

21 januari: "Manifestations contre les lenteurs de l'épuration et en faveur du statut prisonnier", p. 2/6.

21 januari: "Un drapeau aux résistants de Liège", p. 3/6.

26 januari: "Un ordre du jour de l'Union des groupements de résistants prisonniers politiques", p. 2/10.

27 januari: "Le statut du prisonnier politique", p. 1/8.

28 januari: "La définition du Prisonnier politique. Reflexions d'un condamné à mort", p. 2/8.

28 januari: "Des distinctions à des membres de la Résistance", p. 2/8.

31 januari: "Le statut du prisonnier politique", p. 2/8.

28 februari: "La manifestation des ex-prisonniers de guerre", p. 1/8.

28 februari: "La manifestation des ex-prisonniers de guerre", p. 2/8.

9 mei: "L'anniversaire du « V-day »", p. 3/10.

19 mei: "Chez les résistants de l' O.M.B.R.", p. 2/6.

3 september: "Mouscron honore ses héros", p. 2/8.

4 september: "Le M.N.R. honore ses morts tombés rue de la Régence", p. 1/8.

6 september: "Un officier dénonciateur est arrêté à Paris", p. 4/8.

8 september: "La journée de la Résistance à Saint-Hubert", p. 2/6.

9 september: "A la mémoire des résistants belges fusillés au camp de Vught", p. 2/8.

22 september: "Les manifestations patriotiques", p. 3/6.

13 november: "Le ministre de la justice parle des problèmes de la répression", p. 2/10.

1948:

30 april: "La Médaille de la Résistance", p. 8/12.

10 mei: "Une imposante manifestation de l'organisation militaire belge de la Résistance (O.M.B.R.)", p. 2/8.

11 mei: "La journée de l' O.M.B.R. à Bruxelles", p. 1/8.

11 mei: "Une journée de la Résistance à Luxembourg", p. 2/8.

7 juni: "Cérémonie Patriotique à Bruxelles", p. 1/8.

5 september: "Les fêtes du IVe anniversaire de la libération", p. 4/4.

6 september: "La Fraternelle de la Brigade Piron au Soldat Inconnu", p. 2/8.

6 september: "Les fêtes du IVe anniversaire de la libération", p. 3/8.

6 september: "Le IVme anniversaire de libération d'Anvers", p. 4/8.
14 september: "Le 'Refuge 24' de l'Année Secrète à l'honneur", p. 1/8.
19 november: "M. Struge, ministre de la Justice, annonce son intention de démissionner", p. 2/10.
23 november: "Paul Struye avait-il raison?", p. 1/8.

1949:

25 maart: "Le statut de l'Armée secrète", p. 2/10.
1 mei: "L'assemblée générale des Résistants civils", p. 2/14.
7 juni: "Une manifestation du Movement National Belge", p. 2/6.
20 juni: "Une manifestations du Mouvement National Belge", p. 2/8.
1 september: "Commémoration du Ve anniversaire de la Libération", p. 2/8.
3 september: "Le Ve anniversaire de la Libération sera célébré avec éclat, à Bruxelles", p. 2/8.
4 september: "Les fêtes commémoratives de la Libération", p. 1/12.
5 september: "L' Anniversaire de la Libération", p. 2/8.
10 september: "L' Anniversaire de la Libération à Liège", p. 1/10.
12 september: "Une clique de parade à la musique de l'Armée Secrète", p. 3/8.
5 november: "Le Front National Belge de l'Indépendance précise ses buts", p. 2/12.
6 november: "Colère au Front de l'Indépendance", p. 2/12.
8 november: "Le Front National Belge de l'Indépendance répond au Front de l'Indépendance", p. 2/10.
15 november: "« Sire, nous vous attendons », disent les volontaires de guerres liégeois. Et des résistants et prisonniers politique déclarent: Nous sommes en Belgique comme un troupeau sans pasteur", p 2/10.

1950:

12 maart: "Un groupe de communistes et d'étrangers maltraite des membres de l'A.S. à St-Gilles", p. 2/12.
17 maart: "La Résistance armée", p. 2/10.
6 mei: "La réorganisation du Conseil national de la Résistance", p. 2/12.
9 mei: "Les résistants tortionnaires de Wasmes", p. 5/10.
27 juli: "Il faut faire front contre les révolutionnaires socialo-communistes", p. 2/10.
30 juli: "Grève spontanée ???", p. 2/12.
31 juli: "Le congès de la Résistance belge en France s'est réuni à Niort", p. 1/8.
1 augustus: "Triomphe de l'émeute", p. 1/8.

La Métropole

1944:

2-3 oktober: "Une assemblée du Front de l'Indépendance à Bruxelles", p. 2/2.

11 oktober: "Les groupements de résistance", pp. 1 en 2/2.

12 oktober: "Proclamation du Lieutenant Général Pire à ses troupes, à l'occasion de la démobilisation de l'A.S.", p. 2/2.

18 oktober: "La résistance intelligente", p. 1/2.

27 oktober: "L'Acitivité des Forces de la Résistance", pp. 1 en 2/2.

28 november: "Bagarres rue de la Loi à Bruxelles", p. 1/2.

30 november: "La situation politique", p. 1/2.

3-4 december: "L'ordre contre le désordre", p. 1/2.

22 december: "La résistance belge", p. 1/2.

1945:

20 februari: "La résistance intelligente", p. 1/2.

1-2 april: "Les F.I. et les communistes", p. 1/2.

2 juni: "Incidents déplorables", p. 1/2.

8 juni: "Les désordres", p. 1/2.

14 juni: "Le Communisme et les officiers", p. 1/2.

23 juni: "L'action du Roi pendant l'occupation", p. 1/2.

18 juli: "Figures de la Résistance", pp. 1 en 2/4.

21 juli: "Le gouvernement sabote par des interdictions la première fête nationale en pays libéré", p. 1/4.

22-23 juli: "Comment fut financée la Résistance?", pp. 1 en 3/6.

29-30 juli: "Le roi Léopold et la Résistance", p. 1/4.

4 september: "L'Anniversaire de la Libération", p. 2/4.

13 september: "Le statut de la Résistance", p. 2/4.

27 september: "La Résistance belge vue de Londres", p. 2/4.

30 september-1 oktober: "Le « Groupement National Belge » réclame une information loyale et complète dans la question royale", p. 1/6.

3 oktober: "Le Groupement National Belge", p. 1/4.

17 oktober: "Pour le Roi", p. 1/4.

21-22 oktober: "Une grave crise du bon sens", p. 1/6.

21-22 oktober: "Les prisonniers politiques belges protestent contre les écoerantes longueurs du procès de Lunebourg", p. 1/6.

24 oktober: "La Belgique une et indivisible", p. 1/4.

24 oktober: "L'Université Coloniale d'Anvers dans la résistance", p. 2/4.

25 oktober: "Le 20 et le 21 novembre 1942: L'ennemi fusillait notre concitoyen Charles Stockmans et sept membres de son service de renseignements", pp. 1 en 2/4.
25 oktober: "Nos morts de la guerre", p. 4/4.
27 oktober: "Nos morts de la guerre", p. 4/4.
28-29 oktober: "Vrais Flamands et vrais Wallons", p. 1/6.
30 oktober: "Ceux qui sont morts pour la patrie", p. 1/4.
31 oktober: "Mortsel honore ses héros", pp. 1 en 2/4.
6 november: "Le rassemblement national de l'Armée Secrète a eu lieu dimanche à Bruxelles", p. 2/4.
7 november: "Anvers doit honorer ses morts", p. 1/4.
17 november: "La fête du Roi", p. 1/4.
8 december: "Distinctions à des membres de la Résistance", p. 1/4.
25-26 december: "L'armée secrète honore ses morts", p. 4/6.

1946:

1-2 januari: "Au service social de l'A.S.", p. 4/4.
9 januari: "Quelques réflexions en marge de l'épuration", pp. 1 en 2/4.
29 januari: "Les journalistes belges et la Résistance", p. 1/4.
14 maart: "Le gala de la Résistance franco-belge-luxembourgeoise", p. 4/4.
27 april: "Les fastes du Groupe mobile « La Sarcelle »", p. 4/4.
10 mei: "Journée de l'Armée Secrète IIIe Zone", p. 4/4.
14 mei: "A la gloire de la Résistance: Le général Dassault à Bruxelles", p. 1/4.
21 mei: "L'Organisation militaire belge de résistance tient son 1er congrès national", p. 1/4.
24 mei: "Répression", p. 4/4.
28 mei: "Le roi Léopold III et la Résistance belge", p. 1/4.
28 mei: "Justice et Répression", p. 4/4.
14-15 juli: "Fastes du refuge « Le Héron » zone III de l'A.S.", p. 4/6.
16 juli: "L'Armée Secrète honore ses héros", p. 4/4.
3 september: "Verdun célèbre le 2e anniversaire de la libération", p. 1/4.
5 september: "Le second anniversaire de la libération de Bruxelles", p. 2/4.
6 september: "La libération de la capitale", p. 1/4.
6 september: "La commémoration de la Libération à Anvers", p. 2/4.
6 september: "Les Résistants se réunissent", p. 4/4.
7 september: "Deux ans après!", p. 4/4.
8-9 september: "Le second anniversaire de notre libération", p. 4/6.
11 september: "Le deuxième anniversaire de la libération: un discours de comte Pierlot à Bertrix", p. 2/4.
22 september: "Les catholiques et la résistance", p. 3/6.
24 september: "Les crimes de guerre dans la région de Dinant", p. 2/4.
6-7 oktober: "La qualité de résistant arme", p. 2/8.

17-18 oktober: "La résistance administrative", pp. 1 en 2/6.

17-18 oktober: "Un grand « Résistant »", p. 1/6.

1947:

9 januari: "A l'Armée Secrète, zone III: groupe mobile", p. 6/6.

14 januari: "Le meeting de protestations des Résistants", p. 4/4.

19-20 januari: "Le statut des Résistants civils et des réfractaires", p. 2/8.

6 mei: "Incidents à Assebroeck aux funérailles d'un incivique", p. 1/4.

7 mei: "La liquidation des groupements de résistance", p. 2/6.

13 mei: "La commémoration du 10 mai 1940", p. 1/4.

15-16 mei: "Poètes et résistants", p. 5/6.

3 september: "Hommage aux héros", p. 2/6.

5 september: "Le groupement général de sabotage de Belgique « G » à l'honneur", p. 2/6.

5 september: "La fête de la Libération", p. 5/6.

6 september: "Anvers commémore le 3e anniversaire de sa libération", pp. 1 en 2/6.

7-8 september: "En marge des fêtes anniversaires de la libération", p. 4/8.

14 november: "Les problèmes de la répression", p. 2/6.

16-17 november: "Justice ou sauvagerie", p. 1/8.

16-17 november: "La manifestation monstre à Bruxelles contre l'incivisme", p. 5/8.

18 november: "Pour plus de sévérité à l'égard des inciviques", p. 1/4.

19 november: "La manifestation des Résistants", p. 1/6.

1948:

1-2 januari: "Un cadeau de Nouvel An pour les anciens combattants, résistants, prisonniers politiques et déportés", p. 5/6.

11 november: "11 novembre de protestation", p. 2/8.

19 november: "Les mesures de grâce en faveur des inciviques", p. 2/8.

20-21 november: "La démission du ministère", p. 1/10.

1949:

7-8 mei: "Un héros belge à l'honneur", p. 2/12.

9 mei: "La Remise de distinctions honorifiques", p. 5/6.

10 mei: "En l'honneur de M.M. De Backer", p. 8/8.

13 mei: "Une grande manifestation franco-belge à Anvers", p. 2/8.

3-4 september: "Il y a cinq ans!", p. 1/12.

3-4 september: "L'Amitié franco-belge des anciens résistants", p. 10/12.

5 september: "4 Septembre 1944 - 4 Septembre 1949", pp. 1 en 2/6.

5 september: "La fête de nuit de la libération", p. 5/6.
13 september: "Les fêtes de l'Armée Secrète à Namur", p. 2/8.
5-6 november: "La dissidence du Front de l'Indépendance", p. 2/12.
8 november: "Le Monument national de la Résistance", p. 1/10.
10 november: "À propos du statut des résistants de la presse clandestine", p. 8/10.
11 november: "La scission au Front de l'Indépendance", p. 2/10.
14 november: "Le souverain rend hommage au patriotismen de Belges", p. 2/10.
15 november: "L'Université de Liège rend hommage à ses héros", p. 2/10.

1950:

3 maart: "Avant la consultation populaire", p. 2/10.
4-5 maart: "Le monument national de la Résistance", p. 2/12.
7 maart: "L'Union Nationale de la Résistance et l'A.S.", p. 2/10.
24 juli: "Un nouvel acte de sabotage", p. 2/6.
25 juli: "Un nouvel acte de sabotage à Leuze", p. 2/8.
26 juli: "Le mouvement des grèves", p. 2/8.
31 juli: "L'agitation sociale en Belgique", pp. 1 en 2/8.

De Nieuwe Standaard

1944:

- 14 november: "De Kerk tijdens de Duitse bezetting", p. 1/2.
- 14 november: "Politieke godsvrede", p. 1/2.
- 14 november: "11 november te Brussel", p. 2/2.
- 15 november: "Herrie rond den Weerstand", pp. 1 en 2/2.
- 15 november: "Het einde van den gewapenden weerstand", p. 2/2.
- 16 november: "Storm rond den « Weerstand » niet geluwd", p. 2/2.
- 17 november: "Weerstand. Vijf dagen geschiedenis", pp. 1 en 2/2.
- 17 november: "De demobilisatie van den weerstandsgroeperingen", p. 2/2.
- 19-20 november: "De herrie duurt voort", p. 1/4.
- 19-20 november: "Het geallieerde opperbevel steunt de Regeering", p. 1/4.
- 19-20 november: "De veiligheid bij den Weerstand", p. 1/4.
- 19-20 november: "Na het ontslag van de Communisten en van dhr. Demany", p. 2/4.
- 19-20 november: "Ruzie in het straatje", p. 2/4.
- 21 november: "De Buitenlandsche Pers en de Weerstand", p. 1/2.
- 21 november: "Het statuut der Weerstandsgroeperingen", p. 1/2.
- 21 november: "Generaal Erskine en Groep « G »", p. 1/2.
- 21 november: "Na een Week Beroering", p. 1/2.
- 21 november: "De inlevering der wapens", p. 2/2.
- 22 november: "In en om den Weerstand; De keerzijde van de Medaille", p. 1/2.
- 22 november: "In en om den Weerstand; De Inlevering der Wapens der Weerstandsgroeperingen", p. 1/2.
- 22 november: "Den Buitenlandsche Pers en den Weerstand", p. 2/2.
- 26-27 november: "Ontwapeningsproclamatie van Generaal Graff aan de troepen van de Nat. Kon. Beweging", p. 3/4.
- 26-27 november: "Weerstand", p. 3/4.
- 28 november: "Communistische Opruiing in de Hoofdstad", p. 1/2.
- 28 november: "Het relaas van de feiten volgens het Onafhankelijkheidsfront", p. 2/2.
- 3-4 december: "Leve de Weerstand", p. 3/4.
- 3-4 december: "In en rond den Weerstand", p. 3/4.
- 5 december: "Hoe Nederland hulde brengt aan den Weerstand", p. 1/2.
- 8-9 december: "Rond het vormen van een Nationalen Raad van den Weerstand", p. 2/2.
- 19 december: "De Weerstand. Oprichting van provinciale comités", p. 2/2.
- 22-23 december: "Het Onafhankelijkheidsfront wenscht ten strijde te trekken", p. 2/2.

1945:

- 1-2 januari: "Na de Bevrijding. Het Bilan van vier Maanden", pp. 1 en 3/4.
- 3-4 januari: "Belgische Continuïteit en Vaderlandsliefde", p. 1/4.
- 22 februari: "Als zij terugkeeren...", p. 1/2.
- 23 februari: "Niet het Partijbelang, het Landsbelang gaat vóór", p. 1/2.
- 24 februari: "De Hoeksteen van 's Lands Toekomst", p. 1/2.
- 24 februari: "Een Commissariaat van den Weerstand", p. 2/2.
- 25-26 februari: "Schuld en Boete", p. 1/4.
- 7 maart: "Over de Zuivering", p. 1/4.
- 10 maart: "De terugkeer van de Krijgsgevangenen", p. 1/2.
- 20 maart: "Repressie", p. 1/4.
- 21 maart: "De Economische Repressie", p. 1/2.
- 21 maart: "De Zuivering in de Universiteit te Leuven", p. 1/2.
- 28 maart: "Komt er schot in de Repressie?", p. 1/4
- 28 maart: "Het Politiek leven, bij de socialisten", p. 2/4.
- 28 maart: "Een meeting van het O.F.", p. 4/4.
- 31 maart: "Voor een Politiek van de juiste Maat in de Bestrafing", p. 1/2.
- 19 april: "De Vlaamsche-Waalsche Verhoudingen. Wij zijn weer onder ons!", p. 1/2.
- 22-23 april: "De Vlaamsche-Waalsche Verhoudingen. Waarom zouden wij voor elkander vreezen.", p. 1/4.
- 26 april: "Gala van het « Geheim Leger »", p. 2/2.
- 27 april: "De Vlaamsche-Waalsche Verhoudingen. Eén Hart, met onderscheiden Hartkamers", p. 1/4.
- 1 mei: "De Held Marteaux! Alleen de Communisten bekommeren zich om de Grepatrieerden", p. 2/4.
- 1 mei: "Bij den Terugkeer uit Buchenwald. Communistische onzin", p. 4/4.
- 2 mei: "De Repatriëring der politieke Gevangenen", p. 4/4.
- 4 mei: "Onze Koning", p. 1/4.
- 5 mei: "Eindelijk thuis!", p. 1/4.
- 6-7 mei: "Hulde aan de Leiders van den Weerstand", p. 2/4.
- 9-10 mei: "Strijdend Vlaanderen in Strijdend België opgegaan. Stevig Pact voor een sterk Vaderland", p. 1/6.
- 9-10 mei: "Een Hulde en een Welkom aan onze Weggevoerden", p. 2/6.
- 9-10 mei: "Z. Em. Kardinaal Van Roey en de Weerstand", p. 3/6.
- 9-10 mei: "De Weerstand", p. 4/6.
- 12 mei: "Dag van den Weerstand", p. 3/4.
- 15 mei: "Nood aan Bezinning", p. 1/4.
- 15 mei: "Het Vredesfeest in het Teeken van de Trouw aan den Koning", p. 1/4.
- 16 mei: "Repressie na zeven maanden. Tekort aan een aangepaste Wetgeving", p. 1/4.
- 17 mei: "De Repressie na zeven maanden. Een speciaal Organisme noodig", p. 1/4.
- 17 mei: "Voor een ordelijk en wettig verloop der Repressie", p. 1/4.

18 mei: "De Senaat hoort een interpellatie over de onlusten in het land", p. 2/4.

18 mei: "De houding van het O.F.", p. 3/4.

30 mei: "Voor een doelmatige Repressie", p. 1/4.

6 juni: "De Koningskwestie", p. 1/4.

8 juni: "De repressie in de Wettelijkheid en in de orde", p. 1/4.

9 juni: "Koning Leopold, Collaborateur???", p. 1/4.

10-11 juni: "Het Maquis der Incivieken", p. 1/4.

19 juni: "De Koning in den Weerstand", p. 2/4.

22 juni: "Giftige Vruchten der Nazi-bezetting", p. 1/4.

24-25 juni: "Geen bescheiden toegeven aan de Wanorde", p. 1/4.

24-25 juni: "De Koning en de Weerstand", p. 1/4.

8-9 juli: "Verkeerde politieke Speculatie", p. 1/4.

22-23 juli: "Voor Vorst, voor Vrijheid en voor Recht", p. 1/4.

24 juli: "De Koning voelde Hitler aan den Tand. En dan? Hij bewaarde een afzijdige Houding", p. 1/4.

28-29 juli: "De katholieke Oppositie", p. 1/4.

1 augustus: "De Katholieken in de Oppositie!", p. 1/4.

2 augustus: "Opeischingen door den weerstand gedaan", p. 2/4.

8 augustus: "Constructieve Oppositie maar ook constructief regeeren noodig", p. 1/4.

14-15 augustus: "Universiteit-rectoraat", p. 2/4.

24 augustus: "Een Wetsvoorstel dat beter afgewezen wordt", p. 1/4.

29 augustus: "Waar Sterven bevrijding was. Witte Brigade van Lichtervelde zwijgend naar het Schavot", p. 2/4.

1-2 september: "De Repressie op Nieuwe Wegen", pp. 1 en 2/4.

3 september: "Het Wonder van de Bevrijding", pp. 1 en 2/4.

3 september: "Het Statuut van de Weerstandsgroeperingen", p. 2/4.

4 september: "Hulde aan Verzetsgroeperingen te Antwerpen. Bevrijdingsfeesten", pp. 1 en 2/4.

5 september: "Nieuws uit Gent: feest der bevrijding", p. 2/4

6 september: "Nieuws uit Gent: feest der bevrijding en van den Weerstand op 6 september", p. 2/4.

8-9 september: "Het verzet van de universiteit te Leuven", p. 2/4.

11 september: "Examen van hulponderluitenant voor officieren van de weerstandsbeweging", p. 2/4.

26 september: "Het Belgisch verzet gezien van uit Londen", p. 2/4.

27 september: "Het Belgisch verzet gezien van uit Londen", p. 2/8.

22 oktober: "Aan de leden van het G.L.", p. 2/8.

5 november: "Het GL vergadert te Brussel", p. 5/8.

19 november: "Standpunten der CVP: De Weerstand", p. 3/8.

28 november: "Toch Verzetpoëzie?", p. 4/8.

3 december: "Studiebeurzen voor studenten uit het Verzet", p. 2/8.

7 december: "Een der Grootsten uit den Weerstand", p. 3/8.

8-9 december: "Het Verzet komt weer op Krachten", p. 2/4.

12 december: "Weerstanders en Leden der Gestapo", p. 2/4.

13 december: "Het Nederlandse poëzie in dienst van het Verzet", p. 2/4.
15-16 december: "De werking van den geheimen dienst « Socrates »", p. 2/6.
18 december: "24 Limburgsche Weerstanders ten Grave gedragen", p. 1/4.
18 december: "130 miljoen uitgekeerd aan het verzet", p. 2/4.

1946:

5-6 januari: "De Communisten tegen Van Acker", p. 1/4.
23 januari: "Wie rekent op de stemmen van incivieken?", p. 1/4.
23 januari: "Weerstandsmen wordt « gezuiverd »", p. 2/4.
28 januari: "Domme of hatelijke Kiescampagne? De twee tegelijk", p. 1/4.
2-3 februari: "Het Opzet van de Linkse Partijen: Het Volk bedriegen", p. 2/8.
5 februari: "Mededeeling van de Belgische Weerstandsfederatie", p. 2/4.
13 februari: "Na een jaar Van Acker-regering: Beloften die niet werden gehouden", p. 1/6.
23-24 februari: "Een Weerstander raadt de Kiezers der C.V.P. aan!", p. 1/4.
23-24 februari: "U.D.B.-kandidaat boycoteert eigen kandidatuur", p. 1/4.
4 maart: "Projectie van verzetfilm verboden", p. 2/6.
18 maart: "Het IJzerkruis met dynamiet vernietigd", p. 1/6.
18 maart: "Posthume hulde aan helden van het Verzet", p. 2/6.
19 maart: "Het IJzerkruis: Symbool dat ons heilig was", p. 1/4.
20 maart: "De IJzertoren zal wederopgebouwd worden!", pp. 1 en 2/6.
21 maart: "Bij de puinen van den ijzertoren", p. 2/6.
22 maart: "De voltrekking der Doodstraf: Hard slaan bovenaan, mild zijn voor de kleinen", p. 1/6.
28 maart: "De eed aan het vaandel", p. 1/6.
30-31 maart: "Wie is Verzetsman?", p. 2/8.
30-31 maart: "Eeretekens van het Leger en het Verzet", p. 2/8.
6-7 april: "Viscount Montgomery of El Alamein", pp. 1 en 2/8.
13-14 april: "August Borms gefusilleerd", p. 1/8.
15 april: "De asch van twee Oostendse helden teruggebracht", p. 1/6.
19 april: "Les clandestins of « liefde en verzet »", p. 6/6.
24 april: "Is men op het spoor van de daders?", pp. 1 en 2/6.
13 mei: "Het O.F. en de vrijheid van gedachte", p. 2/4.
14 mei: "Hoe de Communisten druk uitoefenen op de Rechtsspraak", p. 2/6.
31 mei: "Ter nagedachtenis van de Weerstanders van de Regie van T.T.", p. 2/4.
7 juni: "Weerstanders en inciviek", p. 2/6.
11 juni: "Hulde aan het verzet in De Pinte", p. 2/6.
13 juni: "Opnieuw georganiseerde « volkswede »?" p. 2/6.
22 juni: "Stemmen der bezinning over het IJzerkruis", p. 1/6.
22 juni: "Het O.F. epureert en ontwapent niet", p. 2/6.
30 juni: "De andere zuivering of de crisis der publieke moraal", p. 1/6.

1 juli: "Weerstanders ontvangen vaandels te Aalst", p. 2/4.
11 juli: "De C.V.P. en de politieke toestand", p. 1/6.
22 juli: "De « condottieri » van het O.F. aan het woord", p. 2/4.
24 juli: "28 leden van het O.F. achter slot en grendel", p. 2/6.
5 augustus: "Weerstanders van moorden verdacht", p. 2/4.
15 augustus: "Oud officieren voor weerstandscmissies gevraagd", p. 2/6.
16 augustus: "Herdenkingsplechtigheid van het Geheim Leger te Orchimont", p. 2/4.
22 augustus: "De « Partisanen » zuiveren", p. 1/6.
2 september: "Overhandiging van een vaandel aan de sluikpers Oost-Vlaanderen", p. 2/4.
2 september: "De Herdenking van Brussel's Bevrijding", p. 2/4.
3 september: "Na twee jaar bevrijding", p. 1/6.
4 september: "Brussel herdenkt de Bevrijding", p. 1/6.
4 september: "Rondom een incident", p. 2/6.
6 september: "Bij een beschamend incident: Aanmatigende zelfgenoegzaamheid", p. 1/6.
9 september: "Vaandeloverhandiging aan Weerstandsgroeping Fidelio te Leuven", p. 2/6.
13 september: "Opeischingen gedaan door den Weerstand", p. 2/6.
16 september: "Herdenkingsdag van de verzetsgroepingen « De Belgische Leeuw » te Brussel", p. 2/6.
27 september: "Nieuwe vlag van het Geheim Leger Mechelen", p. 2/6.
30 september: "Herdenkingsplechtigheid van de West-Vlaamse sluikpers te Oostende", p. 2/6.
4 oktober: "Ruzie in 't huishouden", p. 2/6.
6 oktober: "Communistische opruiers aan 't werk", p. 2/6.
8 oktober: "N.K.B.-plechtigheid te Brussel", p. 1/6.
21 oktober: "Vaandels overhandigd aan de Postbedienden uit het Verzet", p. 2/6.
23 oktober: "De weerstand en de epuratie ter sprake. Herrie tusschen communisten en C.V.P.", pp. 1 en 2/6.
26 oktober: "Hoogleraar-weerstander herdacht in de Gentsche Universiteit", p. 2/8.
11 november: "Wat de weerstand aan geldmiddelen heeft ontvangen", p. 2/6.
12 november: "Naoorlogsche problemen: Een kloof tusschen militairen en weerstand", p. 2/6.
24 november: "Het Gulden boek van den weerstand", p. 2/6.
3 december: "De moord op schepen Cornelis te Aalst", pp. 1 en 2/6.
5 december: "Nationale Unie der sluikpers tegen het O.F.", p. 2/6.
10 december: "Wie verklikte de Witte Brigade van Lichtervelde", pp. 1 en 2/6.
13 december: "Het administratief verzet", p. 1 en 2/6.
14 december: "De Communisten spreken opruiende taal", pp. 1 en 2/6.
16 december: "De overvallen door den weerstand tijdens de bezetting", p. 2/6.
22 december: "Weerstanders nemen het op voor Etienne Woestyn", p. 2/6.

1947:

- 11 februari: "Kameraad Lalmand predikt het nieuw verzet", p. 1/6.
- 18 februari: "Driehonderd Belgen ontvingen de « Medal of Freedom »", p. 2/6.
- 19 februari: "De bende Mas vóór den Hasseltschen krijgsraad: Overvallen ten voordeele van... weduwen en wezen van partisanen", p. 4/6.
- 26 februari: "« Naar het schijnt leeft hij nog altijd op oorlogsvoet! »", p. 1/6.
- 27 februari: "Woelige betooging van krijgsgevangenen te Brussel", pp. 1 en 4/6.
- 28 februari: "Naklanken van de betooging der oud-krijgsgevangenen", pp. 1 en 2/6.
- 1 maart: "Leiders van het Verzet gedecoreerd", p. 2/8.
- 28 maart: "De nieuwe regeering en de zuivering", p. 1/6.

Het Volk

1944:

1945:

- 4-5 januari: "Katholiek Verzet", p. 1/4.
- 11-12-13 januari: "Provocatie!", pp. 1 en 3/4.
- 1 februari: "Een noodzakelijke zuivering. Namelijk deze van de gevangenen en kampen", p. 1/2.
- 8-9 mei: "Over den weerstand van de Kerk in België", p. 2/8.
- 15 mei: "Het vreemde aangezicht van Vlaanderen!", p. 1/4.
- 15 mei: "Het overwinningfeest te Brussel", p. 1/4.
- 23 mei: "De beroering in het land", pp. 1 en 6/6.
- 8 juni: "Minister du Bus de Warnaffe en de zuivering", pp. 1 en 3/4.
- 12 juni: "Koning Leopold in de eerste rangen van den weerstand", pp. 1 en 2/4.
- 17-18 juni: "De Westvlaamsche geestelijkheid en... de Weerstand", p. 2/6.
- 17-18 juni: "Vrouwenverzet", p. 2/6.
- 20 juni: "« Koning Leopold is het symbool van den weerstand in België »", p. 1/4.
- 6 juli: "Hoe de Gentsche Hoogeschool den bezetter weerstreefde", p. 2/4.
- 31 juli: "Hoe de Nationale Koninklijke Beweging van Antwerpen den Duitscher bevocht", pp. 1 en 3/4.
- 3 augustus: "Hoe de Nationale Koninklijke Beweging van Antwerpen den Duitscher bevocht", pp. 1 en 3/4.
- 17 augustus: "Kardinaal Van Roey brengt hulde aan Mgr Van Waeyenberg", p. 2/4.
- 23 augustus: "De K.A.J. tijdens de bezetting", p. 2/4.
- 30 augustus: "Feest van Bevrijding- en Weerstandsgroepen", p. 4/6.
- 3 september: "De heuglijke verjaardag", pp. 1 en 6/6.
- 4 september: "De eerste verjaardag van de bevrijding", p. 1/6.
- 5 september: "Brussel herdenkt zijn bevrijding", p. 6/6.
- 7 september: "Gent herdenkt zijn bevrijding", p. 6/6.
- 20 september: "Twee Weerstanders vrijgesproken", p. 5/6.
- 22-23 september: "Het statuut van den weerstand goedgekeurd", p. 2/8.
- 13-14 oktober: "De sluier der geheimzinnigheid", pp. 1 en 2/8.
- 19 oktober: "Aanslag van « wehrwolf ». Op touw gezet door weerstand!", p. 1/4.
- 5 november: "De meeting van het O.F. te Leuven", p. 2/8.
- 6 november: "Nieuw academisch jaar der Leuvensche hoogeschool plechtig geopend. Mgr Van Waeyenbergh om zijn weerstand gehuldigd", pp. 1 en 2/4.
- 20 november: "De Waarde van het document Schmidt!", pp. 1 en 2/4.
- 17 december: "Weerstanders der N.M.B.S. gehuldigd", p. 2/8.
- 22-23 december: "De moord op een weerstandster te Ronse", p. 3/12.
- 24-25 december: "De moord op een weerstandster te Ronse", p. 2/12.

1946:

- 31 januari: "Op minder dan 3 miljoen kiezers 322.000 onwaardigen!!", p. 1/8.
- 15 februari: "Gestapomannen voor den Krijgsraad: Brandstichting en jacht op Weerstanders", p. 2/8.
- 23-24 februari: "Oproep tot Weerstanders en U.D.B.ers uit het Waasland", p. 2/12.
- 28 februari: "De Weerstands-groepeerings: Credieten voor hun likwidatie", p. 3/8.
- 19 maart: "Een volk zal niet vergaan! Bij een daad van hoon en miskening", pp. 1 en 2/12.
- 19 maart: "Wie vernielden het IJzerkruis?", p. 3/12.
- 26 maart: "Twee vrouwen en vier Weerstanders beschuldigd van moord te Ardooië", p. 4/10.
- 27 maart: "Koning Leopold: Een der groote heldhaftige figuren van den oorlog", p. 2/8.
- 29 maart: "Bij de verzetsgroepeerings: Om als verzetsman te worden erkend", p. 2/12.
- 1 april: "Wapenopslagplaats in communistisch partijlokaal", p. 3/12.
- 5 april: "De verwoeste IJzertoren: « Moesten we zeggen wat we weten... »", p. 4/8.
- 23 april: "Wordt het geheim van het IJzerkruis weldra ontsluitend?", p. 1/10.
- 2 mei: "De verklikkers van het partisanenleger", p. 4/10.
- 6 mei: "N.S.B. 8^e Wijk, Geheim Leger en dokter Schotte aan de eer", p. 4/10.
- 20 mei: "Vaderlandsche plechtigheden te Brussel", p. 2/10.
- 27 mei: "Vierhonderd N.K.B.'ers te Leuven onderscheiden", p. 3/12.
- 27 augustus: "Een verzetsman over de epuratie", pp. 1 en 2/10.
- 4 september: "Brussel herdenkt de bevrijding", p. 5/12.
- 7 september: "Tweede verjaringsfeest der bevrijding te Gent", p. 5/16.
- 8 september: "Bevrijder van Gent gedekoreerd", p. 3/12.
- 8 september: "Groot nachtfest der bevrijding", p. 4/12.
- 8 september: "Compagnie der Gentsche Haven van het Geheim leger", p. 4/12.
- 21 september: "Socialistische Verzetsleden willen naar Pregny gaan en den Vorst hun standpunt inzake de Koningskwesie mededeelen...", p. 2/16.
- 3 oktober: "Fernand Demany secretaris van het O.F. tot 50.000 fr. schadevergoeding veroordeeld", p. 1/10.
- 27 november: "Verzetsleden aangehouden voor een executie", p. 3/10.
- 7 december: "Aanvallen tegen den heer Ganshof van der Meersch", pp. 1 en 3/14.
- 10 december: "Aanslag, moord en intrige. Onder het mom van den weerstand", pp. 1 en 5/12.
- 11 december: "Aanslag, moord en intrige. Onder het mom van den weerstand", pp. 1 en 5/12.
- 16 december: "Molenbeek schenkt een vaandel aan de Brigade Piron", p. 3/14.
- 20 december: "Weerstand en banditisme hand in hand. Hoofd van Bevrijdingscomité en bendeleider in zijn vrije uren", p. 1/10.

1947:

- 7 januari: "Geheim leger - Zone III Groupe Mobile", p. 4/12.
- 13 januari: "De heksenketel kookt over", pp. 1 en 2/12.

14 januari: "De heksenketel kookt over", p. 4/12.

16 januari: "De heksenketel kookt over", pp. 1 en 2/12.

18 januari: "De heksenketel kookt over", pp. 1 en 2/12.

20 januari: "De heksenketel kookt over", pp. 1 en 2/12.

25 januari: "Witte Brigade of Vijfde kolom als dekmantel", pp. 1 en 5/12.

5 februari: "Moordpoging door weerstanders op weerstander te Luik", p. 2/10.

12 februari: "Massale razzia te Ronse", pp. 1 en 3/12.

23 februari: "Nationale leiders van het verzet bij Kolonel de Fraiteur", p. 3/14.

27 februari: "Gewezen krijgsgevangenen bestormen het Parlement", pp. 1 en 3/14.

12 maart: "Het proces De Zitter en C.P. voor den krijgsraad te Brussel", p. 2/10.

13 maart: "De Zitter en Co voor den Krijgsraad te Brussel", p. 2/14.

26 maart: "Scherpe verwijten tegen Delfosse op het proces Schuind", p. 2/12.

30 maart: "M^{ter} Parent over het verzet in proces Schuind", p. 2/18.

1 april: "Ter nagedachtenis der gesneuvelde Weerstanders van het Spoor", p. 4/10.

4 april: "Verbittering en offervaardigheid", pp. 1 en 2/12.

25 april: "Van weerstander tot verklikker", p. 2/10.

12 juni: "Het Gulden Boek van de Weerstand", p. 2/14.

31 augustus: "De erkenning van het gewapende verzet", p. 2/14.

3 september: "Drie jaar geleden werd de hoofdstad bevrijd", p. 3/14.

7 september: "De derde verjaardag der Bevrijding", p. 5/16.

7 september: "Door de stad in feest...", p. 5/16.

7 september: "De Weerstanders gevallen in de Bevrijdingsstrijd der Stad Gent", p. 5/16.

7 september: "De Weerstand zal de zondebok niet worden; Door het gedrag van een enkeling te St Niklaas", p. 7/16.

8 september: "N.K.B. St-Niklaas krijgt vaandel", p. 2/12.

21 september: "Herdenkingsdag van het Geheim Leger", p. 5/16.

2 december: "De bevrijding van Kommandant Martin aan de Papegaaistraat te Gent; Negen weerstanders betaalden met hun leven deze heldhaftige daad", p. 3/14.

1948:

14 januari: "De verklikking der verspreiders van de clandestiene « La Libre Belgique »", p. 4/16.

17 januari: "De verklikking van « Fidelio » voor de krijgsraad te Antwerpen", p. 5/14.

20 januari: "De verklikking van de weerstandsgroep « Fidelio »", p. 5/14.

27 januari: "Wapenarsenaal ontdekt in woning van communist te Antwerpen", p. 1/12.

29 april: "Hoe er in September 1944 werd gedood; Onschuldig man zonder vorm van proces omgebracht", pp. 1 en 4/

29 april: "Bendeleider verschuilt zich achter « Weerstand »; Rovers van Wetteren vallen door de mand", pp. 1 en 3/16.

30 april: "Wapenopslagplaats in communistisch lokaal; Ontdekt bij inval van Italiaanse rijkswacht", p. 1/14.

3 mei: "De opheldering nabij: Wie was betrokken in de moord te Wichelen", pp. 1 en 3/14.

3 mei: "Waar schuilt de moordenaar van vader en zoon Desmet?", p. 3/14.

3 mei: "Herdenking van de sabotage aan de Meense sluizen", p. 3/14.

4 mei: "Verzetsman en verklikker voor de krijgsraad te Antwerpen", p. 5/14.

5 mei: "Verzetsman en verklikker voor de krijgsraad te Antwerpen; Betoging voor en tegen beklaagde na de zitting", p. 5/16.

6 mei: "Verzetsman Mathijssens vrijgesproken", p. 6/18.

12 mei: "Schepen Cornelis genoot het vertrouwen van de Weerstand", p. 5/16.

13 mei: "De rol van beschuldigde Walgraef steeds op het voorplan; Toestanden bij het Onafhankelijkheidsfront te Aalst na de bevrijding", p. 5/16.

16 mei: "Zwart, wit en wederom zwart: Het geval van de "gezuiverde" onderwijzer van St-Lambrechts-Woluwe en het hopeloos geval van Paul M. G. Levy", p. 3/18.

26 mei: "Weerstander staat terecht; Wegens moordaanslag te Waasten", p. 5/16.

28 mei: "Gents weerstander veroordeeld tot drie jaar gevangenisstraf", pp. 1 en 5/16.

30 mei: "Minister Struye en de repressiepolitiek; De waarheid heeft haar rechten", pp. 1 en 2/18.

6 september: "Onthulling van gedenksteen aan de Jules de St-Genoisstraat te Gentbrugge", p. 14/16.

7 september: "Haasdonk Herdenkt zijn helden!", p. 12/14.

7 november: "Wie vermoordde de Beernemse gemeentesecretaris? Duitsers en verzetslieden uitgesloten", p. 5/14.

19 november: "Baldadigheden tijdens de bevrijdingsdagen te St-Pieters-Leeuw en Ruisbroek", p. 5/14.

24 november: "Weerstandsdrama te Wommelgem opgehelderd?", pp. 1 en 5/14.

26 november: "Zuiveringsproces...", p. 1/14.

27 november: "Cuypers werd op bevel meegelokt en van kant gemaakt; Hij had geprotesteerd tegen misbruik van zijn opdrachten in het verzet", pp. 1 en 5/16.

28 november: "De moord op Wietje Cuypers te Wommelgem", pp. 1 en 5/14.

28 november: "Gefolterd, verklikte hij 17 verzetslieden", p. 5/14.

1949:

2 april: "Het bevrijdingsdrama te Tongeren", pp. 15, 17 en 25/28.

9 april: "Auditeur herziet strafeisen; Tegen leden der Valse verzetsgroep « G »", p. 3/28.

18 april: "Koning Leopold ontving weduwen van helden", p. 2/16.

23 april: "De tragedie van St. Truiden", pp. 17 en 28/32.

30 april: "Twaalf weerstanders staan terecht te Turnhout", p. 5/32.

1 mei: "Meer dan 100.000 gewapende! weerstanders", p. 3/16.

28 mei: "Duister bevrijdingsdrama te Tremeloo-Keerbergen", p. 5/32.

4 juni: "Wegvoering van de Koning was het werk van Himmler", p. 5/32.

5 juni: "Bij elf terechtstellingen", p. 2/16.

13 juni: "Bij de N.K.B. Antwerpen; Vaandelplichtigheid", p. 4/16.
15 juni: "Het geheim van Geel bijna helemaal opgehelderd", p. 1/14.
23 juni: "De democratische en grondwettelijke orde staat op het spel", pp. 1 en 4/18.
5 september: "Bevrijdings-nachtfeest op de Kouter; Hulde aan de politieke gevangenen", p. 6/18.
13 november: "Koning Leopold ontvangt Waalse oorlogsvrijwilligers, verzetsleden en oud-krijgsgevangenen", p. 2/16.

1950:

7 maart: "Wat deed de Koning voor de politieke gevangenen? Steun aan de vervolgdten!", p. 1/18.
7 maart: "Anti-Koningsgezindheid en Vlaamshaterij", p. 2/18.
8 maart: "De houding van Leopold III; De koning en het verzet", pp. 6 en 9/18.
12 maart: "Communistische betoging Zondagavond te Brussel", p. 2/18.
13 maart: "Kalme Zondagochtend na, hier en daar, een woelige nacht", pp. 1 en 2/18.
18 maart: "Drukke besprekingen te Brussel", pp. 1 en 4/32.
7 juli: "Weerstander staat terecht; Wegens moord op echtpaar te Vaulx", p. 5/14.
23 juli: "Socialistische militanten betogen te Brussel", p. 4/16.
24 juli: "Socialisten en communisten betogen tegen de Koning", p. 3/16.
25 juli: "Eerste-minister Duvieusart bij Koning Leopold", pp. 1 en 5/16.

De Gids op Maatschappelijk Gebied

1944-1950:

December 1945: "Politiek overzicht", pp. 1015-1019.

Mei 1946: "Bij een gemeene streek van het O.F.-F.I.", pp. 383-390.

Juli-augustus 1946: "Twee varianten van het totalitarisme", pp. 537-560.

Maart-april 1948: "Waar staan wij met de wederopbouw van ons land?", pp. 259-284.

Maart-april 1948: "Het politieke jaar 1947", pp. 410-420.

Maart-april 1949: "Het politiek jaar", pp. 473-492.

April-mei 1950: "Het politiek jaar 1949", pp. 500-520.

Juni 1950: "De Vlaamse Beweging en het incivisme", pp. 551-589.

Juli-augustus 1950: "Democratie van de staat en dictatuur van de straat", pp. 698-734.

De Vlaamse Linie

1948:

15 oktober: "Collaboratie", p. 1/8.

29 oktober: "De vergeten dagen van 1940. Achter het gordijn der bezetting", pp. 1 en 2/8.

29 oktober: "Stout en Boud", p. 3/8.

29 oktober: "Een gemartelde abt. « Ik heb nooit iemand kwaad gedaan... »", p. 5/8.

31 december: "Bouwen aan de vrede. Wij beginnen het jaar van de naastenliefde", p. 1/10.

1949:

14 januari: "Wallonie Libre en grote gezinnen", p. 1/10.

8 april: "Zo kweekt men desperado's", p. 3/10.

22 april: "La nation belge en het geweten", p. 1/10.

22 april: "« Le ralliement des inciviques ». Repliek van de gedeporteerde", p. 1/10.

6 mei: "Voor waarachtig civisme; De heren Moyersoen en Bernard op vals spoor", p. 3/10.

21 juli: "21 Juli", p. 1/10.

29 juli: "Het beleid van de Secretarissen-Generaal onder de bezetting; Een monument van civisme", p. 1/10.

29 juli: "Handen af; door Jo Gérard", p. 1/10.

29 juli: "Links incivisme", p. 1/10.

5 augustus: "Critiek der Vlaamse Beweging", p. 3/10.

5 augustus: "Het linkse incivisme; Vergissingen die niet werden erkend", p. 3/10.

12 augustus: "Links incivisme; Verdere gegevens voor een balans", p. 3/10.

26 augustus: "De dynamiteurs van de ijzertoren; Het uur van ontmaskering is gekomen", p. 3/10.

26 augustus: "Max Buset; Van Staatsminister... tot Straatsminister", p. 3/10.

2 september: "Liquidatie van de repressie; Een praktisch programma voor minister Lilar", p. 3/10.

21 oktober: "Weerstand en « Rinhardisme »", p. 1/10.

28 oktober: "Eerherstel voor een martelaar; Dom Modest van Assche", p. 3/10.

18 november: "Verzoening na de Repressie", p. 1/10.

2 december: "Cyriel Verschaeve", p. 1/10.

9 december: "In memoriam Cyriel Verschaeve", p. 6/10.

23 december: "Geen plaats in de herberg", p. 1/10.

1950:

3 februari: " « Men zal hem neerschieten! » De tegenstanders van de Koning: lage middelen voor een slecht doel", p. 1/10.

31 maart: "Toegeven? - Integendeel!", p. 1/10.

23 juni: "Amnestie nu", p. 1/10.

28 juli: "Hoe reageert Wallonië", p. 1/10.

28 juli: "A bas la Calotte!", p. 1/10.

4 augustus: "Nu is het genoeg!", p. 1/10.